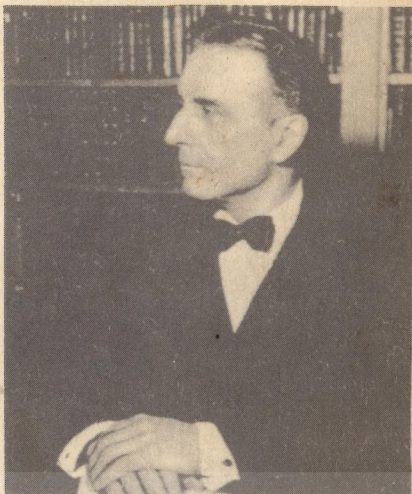

julien green

450

julien green
leviathan

julien green

„Identificându-se cu însăși substanța operei sale, Julien Green participă direct, intim, autobiografic (în sensul spiritual), fără detașare obiectivă, la dramele eroilor săi. În existența acestora simțim reflexele unei existențe arhetip, care-i aceea a creatorului însuși. Scriitorul devine astfel propriul său erou multiplicat în ipostazele posibile ale personalității sale; eroii reprezintă figurația unui univers individual: al scriitorului; misiunea lor este să ilustreze ființa sa interioară. Repetatele, insistentele notații din Jurnalul ce însoțește și întregeste creația sa romanească argumentează fără echivoc posibil consonanța dintre om și operă.”

MODEST MORARIU

literatură pentru literatură

Ilustrația copertei : *Damian Petrescu*

L. D. 204

julien green

leviathan

ROMAN

TRADUCERE ȘI PREFĂȚĂ DE
MODEST MORARIU

1968

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Acest volum a fost publicat în limba franceză sub titlul

LÉVIATHAN

Copyright 1929 by Librairie Plon, Paris

PREFAȚĂ

Evocînd într-una din scrierile sale autobiografice¹ momente din copilărie, Julien Green consemnează pasiunea cu care desena „niște personaje goale, bărbați și femei, pe care un călău le gonca din urmă cu lovituri de bici...” „Mi se pare, continuă el, că mă aruncam pe de-a întregul în desenul meu, și, prin efectul unui soi de halucinații, deveneam eu însumi ceea ce desenam, deveneam cu o bucurie sălbatică ce mă făcea să-mi mușc limba.” Această amintire și comentariul care o însoțește este o cheie pentru întreaga sa creație. Imaginea metaforică a operei se întregeste cu precizarea implicației creatorului, căci între om și operă relația este atît de intimă încît nu numai că nu poate fi ignorată, ci determină sensul exegezei. În ciuda personajelor care trăiesc în paginile sale, literatura lui Julien Green nu este o literatură de observație obiectiv-realistă, ci proiecția unei conștiințe omenești aflate într-o permanentă luptă interioară — o luptă cu profunde semnificații morale, ce reia eternul conflict între bine și rău, nuanțat, desigur, de reacțiile unei sensibilități intelectuale moderne, cum și de convingerile proprii unui scriitor profund credincios. Pentru că, alături de Bernanos, Mauriac, Jouhandeau — în Franța — Julien Green se numără printre reprezentanții marcantî ai romanului creștin, roman care „după trei secole de

¹ *Partir avant le jour.*

neputință și prostie, redevine între 1927 și 1940 un roman al timpului său, anunțat cu 80 de ani în urmă de Dostoievski. *Arta sa este atunci o artă romanescă nouă, care transformă psihologia obișnuită, creează un «tragic» propriu romanului creștin, și deschide o nouă dimensiune în sensibilitatea romanescă.*¹

Integrarea sa în curentul unei epoci comportă însă unele particularități ce-l singularizează și-l izolează oarecum. Nu vom afla în opera lui nici atitudinea militantă, aristocratic-cavalerască a unui Bernanos, nici intenția de critică socială întemeiată pe o constatare balzaciană a realității, ca în cazul lui Mauriac, sau moralizantă — în sensul elevat — ca în cazul lui Marcel Jouhandeau.

Privind tehnica sa, trebuie să notăm de asemeni o trăsătură ce-l distinge. Neinteresat de inovații, Julien Green folosește formele tradiționale ale romanului, ceea ce, la un prim contact, îi dă un aer oarecum vetust. Originalitatea și modernitatea lui se dezvăluie însă treptat, din conținutul operelor, fapt care îl clasează de altfel printre promotorii romanului numit al condiției umane, rezervându-i totodată un loc important în rîndul marilor scriitori contemporani.

Identificîndu-se cu însăși substanța operei sale, Julien Green participă direct, intim, autobiografic (în sensul spiritual), fără detașare obiectivă, la dramele eroilor săi. În existența acestora simțim reflexele unei existențe arhetip, care-i aceea a creatorului însuși. Scriitorul devine astfel propriul său erou multiplicat în ipostazele posibile ale personalității sale; eroii reprezintă figurația unui univers individual: al scriitorului; misiunea lor este să ilustreze ființa sa interioară. Repetațele, insistentele notații din *Jurnalul* ce însoțește și întregeste creația sa romanescă, argumentează fără echivoc posibil consonanța dintre om și operă. „Cine ar bănuî, de exemplu, notează el în 1933 că de fiecare dată cînd descriu în romanele

¹ R. M. Albérès : *Histoire du Roman Moderne*, pp. 274—275, Albin-Michel, 1963.

mele un om nehotărit și sfișiat, cu mine însumi mă răfuiesc?... Anumite pagini din operele mele sînt o punere sub acuzare a propriei mele ființe." Un interval de două decenii nu modifică această relație. În legătură cu piesa „L'Ennemi” (*Dușmanul*), Green afirmă: „Această piesă este experiența unei mari părți din viața mea și mă aflu într-însa pe de-a-ntregul, dar asta-i adevărat în tot ce scriu eu (15 august 1953). Și, cîteva zile mai tîrziu: „Trebuie să-mi scriu romanele și piesele pentru a descoperi ceea ce se petrece în mine” (24 august). Dintr-altă notație, desprindem: „Un roman pe care-l începi, aventura ce-o reprezintă această nouă experiență a lumii exterioare; această călătorie în noi înșine de asemeni” (29 martie 1957). Mărturisiri asemănătoare apar și în romane, puse pe seama unor personaje menite, în mod evident, să exprime propriile sale gânduri; Jeanne, romanciera din *Varouna*, notează în jurnalul (!) ei: „Să scrii un roman, ce aventură! El (romancierul, n.n.) povestește propria sa istorie și-și joacă lui însuși farsa obiectivității, dovedindu-se ori foarte novice, ori foarte prost, căci niciodată nu izbutim să ieșim din noi înșine.”

Juxtapunerea notațiilor de ordin personal din *Jurnalul* lui Green la replicile, atitudinile, gândurile eroilor săi fictivi aduce la rîndu-i o abundentă argumentare.

„Marele meu păcat va fi fost acela de-a nu fi vrut să accept condiția umană”, notează Julien Green în *Jurnal* (16 februarie 1949).

Pe acest refuz se întemeiază întreaga sa creație; el îi determină viziunea, constituie mobilul tuturor conflictelor, orientează reacțiile eroilor săi și-l încorporează pe el însuși în acea mare familie de scriitori contemporani anunțați de gândirea lui Kierkegaard, Berdiaef, Unamuno, Chestov, și pentru care existența este o experiență esențialmente tragică.

Între scriitor și lume există un divorț declarat și sentimentul tragic al operei sale rezultă din acest divorț. Realitatea lumii și realitatea propriei noastre ființe sînt termenii unui antagonism ireductibil. Conștiința acestui antagonism se transmite

de la un roman la altul, ca o temă reluată în variațiuni multiple, neschimbată în esență : „*Mă regăsesc în prezența aceluiași probleme care mă zbuciumau la vârsta de opt ani. Valul se umflă, se rostogolește și se sparge, apoi se formează din nou și se năpustește pentru a se sparge iar pe prundișul țărmlui, în același loc*“ (29 ianuarie 1939). Iar cu doisprezece ani mai târziu : „*Mă plictisește faptul că mă învîrt în cerc, chiar dacă cercul se lărgeste*“ (1 ianuarie 1951).

Pe acest sentiment tragic al existenței se organizează toate motivele operei lui Julien Green, printr-o dialectică firească ce le înlănțuie între ele în raporturi de cauzalitate reciprocă.

Romanul *Léviathan* reprezintă una dintre creațiile de bază ale scriitorului și ilustrează motivele specific greeniene, pe care vom încerca să le enunțăm prin referiri la ansamblul operei romanești și autobiografice.

Clasificîndu-i pe eroii lui Green, Gaëtan Picon¹ îi împarte în două grupuri distincte și opuse : „sufletele moarte“ și „sufletele vii“. O exemplificare ne oferă chiar romanul *Léviathan* : pe de o parte doamna Londe, domnul Grosgeorge, toți clienții restaurantului Londe — structuri comune, îndeplinind funcția unor catalizatori ; dincolo, Guéret, Angèle, doamna Grosgeorge — protagoniștii care declanșează conflictul, îl susțin și-i suportă deznodămîntul. Clasificarea poate fi urmărită în toate celelalte romane, la fel de net delimitată.

„...niște personaje goale, bărbați și femei, pe care un călău le gonea din urmă cu lovituri de bici...“ Această imagine se impune ca un laitmotiv figurat în întreaga operă greeniană. Imaginea care obseda copilul de altădată exprimă exact condiția tuturor eroilor săi de mai târziu și relația lor de atroză subordonare față de forța necruțătoare ce-i mîină din urmă — întruclipare barbară și intransigentă a însăși divinității, văzută

¹ Gaëtan Picon : *Panorama de la Nouvelle Littérature Française*, p. 97, Gallimard, 1960.

prin optica înfricoșată a puritanismului. Guéret, Angèle, doamna Grosgeorge din *Léviatan*, Adrienne Mesurat din romanul cu același nume, Emily din *Mont-Cinère*, Elisabeth din *Minuit* (*Miezul nopții*), Daniel O'Donovan din *Le voyageur sur la terre* (*Călătorul pe pământ*), Manuel din *Le Visionnaire* (*Vizionarul*), Philippe din *Epaves* (*Epave*), Josen Day din *Moïra*, Wilfred din *Si j'étais vous* (*Dacă aș fi tu*), locotenentul Wicziewski din piesa *Sud* și așa mai departe, se identifică acestor personaje vulnerabile, dezarmate, minate din urmă de voința unui destin inexorabil, zvîrcolindu-se în ele însele și în afara lor, pentru a se pierde în cele din urmă în neantul morții, al nebuniei. Totu-i parcă dinainte calculat și voința lor omenească este anihilată de aceea a destinului pe care îl poartă în ei odată veniți pe lume și-i marchează: „...acest chip care nu era al unui copil și care purta ca printr-o anticipație semnele unei vieți dificile și chinuite” (Emily).

Destinul este primul dintre motivele greeniene. El constituie ceea ce numește R. M. Albérès¹, referindu-se la romanul creștin, „sensul secund”, introdus de Dostoievski, și modifică actele umane conform unei logici diferite de logica curentă, și incomprehensibilă. „Am înțeles, constată Jeanne (*Varouna*) că sintem orbi și surzi, că venim din noapte pentru a ne întoarce în noapte fără să înțelegem ceva din destinul nostru.”

Destinul dictează impulsul tuturor eroilor lui Green. Nici un act nu rezultă dintr-o alegere; toate se produc spontan, dictate din umbrele misteriosului lor suflet și nesupuse unui prealabil examen critic. Voința se dovedește neputincioasă și eventualele ei rebeliuni sînt imediat reprimare. Pe corabia surprinsă de furtună, copilul Hoël (*Varouna*) striga izbînd din picior: „Tată... de ce nu ne salvezi, pentru că stă în puterea ta? Valorile sînt ale tale, vîntul e al tău. Poruncește-le să tacă! În aceeași clipă un val îl pîlmui și el căzu pe spate.”

Gestul funest al Adriennei Mesurat pare impus: „...fără să știe în ce fel, ca și cum ar fi fost aruncată în beznă de o

¹ Gaëtan Picon : *Panorama de la Nouvelle Littérature Française*, p. 273, Gallimard, 1960.

forță irezistibilă, ea se năpusti spre scară ; cu toată greutatea ei izbi umerii tatălui său care pierdu echilibrul și se prăbuși înainte...". Uciderea Moirei de către Joseph, Day este imprevizibilă pînă în clipa cînd se produce. Dar și atunci cînd își presimț actele fatale, eroii lui Green nu și le pot reprimă, devenind pionii neputincioși ai puterii care îi domină. Stăpînit de gîndul crimei, povestitorul din *Les clefs de la mort* (Cheile morții) constată : „Sînt străin de această furie care face ca miinile mele să tremure, care-mi înfierbîntă obraji... Ea este aici, din ce în ce mai imperioasă, urlă ca un demon ; va trebui să mă supun și s-o ascult, să lovesc dacă îmi va cere să lovesc, să-i îngădui să se elibereze... Sînt carnea unei ființe nevăzute care nu îngăduie să-i rezist ; ea strigă." Adeseori, intenția de-a opune o voință propriului lor destin nici nu există, fapt care se motivează printr-o vocație structurală a aservirii : „Mergeam docil oriunde mă trimitea domnișoara Berthe, spune Manuel, fericit ca totdeauna să ascult de-o voință mai puternică decît a mea". După ce faptele se consumă, primii nedumeriți sînt cei care le-au comis. Reamintindu-și crima, Guéret nu izbutește să stabilească relația dintre el și asasin : „I se părea că dacă ar fi fost prins ar fi ispășit crima altuia. Era ca și cum și-ar fi comis nelegiuirea într-o criză de somnambulism... Din această cauză nu simțea nici o remușcare... Poate fi sufletul tras la răspundere pentru ceea ce făptuiește brațul, pentru ceea ce rostește gura ? De ce n-ar exista și momente cînd se produce un divorț între actele omului și voința sa ? Poate că uneori slujim unor forțe necunoscute nouă, care profită de faptul că sîntem orbiți de furie și ni se substituie și ne dictează gîndurile."

Aparența voluntară a doamnei Grosgeorge se dovedește tot atît de șubredă, trădînd în cele din urmă același suflet dezarmat și zvîrcolindu-se zadarnic : „Desigur, ea înțelegea prea bine că nimic nu mai poate fi modificat... Ceva fatal ordona toate gesturile sale, aproape toate gîndurile... Această senzație de a fi prada unei forțe capricioase ce n-o slăbea o clipă : era o jucărie a voinței care stăpînește lumea, și libertatea ei nu

era decît o bătaie de joc." În fața neputinței constatate, ea se întreabă, expunînd indirect convingerea scriitorului : „care-i ajutorul adus vreodată de rațiune în momentele de răscrucă ale vieții ?” Conștiința lășității sale funciare în cazul lui Philippe rămîne inefficientă, și el fiind „ca toată lumea”, „un sclav al hazardului”. Singura lui speranță este de-a regăsi același stigmat în fiul său — speranță de sclav care, neputînd să-și modifice condiția, vrea totul dimensionat pe măsurile sale morale. Angèlei „viața îi apărea în mod obscur ca un fel de sorți, ceva bun sau rău, după cum ți-e norocul, dar oricum irevocabil”.

E firesc, așadar, ca această constrîngere a destinului să se lege de ideea de captivitate ; viața ca închisoare este un alt motiv din registrul greenian.

Nicăieri aservirea individului la destinul său nu pare mai inexorabilă, mai copleșitoare ca în orașele de provincie, unde viața are puține secrete și pulsul ei este ușor perceptibil, unde totul urmează ritualul silnic al unor acte prestabilite. De aceea, poate, acesta-i și cadrul preferat, aproape exclusiv al romanelor lui Green. Intensitatea dramatică cu care îl descrie în lumini palide și tenebroase, fără sclipiri solare, cu multă noapte, depășește o simplă preferință de romancier care și-a ales o anume zonă de observație (recuzita lui fiind în genere destul de restrînsă), pentru a deveni o metaforă a lumii ca închisoare : „Există ceva cumplit în aceste existențe de provincie unde nimic nu pare să se schimbe, unde totul păstrează aceeași înfățișare, oricare ar fi modificările profunde ale sufletului. Nimic nu se observă în afară de angoasă, de speranță și iubire, și inima bate misterios pînă la moarte, fără ca cineva să fi îndrăznit o singură dată să culeagă mușcatele vinerei în loc de simbătă, sau să facă înconjurul orașului la ora unsprezece dimineața mai degrabă decît la cinci după amiază.” (Adrienne Mesurat).

Și eroii lui Julien Green au conștiința acestei claustrări forțate : „Intr-adevăr, viața ei se petrecea ca în interiorul unei

cutiufe", constată Elisabeth (Minuit); după convorbirile sale cu doamna Legras (din familia tipologică a doamnei Londe), Adrienne Mesurat pleca întotdeauna cu „*un fel de nostalgie a libertății ce-i era foarte penibilă*".

Spațiul în care se mișcă toți acești oameni este un spațiu închis, drumurile pe care rătăcesc nu duc nicăieri. În reveria sa dureroasă, doamna Grosgeorge are impresia că toate lucrurile din jurul ei „*alcătuiesc o lume pe care fusese gata s-o părăsească și care o ținea captivă*". Și meditează amar: „*Până la moarte, va trebui să se trezească dimineața și să-și reia viața de unde o lăsase; nu i se va ierta nici o singură zi*". Zadarnic va aspira la rîndu-i Angèle să afle „*un loc care să-i îngăduie să se lipsească de toți acești oameni...*" (clienții restaurantului Londe). În salonul casei Grosgeorge, unde-l meditează pe micul André, Guéret gîndește: „*O foaie subțire de sticlă îl desparte de aerul rece și aspru, de strigătele vîntului printre copaci; un simplu geam, dar și atît e de ajuns ca să se simtă prizonier*".

Sosește însă un moment cînd această captivitate, într-o soartă și un cadru dat, devine insuportabilă, cînd ieșirea se impune imperioasă și irezistibilă, cînd zidurile trebuie dărîmate, căci divorțul între realitate și aspirațiile profunde ale omului nu se mai poate soluționa decît printr-un act de revoltă — revoltă care, vai! este și ea înscrisă în ordinea destinului chiar dacă oamenii nu-și dau seama.

Înainte ca Germaine, sora Adriennei Mesurat, să abandoneze casa părintească, Julien Green comentează: „*Așa-i făcută inima omenească. Ea lasă să se scurgă ani în șir și nu se gîndește o clipă să se răscoale împotriva sorții sale, apoi vine un moment cînd simte dintr-o dată că nu mai poate și trebuie să schimbe totul pe loc și se teme să nu piardă totul dacă amîină cu o singură zi această hotărîre de care nici habar nu avea în ajun*". Dar faptul că Germaine izbutește să iasă e un caz izolat, personajul fiind de altfel episodic.

Notînd impulsul către revoltă al personajelor lui Green trebuie să constatăm că aceasta nu-i lipsește nici Angélei, nici doamnei Grosgeorge, că apare de asemeni la Manuel, la Emily și la alții, dar, repet, el intră în ordinea destinului ; în unele cazuri e doar zvîrcolirea victimei neputincioase ; alteori, epilogat printr-un act violent, nu face decît să împlinească pe deplin destinul.

„Nu-i oare ciudat faptul că sînt eu însumi ?“ se întreabă Hélène Lombard (*Varouna*) ; „De ce nu sînt ca toată lumea ?“ se întreabă O'Donovan ; „De ce are parte de atîtea dificultăți în timp ce alții duc o existență atît de calmă în aparență ?“ se întreabă Emily și-și răspunde singură : „Pentru că nu-i ca ceilalți“ ; „...De ce soarta o alesese tocmai pe ea ca s-o facă să sufere... De ce tocmai pe ea ?“ se întreabă Elisabeth... ș.a.m.d. Perplexitatea în fața propriei lor existențe și totodată conștiința că aparțin unei categorii umane deosebite produc o înstrăinare a croului greenian de lumea exterioară. Inchisoarea vieții îl desolidarizează de „ceilalți“ închizîndu-l și mai mult în el însuși și-n destinul său.

Izolați de restul lumii, acești oameni călătoresc în propriul lor deșert, inaccesibili pentru ceilalți, străini. Alcătuirea lor structurală nu le îngăduie nici iubirea, la care aspira de altfel. Profund egocentrice, ei reduc orice relație cu cei din jur la o luare în posesie. De aici permanenta lor neîmplinire, izolarea lor iremediabilă. Lipsiți de darul comunicării, nu ajung niciodată la acel climat de reciprocitate afectuoasă care face iubirea posibilă. S-ar părea că ființa spre care țintește fervoarea lor nu-i interesează în entitatea ei obiectivă ci numai ca un mediu propice, grație căruia să-și poată descărca energia pasională. Imposibilitatea de a stabili contacte cu „ceilalți“ și cu lumea înconjurătoare naște imensa lor singurătate morală, „izolarea în care se află cu toții“, după cum constată Jeanne (*Varouna*). „Nimic n-avea priză asupra-i ; nu se temea de nimic și nimic n-o atrăgea“ pe Adrienne ; Hélène Lombard este „uimită în sinea ei de lucrurile ce păreau fi-

rești în ochii tuturor“; Philippe se caută fără încetare „*alt-undeva decât în prezent*“; despre Guéret, doamna Grosgeorge constata că „*locul lui nu e nicăieri*“; iar ea însăși trăiește clipe cînd „*ideea că-i străină de lume i se impunea cu atîta putere încît, timp de cîteva clipe lucrurile pămîntești pierdeau brusc orice importanță*“.

Motivul „înstrăinării“ este obsedant de altfel în toată literatura secolului nostru și își găsește în eroul lui Camus — Meursault — cea mai strălucită întrupare. Il cităm intenționat, căci oferă exemplul cel mai opus. Spirit declarat ireligios, Camus demonstra că prin luciditate înstrăinarea nu duce neapărat la refuzul existenței și al valorilor ei posibile, ci doar la acela al convențiilor. În pragul executării, Meursault e gata să re trăiască totul, să accepte „*tandă indiferență a lumii*“ ca și strigătele spectatorilor, cu condiția să fie cît mai mulți. Pentru că, păgîn, străinul camusian nu acceptă transcendența, în timp ce străinul greenian, conștient sau nu, aspiră la ea, vede într-însa suprema eliberare.

Singurătatea în această lume străină generează în consecință refuzul realului. „*Urăsc lumea*“, afirma Joseph Day; „*La ce bun să trăiești î*“, se întreabă Emily. Adrienne, ca și doamna Grosgeorge ajunge să urască pînă și camera și obiectele înconjurătoare, iar Jeanne meditează: „*Dacă am fi rezonabili, ne-am închide în ora prezentă, ca într-o odaie cu două ieșiri ale căror uși ne-am păzi să le deschidem, cea care duce spre trecut, ca și cea care privește viitorul*“.

De vreme ce evadarea în afara lor nu-i posibilă, eroii lui Green vor încerca o evadare înlăuntrul lor folosind acea migrație interioară care-i visul, reveria, imaginea lumii cum ar trebui să fie, — singurul refugiu din această viață care-i „*o serie de obișnuințe, de gesturi îndeplinite în momente fixe*“. Desigur că propensiunea spre visare caracteristică eroului greenian este în același timp și o formă de revoltă. Strînsa reciprocitate care există în dialectica motivelor greeniene face

imposibilă însă tratarea lor în limite exacte ; ele se înlănțuie răspunzându-și unul altuia, se suprapun, se contopesc.

Refuzul realului prin vis se nuanțează desigur în raport cu posibilitățile emotive și intelectuale ale personajului, de la aspirația spre o realitate imediată dar modificată, pînă la contemplația spirituală pe care o preconizează domnul Edme (*Minuit*) în straniul conac Fontfroide. Există așadar o gradatie, o ierarhie a reveriei. Emily, pe care o „*înclinație naturală o purta spre reverie*“, se visează proprietara independentă a domeniului Mont-Cinère ; pentru Angèle visul înseamnă toți cei pe care îi privea de pe marginea drumului sau prin crăpătura oblonului, soldații care se întorc de la manevre, pava-giul care își îndeplinește umila meserie ca un zeu ; Guéret își închipuie un paradis pe măsura poftelor sale senzuale, intangibil însă, ca fructele lui Tantal, prin vrerea ostilă a destinului care i-a rezervat alt drum, al suferinței : „*Există desigur pe lumea asta livezi înverzite, păduri în care poți să te ascunzi, femei tinere și frumoase care l-ar fi iubit poate...*“ Exasperat între idealul visat și realul silnic, el va divorța de această lume înșelătoare ce stîrnește doar poftele noastre și refuză să le împlinească. Comparația dintre posibil și real dă un gust de paradis și de infern acestei existențe care-i ca o oază cu ape amare sub îmbietoarele lor sclipiri.

Tendința spre reverie, pe măsură ce devine mai acuzată, produce un straniu fenomen de pierdere a realității și personajele lui Green ajung la un moment dat să se miște în realitate într-o stare de semi-somnambulie : „*Adrienne nu răspunse. I se părea că în această încăpere pe care o cunoștea atît de bine, se strecura ceva necunoscut. O schimbare de nedefinit avea loc ; era o impresie analogă celei pe care o ai în vis, cînd locuri pe care nu le-ai văzut niciodată par familiare...* Nu aspectul cunoscut al lucrurilor o izbea ci caracterul lor straniu și depărtat.“ Realul își pierde astfel semnificațiile obiective, îndreptîndu-l pe eroul din *L'Autre sommeil* (*Celălalt somn*) să presupună că : „*.....toată această viață care se agită în jurul nostru nu-i decît un vis, un alt somn care nu ne închide ochii,*

ci ne face să visăm cu ei deschiși.“ Răsfrîntă asupra subiectului, această confuzie produce stranii fenomene de dezintegrare a personalității : „*În noaptea aceea și în noaptea următoare, povestește O'Donovan, am avut de mai multe ori același vis. Dormeam adînc, dar vedeam lucrurile din jurul meu tot atît de bine ca și cum aș fi fost treaz... Auzeam respirația egală a unui om care doarme : era propria-mi respirație, și mă vedeam în patul meu, printr-o inexplicabilă dedublare.*“

Reconstituind imaginar viața din Castelul Negreterre și integrîndu-se în ficțiunea sa, Manuel își creează o suprarealitate ce-l absoarbe total, răscumpără lungi zile de suferință, menține iluziile copilăriei : „*Era un joc pueril la care mă dedam pe vremuri împreună cu Marie Thérèse... de atunci ea a crescut și văd cu spaimă cum devine rezonabilă în timp ce eu rămîn copil și caut să înșel odioasa încetineală a vieții visînd ceea ce ar putea fi.*“ Marie Thérèse, structură opusă, terestră, „suflet mort“ în fond, este termenul ce situează vizionarul în raport cu „ceilalți“, uneori contaminîndu-i chiar și făcîndu-i să se întrebe dacă într-adevăr nu-i acesta sensul existenței, „*dacă «vizionarul», la urma urmei, nu aruncă asupra acestui pămînt o privire mai ascuțită decît a noastră și dacă, în această lume ce se scaldă în invizibil, nălucirile dorinței și ale morții n-au tot atîta sens ca și realitățile noastre iluzorii.*“ Astfel, în progresia ierarhică a reveriei, visul dobîndește semnificații extra-terestre, devine apel metafizic : „*Visurile noastre, într-adevăr, nu-s decît fragmentele unui mare mesaj care nu ne parvine în întregime niciodată*“ (Varouna).

În Minuit se afirmă chiar soluția utopică a unei „morale universale“ bazate pe contemplarea spirituală prin meditație și somn a „*tărîmurilor veșnic calme ale fericirii supranaturale.*“ Conacul Fontfroide e decretat de domnul Edme „*adevăratul refugiu împotriva spaimelor acestei vieți, fortăreața sufletului, unde ura nu pătrunde de loc, unde orice teamă se risipește, unde spiritul aruncă istovitoare poveră a minciunii și iluziilor.*“

Refuzul realului, reacție atât de comună eroilor lui Green nu e totuși aprioric și nici total atîta vreme cît destinul nu le-a demonstrat pe deplin incompatibilitatea ce trebuie să rezulte din confruntarea dorințelor lor cu realitatea și încă mai pot avea iluzia unei alegeri posibile. Strigînd unei lumi care în cele din urmă nu le va răspunde, ei mai păstrează, pînă în clipa cînd vor nega definitiv această lume, dorința de-a i se integra. „*Oh ! să fii fericit !*“, exclamă Guéret și această aspirație la fericire este generală. „*De ce nu-i fericită ?*“, se întreabă Adrienne — și atîta vreme cît cineva poate să-și pună această întrebare înseamnă că mai crede într-o fericire posibilă. Reamintindu-și de soldații care treceau pe drum, Angèle se gîndește că unul singur dintre ei ar fi putut s-o facă fericită pe toată viața. Aparent frigida doamnă Grosgeorge rătăcește și ea în așteptarea nemărturisită a lui Guéret, „*transportată la gîndul unei fericiri posibile*“ ; Manuel mărturisește în însemnările sale dorința arzătoare de-a fi fericit și chiar puritanul intransigent Joseph Day are momente de euforie și de împăcare, cînd ai spune că destinul lui violent se odihnește, îngăduindu-i să se bucure pur și simplu de faptul că există : „*David, strigă el, nu simți cîteodată că ești fericit, fericit fără să știi de ce. Pe mine mă cuprinde atunci pofta să rîd, cum rîd copiii, fără un motiv anume*“. Jeanne scrie la rîndu-i : „*O fericire profundă și supranaturală însuflește universul și-mi simțeam ființa contopindu-se în plenitudinea acestei bucurii.*“

Cerînd din nou mărturia scriitorului, desprindem din *Jurnal* : „*Cum să exprim frumusețea lumii ? Sînt zile cînd sînt copleșit ca de-o uriașă povară. Ea mă farmecă sub toate aspectele*“ (26 mai 1943).

Asemenea ferveare vădește o vocație a fericirii, dorința unei împăcări cu lumea. Și totuși conviețuirea se dovedește cu neputință. Refuzul nu vine însă din partea lumii din afară, care, indiferentă de sine, poate accepta toate semnele ce i se pun, ci din partea eroilor. Pentru că nu pot realiza în primul rînd

o conviețuire cu ei înșiși. Refuzul lumii se întemeiază pe refuzul progresiv al propriului lor eu. În esență, destinul lor advers — închisoarea lor — este în ei înșiși, rezultând din incompatibilitatea dintre trupul tiranizat de poftele lumești și sufletul obsedat de puritate absolută.

Structurile rudimentare, încă mai pot suprapune vocația purității unei împliniri imediate. Terestră, Anghel nu visează decât să scape din condiția umilitoare pe care trebuie s-o suporte la restaurantul Londe ; Moira, îi scrie prietenei sale Céline : „*Dar eu nu sînt tîrfa pe care o credeți cu toții. M-am săturat să fiu o mașină de plăceri.*” Iubirea, în cazul lor, ar fi un mijloc de ieșire din mizeria morală, de împăcare cu lumea. La o calitate intelectuală superioară și complexă, la o sensibilitate mai elevată, intransigențele sporesc. Carnea devine o lamentabilă povară, pe cît de greu de suportat, pe atît de obsedantă. Privirea introspectivă este de-o asprime jansenistă : „*De creme ce fac o confesiune, notează Manuel, prefer să mărturisesc adevărul în amănuntele sale cele mai umilitoare.*” Într-o convorbire cu David, puritanul Joseph Day își constată cu groază impuritatea : „*Sînt pierdut. Astă-noapte, adineaori, am dobîndit această incertitudine. Habar n-ai de tot ce-i păcătos în mine, impur. Nici eu însumi nu știam. Mi-am dat seama brusc. A fost ca o revelație și m-a apucat frica...*” Și altundeva : „*De ce trebuie ca în iubirea dintre ființe să existe păcatul ?*” Chinuit de obsesia păcatului el are conștiința dualității care sfișie propria sa ființă : „*Am cîteodată impresia că sînt separat de carnea mea, ca și cum ar exista în mine două persoane, una care ar suferi și cealaltă care ar privi-o suferind.*” În ființa Moirei, el vrea să ucidă poftele chinuitoare ale propriului său trup. Oricît de paradoxal ar părea, crima lui e în același timp o sinucidere — fizică — necesară unității sale morale, căci suprema lui aspirație este sfîntenia : „*Aș fi vrut să fiu un sfînt precum sfînții primelor timpuri.*”

Scriitorul, ale cărui mărturisiri personale le vom invoca din nou, explică reacțiile eroilor săi. Le vom transcrie ca atare, comentariile fiind inutile :

1938 (23 iunie) : „Ceea ce constituie fondul tristeții mele, cred că nimeni nu bănuiește. Cum să spun ? E imposibil de spus și pare ridicol. Am s-o spun totuși. Aș fi vrut să fiu un sfânt. Asta-i tot. Nu pot să adaug nimic acestui cutînt. O mare parte din viața mea nu-mi seamănă. Simt cu acuitate că trec alături de cel care aș fi vrut să fiu, și, într-un fel oarecare, el există, e aici undeva, și-i trist, și tristețea lui este a mea“.

1942 (4 aprilie) : „Sufletul este împotmolit în carne“.

1943 (16 ianuarie) : „Toată tinerețea mea am fost obsedat de ideea unei lumi ideale în care preocupările de ordin sexual să nu existe...“

1949 (26 februarie) : „Adevărul la care ajung după ani și ani de luptă și meditație, este că urăsc instinctul sexual“.

1949 (19 noiembrie) : „Adineaori mă gîndeam că dacă n-ar fi existat în viața mea dificultăți, dacă n-aș fi dominat de această foame carnală de nestăpînit, aș fi făcut o operă cu totul diferită. Mai bună ? Nu știu. Cărțile mele sînt niște cărți de prizonier care visează libertatea... Romanul pe care-l scriu e un prelung strigăt de mînie împotriva instinctului.“

1963 : „Eram furios descoperind că nu sînt sfînt. Prea multe fierbeau în mine, prea multe dorințe ale căror violențe mă alarmau“ (Cuvînt înainte la Pamfletul împotriva catolicilor din Franța).

Dualitatea dramatică a personajelor ilustrează dualitatea scriitorului. Ca și eroii săi, Julien Green e obsedat de ideea păcatului carnal. În ciuda admirației sale adesea mărturisită pentru frumusețea trupului omenesc, el nu-l poate disocia de ideea păcatului și din acest motiv pacea interioară a personajelor sale, împăcarea lor cu lumea este imposibilă.

Conștiința acestei dualități, opoziția maniheistă între materie și aspirațiile metafizice ale spiritului este mecanismul ce declanșează tragedia eroilor lui Julien Green, ilustrînd totodată fondul profund creștin al gîndirii sale. La început „omul și nevasta lui erau goi și nu le era rușine“, se spune în Geneză ; apoi, după ce șarpele i-a ispitit, „li s-au deschis ochii la amîndoi, au cunoscut că erau goi, au cusut laolaltă

frunze de smochini și și-au făcut șorțuri din ele". Aceste două momente biblice rezumă în esență concepția creștină a păcatului care, de două milenii, sfișie conștiința omenească, distruge unitatea armonioasă a idealului antic. Toată existența dramatică a eroilor lui Green se constituie pe disocierea materiei de spirit.

Dar există și în viața lor o epocă de puritate edenică : a copilăriei. Și la Green, ca și la foarte mulți scriitori contemporani, găsim același ochi deschis către copilărie. Paradisul ei pierdut, a cărui imagine persistă în adâncul ființei omenești este un termen de raportare în conștiința maturului.

„Toată copilăria mea renaște într-un fel de nimb de fericire" notează cu nostalgie scriitorul (*Jurnal*, 19 mai 1934) și această nostalgie împrăstie ample rezonanțe în paginile sale de ficțiune romanescă. Despre Angèle se spune că *„dădea impresia ciudată a unei făpturi pe care viața ar fi maturizat-o prea degrabă și care mai păstrează în adâncul sufletului, ca pe o comoară tainică și de ea însăși neștiută, pîcla și incertitudinile copilăriei*".

Manuel, după cum citam mai sus, constată cu spaimă că Marie Thérèse devine rezonabilă, cu alte cuvinte acceptă viața, în timp ce el rămîne copil ; povestitorul din *L'Autre sommeil* (*Somnul celălalt*) declara la rîndu-i : *„...aud chemările copilăriei mele*" ; din *Epave* desprindem următorul paragraf cu privire la Henriette, soția lui Philippe : *„...realitatea se pierdea în mirajul în care se mișca și respira imensa fericire a primilor ani... Nu trebuia decît să închidă ochii și regăsea, pornind pe drumul misterios deschis în fața ei, tot ce-i luase viața, jucăriile cu care nu mai știa ce s-a întîmplat, casa dărîmată...*"

Voința de posesie, care-i atributul esențial, și fatal, al maturității îl împiedică pe eroul greenian să mai accepte viața ca un miracol de care să se bucure cu inocență și, în același timp, nu-i suficientă pentru a neutraliza amintirea inocenței pierdute.

Singura șansă de-a o regăsi, singura eliberare posibilă, ultimul, supremul refugiu spre care se va năpusti cu frenezie este moartea.

Referințele de jurnal se impun din nou : „...*dincolo de toate ideile pe care mi le-am făcut despre moarte, e aceasta, care-i o rămășiță de copilărie, și-anume că, în definitiv, moartea e cea mai frumoasă dintre toate țările depărtate*“ (13 februarie 1934) ; sau : „...*Trebuie să ne gândim cu speranță și tărie la moarte, la marea țară luminoasă ce se întinde dincolo de poarta cea neagră*“ (8 decembrie 1937).

Și iarăși corul eroilor săi care răspunde : „...*Viața, declara castelana imaginată din Manuel, este o iluzie, și marea realitate e moartea*“ ; „*Sînt momente, spune la rîndu-i Joseph Day, cînd aș vrea să mor imediat ca să merg în cer*“ ; „*Ideea morții străbătu spiritul ei (e vorba de Adrienne Mesurat), dar n-o emoționează*“ ș.a.m.d., Guéret însuși, atît de robit ființei sale de carne, e fascinat de chemarea neantului : „*Firmamentul îi apărui deodată, ca și cum ar fi pătruns în odaie și-ar fi umplut-o cu stelele și noaptea sa... Brusc, ceva îi înteeți bătăile inimii, un elan confuz spre nesfîrșirea tăcută ce-l chema la ea... După zgomotul de cuvinte omenești, cîtă pace în adîncimea acestui cer negru !*“

Spirit profund religios, Julien Green exprimă un punct de vedere creștin asupra condiției umane. A-l constata, nu înseamnă a adera. Dar cunoașterea lui este obligatorie, cu atît mai mult cu cît se exprimă într-o creație cu puternice contingente în literatura epocii noastre, de la un Kafka la Camus. Ceea ce vedem în ansamblul operei sale este o amplă autobiografie morală contemporană ; ceea ce reținem este aspirația nobilă și patetică către o unitate morală a unui suflet torturat de obsesia spiritualității absolute.

MODEST MORARIU

TABEL CRONOLOGIC

Urmărind viața și opera lui Julien Green, consemnăm, paralel, câteva din aparițiile mai importante ale literaturii moderne și contemporane pentru a sugera climatul în care evoluează scriitorul și a puncta cu nume familiare cititorului unele direcții dominante : apariția și dezvoltarea sentimentului tragic (Dostoievski, F. Nietzsche, H. Ibsen, K. Hamsun, G. D'Annunzio, M. de Unamuno, G. Papini, G. K. Chesterton) ; literatura de acțiune și de exaltare a instinctului vital (E. Psichari, A. Malraux, A. de Saint-Exupéry, H. de Montherlant, G. Sorel, E. Jünger, D. H. Lawrence, G. Giono, A. Gide) ; literatura de analiză a vieții interioare și a personalității umane (J. Joyce, R. Musil, M. Proust, A. Gide, L. Pirandello, G. Duhamel) ; literatura tragicului creștin (G. Bernanos, P. Claudel, Fr. Mauriac, G. Greene, Pär Lagerkvist) ; literatura de observație realistă (R. M. du Gard, L. Rebreanu, J. Galsworthy) ; literatura filozofică și eseul (H. Bergson, Ortega y Gasset, O. Spengler, M. de Unamuno, E. M. Cioran) ; literatura absurdului (F. Kafka, A. Camus, D. Buzzati, E. Ionescu, S. Beckett) ; noile tendințe (M. Butor).

1880 Dostoievski : *Frații Karamazov*.

1881 H. Ibsen : *Strigoii*.

1885 F. Nietzsche : *Așa vorbit-a Zarathustra*.

1894 G. D'Annunzio : *Triumful morții*.

1900 La 6 septembrie se naște la Paris Julien Hartridge Green. Părinții săi, — Mr. și Mss. Edward Moon Green — sînt americani de origine scoțiană și irlandeză, stabiliți în Franța în 1895. Scriitorul este al șaptelea copil rămas în viață (un frate, Charles, apoi cinci surori).

1900 S. Freud : *Interpretarea viselor*.

1902 A. Gide : *Imoralistul*.

1905 Miguel de Unamuno : *Viața lui Don Quijote*.

1906 Giovanni Papini : *Tragicul cotidian*.

Georges Sorel : *Reflecții despre violență*.

John Galsworthy : *Forsyte Saga*.

1911 Henri Bergson : *Intuiția filozofică*.

1913 Miguel de Unamuno : *Sentimentul tragic al vieții*.

Marcel Proust : *Swan*.

Ernest Psichari : *Apelul armelor*.

1914 Moartea subită a doamnei Green, mama scriitorului (27 decembrie).

1916 John Green se convertește la catolicism (30 aprilie). Cu puțin timp în urmă, tatăl lui abjurase de asemeni protestantismul, dar fără a-l pune la curent pe fiul său. Surorile sale Mary și Eleonore trecuseră și ele la catolicism.

Păi Legerkvist : *Angoasă*.

1917—1919 Voluntar în armata franceză, începînd din primăvara anului 1917, Julien Green participă, întîi ca soldat de ambulanță, la operațiunile militare din timpul primului război mondial.

1918 Oswald Spengler : *Declinul Occidentului*.

1919 Julien Green pleacă în S.U.A. (17 septembrie).

1919—1921 Julien Green student la Universitatea din Virginia.

1920 Georges Duhamel : *Aventurile lui Salavin*.

Henri Bergson : *Energia spirituală*.

Jean Giono : *Să-mi rămînă bucuria*.

Liviu Rebreanu : *Ion*.

1922 Julien Green se întoarce la Paris unde se stabilește. În decursul anilor ce urmează întreprinde o serie de călătorii, în special în S.U.A.

1922 James Joyce : *Ulisse*.

Roger Martin du Gard : *Familia Thibault*.

Henri de Montherlant : *Visul*.

Ernest Jünger : *Lupta cu viața interioară*.

1924 Pamphlet *contre les catholiques de France* (Pamphlet împotriva catolicilor din Franța), apărut în *Revue des Pamphlétaires* din Dijon (număr unic din 15 octombrie) sub pseudonimul Théophile Delaporte. Același text este reeditat în 1963, cu o prefață de Jacques Maritain și un cuvînt înainte de Julien Green.

1925 Franz Kafka : *Procesul*.

Miguel de Unamuno : *Agonia creștinismului*.

Ortega y Gasset : *Dezumanizarea artei*.

1926 *Mont-Cinère*, roman.

François Mauriac : *Deșertul iubirii*.

André Malraux : *Tentațiunea Occidentului*.

Georges Bernanos : *Sub soarele satanei*.

Luigi Pirandello : *Unul, nici unul, o sută de mii*.

1927 *Adrienne Mesurat*, roman.

Georges Bernanos : *Impostura*.

Henri de Montherlant : *La fântinile dorinței*.

1928 *Léviathan*, roman.

André Malraux : *Cuceritorii*.

D. H. Lawrence : *Amantul doamnei Chatterley*.

1929 Antoine de Saint-Exupéry : *Curier sud*.

Georges Bernanos : *Bucuria*.

Graham Greene : *Omul și el însuși*.

1930 *Le voyageur sur la terre* (Călătorul pe pământ),
Les clefs de la mort (Cheile morții), *Christine*,
Léviathan, nuvele.

1930 André Malraux : *Calea regală*.

Robert Musil : *Omul fără calități*.

1931 *L'Autre sommeil* (Somnul celălalt), roman.

1932 *Epaves* (Epave), roman.

Antoine de Saint-Exupéry : *Zbor de noapte*.

L. F. Céline : *Călătorie la capătul nopții*.

François Mauriac : *Cuibul de vipere*.

1933 André Malraux : *Condiția umană*.

Pär Lagerkvist : *Călăul*.

1934 *Le Visionnaire* (Vizionarul), roman.

1935 Henri de Montherlant : *Serviciu inutil*.

1936 *Minuit (Miezul nopții)*, roman.

Georges Bernanos : *Jurnalul unui preot de țară.*

François Mauriac : *Îngerii morții.*

Ernst Jünger : *Jocuri africane.*

1937 *Journal I*, cuprinzînd perioada 1928—1934, iar în continuare textul *Les Pays Lointains (Țările îndepărtate)*, roman neterminat.

Jean Paul Sartre : *Greața.*

Georges Bernanos : *Marile cimitire sub lună.*

Graham Greene : *Stînca din Brighton.*

1939 În urma unei crize religioase, Julien Green revine la catolicism, de care se depărtase începînd din anul 1924. *Journal II*, cuprinzînd perioada 1935—1939.

Antoine de Saint-Exupéry : *Pămîntul oamenilor.*

1940 Începînd din luna iulie, Julien Green se află în S.U.A., înrolat în armata americană (pînă în 1942, cînd începe să lucreze la Serviciul militar de informații).

Varouna, roman.

Dino Buzzati : *Desertul tătarilor.*

1942 *Memories of happy days (Amintiri din zile fericite)*.

Albert Camus : *Mitul lui Sîsf.*

Albert Camus : *Străinul.*

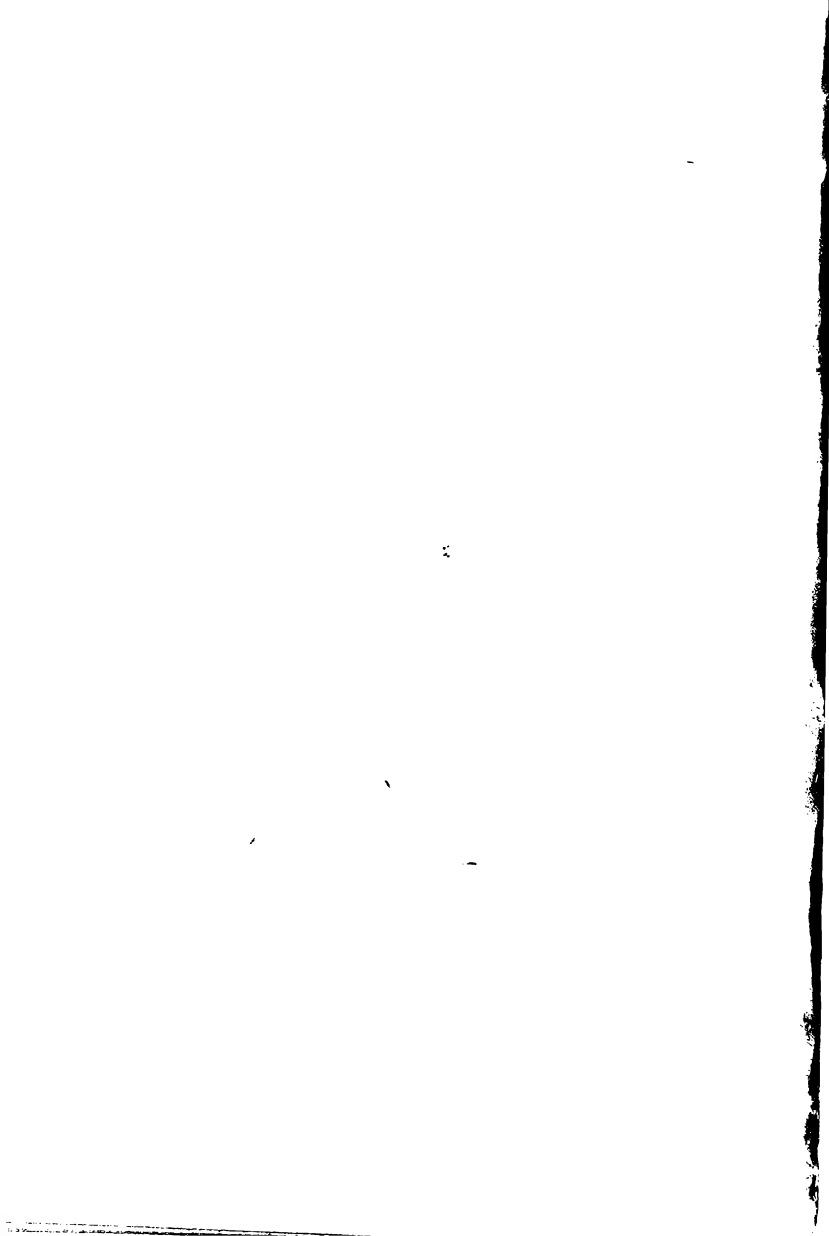
1945 Începînd din luna septembrie, Julien Green se stabilește din nou la Paris.

Jean Paul Sartre : *Drumurile libertății.*

- 1946 *Journal III*, cuprinzînd perioada 1940—1943.
- 1947 *Si j'étais vous (Dacă aş fi tu...)*, roman.
 Albert Camus : *Ciuma*.
 Samuel Becket : *Murphy*.
- 1949 *Journal IV*, cuprinzînd perioada 1943—1945.
 E. M. Cioran : *Manual de descompunere*.
 1950 *Moïra*, roman.
 Eugen Ionescu : *Cintăreaţa cheală*.
- 1951 *Journal V*, cuprinzînd perioada 1946—1950.
 Camillo José Cela : *Stupul*.
 1952 Eugen Ionescu : *Scaunele*.
- 1953 *Sud*, piesă în trei acte.
- 1954 *L'Ennemi (Duşmanul)*, piesă în trei acte şi patru tablouri.
- 1955 *Journal VI*, cuprinzînd perioada 1950—1954.
- 1956 *Le Malfaiteur (Răufăcătorul)*, roman.
- 1956 *L'Ombre (Umbra)*, piesă în trei acte.
 E. M. Cioran : *Tentaţiunea de-a exista*.
 1957 Michel Butor : *Modificarea*.
 L. Durrel : *Justine*.
- 1958 *Le bel aujourd'hui (Frumosul azi)* — *Journal VII*, cuprinzînd perioada 1954—1958.

- 1960 *Chaque homme dans sa nuit* (*Fiecare om în noaptea lui*), roman.
- 1961 *Journal* (1928—1958).
- 1963 *Partir avant le jour* (*Plecarea în zori*), autobiografie.
- 1964 *Mille chemins ouverts* (*O mie de drumuri deschise*), autobiografie.
- 1966 I se acordă marele premiu național pentru literatură (*Grand Prix national des Lettres*).
- 1967 *Journal II — Vers l'Invisible* (*Spre invizibil*) cuprinzând anii 1958—1967.

M.M.

PARTEA ÎNTÂI

I

Ajuns la pasarela căii ferate, se opri și chibzui. „Ce atîta grabă ? gîndi el. Oricum ajung prea devreme. Va fi doar cinci și jumătate. Și ce fac ? Mă duc la cafenea, mai aștept o jumătate de oră. Și după aia ?“

Ultimele cuvinte le spuse cu voce tare, dădu din cap în semn de împotrivire, ca și cum n-ar fi ținut cîtuși de puțin să afle răspunsul la întrebarea pe care și-o punea. O clipă rămase nemișcat, adus de spate, cu mîna pe rampa de fier, apoi urcă fără grabă și se sprijini în coate pe balustradă. Din locul unde se afla, la vreo trei sute de metri în față, zărea gara, o clădire mică și banală de cărămidă, apoi un lung bulevard străjuit de platani, care ducea de la gară spre oraș. Cîteva vile răzlețe scoteau la iveală, ici-colo, acoperișul lor de ardezie din fundul unor grădini împodobite cu peluze și tufișuri. Două rînduri nesfîrșite de tei se înălțau de-a dreapta și de-a stînga căii ferate, peste care păreau că veghează.

Cuprinse cu privirea întregul peisaj, după care scoase ceasul și-l examinează îndelung, cu aerul concentrat al unui om care săvîrșește un lucru cu gîndul aiurea. Era tînăr încă, dar avea în înfățișare acel ceva amar

și veșted, care se observă de obicei la oamenii măcinați de griji prea de timpuriu. Fața-i era plină, palidă, iar moliciunea cărnii prevestea niște obraji bugezi și ridurile adânci care desenează, pe la patruzeci de ani, un soi de rîs tăcut în jurul gurii. Ochii, de un cenușiu deschis, se lipeau stăruitor de lucrurile pe care le examinau. Nasul lătăreț și cărnos, buzele groase trădau un om lipsit de voință, dar îndrăgindu-și confortul și tabieturile și capabil de oarecare tărie în cazul că ar fi fost nevoit să și le apere. Era ras cu multă grijă, foarte curat îmbrăcat într-un costum gri închis, cu cravată neagră și, naivă cochetărie, o batistă de mătase mov ieșind pe jumătate din buzunarul de la piept al hainei.

Timp de cîteva minute, rămase nemișcat, atent să nu tulbure tăcerea adîncă ce domnea în jur. După-amiaza scurtă de toamnă era pe sfîrșite și cerul începea să prindă un colorit trandafiriu.

Se îndreptă în cele din urmă, izbi cu pumnul în balustradă cu aerul unui om care încheie o meditație, și, pornind iar, coborî scara ce-l duse pînă la drum, de cealaltă parte a căii ferate. Înalt, cu o înfățișare viguroasă, ai fi spus că se rușinează de statură și de forța sa, căci umbla cu capul plecat și nițel adus de spate. Își freca într-una mîinile și mergea cu pasul acela măsurat și grăbit care trădează uneori desfășurarea unui gînd obsedant, ca și cum ceva din frămîntările sufletului ar molipsi trupul și i-ar impune prima un ritm anume. Urmîndu-și astfel drumul, ajunse la grilajul unei mari proprietăți împresurate de arbori falnici. O vastă pajiște ovală se întindea, printre aleile șerpuite, în fața unui mic castel clădit în stilul foarte la modă acum patruzeci de ani. Fîntîni arteziene, peșteri în miniatură, straturi de flori în forme de blazon desăvîrșeau impresia de mare bogăție pusă în slujba unor mari ambiții. Pe o plă-

cuță de email, prinsă de grilaj, erau înscrise de-a curmezișul, cu majuscule, cuvintele : *Mon Idée*.

Înfățișarea acestei locuințe reținu o clipă atenția bărbatului care se plimba și-i smulse un oftat. Se depărtă cu greu de ea și-o luă înapoi pe același drum, îndreptîndu-se din nou spre pasarelă. Se mai uită o dată la ceas și, brusc înfricoșat de gîndul că va întîrzia după ce nu știuse cum să-și omoare timpul, o rupse la fugă.

Felinarele se aprindeau unul cîte unul în timp ce el o apuca pe strada principală a orașului. Gîfția puțin, pentru că alergase, și, în ciuda vîntului destul de răcoros, își ținea pălăria în mînă. Ajuns în dreptul bisericii, o apucă pe-o străduță la dreapta și intră într-o cafenea din care se revărsa o lumină galbenă pe pavajul șoselei. Își roti privirile prin salon și constată mulțumit că e singur ; chiar și chelnerul lipsea. Fără să mai stea pe gînduri, se așeză la o masă ce ocupa jumătatea unei ferestre ; intrarea lui fusese atît de discretă, încît nu-l observase nimeni și trebui să ciocănească cu degetul în marmora albă ca să vină cineva care să-l servească.

Acum se afla în fața unui pahar de cafea al cărei miros și gust se amestecau, împreună cu multe alte lucruri mărunte, în aventura banală și tristă în care era prins de vreo cîteva săptămîni. Din cînd în cînd își apropia fața de geam cu o neliniște încă nepotolită de obișnuință. Privirea sa cuprindea astfel două prăvălii situate chiar în fața cafenelei, de cealaltă parte a străzii. Una din ele nu i se părea demnă de interes, așa că nici nu se uita la ea decît întîmplător : era o brutărie în vitrina căreia puteau fi văzute două pîini lungi, cîntărind fiecare cam patru livre și sprijinite de-o bară de aramă în așa fel încît să atragă atenția asupra lor, dar peșemne că era prea tîrziu ca să mai vină vreun client, căci becul

de gaz ce atîrna din tavan abia mai licărea cu o lumină albăstrie. Cealaltă prăvălie, zugrăvită într-un verde de migdală, proiecta în noapte o lumină crudă și puternică ce părea să pună stăpînire pe toată strada. O firmă cu litere de-o șchioapă se întindea pe toată lățimea ușii de sticlă, informînd trecătorii că doamna văduvă Ernest Brod, spălătoareasă (rufărie și lenjerie fină), este proprietara acestui local ; și, într-adevăr, vreo cinci-șase cămași bărbătești, rînduite în vitrină, ademeneau privirea cu suprafețele lor sclipitoare de rufărie proaspăt scrobită. O perdea groasă, prinsă într-o vergea metalică îngrădea vitrina cu pliurile sale albe ascunzînd astfel interiorul prăvăliei, dar un murmur continuu trăda însuflețirea ce domnea acolo. Din cînd în cînd, un cap se ivea pe neașteptate deasupra perdelei și arunca o privire în stradă, după care dispărea imediat. Atunci bărbatul tresărea de parcă l-ar fi strigat cineva pe nume. La un moment dat, ușa spălătoriei se deschise brusc și auzi o voce ascuțită care striga ceva, apoi niște hohote de rîs în chip de răspuns. Acest zgomot, care-i lovi auzul, îl tulbură ; un val de sînge îi aprinse obrajii și-și lipi fruntea de geam, dar atît de lacom să vadă ce se petrece în interiorul prăvăliei, încît totul i se încetșoșă în fața ochilor. Apucă să vadă numai un cearceaf atîrnat pe-o frînghie și fu izbit de albeața lui, apoi un braț de femeie, gol pînă-n cot, ce se ivise aproape automat ca să închidă ușa.

Renunță să mai pîndească prăvălia și puse capul în piept. Toată încordarea zugrăvită pe fața lui lăsa acum locul unei amărăciuni care-l îmbătrînea. Cu un suspin de oboseală ciocăni în masă, puse cîteva monede lîngă paharul golit pe jumătate doar și se ridică. Pendula neagră de pe perete bătuse orele șase.

În clipa aceea apăru și chelnerul. Era un tânăr spelb, cu privirea piezișă. Se uită la pendulă și zîmbi cu subînțeles, văzînd clientul care se plimba nervos prin cafenea.

— Încă puțin, spuse el vîrînd monedele în buzunar. După șase, șase și zece nu-i chip să le mai ții acolo.

Bărbatul se răsuci spre chelner și se sprijini de o masă.

— Ești sigur ? făcu el.

Și adăugă cu o voce cam răgușită și forțată :

— Le cunoști cumva ?

— Ba bine că nu, răspunse chelnerul și zîmbi¹ ridicînd din umeri. Se vede că sînteți venit de curînd în orașul nostru.

— Ce te face să crezi ? întrebă bărbatul cu un aer nemulțumit.

— Pentru că aici toată lumea e convinsă că pînă și cea mai răsărită dintre ele nu merită nici măcar un brînci în gîrlă.

Chicoti batjocoritor, dar, cînd constată că gluma lui nu se bucură de prea mult succes, se opri și continuă pe un ton confidențial și grav, ștergînd între timp masa cu o cîrpă :

— Păcat că sînteți așa grăbit. V-aș mai fi putut da unele amănunte.

Bărbatul făcu un vădit efort pentru a se stăpîni și se apropie puțin de chelner.

— Și, mă rog, ce fel de amănunte ai putea să-mi dai ?

Chelnerul se așează pe marginea mesei.

— Dacă vă interesează cumva cea mai mare dintre ele, începui el rînjind, aia care duce rufele în oraș, vă sfătuiesc să fiți cu ochii-n patru ; e-o parșivă și-o hoată ce nu s-a mai văzut.

Rostind aceste cuvinte, se uită cu coada ochiului pe fereastră și prezintă astfel interlocutorului său un profil prelung, viclean și iscoditor.

— Dar celelalte ? făcu bărbatul cu nerăbdare.

— Celelalte ? Păi nu mai e decît una, în afară de patroană și de fetița care ajută la căratul rufelor. Vă interesează fetița ? întrebă chelnerul, gata să izbucnească în rîs.

— Ce fetiță ? Cine vorbește de fetiță ? Ce știu eu cîte sînt acolo ?

Tonul pe care spusese aceste cuvinte trebuie să-l fi surprins pe chelner, căci făcu ochi mari și rămase mut o clipă.

— Dacă-i ailaltă, reluă el, atunci e vorba de Angèle. Maică-sa a murit anul trecut.

Fu întrerupt de un gest al bărbatului, care tocmai observase pe cineva ieșind din spălătorie.

II

Din nou se afla pe drumul ce ducea spre pasarelă. Luna încă nu răsărise și era întuneric beznă, dar privirea lui deslușea pata pală pe care o făcea în noapte bluza albă a fetei. Grăbi pasul și curînd ajunse, atît de aproape de ea încît îi desluși brațele și gîtul, goale. Ea îl simți și se opri din mers : se opri și el.

— Mergi prea repede, îi spuse ea pe un ton iritat. Dacă se oimerește cineva pe-aici, mîine toată lumea o să știe că m-ai urmărit. Lasă-mă s-o iau înainte.

Rămase o clipă locului, așteptînd desigur un răspuns, dar el tăcea descumpănit între dorința de-a alerga spre dînsa și teama de-a n-o indispuce. O auzi continuîndu-și drumul, dar n-o urmă imediat, lăsînd, cu fiecare secundă, să crească distanța dintre ei.

Îi venea greu să dea această dovadă de supunere. Se hotărî să numere pînă la treizeci înainte de-a porni iar, apoi zgomotul pașilor ei descrescu atît de neașteptat încît, cuprins de o subită neliniște, se întrebă dacă n-are cumva de gînd să fugă sau să se ascundă ca să-și bată joc de el. Totuși nu se urni din loc și, în amărăciunea acestui minut, gustă dintr-o dată plăcerea stranie pe care o descoperi cîteodată cînd îți înăbuși un elan.

Îi veni un gînd ciudat. Cine-l oprea să urce iar spre oraș, să se întoarcă acasă? Printr-un capriciu caracteristic firilor melancolice se și văzu făcîndu-și în ciudă, întorcînd spatele acestei fete tinere ai cărei pași se pierdeau acum în tăcere, și își închipui că se întoarce în odaia din care tristețea și dorința îl izgoniseră de dimineață. În succesiunea acestor imagini exista ceva atît de imperios încît se simți tulburat. Ar avea într-adevăr tăria să renunțe la aventură, dacă ar vrea? Dar de unde mai răsărise această idee absurdă? Era și momentul să-și pună astfel de întrebări, tocmai acum cînd fata se miră probabil că nu-l mai aude în urma ei! Avu impresia că i se întunecaseră o clipă mințile și că brusc și le-a recăpătat, și porni în goană, cu inima strînsă de teama că a așteptat prea mult, că nu va mai găsi pe nimeni pe drum.

Bocănitul propriilor săi pași îi răsuna în cap ca niște pumni în tîmplă. Alergă mai repede și-o ajunse în cîteva secunde. Ea păru supărată.

— Ai merita să plec, îi spuse. Ți-am spus doar, la pasareală.

Cu fața foarte aproape de obrazul fetei, el gîfîia. Privirea sa lacomă îi desluși în umbră obrații albi și ochii. Rîse ușurat.

— Credeam că ai fugit, explică el cu vocea gîfîită. Am alergat.

Ea ridică din umeri.

— Țineai chiar atît de mult la întîlnirea asta ?

— Cum, dumneata nu crezi ? spuse apucîndu-i degetele ; va să zică n-o să mă crezi niciodată ?

Ea își eliberă mîna cu o smucitură și înaintă cîțiva pași.

— Să nu stăm aci, îi spuse. Ți-am explicat doar că-i periculos.

O urmă grăbit ; mergeau tăcuți. În preajma pasarelei, o apucă iar de mîină, autoritar, și-i spuse :

— Ce trebuie să fac ca să fiu pe placul dumitale, ca să fii drăguță cu mine ?

Răspunzîndu-i, vocea ei se îmblînzi :

— Nu știu. Asta trebuie s-o afli dumneata singur.

Bărbatul rămase tăcut. La un moment dat, îi strînse puțin încheietura mîinii.

— Spune-mi, de ce ți-e frică să nu te vadă cineva ?

— Asta-i bună, n-am nici un chef să afle lumea că-mi dau întîlniri, răspunse ea pe nerăsuflăte.

— Întîlniri cu mine ? făcu el înfuriat.

— Da, cu dumneata.

— Cu alții nu contează, nu-i așa ? Cu mine ți-e rușine, sigur.

Fata ridică spre el niște ochi plini de uimire și de mîine. Ajunseseră în fața unui felinar și se opriră brusc, ca și cum pata aceea mare de lumină i-ar fi reținut.

— Cu alții ? Ce vrei să spui ?

Privirea cu care îl fulgeră, îl descumpăni ; se făcu roșu.

— Vreau să spun că nu vrei să se știe că ai întâlniri cu mine.

— Păi de ce ?

— Nu eu trebuie să-ți răspund. Știi dumneata mai bine.

— Ce știu eu ce-i în capul dumitale ? Spune-mi ce rost au toate întrebările astea, altfel plec numai-decît. N-am venit să mă cert cu dumneata.

El oftă, copleșit de propria-i stingăcie.

— Nu pleca. Am greșit.

— Tot ce se poate, făcu ea cu dispreț. Dacă m-ai adus aici ca să-mi faci o scenă, îți garantez că altă dată n-am să-ți mai dau ocazia.

El puse capul în piept și rosti cu blîndețe :

— Dacă vrei să nu ne vadă cineva, hai să plîncăm de aici. Să traversăm pasarela.

— Și unde ai vrea să mergem ? întrebă ea fără să facă un pas.

Bărbatul o privi înainte de a-i răspunde, încercînd să ghicească în ce fel vor fi primite cuvintele sale ; un surîs temător i se ivi pe buze.

— Vroiam să te invit să cînezi cu mine.

Ea rîse.

— Să cînez cu dumneata ? Și unde, mă rog ?

— La Lorges.

— Nici nu mă gîndesc. E prea departe.

— Am lua trenul. E unul care trece peste cînd minute.

Dar ea scutură din cap.

— Dacă-ți spun că n-am de gînd să cînez cu dumneata !

— De ce ?

— Asta mă privește.

— Ești grăbită să te întorci în oraș? Deseară nu ieși?

— N-am să-ți răspund, spuse ea acru. Adineauri aveai de gând să-mi vorbești. Spune ce ai de spus și lasă-mă să plec acasă.

— Nu pot să-ți vorbesc aici, în lumina asta. Hai să mergem de cealaltă parte a pasarelei, nu vrei? imploră el.

Ea acceptă s-o ia de mână, nu fără să arate, prin-
r-un oftat, că-i face o favoare pe care va trebui s-o
țină minte. Nici unul nu scoase o vorbă cît traversară
pasarela.

— Sper, cel puțin, că nu ți-e frică de mine, spuse
el cu voioșie prefăcută.

— Aș, de unde. Pui niște întrebări foarte cara-
ghioase!

— De vreme ce nu ți-e frică, înseamnă că te simți
bine cu mine, așa-i?

Într-o licărire de bun-simț, își dădu seama că vor-
bește așa numai pentru că nu știe ce să spună, și că
prin asemenea cuvinte stupide pierde toată simpatia
fetei. De ce o silea să-i răspundă: „Nu, nu mă simt
bine cu dumneata”? Continuă cu însuflețire:

— Dar asta nu contează. Singura mea dorință e
ca dumneata să fii mulțumită, fericită, înțelegi?

Ea nu răspunse.

— Uite, continuă el, scotocind într-unul din bu-
zunarele vestei, ți-am adus un cadou. Mă gîndeam
să ți-l dau mai tîrziu, dar dacă ești atît de grăbită...
Un inel. Poftim.

— Un inel, repetă ea curioasă. Oh! e draguț.

Vru să-l ia, dar el prevăzuse gestul și păstră bi-
juteria între degetul mare și arătător. Era un inel
subțire de argint, împodobit cu un mic safir.

— Măcar lasă-mă să ți-l pun eu în deget.

Ea se încruntă de nerăbdare.

— Dacă ții neapărat.

Se apropie atunci și-i luă mîna, dar tremura atît de tare că nu reuși să-i vîre inelul în deget.

„Ar trebui s-o apuc de braț, s-o strîng la piept, își spuse înspăimîntat de propria stîngăcie. Acum, poate că ar accepta. Mai tîrziu n-o să mai vrea.”

Și brusc, deznădăjduit, izbucni :

— Ia inelul și puneți-l singură în deget.

Mirată de tonul său, ea ridică ochii. Desigur că fu cuprinsă de o oarecare înduioșare văzînd toată durerea întipărită pe-o față din care pierise pînă și lumina dorinței și care nu mai vădea în clipa aceea decît o nesfîrșită oboseală.

— Ești un om ciudat, spuse trecîndu-și inelul pe degetul mic. S-ar zice că te supără faptul că ești cu mine.

El ridică descurajat din umeri.

— Văd eu bine că niciodată n-ai să mă iubești, spuse în cele din urmă.

Fata nu răspunse și el îi fu recunoscător pentru această tăcere, crudă, fără îndoială, dar nu atît de sfîșietoare ca vorbele ei. Traversară din nou pasarela, ajungînd la marginea orașului fără să fi schimbat o vorbă. Totuși, în clipa cînd trebui să-l părăsească, ea îi aruncă un surîs și-i spuse : „Pe mîine”.

O emoție violentă, în care se amestecau și bucurie și tristețe, îl împiedică să-i mulțumească, dar o urmări cu privirea pînă ce dispăru.

III

La o distanță de vreo șase sute de metri, și chiar în clipa cînd avea loc această convorbire, doamna Georges Londe medita în fața oglinzii, așteptînd să

se facă, ora cînd intra de obicei în sufragerie. Această intrare comporta un întreg ceremonial, ce nu se săvîrşea fără oarecari pregătiri, căci, deşi nu mai era tînără, doamna Londe nu renunţase la cochetăria tineretii şi-n ruptul capului n-ar fi acceptat să apară în faţa clienţilor înainte de-a fi acordat frumuseţii sale, de mult ofilite, generoase încurajări cu pudră şi ruj.

Stătea pe scaun, într-o odăiţă improvizată între două uşi, ce părea să servească în acelaşi timp şi drept oficiu şi drept budoar. Într-adevăr, puteai vedea acolo, lipită de perete, o servanţă albă, iar sub becul de gaz care cobora din tavan, o măsuţă de toaletă vopsită într-un roz ţipător şi împodobită cu o oglindă ovală ce reflecta de vreo trei, patru minute o faţă imobilă, cu ochii scrutători.

Ce gînduri însufleţeau această femeie ? Nu părea nici fericită, nici nefericită. Niţel aplecăta în faţă, cu mîinile proptite molatec în şolduri, stătea în atitudinea unei persoane care urmăreşte un spectacol. Privirea încordată cobora de pe fruntea îngustă, încadrată de bucle brune, la gura autoritară, cu colţurile căzute (un zîmbet bine studiat corecta în public acest defect). După care, înconjurul feţei odată încheiat, ochii se aţintiră asupra ochilor oglinziţi ; după insistenţa şi chiar răutatea pe care o puneau în acest examen, ai fi spus că vor să străpungă pupilele negre în care lumina arunca două puncte galbene. Din cînd în cînd pleoapele clipeau, nişte pleoape grele, încercănate de insomnii, care dezvăluiau întotdeauna aceeaşi privire sumbră şi dezaprobatore.

Era îmbrăcată în tafta neagră, cu bustul strîns într-o bluză care îi fereca gîtul pînă sub bărbie, dar lăsa libere, sub nişte volănaşe de dantelă, încheieturile rotunde şi grăsulii ale mîinilor. Un ametist pe

inelarul drept, o broșă la gît vădeau o oarecare preocupare pentru eleganță, dar cele patru sau cinci cîrpituri grosolane ale stofei în jurul taliei trădau vremuri grele și o strîmtorare prost ascunsă. Rozul măsuței de toaletă oferea un strident contrast cu sărăcia jalnică a boarfelor de pe dînsa, cu duritatea feței ; era ca o notă veselă într-un tablou ursuz, aruncată în batjocură parcă, sau cu intenția de-a accentua aciditatea coloritului și energia crudă a desenului.

Bătaia ceasului o trezi pe doamna Londe din propria-i contemplare. Se îndreptă din șale, dar nu se ridică pînă cînd, în tăcerea odăiței, nu răsunară toate cele șapte lovituri. Un surîs îi lumină trăsăturile și-i aprinse în ochi o neașteptată însuflețire. Ca și cum, destrămîndu-se o vrajă, s-ar fi trezit dintr-un somn magic și ar fi început să trăiască iar. Își netezi concii cu un gest grăbit și, după o ultimă privire în oglindă, se îndreptă spre ușa ce da în sufragerie.

Totuși, înainte de-a intra se aplecă în fața unui paravan așezat chiar lîngă ușă, lipind un ochi pe locul unde catifeaua roșie fusese ruptă. Putea vedea astfel cine-i în restaurant, exact ca un regizor care studiază componența sălii prin gaura din cortină. Rămase așa o bucată de vreme, arcuită din șale, cu genunchii ușor îndoiți, nemișcată ca o fiară gata să se năpustească. Din cînd în cînd, înăbușind un suspin, răsucea puțin capul, apoi, nemulțumită de cele văzute cu ochiul stîng, încredința ochiului drept o anchetă suplimentară și-l plasa la înălțimea spărturii pe care o mai lărgea cu vîrfurile degetului.

Își părăsi în cele din urmă postul de pîndă și intră în sală. N-o despărteau decît trei pași de un soi de pupitru cocoțat pe-o estradă, în spatele căruia se așeza în fiecare seară. De la această înălțime, domina o încăpere vastă, îngustă și lungă în care se aliniau două rînduri de cîte șase măsuțe trase la pe-

rete. În mijlocul unei alei astfel formate, se afla o masă ovală, destul de mare pentru ca în jurul ei să poată sta comod o duzină de clienți. Atunci când doamna Londe scotocea cu privirea mai departe, dincolo de imensul buchet de plante de iarnă ce trona pe masa comună, zărea strada prin ușa de sticlă pe care propriul său nume se înscrisa de-a-ndoaselea.

Își încrucișă mâinile pe marmora pupitrului. Abia bătuse ora șapte, așa că sala era goală deocamdată, dar doamna Londe se afla la post pentru a da, într-un fel, un exemplu de punctualitate clienților. Știau prea bine că, după ora șapte și un sfert, friptura în sînge se usucă, legumele se răsfierb. Nu lipsea desigur nici inscripția de pe perete, care anunța orele de masă, ceea ce nu împiedica însă pe nimeni să întîrzie. De nerăbdare, doamna Londe scoase un oftat zgomotos și murmură :

— De ce n-or fi sosind odată ? cu vocea obosită a spectatorului care se văicărește : „De ce nu începe odată ?“ în fața cortinei lăsate.

Știa prea bine, totuși, că așa se întîmplă seară de seară. În fiecare zi, orele șapte și ceva o prindeau la pîndă în spatele paravanului, un obicei superstițios dobîndit din ziua cînd doi clienți sosiseră pe nepusă masă, înainte ca ea să-și fi făcut obișnuita intrare. Trebuia apoi să se perpelească așa un sfert de ceas, timp în care, neavînd ce face, mîinile sale mutau de douăzeci de ori la rînd buchetelul de flori ce împodobeau pupitrul și voluminosul registru negru pe care îl tot închidea și deschidea cu un gest din ce în ce mai repezit. Nu știa să aștepte. Niciodată nu știuse ce înseamnă să-ți pui răbdarea la încercare. Dar, de vreme ce clienții întîrzie totdeauna un sfert de ceas, de ce nu schimbă în definitiv ora cinei ?

Pesemne că tocmai asta era și întrebarea la care își răspundea în sinea ei, bufnind cu registrul în placa

de marmură. Era cazul să mai lungească oare cu cincisprezece minute o zi și-așa îngrozitor de lungă ? Nu. De vreme ce-a spus o dată că restaurantul se deschide la amiază și la ora șapte, amiază și ora șapte o găseau acolo, sus, la pupitrul ei.

În cele din urmă, exasperată, se aplecă în direcția odăitei în care cu câteva minute în urmă își pusese toaleta la punct, și strigă : „Grégoire !“ O voce depărtată răspunse : „Aici sînt !“ și se auzi o ușă deschizîndu-se.

— Adu supa ! porunci doamna Londe, fără să mai aștepte ca persoana chemată să intre în salon.

Acest ordin era ultima ei resursă, metoda pe care o folosea cînd simțea că o cuprinde deznădejdea. I se părea că astfel „aduce clientul“, cum spunea ea. Pentru că remarcase deseori că apariția chelnerului coincide cu aceea a domnului Goncelin, negustorul de cereale, care mînca zilnic la ea și care, de obicei, își făcea intrarea în restaurant primul. Dar tremura la gîndul că într-o bună zi această vrăjitorie va rămîne fără efect, că și negustorul de cereale va întîrzia ca toți ceilalți, iar ea își va pierde astfel credința. De aceea n-o aplica decît atunci cînd ajungea, într-adevăr, la capătul răbdării.

Își cuprinse fața în palme și, cu coatele pe pupitru, ascultă zgomotul pașilor ce se auzea din fundul bucătăriei. Ai fi spus că oferă astfel drept jertfă cerului chinul acestui ultim și crud minut de așteptare. Era de prisos să mai îndemne chelnerul să se grăbească : singura lui dorință era să scape cît mai degrabă și s-o șteargă în oraș. Pe de altă parte, faptul că domnul Goncelin va sosi ori nu va sosi la timp, nu depindea de voința ei. Nu-i rămînea, prin urmare, decît să lase lucrurile să se desfășoare de la sine.

La un moment dat, doamna Londe își depărtă mîinile și privi drept înainte. Ușa tocmai se deschisese și

cineva intrase în restaurant. Dar nu era negustorul de cereale, era un bărbat pe care nu-l văzuse niciodată în viața ei și care se așeză la o masă, după ce fși sco-sese pălăria. Nici nu-i venea să-și creadă ochilor, în-tr-atît era de sigură că domnul Goncelin va fi primul care va trece pragul restaurantului, și, foarte emoțio-nată de surpriză, îl examinează pe necunoscut cu atîta insistență. Încît acesta, la rîndul său, ridică privirea și se uită la doamna Londe, ca și cum ar fi așteptat să-i spună ceva ; apoi, la tăcerea și la îmbujorarea ei su-bită, puse capul în piept și-și despături șervetul.

Doamna Londe se simți cam rușinată de uimirea ce i se zugrăvise pe față și-și spuse că domnul acela tre-buie să-și fi închipuit că-i o proastă, dar tulburarea sa nu fusese chiar atît de mare încît să nu poată înre-gistra pe loc o sumedenie de amănunte din ținuta și fizionomia străinului, iar ochiul ei exersat, de provin-cială, văzuse destule ca să aibă din ce broda tot soiul de reflecții. Pentru a-și răscumpăra stîngăcia de adi-neaoari, afectă un aer nepăsător și mai mută o dată din loc registrul de conturi, vaza cu flori. Necunoscutul era destul de bine îmbrăcat. De unde o fi venind ? Voiajor comercial nu putea fi : știa prea bine cum tre-buie să arate persoanele care se îndeletnicesc cu această profesiune ; nu se putea înșela. Și-apoi, bărba-tul care intrase n-avea nici pardesi, nici valiză, dar nici localnic nu părea să fie, dacă nu cumva — și la acest gînd inima ei zvîcni —, nu-i vorba de vreun nou sosit la Lorges sau la Chanteilles. Tot așa, cu patru ani în urmă, doi domni din Orléans se stabiliseră la Chan-teilles și ea își reaminti că atunci cînd i-a văzut pentru prima oară în restaurant a încercat exact aceeași emo-ție, căci, printr-o ciudățenie a întîmplării, nu aflate de sosirea lor, tocmai ea care de obicei era la curent cu tot ce se întîmplă și înaintea tuturor. Pentru fe-meile din categoria doamnei Londe, roabe ale curio-

zității, e tot atît de umilitor să se lase depășite de evenimente ca și pentru un paznic de far faptul că nu observă trecerea unui vapor.

În cele din urmă, după cîteva minute de proastă dispoziție, ce se trăda prin repetatele mutări în stînga și-n dreapta a micului vas cu flori, își reveni treptat din indignarea pe care o încerca împotriva propriei persoane și, încrucișînd iar mîinile pe marginea pupitrului, înălță capul și aținti asupra străinului o privire stăruitoare. Era îmbrăcat într-un costum gri ; o batistă mov îi atîrna din buzunarul de la piept. Din cînd în cînd pleca ochii, ducînd cu un aer distrat bucățele de pîine la gură. Dar, în mintea doamnei Londe, străinul care intrase nu era un banal voiajor comercial venit să-și omoare o jumătate de ceas la masa unui restaurant, ci o persoană despre care nu știa absolut nimic și care, tocmai din acest motiv, prezenta un interes excepțional. Nu lipsea mult ca să-l considere un inamic, pentru simplul fapt că știa despre sine mii de lucruri de care ea habar n-avea. Numele, profesiunea, viața lui, erau tot atîtea secrete pe care ar fi vrut să i le smulgă. Înfățișarea morocănoasă, pe care i-o remarcase de altfel, tăcerea disprețuitoare nu erau cumva o sfidare la adresa curiozității ei ? Sigur că da, văzuse destui clienți care s-au așezat la masa de acolo dar toți, da, aproape toți au salutat-o intrînd, i-au adresat un surîs, un cuvînt amabil, chiar și cei care n-o cunoșteau. În acest fel îi venea mai la îndemînă să strecoare tot soiul de întrebări în cursul convorbirii ce se putea înfiripa cînd se prezentau la casă, pentru a-și plăti consumația.

Pentru că ăsta era obiceiul la restaurantul Londe. La sfîrșitul mesei, chelnerul distribuia notele de plată, așa cum se procedează în general, dar numai doamna Londe personal încasa costul consumației. Procedoul prezenta nenumărate avantaje. Stînd cocoțată pe tro-

nul ei, doamnei Londe îi venea mai la îndemână să surîdă, să descoase, şi, dacă era cu putinţă, să seducă. Manierele sale erau mieroase şi voit nobile, împărţea vorbe goale ca o regină şi dădea restul cu un aer de mare generozitate. Toate aceste liberalităţi făţarnice nu dădeau greş aproape niciodată, instinctul călăuzind-o admirabil pe această femeie mistuită de dorinţa de-a fi pe placul tuturor numai pentru ca să afle cât mai multe.

Fără să fie înzestrată cu fineţea ce se atribuie indeobşte sexului său, ştia în schimb de minune să aleagă vorba cea mai potrivită, să facă totul pentru a obţine bunăvoinţa clientului, smulgându-i în acelaşi timp promisiunea unei reveniri. Acesta era scopul spre care năzuiau toate eforturile ei în ziua când îşi făcea apariţia un nou-sosit. Pentru a-şi desăvârşi investigaţiile, se bizuia pe preţurile moderate cât şi pe anumite înlesniri înşelătoare de plată. Altă diferenţă, e drept, între localul său şi cele din Paris : aici, de exemplu, puteai să-ţi deschizi un cont, ca la băcan sau ca la farmacie ; şi, după o experienţă de doisprezece ani, doamna Londe ştia că cineva care îi datorează zece, cinci, sau numai trei mese e un om pierdut, cu alte cuvinte, un client definitiv câştigat.

Dar cum să ispiteşti un om care nici nu se uită la tine şi pentru care, zău aşa, s-ar zice că nici nu există. Şi ce l-o fi apucat pe imbecilul ăsta să-şi mănînce pâinea fără să aştepte supa ? La ce dracu s-o fi gîndind ? Pentru dînsa n-are ochi ? Sau se preface că n-o vede ? Oare nu simte pe frunte, pe umeri privirea dură ce nu-l slăbeşte o clipă ? Cum în cele din urmă îşi regăsisese prezenţa de spirit, vru să-şi întipărească pe faţă, în ochi, toată autoritatea de care se simţea capabilă. Ce folos ? Se vedea limpede că bărbatul e foarte departe de restaurantul Londe şi se gîndeşte la lucruri cu totul deosebite. Strînse pumnul

pe registru. Oare o să vorbească pînă la urmă, sau nu ? După ce-o să termine pînea, o să mai ceară alta ?

Între timp, străinul părea că habar n-are de iritarea ce strîngea inima patroanei. În amărăciunea acestui eşec, doamna Londe fu cît pe ce să nu observe intrarea negustorului de cereale, care îi adresă un salut cum nu se mai obișnuiește decît în provincie, scoțîndu-și pălăria cu un gest larg, în doi timpi. Ea dădu din cap și spuse cu o voce nițel tremurată de ciudă :

— Bună seara, domnule Goncelin.

Și chelnerului care intra, aducînd supa, îi porunci tăios :

— Servește pe domnul din fund !

Ce n-ar fi dat să-i știe numele, să poată spune :

— Du supa la domnu' Cutare ! Are tren la ora cutare.

În locul acestor cuvinte, adăugă spumegînd de furie, exasperată de propria-i ignoranță și de fața uluită a chelnerului :

— Dar du-te odată, fir-ar să fie ! Nu vezi că-și mănîncă toată pînea ?

Între timp clienții începuseră să sosească aproape unul după altul și ușa se închidea numai cît să se deschidă iar în secunda următoare. Toți cei care intrau o salutau pe patroană cu o jovialitate amestecată cu respect, iar ea la rîndu-i împărțea salaturile în stînga și-n dreapta, ca o regină din fundul caleștii, măgulită de atențiile de care se bucură, din ce în ce mai împăcată și mai consolată.

În zgomotul scaunelor mutate din loc, cei zece sau doisprezece clienți care intraseră se așezau la masă. Cu toții, judecînd după promptitudinea cu care își ocupau locurile, erau niște obișnuiți ai restaurantului și conversațiile înfiripate umpleau salonul cu un zumzet profund și îndărătnic, de stup. Doi chelneri cu șorțuri albe se învîrteau în jurul mesei și serveau supa.

În mijlocul zarvei de voci și de veselă, doamna Londe simțea că-i crește inima la loc. În așteptarea acestui minut trăia. Toate spinările încovoiate și capetele aplecate în fața sa, și, oarecum, la picioarele sale, îi ofereau un spectacol în care s-ar fi spus că vede un semn de supunere. Își numără clienții în surdină : zece la masa comună și unul, singur cuc, la măsuta de lângă ușă. Ah ! dar ce mai contează asta acum ! Adineaori o scotea din sărite fiindcă prezența lui, în salonul pustiu, părea o sfidare dar, de vreme ce la masa comună toate locurile sînt ocupate, el dispare acolo, în cotlonul lui.

Doamna Londe închise pe jumătate ochii pentru a savura mai bine rumoarea ce urca spre dînsa. În hăr-mălaia veselă a cinei deslușea intonațiile profunde ale domnului Goncelin, care se lăuda că a făcut o afacere bună, vocea pițigăiată a pipernicitului domn Pariset, care trîncănea despre politică, precum și vocea gîngavă a domnului Léon, care-i răspundea. Domnul Morestel se certa ca de obicei cu Blondeau-fiul, iar domnul Trept, foarte apreciat pentru darul său de povestitor, istorisea o nesfîrșită întîmplare a cărei eroină era domnișoara Clarafond, proprietărea sa lui. Ascultîndu-i, doamna Londe clătină din cap cu multă îngăduință : îi cunoștea bine pe toți, cunoștea ocupațiile, micile aventuri, necazurile, datoriile și averea fiecăruia. Nici un moment din viața lor nu putea să-i scape, căci știa cum să-i descoase atunci cînd se prezentau la casă, în așa fel încît unii îi furnizau amănunte despre ceilalți. Într-adevăr, o bună parte din prestigiul ei depindea de informațiile pe care le obținea. Nimeni ca doamna Londe nu-și putea aminti mai multe scandaluri, mai multe ticăloșii. Memoria ei înregistra totul și nimic nu i se părea lipsit de importanță printre zecile de amănunte pe care le spicua

zilnic din stînga și din dreapta ; totul putea folosi la ceva.

Redeschise ochii după un timp și se îndreptă de spate. Îi venise o idee. Își aminti că, dimineată chiar, aflate despre voiajul unuia dintre clienți într-un oraș vecin, și ca să se arate la curent cu tot ce se întîmplă, ca să arate că ea *știa*, izbucni pe neașteptate, cu o voce sonoră, acoperind murmurul celor de la masă :

— Pariez că, ieri dimineată, domnul Trept a fost la Champicourt, unde și-a cumpărat o pălărie nouă.

Urmă un moment de tăcere ; toate capetele se răsuciră în direcția ei, apoi mătăhălosul domn Trept exclamă, revenindu-și din uimire :

— Chiar așa-i, doamnă Londe. Să vrea omul să vă ascundă ceva, și nu știu, zău, dac-ar reuși.

Domnii din jurul mesei izbucniră în rîs îndreptîndu-și privirile spre cuierul în care atîrna, printre *me-loanele* obosite și decolorate, un *melon* de culoare mai închisă, ce părea că se rușinează de frații săi. Timp de un minut, doamna Londe se simți mai fericită ca oricînd și, la auzul acestei măgulitoare explozii de rîs, înflori ca o plantă la lumina soarelui. Întredeschise regisirul negru, prefăcîndu-se că citește ceva, cu o înfățișare indiferentă, dar în piept inima îi tresălta de bucurie. De astă dată a văzut-o, a auzit-o și cabotinul ăla din fundul salonului ! Înregistrase privirea lui intrigată. Afla și el acum, probabil, cu ce patroană are de-a face ; o femeie dintr-o bucată, care știe să strunească oamenii și care, pe deasupra, are niște ochi de șoim... Și, mulțumită, împinse nițel mai spre dreapta vaza de flori, cu gestul triumfător al jucătorului de șah care, mutînd o piesă, a izbutit să compromită victoria adversarului.

Desigur că nu se putea încă mîndri că a cîștigat partida, dar era evident că vorbele ei și-au atins ținta. Necunoscutul părea să-și revină brusc în fire și ridică

spre doamna Londe privirea buimacă și neliniștită a omului trezit din somn pe neașteptate. Ea nu-și mai încăpea în piele de bucurie constatînd această stupoare ce-o răzbuna pentru propria-i înfățișare jalnică de adineori. Venise momentul să atace ; nu trebuia să-i lase inamicului răgazul de-a-și recîștiga poziția. Cum unul din chelneri tocmai trecea prin dreptul ei, doamna Londe se aplecă un pic într-o parte și-i spuse repede :

— Lasă castronul ăla și du-te de-l întrebă pe domnu' din fund dacă nu vrea să-i rezervăm locul și tacîmul. Ai grijă să fii amabil, e clar ?

Nici n-apucă bine chelnerul s-o pornească într-acolo, că ea avu sentimentul că a comis o gafă și fu pe punctul de a-l chema înapoi. Cum naiba o să se descurce un bădăran ca Grégoire ? Poate că ar fi fost mai bine dacă ar fi așteptat ca necunoscutul să vină să-și achite nota la casă. Dar individul o deruta. Totuși, era ceva care o împiedică să intervină : vroia să vadă ce-o să se întîmple, vroia să știe numaidecît. O curiozitate nestăpînită, furioasă, o mîna spre acest om și, de cîteva secunde, nu-l vedea decît pe el, retras acolo într-un ungher parcă anume ca să se deosebească de restul clienților și să-i atragă atenția. În definitiv, de ce se așezase departe de ceilalți, dacă nu anume ca să se amuze pe socotcala ei ?

I se părea că și chelnerul vrea să-i facă în ciudă abia trăgîndu-și picioarele și ocolind alene masa comună. Întinse gîtul ca să urmărească această călătorie care nu se mai sfîrșea odată și se îndreptă un pic, incapabilă să-și stăpînească nerăbdarea. Cînd, în sfîrșit, Grégoire ajunse la masa de lîngă ușă, ciuli urechile ca să prindă cuvintele rostite, dar degeaba ; totuși, nu presimți nimic bun văzînd expresia uluită ce se zugrăvise pe fața necunoscutului și murmură de cîteva ori, cu voce furioasă : „Idiotul ! Idiotul !“ fără a lăsa să se înțeleagă limpede căruia din cei doi i se cuvenea epi-

tetul. Înțelese că străinul cere să i se repete întrebarea, și-l văzu apoi înălțînd din umeri în semn de ignoranță. De rușine, închise ochii și nu-i redeschise decît în clipa cînd Grégoire se află din nou în fața ei.

— Ei bine, ce ți-a spus ?

— A spus că așteaptă să termine masa, și spune el după aia.

— Cred și eu, drăguță, exclamă doamna Londe, anume ca să fie auzită, domnu' are perfectă dreptate că nu vrea să-și dea părerea despre mîncare, înainte de-a fi gustat dintr-însa. Te-am trimis eu să-l plictisești acuma cu întrebările tale ?

Și adăugă printre dinți, pe un ton amenințător :

— Lasă vorba ! Hai, cară-te la bucătărie, imbecilule !

Apucînd să audă finalul acestei scene, clienții amuțiseră și se uitau înmărmuriți la patroană. Ea îi fulgeră cu privirea.

— Doriți ceva, domnilor ? îi întrebă răstit ; pîine, apă ?

Ca să-și verse furia pe cineva, se adresă la întîmplare unuia dintre ei, întocmai ca o învățătoare care se repede la un școlar leneș, și izbucni :

— Ce nu vă convine, domnule Pinsot ? Nu-vă place supa ? Știți dumneavoastră alte restaurante unde se gătește mai gustos ?

Își încrucișă brațele și afectă o înfățișare calmă, dar nu se mai putea stăpîni și vocea îi tremura.

— Da, da, alte restaurante, continuă ea, unde se poate mîncă mai ieftin și cu înlesniri de plată mai avantajoase, nu-i așa ? Aflați, domnule Pinsot, că-mi datorați pînă acum șase mese. V-am spus eu, o dată măcar, să lichidați contul ?

Domnul Pinsot, un tînar gâlbejit și sărăcăcios îmbrăcat, își trecu degetul peste lentilele aburite, de căl-

dură și de supă, ale lornionului ; apoi dădu să se ridice de pe scaun, se răzgîndi și rămase așezat.

— Nu, îngăimă.

— Nu ! repetă doamna Londe. Păi sigur, domnule Pinsot, eu nu obișnuiesc să-mi sîcîi clienții.

Cuvintele ei căzură într-o tăcere de biserică ; nici un murmur nu se auzi de la masa comună peste care plutea privirea dominatoare a patroanei. Prin ce minune izbutea să-i țină la respect pe cei unsprezece meseni care, în fața ei, coborau privirile ca niște școlari vinovați ? Ce fel de joc subtil juca ea cu dinșii pentru ca nici unul să nu se încumete să crîcnească atunci cînd îi muștruluia ? Multe conturi restante cumpărau fără îndoială supunerea lor.

Doamna Londe savură un timp consternarea pe care o provocase ; nările i se umflară. Observase că necunoscutul o privea și-și dădu seama că reflectează la cele auzite. Strînse pleoapele, vrînd parcă să închidă în ea spectacolul acestui triumf și să-l contemple în voie.

După cîteva secunde de ezitare, mesenii se examinară pe furiș, plecînd capul cu un aer vinovat, apoi, o bună bucată de vreme, nu se mai auzi decît zgomotul cu care își sorbeau ultimele linguri de supă.

Cina se sfîrși într-o atmosferă funebră. Îngrijorarea îi împiedica pe domnii aflați în jurul mesei să-și reia conversația pe tonul obișnuit, iar cuvintele schimbate cu voce scăzută aveau acum ceva timid și forțat. Era o seară pierdută. Ghiceai cum, printr-o înțelegere mută, se străduiesc să scurteze o masă care nu le mai făcea de loc plăcere.

Cocoțată pe estrada sa, patroana își plimba privirile pe mutrele lor dezamăgite, înregistrînd între timp felurile de mîncare aduse în tăcere. Cu fața împietrită, părea un tiran care meditează la opera lui pus-tiitoare. Totuși, privirea i se întuneca. Era sigură

că va câștiga partida ; instinctul a sfătuit-o bine ; intuise în necunoscutul care cina în fundul salonului o ființă slabă și nefericită, hăituită de cineva sau de ceva, și puterea autorității sale va fi destul pentru a-l sili să vină spre dînsa. Poate că el nu știa încă, dar era sigură că așa se va întîmpla. Era sigură că așa se va întîmpla și, în clipa aceea, personajul o lăsa indiferentă ; de altfel acest simplu fapt era un semn de biruință căci, printr-un straniu capriciu al firii sale, de îndată ce se simțea stăpîină pe pradă, prada înceta s-o mai ispitească un timp. Pentru a-și reînnoi plăcerea, trebuia ca liniștea să-i fie din nou amenințată și să poată savura astfel, prin luptă, gustul triumfului ; într-un cuvînt, era necesar ca prada să se zvîrcolească și să încerce să-i scape. De aici și disprețul doamnei Londe pentru clienții săi. N-avea ce face cu supunerea lor, nu le gusta ascultarea decît în măsura în care lupta s-o obțină și s-o păstreze.

De ani de zile acești oameni veneau să mănînce la picioarele ei și îi strunea ca pe niște copii, îi muștruluia într-una, dar, cu toate că nu se putea lipsi de spectacolul sclaviei lor morale, sufletul ei, nesatisfăcut, redescoperea neantul în însăși victoria obținută. Era, într-adevăr, înzestrată cu ceea ce la ființele instinctive ține loc de inteligență : o profundă intuiție a oamenilor și a lucrurilor, ce-i otrăvea fericirea, fără a-i da în schimb puterea de a renunța la ea, și asta îi provoca niște crize de melancolie care-i măcinau lent întreaga existență.

Oare necunoscutul, care zăbovea acuma cojind un fruct, merita osteneala pe care și-o dăduse pentru a-l supune ? Asta-i viața ce i-a fost hărăzită ? Să pîndească oamenii care intră în restaurant și să-i împiedice să meargă altundeva ? Și-o voce pe care ar fi vrut s-o înăbușe, răspundea din lăuntrul ei : „Da, asta-i viața ta : să poruncești unor oameni prea slabi pentru a ți

se împotrivi, să le vorbești aspru, ca un ofițer cu soldații. Moartea, întâmplările vieții o să-ți mai răpească unul sau doi dintre ei, pînă ce, într-o bună zi, te va lua și pe tine. Și-atunci restaurantul va fi închis, lucrurile tale vor fi risipite ; lumea va mai pomeni din cînd în cînd numele doamnei Londe, aceea la care se mînca atît de ieftin, apoi amintirea ta va pieri din toate memoriile, și faptul că ai existat nu va însemna nimic.“

Oftă adînc. De ce oare se simțea brusc atît de tristă ? Nu se bucura de considerația tuturor localnicilor, nu era respectată, temută chiar ? Ce-și mai dorea ? Clienții care se ridicau unul cîte unul și se îndreptau spre casă fie pentru a-și achita nota, fie pentru a cere o nouă păsuire, o abătura de la gîndurile astea. Își reveni în fire și trăsăturile i se înăspriă iar ; meseria o acapară din nou cu trup și suflet. Domnul Gonce lin nu plătește nici astăzi ? Va să zică, ține cu tot dinadinsul să-și sporească datoriile ? O ușoară încruntare din sprîncene pentru a indica gravitatea situației ; o clipă doar, cît să-l treacă la catastif pe domnul Gonce lin. Nici domnul Blondeau nu plătește ? În regulă, domnu' Blondeau, dar fiți atent ! o clipă și pentru domnul Blondeau. Urma domnul Léon care plătea. Un zîmbet pentru domnul Léon. Și domnul Gorche ? Să fie într-un ceas bun ! Patru mese în total, fără vin, nu-i așa ? (Fără vin din cauza binecunoscutei infirmități a domnului Gorche. Doamna Londe era la curent.) Zîmbet pentru domnul Gorche.

Domnul ? Era noul client. Îi întindea nota. Cu o imperceptibilă mișcare a mîinii, apucă hîrtia și clătina din cap fără să ridice ochii.

— V-a explicat chelnerul, nu-i așa ? îl întrebă blînd.

— Da, doamnă, vreau să plătesc.

— Păi tot o să mai veniți la noi, așa că pun nota deoparte.

— Dar nu știu dacă am să mai vin.

Cuvintele lui străpunseră ca un cuțit inima doamnei Londe. Ridică ochii și-l examinează fără să poată scoate o vorbă. E oare cu putință să se fi înșelat? Individul ăsta are să-i scape totuși? Dar avea un aer atât de sfios, și adineori se simțea atât de sigură de el! Și totul din vina imbecilului de Grégoire, care fără îndoială că n-a fost destul de amabil. Ar fi trebuit să-i explice chiar ea acestui domn care-s obiceiurile casei (necunoscutul redevenea domn prin faptul că îi rezista). Și rușinea de-a suferi un refuz în fața întregii sale clientele ridică tot sîngele în obrajii doamnei Londe. Dacă necunoscutul ar fi avut măcar o valiză, toată lumea ar fi priceput, ce dracu', că-i un simplu călător în trecere prin Lorges, dar era limpede că locuiește prin apropiere, de vreme ce-i fără pardesiu.

Vanitatea rănită îi provoca acestei femei o cumplită suferință și, timp de o secundă, crezu că nu-și va putea stăpîni ciuda și va izbucni, cînd o inspirație neașteptată îi reînvie curajul. Își plimbă încet privirile asupra clienților care urmăreau scena și, încurajată de lașitatea ce se citea pe fețele lor, luă nota înmînată de necunoscut și-o rupse în patru. Apoi, proclamă tare și răspicat :

— Aici, regula generală, prima masă a unui obișnuit e gratis.

Își privi din nou clienții, vrînd parcă să stîrnească protestele lor. Nici unul nu crîcni, deși toți erau cît se poate de convinși că își plătiseră prima consumație la doamna Londe. Uluiți, înfricoșați de gîndul că i-ar putea displace, amuțiseră. Mînați de un impuls instinctiv, se apropiară ceva mai mult unii de alții, înghesuindu-l pe necunoscutul care tăcea. Atenția patroanei se îndreaptă asupra acestuia.

— Sper, urmă pe un ton ferm, că domnul n-o să-mi refuze plăcerea de a-i oferi prima cină aici.

Profitînd apoi de surpriza străinului și de consimțămîntul tacit pe care i-l citea în adîncul ochilor, își stăpîni emoția (cum ar proceda dacă, după toate astea, i-ar refuza darul ?) și deschizînd brusc registrul, i-l prezintă, apăsînd cu degetul în capul unei pagini albe. În felul acesta nu trebuia să-l întrebe cum îl cheamă, dovedind public o ignoranță pentru care suferea oricum destul.

— Dacă domnul binevoiește să semneze aici, făcu ea fără să poată ascunde un tremur ușor al vocii.

Gîtlejul îi era uscat. Necunoscutul luă creionul. De ce n-o fi semnînd odată ? Nu cumva are de gînd s-o facă iar de rîs în prezența întregii clientele ? În definitiv, individul ăsta care îi ține piept începuse s-o plictisească. Dacă nu semnează, îl pălmuește.

După o clipă de ezitare, necunoscutul declară.

— Da, dar nu știu cînd am să pot reveni.

Apoi ridică ochii și păru să caute în privirea patroanei soluția acestei dificultăți. Timp de cîteva secunde se examină în tăcere. Pe fața bărbatului era întipărită o expresie plină de tristețe și de oboseală. În definitiv, ce vroiau toți acești oameni adunați în jurul său, și femeia asta care părea să-l mănînce din ochi ? Avu impresia că este un inculpat la tribunal, și-o gloată de martori depun în fața judecătorului împotriva lui.

— E destul să știu că domnul va reveni într-o bună zi, răspunse doamna Londe printre dinți.

Intimidat probabil de tonul pe care fuseseră spuse aceste cuvinte, necunoscutul lăsă nasul în jos și semnă. Patroana întoarse numaidecît registrul și aruncă o privire lacomă pe semnătură :

— Pe curînd, domnule Guéret, spuse cu un semn din cap.

Și, redobîndindu-și toată forța și insolența, rosti cu voce tăioasă, atît pentru plăcerea de a-și bruftui supușii cît și pentru a-i da noului client o idee despre puterea sa :

— Hai, domnii mei, gata cu vorba. În cinci minute să văd salonul gol. N-am timp de pierdut. Următorul !

Se cuibări plină de ifos pe taburet și, cu un gest biruitor, împinse mica vază de cositor spre stînga. Cîștigase partida.

IV.

În timp ce închidea în urma sa ușa restaurantului, Guéret își reaminti un gînd ce-l obseda de ani de zile, în clipele de mare zbucium : „Asta-i destinul, destinul meu“. Și constatarea îl liniștea. Reacționa la fel ca orice ființă slabă, care se liniștește cînd își dă seama că soarta ei se află în mîinile unei forțe superioare, chiar dacă trebuie să sufere din această cauză, chiar dacă trebuie să-și piardă viața. De acum înainte nu va mai fi silit să hotărască nimic ; bune sau rele, evenimentele se vor produce de la sine. Se va întoarce, de vreme ce această femeie stăruie să se întoarcă la ea. Vedeă aici un semn, dovada unei voințe misterioase care îi călăuzește existența.

În aceeași dimineată, strîngînd în buzunar inelul pe care-l păstra pentru Angèle, simțise cum îl cuprinde brusc o bucurie prostească. Și dacă ar reuși, la urma urmei ? Pînă atunci nu crezuse că ar fi cu puțință ; într-adevăr, cînd dorea cu prea multă ardoare un lucru, era sigur că nu-l va obține niciodată ; așa îl învățase viața dar, o clipă, fără să aibă vreun motiv,

crezuse într-un succes posibil, își spusese : „Chiar dacă nu mă va iubi își va da seama că sufăr prea mult“. Și astfel, nesfârșitele sale ceasuri de neliniște se răscumpărară în clipa când fericirea părea să-i suridă.

Acuma, odată cu căderea nopții, pomenindu-se iar singur și descurajat își aminti iluzia de dimineată și scutură din cap. La sfârșitul unei zile ca asta, avea sentimentul că ani în șir se scurseseră în câteva ceasuri și că îmbătrânise fără veste. În asemenea clipe lacrimile îl podideau brusc și se gîdea la tinerețea pe care timpul i-o fura. Toate jalnicele-i aventuri de pînă atunci dobîndeau în ochii lui aceeași înfățișare plină de tristețe și monotonie. Printr-un impuls firesc, se revedea așa cum fusese altădată, cu zece, cincisprezece ani în urmă, cu inima grea de dorințe, beat de promisiunile unei lumi ce i se dezvăluia puțin cîte puțin. Dar ce era de fapt această lume întrezărită într-un vis fermecător ? Ce-i mai rămînea din încîntarea din adolescență ? În amintirile ce reînviau, nu mai afla decît amărăciunea primelor înfrîngerii, mizeriile unei realități avare, scîrba pentru vorbele, gesturile, banii dați și primiți în tăcere ; apoi căsătoria, rănile și ranchiunele acumulate, răbdarea cheltuită pentru a trăi zi de zi cu o ființă de care, de multe ori, era sătul pînă peste cap, otrăvirea treptată a întregii vieți.

Se opri și se rezemă de zidul unei case. De vreme ce trecutul îi dădea asemenea cheazășii de nenoroc, ce lucru bun mai spera de la viitor ? Ce rost avea să-și spună că peste un an, peste doi, va fi, poate, fericit ? Oare nu era la fel de năîng ca pe vremea cînd mai aștepta un destin generos și plin de bucurii ? Și peste zece ani, cincisprezece ani, bătrîn și dezamăgit, n-o să se vaite cum se vaită astăzi pentru naivitatea lui de altădată ?

Pe strada pustie, cu ferestrele stinse, vîntul sufla trist, cu un murmur ce aducea a voce omenească, se oprea fără veste, ca cineva care, tot povestind, a pierdut şirul întîmplărilor. Nu putea fi mai mult de ora nouă, dar în orăşelele pierdute ca Lorges, noaptea nu-i supusă profanării la care o condamnă marile capitale, orbind-o cu luminile lor, aşa că Paul Guéret ajunsese pe întuneric la şoseaua ce ducea spre Chanteilles.

Cum traversa pasarela căii ferate nu-şi putu stăpîni un oftat. Se stabilise aici doar de-o lună şi iată-l covîrşit de toate cele văzute. Chiar şi în acest peisaj nou, unde crezuse că îşi va uita plictisul, măcar o bucată de vreme, cîteva zile i-au fost de ajuns pentru a se regăsi cel din totdeauna. Şi puse mîna pe rampă, chiar pe locul unde îşi amintea că o pusese şi Angèle. Atîta suferinţă din cauza unei fiinţe pe care într-o zi are s-o uite aşa cum a uitat multe altele şi are s-o părăsească pentru a-şi purta aiurea povara dorinţelor, veşnic aceleaşi dorinţe, — ce destin respingător ! Încerca să-şi amintească exact faţa ei ; chiar astă-seară o examinase cu o curiozitate arzătoare, vrînd să compenseze parcă timiditatea gurii şi-a mîinilor prin îndrăzneala privirii ; şi totuşi nu izbutea s-o vadă ; zadarnic închidea ochii, trăsăturile Angèlei şi scăpau, şi dacă nu trăsăturile, cel puţin ceea ce le însufleţea, acel ceva care te face să recunoşti un om de la prima vedere. Căci, gîndindu-se bine, îşi amintea conturul nasului, al buzelor, ba chiar şi expresia ochilor. dar viaţa lipsea din portretul pe care îl schiţa din memorie şi, cu toate că rămînea în preajma lui, obrazul ei fugea de el, ca un nume ce-ţi sună în minte şi nu reuşeşti să-l recompuşi în silabe.

„Nici n-o cunosc bine, va să zică, îşi mărturisi el. Atunci cum pot spune că o iubesc atît de mult ?“ Dacă mîine ar fi s-o revadă, cu greu ar putea s-o re-

cunoască din prima clipă, și ea și-ar redobîndi treptat adevărata sa înfățișare în ochii lui. Printr-o îndelungată obișnuință a inimii, Guéret își descoperea în aceste capricii ale amintirii, în joaca asta a unui chip care se arată și pierde rînd pe rînd, toată profunzimea dorinței.

Cînd ajunse pe strada unde locuia, înălță capul și se încruntă văzînd lumină la fereastra camerei lui. Sperase că va putea merge imediat la culcare și va dormi, cînd colo îl aștepta o femeie pe care n-o iubea și care avea să-i pună tot soiul de întrebări plicticoase, întrebări pe care se credea îndreptățită să i le pună pentru faptul că-i nevasta lui. O clipă se gîndi să rămînă afară, să se plimbe pe cîmp pînă cînd lumina ce-l pîndea ca un ochi deschis se va stinge; dar nevoia de somn, nevoia de a-și uita chinul îl făcu să se răzgîndească repede. Intră în casă și urcă scara.

Ea tocmai făcea curățenie prin cameră și împingea scaunele la perete. Era o femeie înaltă și încă tină, destul de urîtă în ciuda unei aparente robuste și sănătoase ce putea să placă. Privind-o, te gîndeai la o țărancă pe care orașul a învățat-o să-și disprețuiască broboada, basmaua și fusta de catifea, și care, vrînd să se îmbrace ca o cucoană, nu reușește să se dezbrace de preferința ei pentru veșmintele negre. Fața îi era umbrită de pălăria pe care încă nu și-o scosese. Forma viguroasă a sînilor se accentua sub țesătura lucioasă a bluzei, iar fusta de serj îi strîngea șoldurile și se lărgea abia la genunchi.

— Ai sosit, spuse ea întorcîndu-se.

El își agăță pălăria în cuier și se așeză la masa rotundă din mijlocul camerei.

— Da, răspunse Guéret, fără s-o privească, și despături un ziar aflat la îndemînă, dar privirile îi lunea de la un paragraf la altul și nu zăboveau la nici una din știrile de *ultimă oră*. Cît îl apăsa acest minut,

cum îl ura ! Ceva îl silea să observe toate gesturile soției și, fără voia lui, încerca să ghicească ce are de gând să-i spună. O văzu ezitînd un moment, cu mîna pe speteaza unui scaun, gata, fără îndoială, să-l întrebe ceva ; într-un tîrziu își scoase pălăria.

— Nu mă întrebi ce-am făcut, pe unde am umblat ? spuse apoi, așezîndu-se în fața lui.

El luă înfățișarea unui om pe care îl întrerupi din lectură.

— Bun, și ce-i cu asta ?

— Pe tine nu te interesează faptul că am fost la magazin ?

— Ți-au dat banii ? întrebă el.

Ea încuviință din cap. Trăsăturile greoaie și prea înghesuite îi dădeau un aer cam nătîng, corectat oarecum de tristețea întipărită pe toată fața. Guéret nu se putu abține să nu compare în gând această față cu cea a Angèlei și se întrebă ce forță, ce prejudecată îl împiedică să se ridice numaidecît și să-i spună adevărul, să-i explice că, în timp ce stă cu ea de vorbă, toate gîndurile sale zboară la alta, că inima și sufletul lui o ocolesc și fug de ea.

— Mai bine mai tîrziu decît niciodată, spuse mașinal.

— Și tu ?

Ochii ei albaștri îl fixau cu o insistență supărătoare și i se părea că încearcă să-l silească astfel la un răspuns. Pe vremuri, ochii ei îi plăceau, le admira culoarea azurie, forma migdalată și flăcăruia jucăușă pe care o vedea aprinzîndu-se în fiecare clipă, dar acum, privirea încă tinărară pe-o față îmbătrînită i se părea o bătaie de joc. „Chiar și ce-i frumos într-însa nu face decît să-i accentueze urîtenia“, gîndi. Și răspunse răstit :

— Am primit banii pentru lecții, ca de obicei.

— Cînd ai de gînd să ceri o majorare ?

— O majorare ? repetă el lăsînd ziarul pe genunchi. Asta-i tot ce ştii tu să spui. Cum îţi închipui că am să cer o majorare după trei săptămîni ?

— Sînt mai mult de trei săptămîni, Paul. Noi am sosit aici în august.

El ridică din umeri.

— Eşti un copil, asta-i. Pînă în aprilie sau mai, nu cer nimic.

— N-o să ne putem descurca la iarnă. Te-ai gîndit cît ne-a costat mutarea ?

El o privi drept în faţă şi întrebă :

— De fapt, ce vrei tu, Marie ? E vina mea că nu sîntem bogaţi ? Ai poate impresia că nu muncesc destul ?

— Dimpotrivă, cred că munceşti destul, dar că oamenii aceia, care-s bogaţi, nu te plătesc aşa cum ar trebui.

— Tu nu pricepi cînd îţi explic că o majorare nu se cere după cîteva săptămîni ? O majorare nu înseamnă un cadou. Trebuie să aştepţi cel puţin şase luni.

— Ar fi trebuit să ceri mai mult de la bun început.

— Să admitem că n-am procedat bine. Eşti mulţumită ? Oricum e prea tîrziu să cer mai mult. Prea tîrziu şi prea devreme.

— Faci cum vrei, răspunse ea.

Îşi luă pălăria, se ridică şi ieşi din cameră. Trecură cîteva minute. Guéret binecuvîntă acest răgaz de singurătate ce-i îngăduia să reia firul reveriei şi să-şi imagineze o sumedenie de lucruri imposibile, altă viaţă, toată fericirea refuzată. N-a fost destul de energic cu Angèle, ar fi trebuit să-i ofere bani, imediat, în loc să se lase tîrît de impulsul inimii şi să n-aibă nici măcar curajul să-i vorbească, s-o atingă. Probabil că l-ar fi refuzat, dar, atunci, ar fi ştiut cum să procedeze. Incertitudinea îl exaspera. Ce poate fi mai ridicol decît să-i faci curte, o curte de îndrăgostit, unei fete care nu

rîvnea, probabil, decît la bani. Probabil ? Sigur ! Brusc, fu convins că Angèle ar fi primit bani. Care fată săracă n-ar face la fel ? Aşa se explica faptul că a acceptat o întîlnire pe stradă, că nu i-a acordat nimic altceva. Aştepta să-i ofere bani, s-o cumpere. Iar el i-a dăruit un inel, un inel caraghios de fetiţă, furat de la nevastă-sa. Era tot ce găsisese drept cadou. Avusese şi scrupule de delicateţe, imbecilul, cînd ar fi trebuit să scoată portofelul şi să numere bancnote. Şi ea a luat inelul mai mult în silă şi a plecat aproape imediat, plină de dispreţ, fără îndoială. Bine a făcut.

— Nu vreau să te chinuieşti din cauza asta, spuse Marie, care tocmai intra în cameră. O scoatem noi la capăt, chiar dacă ar trebui să facem un împrumut.

Guéret se întoarse brusc la sunetul vocii ei şi-şi privi soţia cu un aer sumbru. Simplitatea acestei fiinţe îl uimi. De ani de zile trăia în preajma lui fără să-i bănuiască măcar gîndurile. Nu văzuse nimic, nu ghicise nimic ; nimeni nu-i spusese nimic. Cosea de dimineaţă pînă seara şi o dată pe săptămînă pleca la Paris, la magazin, de unde îşi încasa banii pentru munca făcută. La asta se reducea toată viaţa ei şi el ştia. Nici o dorinţă, nici o nelinişte nu-i tulburase vreodată inima calmă, seninătatea ceasurilor de trudă. Din cînd în cînd, e drept, se căznea să afle cum se vor rezolva anumite probleme băneşti, dar placiditatea firească învingea repede.

Fericirea ei se justifica prin sărăcia în care fusese crescută, dar era o fericire monotonă şi fără elanuri, al cărei spectacol îl irita pe Guéret, pentru că ştia că se bazează doar pe naivitate. Uneori avea impresia că în locul eternei blîndeţi ar fi preferat acreala unei femei geloase şi detesta umilinţa cu care îi accepta furiile, purtarea supusă, bunătatea ei, pînă şi bunătatea pe care îşi închipuia că o desluşeşte în fiecare gest.

— Nu mă chinuiesc, spuse obosit. O să-ți închipui acum cine știe ce. Ai închis obloanele ?

O clipă ea îl privi atent, sprijinindu-se cu mâinile de masă, ca și cum s-ar fi căznit să înțeleagă ceea ce nu vrea să-i spună. El nu putu să-i susțină privirea.

— Lasă-mă, ce-ai cu mine, reluă cu un gest plictisit. Azi am muncit mult, vreau să mă odihnesc. Nu mă mai întreba atîta. Du-te și închide obloanele.

Ea se ridică fără o vorbă și ducîndu-se la fereastră, o deschise larg. Bolta cerului apăru dintr-o dată, ca și cum ar fi năvălit în cameră și-ar fi umplut-o cu stelele și cu noaptea. În ciuda tristeții care-l stăpînea, bărbatul întoarse capul și privi ; brusc, ceva îi înteti bătăile inimii, un elan confuz spre nesfîrșirea mută, ce părea să-l cheme. Cîtă pace în adîncul cerului negru, după toată zarva cuvintelor omenești !

„Ah ! Să fii fericit !“, gîndi ca și cum niciodată, pînă atunci, n-ar fi simțit puterea acestor cuvinte.

Unul după altul, obloanele se închiseră la loc.

V

Avea impresia că știe de cînd lumea această încăpere somptuoasă, cu perdele de catifea, cu covoare groase, căci anumite ceasuri de plictiseală par lungi cît o viață întreagă și-aici se plictisea mai cumplit ca nicăieri. Cîteodată, cînd nu mai putea rezista, privirea lui evada din manual, pentru a rătăci de-a lungul pereților încărcăți cu tablouri. Le examina cu atenție, înregistra toate detaliile pe care le știa pe dinafară, dar se căznea să descopere ceva nou. Vocea copilului îi ajungea la urechi nedeslușită și depărtată, ca prin vis ;

o toropeală îi apăsa blind pleoapele ce se închideau, capul ce se înclina spre piept, apoi se dezmeticea înspăimîntat de gîndul că pe neaşteptate l-ar putea auzi pe elevul său exclamînd : „Uite că doarme ! Domnul Guéret a adormit !“ Şi-atunci, dacă s-ar întîmpla una ca asta, doamna Grosgeorge, care se afla întotdeauna prin apropiere, care îl spiona — era convins de acest lucru —, ar da buzna, aşa cum are obiceiul, şi l-ar izgoni.

În dimineţa aceea ploua cu găleata şi rafale de vînt despuiau grădina dimprejurul vilei cu un fel de bucurie sălbatică, scuturînd tufişurile, secerînd florile, odioasele begonii ce desenau în colţul peluzelor monograma proprietarilor. Şuvoaie de apă brăzdau nisipul. Peste tot acest prăpăd, teii zbuciumau braţe neputincioase. Guéret arunca priviri furişe pe fereastră. Vijelia naturii oferea un contrast atît de izbitor cu mediocritatea greoaie din încăperea în care se afla închis ! O placă subţire de sticlă îl despărţea de aerul rece şi aspru de afară, de vuietul vîntului printre copaci ; un simplu geam era de ajuns ca să se simtă prizonier. Dar admitînd că şi-ar redobîndi pe neaşteptate libertatea, ce-ar face ? Răspunsul la întrebare nu întîrzie ; ar alerga pe strada Boiangiilor, unde lucrează la ora asta Angèle. Bineînţeles. Şi-acolo ce-ar face ca s-o vadă, să-i vorbească ? Se gîndi o bucată de vreme, dar nu găsi nici un răspuns. Din cafeneaua unde se instala cîteodată, vizavi de spălătorie, n-o putea zări decît în clipa cînd ieşea ; era exact momentul cînd îşi pierde capul, nu mai ştia pe ce lume se află, teama că n-o va vedea pe Angèle îl făcea să n-o mai recunoască printre tovarăşele sale. Vedea ca prin ceaţă trei fete tinere care treceau rîzînd prin faţa cafenelei şi, două secunde mai tîrziu, totul pierea. Ce legi cumplite guvernează universul ! Cu siguranţă că există pe lume livezi înverzite, păduri unde te poţi

ascunde fără urmă, femei tinere și frumoase care poate că l-ar fi iubit dar o lege haină izola ființele, închidea ușile, se amuza împingînd pe-o stradă pe cei care pe strada învecinată și-ar fi găsit fericirea, făcea ca unii să se fi născut cu cîțiva ani prea devreme, iar alții prea tîrziu. Gîndul că fericirea, fericirea lui există undeva și el nu știe unde, îl înnebunea făcîndu-l să alerge după fiecare fată ivită în cale. Parcă era un idiot cu ochii legați, care se joacă de-a baba-oarba și aude strigîndu-i-se la ureche : Aici ! acolo ! mai departe ! Și dă ocol, o ia ba la stînga, ba la dreapta, caraghios și buimac, pe zi ce trece mai bătrîn și mai dezamăgit. În schimb, alții au parte de toate norocurile, care le pică din cer, pentru simplul motiv, pare-se, că nu le caută. Poate că și copilul care-și bîlbîie acum lecția de istorie va ajunge unul dintr-ăștia, într-o bună zi. În primul rînd era bogat.

Acest gînd stirni în sufletul lui Guéret un val de ură. Se aplecă spre capul blond al băiețașului, adulmecînd mirosul de carne și de păr tuns scurt ca un gazon. Îl apucă o poftă nebună să-l pălmuiască pentru a se desfăta apoi cu surpriza și cu spaima lui. Copilul era bogat, iar el sărac și, pentru că era sărac, trebuia să-i asculte vocea gîngavă, s-o corecteze cu blîndețe la fiecare greșeală, în loc să alerge la Angèle, să-i dea bani și să-și astîmpere patima ce-i frigea inima. Ce Dumnezeu feroce îngrămădise deoparte aurul și de cealaltă poftele ? E un joc, o glumă proastă ?

În timp ce reflecta la toate acestea, ușa se deschise brusc, și doamna Grosgeorge își făcu apariția. Intră cu pași tiptili și repezi și se îndreptă spre masa la care învăța copilul. Fața impasibilă a acestei femei te împiedica să-i dai o vîrstă pentru că, deși n-avea nici un rid, te mira totuși faptul că n-are. Asta se datora, fără îndoială, privirii sale de-o extraordinară duritate ; ochii negri, bănuitori, cu o sclipire aproape metalică

erau, într-adevăr, niște ochi de bătrână, dar avea un nas fin și drept, gura mică și frumoasă, deși cam cărnosă, pomeții înalți și, întinsă pe aceste trăsături delicate, o piele albă ce-și păstra aparența catifelată, putînd să deruteze chiar și ochiul pătrunzător al unei dușmance. Era lesne să-ți dai seama că-i înzestrată cu o putere de rezistență deosebită care nu se trăda numai în cuvinte și gesturi, ci prin întreaga sa atitudine, chiar și prin felul reținut de-a respira ; s-ar fi spus că-și urăște plămînii pentru faptul că o constrîng să facă acest lucru. Era înaltă, zveltă dar bine legată, îmbrăcată cu o bluză de dantelă galbenă și-o fustă de stofă maron. Părul negru încărunțea la tîmple fără ca ea să-și fi dat osteneala să-l vopsească, dar, în schimb, era foarte îngrijit coafat.

— Mai e puțin pînă se termină ora, domnule Guéret. Un bun prilej pentru a-mi face o idee despre metoda dumitale pedagogică. Firește, veți proceda amîndoi ca și cum nici n-aș fi de față.

Se instalează într-un jilț din fundul salonului, picior peste picior, cu mîinile împreunate pe una din reze-mătorile scaunului în atitudinea unei persoane care așteaptă. Copilul aruncă o privire înfricoșată spre profesor ; acesta se uită întii la elevul său, apoi la doamna Grosgeorge, după care luă iar loc.

— Ce trebuie să fac ? șușoti copilul ; o cunoștea destul de bine pe mama sa, pentru a-și da seama că vizita ei nu prevestește nimic bun.

— Păi, dragul meu, rosti Guéret cu o voce în care se căznea să imprime și autoritate și blîndețe, citește pînă la capăt lecția de istorie.

— Mai sînt numai trei rînduri, domnule.

— Citește cînd îți spun.

Copilul se aplecă asupra cărții și bîigui o frază din care nu se înțelegea o iotă.

— Acum închide cartea, ordonă Guéret, și spune-mi ce-ai reținut din această lectură.

— ...reținut din această lectură, repetă copilul.

Era un băiețuș blond și firav, iar fața sa palidă pălise și mai mult de groaza unei eventuale palme ; o puzderie de pistrui îi constelau nasul minuscul. Timp de o clipă, băiatul rămase cu gura căscată ; zăpăceala îl molipsi și pe profesor. Roșind, Guéret începu să-i vorbească pe un ton răbdător și totodată agasat care, de obicei, bagă copiii în sperieți.

— Te întreb ce-ai reținut din lectura de adineaori, cu ce impresie ai rămas, ce părere ai despre...

Tăcere. Guéret se uită pe furiș la doamna Grosgeorge, dar ea parcă împietrise. Imobilitatea acestei femei i se păru mai cumplită decât o izbucnire de furie și broboane de sudoare începură să i se prelingă pe frunte.

— Hai, spune-mi, dragul meu, relua el cu o voce forțată al cărei timbru i se păru hidos, despre cine-i vorba în această povestire ?

— Poftim ?... Despre rege.

— Bine ! Foarte bine ! Despre care rege ? Ludovic al XI-lea, Ludovic al XII-lea ?

— Ludovic al XI-lea.

Fără a-l slăbi din ochi pe Guéret, băiatul întinse brațul sub masă și-și scărpină pulpa.

— Așa, excelent ! Și... ce i-au făcut ei ? întrebă prostește profesorul.

— L-au închis într-o cușcă.

Urmă o secundă de consternare în timpul căreia Guéret nu mai știu ce să spună. Sigur că nici el nu pusese bine întrebarea, dar cum se făcea oare că de îndată ce apărea doamna Grosgeorge totul începea să meargă anapoda ? De la începutul acestei scene ea nu schițase nici cea mai mică mișcare, asculta doar cu un fel de ferocitate politicoasă, așteptând urmarea.

— Gîndește-te la ceea ce spui, făcu Guéret cu o voce asprită de frică. Doar știi că Ludovic al XI-lea n-a fost niciodată închis într-o cușcă. Dimpotrivă el este regele care... hai, spune mai departe. Ludovic al XI-lea este regele care...

— Nu știu ! izbucni copilul înspăimîntat.

Și începu să scîncească privind spre maică-sa peste speteaza scaunului. Doamna Grosgeorge tresări. Guéret schiță un gest vag în direcția copilului, după care se ridică în picioare. Pentru a spori parcă dinadins zăpăceala pendula bătut de unsprezece.

— André, făcu doamna Grosgeorge, te previn că ai putea primi o palmă pentru toată gălăgia asta. E interesul dumitale să încetezi imediat, altfel ai să te convingi că nu glumesc.

Copilul își vîrî pumnii în gură ca să înăbușe țipetele pe care nu și le mai putea stăpîni și imploră din ochi ajutorul profesorului, dar Guéret amuțise, neștiind ce să spună pentru a atenua această scenă penibilă. Stătea în picioare, cu spatelui spre fereastră și, timp de cîteva secunde, înlemni cu palma desfăcută pe piept, cu aerul unui om care vrea să se dezvinovățească, apoi își dădu brusc seama cît de ridicol e gestul său și, roșind, lăsă mîna jos.

— Sînt dezolat, doamnă, bîigui el.

— Domnule Guéret, începu doamna Grosgeorge, fără să lase impresia că ar fi auzit cuvintele lui, mi-am propus ca anul viitor să-l înscriu pe fiul meu la un colegiu. Crezi că va fi capabil să se prezinte la examenul de admitere pentru clasa a șasea ? Gîndește-te. Nu spune da numai ca să-mi faci plăcere. Gîndește-te bine.

Vocea ei avea o blîndețe stranie, din care răzbătea ceva amenințător și Guéret trebui să lungească puțin gîtul ca să prindă sensul cuvintelor, căci buzele doamnei Grosgeorge abia se mișcau rostindu-le. Era im-

posibil să citești ceva în trăsăturile ce păreau incapabile să exprime o emoție omenească ; cu toate acestea, ochii fixau oamenii și obiectele cu o forță și-o concentrare ce aprindea un fel de văpaie în priviri. Îl cerceta pe profesor fără să-i ocolească fața în care tulburarea și rușinea pompau valuri de sânge ; ai fi spus că încearcă să ghicească răspunsul la întrebarea sa chiar în creierul acestui om umilit, sub fruntea pe care vedea sclipind sudoarea. Savură un moment plăcerea spectacolului, ținându-și răsuflarea în nări, ca un animal în călduri, apoi se îndreptă puțin și fără zgomot, își frecă palmele.

— Doamnă, răspunse Guéret, care luase gestul ei drept un semn de nerăbdare, cred că după cîteva luni de eforturi susținute, fiul dumneavoastră se va putea prezenta la examenele de clasa a șasea.

— Asta-i și părerea noastră, domnule Guéret, răspunse ea răsucind ușor capul cu oarecare cochetărie. Vă gîndiți, desigur, la patru sau cinci luni de muncă susținută...

— Întocmai, doamnă, patru sau cinci luni sînt de-ajuns.

— Patru sau cinci luni de muncă susținută, reluă ea, sub îndrumarea unui profesor priceput, cu tragere de inimă... Sîntem și-acum de aceeași părere, domnule Guéret...

— Dar... evident, doamnă.

— Un profesor care se preocupă de elevul său, știe să-l facă să înțeleagă ceea ce învață... gîndim în continuare la fel, nu-i așa ?

— Dar desigur, doamnă.

— Așadar, un profesor care nu-și zăpăcește elevul cu întrebări absurde, ci pregătește cu grijă, acasă, lecția pe care o va predă a doua zi ; pe scurt, domnule Guéret, ceea ce numesc eu un om conștiincios, care-și

înțelege datoria și-o respectă. Doriți să-mi spuneți ceva ?

El scutură din cap. Chiar dacă ar fi vrut să vorbească n-ar fi putut de rușine.

— Bun, continuă ea, așteptați-vă la vizite frecvente din partea mea, domnule Guéret. André !

Copilul se răsuci spre maică-sa.

— Vino aici când te chem, făcu doamna Grosgeorge cu vocea ei egală. N-ai să înveți niciodată să ascuți imediat ?

André făcu un efort violent pentru a se stăpîni și, coborînd de pe scaun, se îndreptă spre colțul salonului unde doamna Grosgeorge aștepta neclintită ca o statuie. Era un băiat pipernicit, îmbrăcat într-un jersu bleumarin care-i strîngea pieptul îngust și brațele plăpînde. Picioarele goale ieșeau dintr-un pantalon de serj mult prea larg. Umbla tîrșind picioarele, ca și cum ar fi ținut cu tot dinadinsul să zbîrlească perii roșii și violeți ai covorului.

— De cîte ori ți-am spus să nu mai tîrăști picioarele ? îl întrebă doamna Grosgeorge cînd André ajunsese în fața ei. Vino mai aproape.

Pusese ambele mîini pe brațele jilțului și examina atent copilul care îi ocolea privirea și-și mușca buzele.

— Înainte de a te pedepsi, spuse blînd, e drept să-ți explic de ce sînt nevoită s-o fac. În primul rînd, ai citit îngrozitor lecția de istorie. Nu articulezi cuvintele. Apoi, nu-ți dai silința să pricepi și să reții ceea ce citești. Rezultatul : și după lecție ești la fel de ignorant ca și înainte, pierzi vremea de pomână și irosești banii tatălui tău. În al doilea rînd, nu vrei să te dezberi de obiceiul de a zbîrli covorul cînd umbli. Nu plinge, n-are rost. Capul sus și uită-te la mine.

Rostind aceste cuvinte strînse puțin din dinți și-și pironi privirile în ochii băiatului. Apoi, cu coatele lipite, înălță antebrațul drept aruncîndu-l cît mai în

urmă cu putință. Rămase așa timp de-o secundă fără să-i tresară vreun mușchi și, pe neașteptate, după ce se răsucise imperceptibil spre dreapta, ca și cum ar fi vrut să-și ia puțin avânt, îl izbi drept în față cu forța și brutalitatea unei mașini. André se cutremură, gîfîind de groază, și începu să urle. Cu toate acestea maică-sa nu-l slăbea din ochi; părea că n-aude țipetele lui și cerceta obrazul pe care urma trandafirie a minii pălea treptat. Un licăr straniu i se aprinsese în pupile, o expresie hulpavă și voluptoasă ce-i transfigura fața bătrînă și frumoasă, reîntinerind-o parcă. În clipa aceea spiritul ei era atît de absorbit de ceea ce vedea încît nimic nu-i mai putea abate atenția de la urma întipărită de degetele sale. Probabil că n-ar fi întors capul chiar dacă ar fi strigat cineva: „Foc!” în spatele ei.

Guéret urmări scena paralizat de groază. Simțea dorința de-a lua copilul în brațe, dar numai gîndul unei asemenea îndrăzneli i se părea o enormitate. Toată ființa doamnei Grosgeorge iradia atîta forță și voință, viciul îi dădea în clipa aceea o autoritate atît de neînduplecată, încît Guéret nu se încumetă s-o înfrunte deschis, așa cum n-ar fi îndrăznit să smulgă prada unei fiare, și rămase mut, contemplînd fără voce copilul care plecase capul și dădea îndărăt imple-ticindu-se sub privirea cumplită cu care îl urmărea mama sa.

Urmă ră citeva secunde de tăcere tulburată numai de scîncetele băiețașului după care, brusc, ca și cum s-ar fi destrămat un farmec ce-i reda libertatea, doamna Grosgeorge tresări și ridică ochii spre profesor.

— Ei bine, spuse ea tăios, e trecut de unsprezece, domnule Guéret, nu văd ce vă mai poate reține aici.

Se ridică rostind aceste cuvinte și se îndreptă spre ușă. Guéret, care încremenise în loc, putu să remarce,

În clipa cînd trecea prin fața lui, delicatetea profilului ferm și grațios ; numai obrazul ușor îmbujorat trăda o oarecare emoție ; după ureche, dedesubtul unei șuvițe de păr cărunț, una din balenele ce-i susțineau gulerul înalt pătrundea ușor în carnea albă a cafei, scobind o gropiță. El încercă dintr-o dată un sentiment confuz, în care se amestecau deopotrivă admirația cu scîrba și, luîndu-și cartea și hîrțiile, o urmă pe doamna Grosgeorge în anticameră.

Ajuns în grădină, o clipă mai tîrziu, își dădu seama că fusese atît de tulburat încît a uitat să-i spună la revedere.

VI

Camera cu tavanul scund și-o fereastră îngustă, restaurantul doamnei Londe, cafeneaua mică și pus-tie, vila familiei Grosgeorge, iată cele patru puncte cardinale ale noii sale existențe. Mai erau de asemenea străzile și drumurile, străzile de-a lungul cărora o urmărea temător pe femeia aceea, drumurile nocturne unde îi vorbea, unde o implora. Ele îi îngăduiau să umble din colț în colț prin închisoarea sa.

Mai erau și cele două riuri ce cuprindeau într-o singură îmbrățișare orășelele învecinate cu Lorges și Chanteilles. Purtau niște nume așa cum știe să născocască uneori spiritul popular. Unul se tîra lînced printre trestii, zăbovind pe sub vechile ziduri ce împrejuiau Lorges și trebuia să privești apele Somnorosului cu multă atenție pentru a le percepe scurgerea. Celălalt, venind mai din sus, străbătea orașul Chanteilles rostogolind un șuvoi zglobiu și clocotitor ; se

numea Sprintenul și boteza cu numele său un bulevard nu prea lung ce-i străjuia cursul de la o înălțime de vreo cinci, șase metri. Plimbarea pe acest bulevard era ocupația de căpetenie a locuitorilor din Chanteilles în timpul după-amiezilor duminicale și trebuia să fie foarte urât afară ca să renunțe la distracția lor. Chiar și cei din Lorges veneau să se amestece din cînd în cînd în grupurile care se plimbau cu pasul acela domol, prielnic discuțiilor, și, geloși, se aplecau peste parapet cu o nepăsare prefăcută. Dar, în timpul săptămînii, această parte a orașului era destul de puțin umblată, întreaga activitate din Chanteilles concentrîndu-se în jurul Pieței-Tîrgului. De aceea, în după-amiezile senine de octombrie cînd vîntul bătea mai molcom, era o plăcere să te așezi pe sub teii promenadei și să visezi ascultînd vuietul neînterupt al râului atît de grăbit să sosească și să fugă apoi mai departe.

Guéret se trînti pe-o bancă nu departe de parapet. O briză ușoară adia murmurînd printre ramuri, deasupra capului, și el simțea pe mîini mîngîierea blindă a soarelui tomnatec. Pe cerul palid păsările scoteau țipete care sunau ca un rămas-bun. Văzduhul era străveziu, privirile răzbăteau lesne pînă departe și deslușeau, dincolo de casele de pe celălalt mal, un drum mărginit de cîmpuri negre și livezi despuiate, apoi acoperișurile albastre și cenușii din Lorges, îngrămădite pe străduțele dimprejurul zidurilor dărăpănate ale bisericii Saint-Jude. Somnorosul nu se vedea, se ascundea în dosul meterezelor, dar un șir de sălcii trăda șerpuirea lenevoasă a cursului său. Mai departe, peste alte cîmpuri și întinse finațuri jilave, un șir de coline bondoace cu fruntea însoțită surîdeau în lumină, albe ca niște faleze.

Timp de cîteva minute, contemplă acest peisaj fericit și senin, atît de nepotrivit cu tristețea și neliniștea

ce-i sfişiau sufletul. Era prea bătrîn pentru a-şi domoli suferinţa cu speranţe deşarte, şi se simţea de altfel şi prea obosit. După ani şi ani de aventuri, de dezamăgiri, de nemulţumiri, vine clipa cînd sufletul nu mai rezistă şi refuză să dea ascultare trupului, să-l urmeze în ruşinea sa. Desigur fata îi scrisese, îi fixase o întîlnire în acest loc, dar el nu venise decît din laşitate, dintr-o slăbiciune, şi pentru a nu-şi reproşa mai tîrziu cu regret faptul că a pierdut ocazia ce i se oferea ; era convins că Angèle nu-l vrea şi se dispreţuia pentru faptul că se află totuşi acolo, pe banca indicată de ea. Cu toate astea, acum ar fi fost incapabil să plece ; ştia şi asta.

Despături încă o dată biletul pe care-l păstra în căuşul palmei, şi-l citi.

„Nu mai ai chef să mă vezi ? întreba ea. Dar ce şi-am făcut ? Mîine cînd voi duce lenjeria la vila Mon Idée, am să fac un ocol prin boulevard. Aşteaptă-mă acolo pe prima bancă la ora două. Angèle.”

Obraznica! Cum porunceştel *„Aşteaptă-mă acolo...”* Şi uite c-o aştepta pe locul indicat. Duse biletul la gură şi-l umezi cu buzele. „Măcar braţele să i le-apuc”, gîndi Guéret turbînd de furii. Braţele ei rotunde şi pietroase, braţele ei prea albe, ce-i îngăduiau, îi porunceau să-şi închipuie trupul. Un val de căldură îi năvăli în obraji şi, cuprins de un fel de ameteală, închise ochii. Vuietul apei se amesteca laolaltă cu zbîrniitul ce-i răsuna în cap. „Veşnic, părea să-i şoptească rîul, toată viaţa la fel, toată viaţa.”

De trei zile n-o văzuse, din seara cînd a vorbit cu ea pe drum. Cum de-a rezistat ? Habar n-avea. Parcă poţi şti cum trece timpul cînd suferi astfel ?

Apăru, un sfert de oră mai tîrziu, ducînd un coş imens, pe care îl purta însă cu multă uşurinţă. Frumuseţea are în mod firesc un aer triumfător. E gravă şi maiestuoasă în orice gest. La apropierea ei, ceva

amuțește în inima bărbaților. Văzînd-o pe Angèle venind spre dînsul, Guéret nu mai găsi cuvintele pe care și le pregătise dinainte. Chipul desăvîrșit, trupul acela, înaintînd cu noblețe, striveau tot universul din jur. O sorbea din ochi. Era îmbrăcată cu o bluză ce-i lăsa la vedere gîtul și brațele. Peste fustă purta un șorț alb. Jocul miraculos al cutelor cu umbra desena sub pînză contururile torsului, ale membrelor. Și, dintr-o dată, inima îi fu năpădită de-o bucurie mai involburată și mai năvalnică decît rîul ce se rostogolea spre ocean. Uită totul, suferințele, ranchiunile ; parcă o vedea pentru prima oară, albă, învăluită în lumini și se cutremură la gîndul că ar fi putut să nu vină.

Ea surîdea.

— Nu mai sta așa de țeapăn, îi spuse venind spre dînsul. Ai să atragi atenția asupra noastră. Hai să mergem pe chei.

Porniră împreună spre scara îngustă de piatră ce cobora spre rîu. Ajunși pe chei, Angèle aruncă o privire în jur vrînd să se încredințeze că sînt singuri.

Guéret o privi în tăcere.

— Ești un om foarte sucit ! constată ea înăbușîndu-și risul. Îmi închipuiam că-ți face plăcere să te întâlnești cu mine.

Vuietul apei acoperea aproape cuvintele rostite cu jumătate voce. Întrebă mai tare :

— Nu-mi spui nimic ?

Stătea în fața lui, mai tinărară și mai fragedă decît îndrăznise el să și-o închipuie vreodată în nălucirile impure ale singurătății. O dată sau de două ori, ea își trecu mîna pe frunte îndreptînd o șuviță de păr castaniu, pe care vîntul îndărătnic i-o zbîrlea mereu. Guéret ar fi dorit să ridă și s-o ia de mîină, dar firea lui bănuitoare îi reteză pe loc orice elan. Uitase oare indiferența acestei fete, cruzimea ei ? Poate că n-a venit la întîlnire decît ca să-și bată joc de înfățișarea

sa mohorită. de frazele de amarez pe care avea să i le îndruga.

— De ce-ai venit ?

Fără să răspundă, Angèle îi examinează o clipă fața împietrită de gânduri și neîncredere. Strălucirea luminii îl silea să plece capul, dar n-o slăbea de loc din privire. Fu izbită de trăsăturile lui schimbate și de amărăciunea pe care o descoperea în ele.

— Ce întrebare ! exclamă în cele din urmă Angèle cu reproș în voce. Vrei să plec ?

Guéret fu pe punctul de-a spune : „Da”. Realizase dintr-o dată inutilitatea acestei întâlniri, inutilitatea întregii sale existențe ; și desperarea ce-l invadea îi smulse un suspin. Ridică brațele și le lăsă apoi să cadă de-a lungul trupului.

— Voi fi atît de nefericit, după ce vei pleca, spuse el. Și totuși ce-aș avea de regretat ? Nimic, dumneata nu-mi dai nimic.

— Ai spus o dată că ți-e destul să mă vezi, spuse ea cu cochetărie naivă.

Guéret întoarse capul.

— Am devenit mai pretențios, desigur, făcu el fără s-o privească.

Nici nu rostise bine aceste vorbe că le găsi imprudente și ridicole și se temu ca Angèle să nu le fi auzit, dar ea îi luă mîna și-i spuse cu voioșie prefăcută :

— Nu ești de loc rezonabil, zău.

Atingerea ei îl stingheri, aproape că-i stîrni repulsie. Faptul că fata îi dădea astfel mîna i se părea prea deosebit de ceea ce-și imaginase, prea simplu. Și-apoi, carnea ei n-avea căldura la care se aștepta, ceea ce-l dezamăgi și-l încîntă în același timp. Se gîndea că mai mult decît atîta nu va obține, desigur, niciodată.

— Mai bine să nu dai mîna cu mine dacă asta nu înseamnă nimic pentru dumneata, spuse, fără să vrea, cu voce aspră.

— Cum, exclamă ea, lăsându-i mâna, eu sînt bună și-ți dau o întîlnire, iar dumneata vorbești așa cu mine!

Guéret căzu brusc în prada unei furii nestăpînite.

— Întîlnire, repetă el, asta numești dumneata o întîlnire : un sfert de ceas de conversație în mijlocul drumului sau pe malul apei ? Și celorlalți ? Lor ce le dai ? Nu cumva se înmulțesc și ei doar cu atît ?

Ea păli.

— Ceilalți, șopti. Care ceilalți ?

Guéret n-o auzi, dar văzu mișcarea buzelor. De rușine că a jignit o roși, dar încercă să ia o atitudine sigură pe el, înfundîndu-și pumnii în buzunarele hainei. Se simțea atît de urît în lumina care-i pălmuia obrajii, încît ar fi vrut s-o rupă la fugă, să urce iar scara de piatră. Totuși, ceva îl reținu.

— Ceilalți..., biigui fără să știe bine ce spune, mai bogați decît mine.

În fundul buzunarului degetele mototoleau bancnota pe care o pusese acolo cu puțin în urmă, stăpînit de ideea fixă că e mai bine să-i ofere bani în loc s-o plictisească cu rugăminți prea insistente. Ceva îl împingea să facă acest gest, în nici un caz voința de-a cumpăra amabilitatea fetei, ci numai dorința josnică de-a insulta o făptură de la care pierduse speranța de-a mai obține vreo favoare. Vrînd parcă să-i demonstreze cît de puțin se sinchisește de el, Angèle părea și mai frumoasă, în picioare pe malul rîului care umplea tăcerea cu vuiet. El privi cu ură chipul pe care memoria îl reținea atît de greu ; îi scăpa, i se refuza pînă și acel reflex al frumuseții pe care îl păstrează amintirea.

Ea vorbi înainte ca el să fi apucat să scoată mîna din buzunar.

— De vreme ce gîndești așa, spuse cu ochi sclipitori de minie, nu-mi rămîne decît să plec.

— Unde te duci ? întrebă Guéret făcînd un gest în direcția ei.

Dar Angèle nu răspunse. Săltă puțin coșul pe braț și, întorcîndu-i spatele, se depărtă. Nu făcu nimic pentru ca s-o rețină și-o urmări cu privirea de-a lungul cheiului, pe sub zidul bulevardului, pînă la scara unui pod aflat la vreo două sute de metri. I se părea că fiecare pas ce mărește distanța dintre ei îi ușurează inima. Își redobîndi calmul, era aproape bucuros. Se îndreptă spre scara pe care o coborîseră împreună și se așeză pe-o treaptă.

— Așa-i mai bine, rosti cu voce tare.

Pronunțînd aceste cuvinte, duse ambele mîini la piept, ca și cum ar fi vrut să-și smulgă vesta, cămașa de pe el. Cunoștea semnele prevestitoare ale durerii asemenea marinarului care presimte furtuna ascunsă în văzduh. Apăsarea neașteptată ce-l frîngea în două, neputința de-a respira liber — știa ce înțeles trebuie să dea acestor prevestiri. Cum de-și putuse închipui o singură clipă că va fi eliberat de suferințele sale, de el însuși ? Și brusc se ridică și alergă spre locul unde se aflase la plecarea Angèlei. Privirea lui urmări malul pînă la pod. Nu mai era acolo, apucase să traverseze riul și să dispară în timp ce el, așezat pe treptele scării, se bucura că n-o mai are în fața ochilor. E nebun ? Ce folos că-și sfișie pieptul acuma și-i caută urmele, gemînd numele ei ? Probabil că nu există pe lumea asta un singur bărbat care să se fi comportat cu atîta lipsă de sînge rece și atît de prostește într-o împrejurare asemănătoare. La neajunsurile firești ale vîrstei mai adăuga și comportarea ridicolă a tinereții. Cu minte de copil și fața zbîrcită vroia să cucerească o fată în floarea frumuseții. Și, în ciuda lacrimilor de furie și de tristețe ce i se prelingeau pe obraji, izbucni în ris gîndindu-se la toată deșertăciunea aventurii sale.

— Bolnavă. Da. Dar, dragul meu, n-ai să-mi spui acum că ești trist din cauza asta. Lasă politețurile cu mine. Știu că soția mea are un caracter dificil, cusurgiu. Cred că prezența ei te scoate din sărite. E rea, ia spune ? Haide, ce atâtea mofturi ! Doar nu-ți închipui că am să-i raporteze convorbirea noastră ?

Guéret zîmbi în silă. Se simțea cam stingherit de comportarea zeflemistă a acestui personaj rotofei, dar și ce ușurare să afle că în acea zi mama micului André nu va asista la lecție ! Stătea în picioare, cu cartea în mînă, în fața domnului Grosgeorge care se instalase într-un jilț. Proprietarul vilei *Mon Idée* își purta cei șaiszeci de ani ai săi cu bonomia ce apare odată cu vîrsta, atunci cînd sănătatea nu se împotrivește peste măsură ; părul alb îi mai acoperea capul deasupra urechilor și-a celei, dar lăsa dezgolită o frunte roză, abia ridată, și tot creștetul țestei. Trăsăturile feței erau greoaie, gura mare și cu buze groase, falca puternică. Nasul cărnos și coroiat imprima profilului ceva voluntar și sălbatic, ce se dezmințea însă în privirea ochilor căprui. Era îmbrăcat într-un costum de vînătoare dintr-un postav cenușiu dar un papon cu picățele, demn de o ținută ceva mai îngrijită, trăgea o linie groasă și neagră dedesubtul bărbiei sale duble vrînd să marcheze parcă o limită.

— Dar ia loc, spuse el. Doar ai și dumneata dreptul să mai răsufli un pic, ce naiba ! Fii sigur că André n-o să refuze o mică pauză.

André, care stătea așezat la masă, întoarse către tatăl său o față de copil viclean și rîse cu palma la gură. Clipindu-i complice profesorului său, lunecă de pe scaun și se instală la fereastră. Totul trăda în această făptură firavă și pipernicită un copil din pă-

rinți prea bătrîni : umerii căzuți, încheieturile plăpînde ale mîinilor și liniștea lui de om mare, grijuliu să nu facă prea mult zgomot.

Domnul Grosgeorge arată cu bărbia spre fiul său și spuse cu jumătate voce :

— Sărăcuțul ! I-ar prinde foarte bine să stea în aer liber, să facă sporturi violente, dar maică-sa nici nu vrea să audă. Eh ! maică-sa !... Dar ia loc, dragă.

Guéret puse cartea pe masă și se instalează pe un scaun, în fața domnului Grosgeorge.

— Ai să zici că sînt prea curios, continuă plecînd capul pe umăr, dar de cît timp ești aici ? Mi s-a spus că ai locuit la Paris înainte de-a veni la Chanteilles. Păi, fir-ar să fie, să lași Parisul pentru un oraș de provincie ! Ai avut ceva încurcături bănești care te-au silit să pleci ?

Întreba cu aerul sigur de sine al omului bogat căruia banul îi dă dreptul să interogheze fără jenă un oarecare sărăntoc.

— Da, domnule, niște încurcături financiare.

— Și ai vrea să-ți faci un rost aici, ca preceptor ? De ce nu, la urma urmei ? Ia spune, domnule Guéret, ești însurat ?

— Însurat, da, domnule.

— Și soția dumitale te mai ajută și ea, se vede asta. Foarte bine, foarte onorabil. Dar cu ce se ocupă ?

— E angajată unui magazin de lenjerie din Paris. Lucrează aici și, o dată pe săptămînă, merge la Paris unde livrează comenzile.

— O însoțești și dumneata ?

— Eu, domnule ? Niciodată.

— Văd că nu ești un gelos, dragă Guéret. Haide ! nu te speria, zic și eu așa, în glumă. Parcă eu nu știu ce înseamnă căsnicia ?

Un hohot scurt de rîs îi scutură umerii. Așteptă un moment, ca și cum ar fi vrut să-i îngăduie lui Guéret

să strecoare și el o vorbă ; apoi, constatînd că profesorul n-are nimic de spus, continuă cu vocea lui gra-seiată și puțin repezită :

— Bine, bine. Dar, ia spune, așa-i că te plictisești aici, după ce ai trăit la Paris ?

— Da, se-ntîmplă să mă și plictisesc, răspunse Guéret după o ușoară ezitare.

Domnul Grosgeorge întinse picioarele și le încrucișă.

— Ai vreun necaz, cumva ?

— Eu, domnule ? Dar... nu, n-aș putea spune..

— Ei, scumpule, făcu bătrînul printre dinți, dac-aș avea eu anii dumitale...

Schimbă poziția picioarelor, rămînînd cu privirea ațintită în ochii fugari ai profesorului. Cîteva secunde se scurseră într-o tăcere pe care Guéret nu îndrăznea s-o rupă.

— Ei, drace ! exclamă în cele din urmă domnul Grosgeorge, ca și cum ar fi încheiat o cugetare. Nu vreau să-ți dau sfaturi, dar totuși, gîndul că dumneata te plictisești aici mă lasă cam visător. Cît despre mine, slavă Domnului, eu am știut să mă bucur de tinerețe. Îți garantez că la anii dumitale nu mă plictiseam de loc. În fine, să lăsăm asta.

Și, ridicîndu-se în picioare, se îndreptă spre fundul încăperii.

— Vrei să vii un pic ? Ce zici de tablouașul ăsta ?

Cînd Guéret fu lîngă dînsul, domnul Grosgeorge îl apucă de braț.

— Așează-te aici, ceva mai dintr-o parte. Și-acum, o părere sinceră, da ? Trebuie să-ți spun că m-a costat vreo șapte sutare, săptămîna trecută la Paris. Nu-i cine știe cît... azi dimineață mi l-au trimis.

— Șapte sute de franci !

— Dragul meu, dar nu te lăsa orbit de o cifră. Spune-mi părerea dumitale despre tablou. N-are importanță cît a costat, în fond. Frumusețea n-are preț.

Și-apoi, ce naiba ! Un Chacornac ? !...

În jurul unui gheridon, ce dispărea sub o dantelă somptuoasă, trei prelați înveșmîntați în satin stacojiu încheiau un dineu cu mîncăruri alese al căror contur putea fi văzut pe niște platouri de aur. Pe covorul roșu, într-o frapieră de argint, se răcea o butelie de șampanie în timp ce unul dintre convivi, cel mai gras din tot grupul, ridica o cupă de cristal întorcîndu-se către tovarășii săi de zaiafet. Altul se pregătea să răspundă la urarea ce i se făcea, fără îndoială, căci îi zîmbea celui care toasta, turnîndu-și el însuși de băut. Gestul apărea imprudent în ochii celui de al treilea ecleziasat care, temîndu-se probabil de o clipă de neatenție din partea vecinului său, îi atingea brațul cu vîrfurile degetelor, și, cu o înfățișare speriată, părea să-i spună că ar trebui să bage de seamă să nu verse vinul din cupă. În fine, un ultim detaliu ce desăvîrșea această compoziție plină de bonomie și prețiozitate, o pisică albă care se răsfața cu grație la picioarele prelaților, jucîndu-se cu o stridie. Acesta era subiectul tabloului pe care domnul Grosgeorge îl supunea admirației profesorului. Guéret încrunță sprîncenele o clipă și-și plimbă privirile de sus în jos asupra operei de artă.

— Foarte drăguț, spuse el în cele din urmă.

— Drăguț ! repetă iritat domnul Grosgeorge. Asta-i tot ce poți să-mi spui ? Iubitule, dar uită-te puțin cu un ochi de artist. Culorile astea calde, vii și totuși armonioase, nu-ți spun nimic ? Vermionul sutanelor răspunzînd albului din fața de masă, albul care cheamă la rîndul său roșul întunecat al covorului, ce zici, cîntă, nu-i așa ? Și pisica, acest adorabil animal aruncat acolo în josul tabloului, ca o semnătură ? Și-apoi, ah, drace ! ia examinează detaliul dantelei. Îți vine s-o iei în mînă. Uite aici, și aici..

Degetul lui scurt și ascuțit urmărea dragăstos rozele de fir reproduse de artist cu o scrupuloasă fidelitate. Guéret se aplecă, subit interesat. Este oare cu puțință să existe pe lume oameni care găsesc o plăcere pictînd fețe de masă de dantelă și cardinali la chef, în timp ce pentru el toate astea aveau atît de puțină importanță ? I se părea că dorința violentă ce-l hărțuiește fără să-i lase o clipă de răgaz trebuie să fie universală și să frămînte zi și noapte întreaga omenire. Tot ce nu era legat de Angèle îl lăsa buimac. Mai lesne și-ar fi închipuit întreg orașul înamorat de această femeie, decît trei persoane indiferente de soarta ei. Visînd astfel, nici nu bănuia că domnul Grosgeorge îl examinează de cîteva clipe, cu ochii mijiti, cu buzele umede.

— Dragul meu, făcu bătrînul cu o voce blîndă, la care profesorul tresări totuși, n-ai să pretinzi că nu te gîndești acum la ceva anume. Dumneata ești un melancolic, se vede cît de colo...

Îi puse mîna pe braț.

— Îți pasă de Chacornacul meu cum îi pasă lui Chacornac de dumneata. Nu te speria ; să știi că nu-ți port pică. Adineaori, cînd mi-ai spus că te plictisești la Chanteilles, am făcut cîteva mici reflecții în sinea mea. „Dumnezeule mare, îmi spuneam, la vîrsta lui plictiseala nu poate avea decît o singură cauză...”

Tonul pe care pronunță aceste cuvinte îl lămurî pe Guéret ce înțeles trebuie să le dea.

— ...o singură cauză, reluă bătrînul cu insistență. Da, sigur, dragul meu, nu te scandaliza. La asta se rezumă toată viața. Este eterna preocupare a tuturor.

Vocea lui căpătă un accent teatral :

— Ascultă natura, dragul meu, buna, exigenta natură. Îți închipui că n-am ajuns să te cunosc nițel ? Scumpule, am să-ți spun ceva care s-ar putea să te șocheze ; cu-atît mai rău, e spre binele dumitale. Află

că deunăzi, în timp ce mă plimbam pe lângă gară, zăresc o femeie îmbrăcată în negru, destul de înaltă... în fine, n-am să m-apuc să ți-o descriu acum : persoana care era cu mine mi-a spus că-i soția *dumitale*. Ei bine, dragul meu, excelentul meu prieten, așul-tă-mă bine. Am șaiszeci și doi de ani și-o oarecare experiență de viață. Ți-o spun verde, nu-i femeia care-ți trebuie *dumitale* !

— Domnule ! exclamă Guéret uluit.

— Stop ! făcu Grosgeorge autoritar. Lasă-mă să termin. Când spun că nu-i femeia care-ți trebuie *dumitale*, înțeleg printr-asta femeia pe care ți-o hărăzea natura. Fără îndoială că doamna Guéret are suflet bun, e muncitoare, dornică să-ți facă pe plac. Se vede numaidecît, ce naiba ! Dar asta-i tot ce ceri *dumneata* de la ea ? Seara, când te întorci acasă, după o zi de muncă și de plictiseli, o găsești pe doamna Guéret frumoasă, ispititoare ? Asta-i foarte important, dragul meu. Gîndește-te că anii zboară. Nu-ți pregăti de pe acum o bătrînețe plină de regrete.

— Dar, domnule, făcu Guéret cu efort, de ce-mi vorbești astfel ?

— De ce ? Mai bine întreabă, dragul meu, de ce mă înfurii când văd cum îți irosești tinerețea. Ești îngrozitor de nefericit, asta sare-n ochi. Și-ți închipui că nu te înțeleg, că sînt prea bătrîn ca să te înțeleg ? Dragul meu, vrei să-ți fac o mărturisire ? Ai văzut-o pe soția mea. Scade-i douăzeci de ani, imaginează-ți chipul cel mai delicat, cel mai nostim cu putință... După o lună de zile, mi se zbirlea părul numai cînd o vedeam. Și era totuși frumoasă dar, asta-i viața, ce vrei, natura nu mi-o hărăzise mie și eu am înțeles prea tîrziu. Oh ! fii sigur că după aia mi-am scos pîrleala, și nu regret de loc, îți garantez, dar în sfîrșit, ce naiba ! Trebuie să fim cinstiți cu noi înșine și să știm să ne luăm partea ce ni se cuvine ; într-un cuvînt : să

știm ce vrem ; asta-i totul, să știm ce vrem. Am sau nu un pic de dreptate ? Ia spune dacă am pus degetul pe rană ! Scumpule, hai, spune ceva. Ești aici...

— Ei bine, da, șopti Guéret plecînd capul. Nu v-ați înșelat.

Rostind aceste cuvinte se simți ușurat și totodată furios, dar nu îndrăzni să ridice privirile spre domnul Grosgeorge. Bătrînul așteptă să treacă vreo cîteva secunde, apoi reluă cu o voce mai caldă, pe care bucuria triumfului o făcea să tremure puțin.

— Sărman prieten nefericit ! Bănuiam de mult. Cînd te-am văzut prima oară, mi-am și spus : „Iată un flăcău la mare ananghie“. Îmi făceai impresia unui om care strigă după ajutor, numai că nu strigai, asta-i tot. Pricepi ? Dragul meu, dragul meu !

Cuprins de un subit acces de voioșie, ridică mîinile spre cer. Plăcerea de-a fi smuls un secret, o mărturisire, îl năuci o clipă și nu găsi imediat cuvintele pe care le căuta pentru a-și exprima gîndurile.

— Viața te așteaptă cu brațe larg deschise, reluă coborînd tonul ca și cum ar fi vrut să-i împărtășească o taină. Ah ! să am eu anii dumitale ! Mii de draci, doar n-ai să-mi spui că-n tot acest Chanteilles nu există o femeie care să nu te intereseze. Poate-ți închipui că în provincie bărbații n-au aventuri.

Fața i se încreți. Îl privi pe profesor drept în ochi.

— Dacă n-ar fi vorba decît de mine, dragă Guéret, eu, care-ți vorbesc. Îți imaginezi cumva că, dacă-s bătrîn, n-am și eu viața mea sentimentală ? Dă-mi voie să rîd ! Totul a început chiar aici, în vila *Mon Idée*, aproape sub ochii nevesti-mi. Persoana despre care-ți vorbesc are optsprezece anișori. Optsprezece anișori ! Și ce ten, ce păr ! Și fată bună pe deasupra ! Bineînțeles, un bănuț din cînd în cînd ușurează relațiile dar, cum spuneam și adineaori, frumusețea n-are preț, nu-i așa ? O văd de două, trei ori pe săptămînă,

asta de mai bine de-o lună... Să nu-ți închipui, dragul meu, că-i o tîrfă. Nici vorbă. Îi fac mici cadouri, ca unei persoane căreia îi port de grijă pentru că se află la strîmtoare, iar ea îmi dovedește, în schimb, recunoștința. O mai invit să cineze uneori cu mine. Tot ce-mi cere e să fiu discret. Oh ! cît despre asta...

— Discret...

— Păi sigur că da, dragul meu. Ce cap ai făcut ! Nu te simți bine ?

— Ba da.

— Ia hai și-ascultă scrisorica pe care mi-a trimis-o azi dimineață.

Scoase din buzunar un bilet pe care îl despături cu grijă și-l ținu foarte aproape de față, ca și cum ar fi vrut să-l atingă cu buzele.

— „*Dacă ați avea plăcere să mă vedeți mîine seară*, începu domnul Grosgeorge, și se întrerupse pentru a explica : mîine, adică azi... *la ora nouă și jumătate... la ora nouă și jumătate lîngă...*“ Ah ! văd că n-am s-o scot la capăt fără ochelari.

Și punînd hîrtia pe masă, începu să scotocească prin buzunarele hainei. Guéret contemplă o clipă această față de bătrîn însuflețită de poftă. Avea impresia că simțurile sale slăbesc rînd pe rînd. De vreo cîteva secunde, un zbîrnîit îi umplea urechile împiedicîndu-l să audă tot ce-i spunea domnul Grosgeorge. Nu prinsese decît începutul scrisorii, dar cele cîteva cuvinte îl izbiseră, și-un fel de ecou misterios i le repeta neobosit, undeva în fundul creierului. „*Dacă ați avea plăcere să mă vedeți mîine seară la ora nouă și jumătate...*“ Brusc avu impresia că în încăpere s-a făcut întuneric, așa cum se întîmplă cînd un nour acoperă fața soarelui. Domnul Grosgeorge tot nu reușea să-și găsească lornionul. Nerăbdarea îi scobea colțurile gurii, buzele sale pofticioase se subțiau și luceau. Era tot ce mai putea desluși Guéret în noaptea ce se înălța

în jurul său : gura aceea care se strîngea și se umfla rînd pe rînd, nerăbdătoare și crudă, chinuită de-o foame pe care viața nu va reuși s-o astîmpere nici-odată. Și, brusc, ochii îi căzură pe scrisoare. Își redobîndi subit toată luciditatea ; în rîndurile scrise cu creionul, grăbite și stîngace, recunoscuseră scrisul Angelei.

VIII

Se instalase ca de obicei lîngă fereastră și-și arunca adeseori privirile asupra pieței triunghiulare pe care o mătura vîntul. Casa ei era ultima din oraș. Dincolo de șirul de copaci gazonul năpîrlit cobora pînă pe malul Somnorosului și-aceasta era priveliștea pe care o vedea zilnic. Pavajul rotunjit al șoselei, cei doisprezece tei în așa fel plantați încît să formeze un unghi, apoi apa aproape nemișcată a rîului și, în sfîrșit, tăcerea adîncă de după-amiază, totul sfîrșea prin a da acestui peisaj caracterul puțin visător și îngîndurat al locurilor unde călătorul nu poposește niciodată. Acolo natura are ceva imposibil de definit ; copacii nu sînt ca ceilalți copaci și cerul, dincolo de nouri, pare că ascunde un gînd tînuit ce ntolipsește cu misterul său zidurile caselor, apa fluviului, și le învăluie într-o atmosferă de complicitate sinistră.

— La ora asta rar să mai zărești vreun plimbăreț, glăsui o fetiță așezată la picioarele doamnei Londe pe un taburet scund pe care și-l pusese lîngă fereastră.

Să fi avut vreo doisprezece ani ; îmbrăcată într-un șorț de alpaca, își lipea de geam fruntea îndărătnică, ținînd cu mîna mică și murdară perdeaua de tul pe care timpul și praful o îngălbeniseră. Patroana exa-

mină un moment profilul încordat al fetei, uitătura ei malicioasă de școlăriță căreia nimic nu-i scapă.

— Plimbăreții, repetă ea alene, îți place să te uiți la ei, fetițo ?

— Sigur că-mi place, răspunse copilul fără să ridice capul.

— Îți place să vezi fețe noi, așa-i ? o. interogă doamna Londe.

— Îmi place chiar și-atunci când îi recunosc pe aceia pe care i-am mai văzut.

— Mare șmecheră mi-ești ! Întotdeauna cu răspunsul pe buze, spuse doamna Londe.

Oftă o dată, se uită și ea pe fereastră ca și cum ar fi vrut să se încredințeze că fiecare copac se află pe locul știut, și scoase din poală un ciorap vechi în care își înfundă mîna.

— O gaură, constată cu jumătate voce. Cum dracu reușesc să rup așa de repede ciorapii, tocmai eu, care umblu atît de puțin ?

Și, înarmîndu-se cu un ac și-o ciupercă de lemn violet, începu să cîrpească gaura descoperită. Minute lungi se scurseră într-o tăcere deplină. Fetița arunca priviri iscoditoare cînd într-o parte cînd într-alta, cu totul absorbită de rolul ei de pîndar, și-i vedeai cozile scurte și țepene fluturînd, ca și cum o mîna invizibilă ar fi tras de ele pentru a-i suci capul spre dreapta și spre stînga. Cu fruntea aplecată pe ciorapul găurit, doamna Londe se cufundase într-o meditație ce se vădea din ce în ce mai concentrată, deși activitatea degetelor sale nu se resimțea cîtuși de puțin ; ridica și cobora acul în același ritm răbdător și uniform.

Încăperea în care se petrecea această scenă era lungă și scundă. Un pat uriaș de mahon ocupa un colț întreg între o ușă galbenă și-un gigantic dulap de nuc. Pe pereți, tapetul de hîrtie ponosită scotea la iveală, pe alocuri → acolo unde nu-l jegosișe ume-

zeala — suprafețe mari de-o culoare dubioasă, nici roșu, nici violet, brăzdate cu dungi gălbui. Cîteva mici preșuri rotunde sau dreptunghiulare acopereau ici-colo lespezile pardoselii ce emanau un frig glacial. Un foc anemic mai îndulcea puțin temperatura camerei, în preajma șemineului, aproape de locul unde era așezată doamna Londe ; de aceea, femeia ținea picioarele pe un încălzitor și-și trăsese pe mîini niște mitene negre. Cîteva pernițe de creton, strecurate în fundul berjerei, îi sprijineau mijlocul și-o ajutau să se țină drept. Era îmbrăcată în serj negru, căci rochia de tafta o păstra numai pentru ora cinei, iar pe umerii înfrigurați își aruncase o pelerină scurtă de lînă cenușie.

— Nu ți-e frig ? întrebă ea trezindu-se brusc din reverie și examinînd picioarele goale ale fetei.

— Nu, doamnă Londe, răspunse aceasta zglobiu.

— Tu nu trebuie să-mi zici doamna Londe, fetițo. Ți-am spus doar. N-a mai trecut nimeni ?

— Nimeni. Dar dumneavoastră nu vă uitați pe fereastră ?

— Mă gîndeam și eu la ale mele, fetițo, murmură patroana. O clipă de neatenție și-i destul ca cineva să străbată piața fără s-apuc să-l mai zăresc.

— Dar cum ați vrea să vă zic ?

— Păi... ți-am spus doar : tanti, de exemplu.

— De ce : de exemplu ?

Urmă o tăcere. Doamna Londe părea să nu fi auzit. Brusc, porunci :

— Zi-mi tanti ! Și cu asta, basta !

Copilul își încrucișă mîinile pe piciorul stîng și începu să se legeze înainte și înapoi cu un aer nemulțumit. Era o fetiță drăgălașă în ciuda palorii excesive ce-i sporea strălucirea ochilor negri. Tonul aspru pe care îi vorbise adineaori doamna Londe o cam jig-nise, dar mîhnirea ei se risipi repede. Zărind un ghem

de lână ce se rostogolise sub berjeră, îl ridică de jos și-l întinse patroanei, ca și cum ar fi dorit să încheie mica lor ceartă printr-un act de politețe.

— Oh ! mulțumesc, făcu doamna Londe pe un ton binevoitor. Ești o fetiță bună, adăugă mîngîind-o pe obraz cu vîrfurile degetelor. Ia spune-mi, ce-i răspunzi tu maică-ti cînd te întreabă ce faci aici la mine ?

— De obicei nu întreabă nimic.

— De obicei ? Va să zică tot te-a întrebat din cînd în cînd ? Ce i-ai spus ?

— I-am spus că mă trimiteți să vă fac diferite comisioane...

— Asta-i adevărat. Ai fost după cafea, alaltăieri.

— ...că vă ajut la cîrpitul rufăriei.

— Bun. Maică-ta e o femeie de ispravă, fetiço. Să-i spui că-ți port de grijă și am de gînd să te folosesc și-n restaurant, cînd ai să fii mai mare. E mulțumită cu simbria pe care ți-o dau ?

— A zis, într-o zi, că-n altă parte precis n-aș cîștiga mai mult.

— Ca să nu mai vorbim că în altă parte te-ai speli muncind. Sigur nu ți-e frig, fetiço ? Nu vreau să te îmbolnăvești aici. Cred că dacă aș umbla cu pulpele goale ca tine... În sfîrșit, ești tînără și voinică. Te-ai îmbrăcat bine, măcar ? Ți-ai pus ceva pe piept, ceva mai călduros ?

— Flanela.

— Flanela. Sînt flanele și flanele, micuțo. Ia să vedem.

Și, aplecîndu-se în față, strecură două degete prin despicătura șortului negru. Fetița chicoti și dădu să se depărteze, dar expresia gravă a doamnei Londe o convinse să stea cuminte. Fruntea patroanei se posomorî brusc ; strînse buzele.

— Eram sigură, spuse, după cîteva secunde de cercetare minuțioasă. O cămășuică de ațică subțire ca

hîrtia, cu alte cuvinte nimic. Ce te-a apucat să te fiții așa ?

— Mă gîdilați, făcu fetița, izbucnind în rîs.

Doamna Londe scoase brusc mîna și se trase îndărăt ; o roșeață subită îi coloră obrajii.

— Va să zică eu te gîdil ! repetă cu indignare. Obrăznicătură mică ! Acum ești în stare să spui poate că te gîdil, nu ?

— Nu.

— Slavă Domnului ! Știi de ce am vîrît mîna sub șortul tău ? Ca să văd dacă n-ar trebui să pui pe tine ceva călduros, ceva de lînă, mai ca lumea. Ți-aș fi dat eu, scumpo. Și dacă nu ești mulțumită la mine, poți să te cari de aici, știi ? Dacă vreau, pot să găsesc regimente de puștance ca tine, chiar aici, în Lorges. N-are rost să bocești, domnișoară !

— N-am spus că nu sînt mulțumită la dumneavoastră, răspunse copilul printre lacrimi.

— Dar păreai să gîndești așa. Și-ți interzic să mă contrazici. Hai șterge-o ! Pe ziua de azi ți-am văzut destul mîtra.

Ultimele cuvinte le rosti cu asprime, dar cu o voce forțată, ce tremura puțin.

— Ce mai aștepti ? întrebă văzînd că fetița se uită la ea cu o înfățișare mîhnită și nu se clintește. Ți-am spus s-o ștergi.

— Dar ce v-am făcut eu, tanti ? întrebă copilul.

— Mucoasă îndărătnică, strigă doamna Londe, cu o privire crîncenă. Tot nu vrei să m-ascuți ?

Pe neașteptate, fu cuprinsă de o mînie violentă. De rușine că i-a fost frică de un copil, tot sîngele îi năvăli în obraji, ca și cum ar fi pălmuît-o cineva. Se ridică pe jumătate din fotoliu împingînd cu piciorul încălzitorul ce lunecă pe lespezi cu un hîrșuit ascuțit. Pe fața ei congestionată, pupilele negre scînteiau sub sprîncenele stufoase. Abia apucase să pună jos un

picioar, că fetița înspăimîntată o și zbughi din cameră. Victorioasă, doamna Londe se așeză din nou.

— Ei poftim, murmură întărită la culme. Ce pui de năpîrcă ! Asta ar fi în stare să mă sugrume pentru doi gologani.

Întinse un picior și trase încălzitorul, îl așeză pe locul obișnuit, după care își văzu iar de ciorap ; degetele ezitară puțin căutînd acul rătăcit printre firele de lînă ; în fine, după ce mai pufni o dată sau de două ori, se simți mai liniștită. Aruncă o privire prin cameră și se apucă din nou de treabă.

Cineva ciocăni în ușă.

— Iar ai apărut, Férnande ? întrebă doamna Londe.

— Nu-i Férnande, spuse Angèle intrînd.

Puse coșul pe masă și continuă imediat :

— Nu te așteptai să mă vezi la ora asta, tanti.

— Tu ești oricînd binevenită, scumpa mea, făcu patroana punînd ciorapul deoparte. Te-ai gîndit în legătură cu domnul Blondeau ?

— Mîine îți dau răspunsul, spuse Angèle netezind suvițele de păr ce-i cădeau pe frunte.

— Mîine ! De trei zile mă tot bate la cap, draga mea. Și azi e joi. Fii sigură că deseară iar o să mă întrebe ce-ai hotărît, și pe unde scot cămașa ? Nu uita că așteaptă cam de mulțisor. Azi e ultimul termen.

— Știu.

Se așeză în fața doamnei Londe și-și înclină capul brun. Pe obrajii îmbujorați de vînt și, fără îndoială, de-o emoție prost stăpînită, genele coborîte desenau două lungi arcuri negre, adăugînd feței sale tinere farmecul unei expresii gînditoare și melancolice. Nici-odată nu păruse mai frumoasă ca în lumina aceea blîndă de după-amiază de toamnă. Linia gîtului păstra încă gingășia copilărească ; o anumită stîngăcie în gesturi dădea impresia ciudată a unei făpturi pe care viața a maturizat-o prea repede și care mai

păstrează în adîncul sufletului, ca pe-o comoară tainică și de ea însăși neștiută, pîcla și incertitudinile copilăriei. Dar gura era fermă și gravă iar ochii, atunci cînd se ridicau, descopereau o privire inteligentă care nu șovăie și înțelege imediat. Își împreună mîinile pe genunchi.

— Știi ! reluă doamna Londe. Nu-i destul să știi, trebuie să și răspunzi. Nu pricep de ce-mi faci atîtea greutăți. Domnul Blondeau e un client bun. Ultima dată cînd a ieșit cu tine a fost foarte drăguț, așa mi-ai spus. Apropo, trebuie să-ți vorbesc despre noul meu client.

— Noul tău client ?

— Da. Ce-ai pățit ?

— Nimic, tanti. Ce să pățesc ?

— Ei bine, acest domn a venit joia trecută, cum știi, și deseară trebuie să vină iar. Firește că m-am gîndit la tine.

— La mine ?

— Sigur că da, la tine. Zău, astăzi parcă ți-aș spune numai lucruri neobișnuite. Ce nu merge ?

— Dar nu-i nimic, nimic, te-asigur.

— E un domn foarte bine, foarte corect, nițel cam rezervat. M-am gîndit că deseară chiar aș putea aranja ceva pentru duminică, pe data de opt. La începutul cinei vii să-mi spui ceva, cît să te faci văzută. Cînd vei ieși cu dînsul, va trebui să-l descoși un pic. Vreau să știu mai multe despre el. Întîi și întîi ce caută aici. Degeaba am tot întrebat în stînga și-n dreapta, diavolul ăsta nu se spovedește nimănui. Tot ce-am putut descoperi este că-i însurat.

Doamna Londe nu observa că fata pălește și continuă, ca o palavragioaică ce se îmbată cu sunetul propriilor sale cuvinte.

— Trebuie să recunoști și tu că-i într-adevăr ciudat să te îngropi la Chanteilles, după ce ai trăit la Paris.

Dar, ca să revenim la domnul Blondeau, vreau să te întreb ceva. Ce-i cu verișoara aia bătrână din Lot-et-Garonne ? E-adevărată toată povestea asta ?

— Nici eu nu știu mai mult ca tine. Într-adevăr, mi-a spus el într-o zi ceva despre această domnișoară Bourgeron.

— Bourgeron, făcu doamna Londe, ca și cum era pe punctul de-a rosti și ea acest nume, odată cu Angèle. Știam că o cheamă așa. O fi bogată, femeia asta ?

— Crede-mă că habar n-am.

— Va trebui să afli, draga mea. Îți spun asta pentru că domnul Blondeau și-a cumpărat de curînd un pardesiu nou. Încă nu l-ai văzut. Culoarea e îngrozitoare, dar stofa-i bună, precis că nu și-a făcut el din leafă asemenea pardesiu. Îți dai și tu seama că banii pe care-i primește domnul Blondeau de la agenția Walter abia i-ajung să-și ducă zilele. Pe de altă parte, ți-a făcut cadou zece franci, în septembrie. De unde bani ? M-am gîndit atunci la rubedenia aia din Lot-et-Garonne, dar vorba-i de ce i-o fi trimetînd ? Un împrumut ? un dar ? Oricum, cred că nu-ți închipui că i-aș fi promis domnului Blondeau că vei ieși cu el duminică, dacă pardesiul n-ar fi oferit o serioasă garanție.

— Ai promis fără să mă întrebi și pe mine ?

— Asta-i acum ! Păi dacă aș sta să te tot întreb ori de cîte ori se prezintă o ocazie, n-am mai hotărî niciodată. Îți spun doar, sînt sigură că a primit niște bani.

— Nu mă privește. Nu ies cu el duminică.

— Ce face ? Ieși cu altcineva ?

— Nu, nu ies cu nimeni.

— Cu nimeni ? Ești nebună, sau ce ?

— Nu, nu-s de loc nebună. Spun că n-am chef să ies duminică.

— Dar ce ai cu domnul Blondeau ? E foarte drăguț.

— N-are decît să fie foarte drăguț, dar mie-mi face greață.

— Mă rog ! Dacă domnul Blondeau îți face greață, atunci ia-l pe domnul Guéret.

— Domnul Gué... Nu. Nici Blondeau și nici oricare altul, îți repet că nu ies cu nimeni.

Se ridicase în picioare pentru a rosti ultimele cuvinte și făcu vreo cîțiva pași prin cameră, cu un aer hotărît, ceea ce o împiedică pe patroană să-i răspundă pe loc.

— Ia te uită ! spuse în fine doamna Londe. Ce te-a apucat ? Asta ai venit să-mi spui ?

— Și asta, făcu Angèle întorcîndu-se spre dînsa.

— Felicitările mele, reluă doamna Londe stăpînindu-se. Dacă și urmarea-i la fel, o să petrecem de minune. Nu că aş fi curioasă, dar pot să știu și eu cu ce bani te-ai gîndit să trăiești ? O să-ți plătească văduva Brod chiria ?

— Chiria, repetă Angèle sprijinindu-se de masă. Dar am odaia...

Tăcu și se uită la doamna Londe.

— Așa, scumpo, făcu aceasta, zi-naînte. Odaia pe care doamna Londe mi-o... mi-o ce ? mi-o împrumută. Dar dacă doamna Londe îmi spune să-mi iau tălpășița chiar astă-seară...

— Tanti, doar n-ai de gînd...

— Ce știi tu ce-am eu de gînd ?

— Totuși, n-ai să mă arunci în stradă, pentru că n-am chef să ies duminică ?

— Și ce m-ar împiedica ? Te-ai gîndit la paguba pe care mi-o faci refuzînd să ieși cu clienții mei ?

— Tanti, vreau să-ți spun ceva. Poate că ar fi trebuit să-ți mărturisesc mai de mult proiectele mele. Da, caut altă meserie. Ce vrei ? Asta de acum mă obosește și nu cîștig mai nimic. În spălătoria aia te

sufoci, și-apoi, veșnic să apeși pe mașina de călcat... Scurt, caut altceva.

— Altceva ? Ce anume ?

— O slujbă mai ușoară și din care să câștig mai mult. Uite, mă gîndeam să intru fată în casă.

— Fată în casă la Grosgeorge, de exemplu.

— De ce rîzi de mine, tanti ? Cu domnul Grosgeorge ar fi imposibil, doar știi și tu.

— Asta nu mă lămurește de ce nu poți ieși duminică.

— Păi tocmai, vreau să găsesc o slujbă ca să mă pot lipsi de toți acești oameni, de domnul Grosgeorge ca și de imbecilul ăla, de Blondeau...

— Tu... ce ? strigă doamna Londe sărind în picioare. Ești nebună ? Să mă lași cu clientela în brațe ?

Albă ca varul, se apropie de Angèle care o aștepta fără să se clinească.

— Uîți că eu te-am crescut, făcu ea.

— Crescut ca și pe micuța Férnande, răspunse fata, ceva mai dîrz.

— Acum zici că o cresc pe Férnande ?

— Păi sigur. O înveți să-ți spună „tanti“, ca pe mine la vîrsta ei.

— Și ce-i cu asta ?

— Este, pentru că va termina și ea ca mine : o vei servi într-o zi clienților tăi.

— Eu te servesc clienților mei ? Eu ? Ai înnebunit că vorbești așa ? Nu mai pricep nimic din tot ce-mi îndrugi, fetiço.

— Aha ! Și seara cînd mă-ntorc și intri la mine în odaie ca să mă-ntrebi cît am primit de la domnul Blondeau, cît am primit de la domnul Goncelin, poate nici atunci nu pricepi de ce-mi dau bani ?

— Nu-i treaba mea să te supraveghez. Ceea ce se petrece între tine și acești domni nu mă privește.

— Zău ! Tot ce te interesează, nu-i așa, e să-mi storci informații despre ei ca să-ți dai apoi ifose, jos, în restaurant...

— Asta-i nemapomenit... Dacă-ți pun din cînd în cînd o întrebare o fac doar ca să știu cine-mi intră în casă. Pricepi ? Eu nu ofer aici ospitalitate oricui. Trebuie să fiu la curent...

— Și puțin îți pasă cît mă costă pe mine, așa-i ? Poate că nu știi ce fac cu mine ? și pe unde mă duc ? pe unde mă duc ?

Doamna Londe păli.

— Ți-am spus că nu-i treaba mea să te mai supraveghez. Ești destul de mare... Asemenea lucruri nu mă privesc.

— Ei bine, prefer să plec cu orice preț, spuse fata. Nu vreau să mai rămîn în casa asta mîrșavă.

— Taci ! Taci, n-auzi ?

— Dacă te apropii de mine, țiș ! Da, chiar astăseară îmi fac geamantanul. Ah ! nu mai mi-e frică de tine, știi ? O să vedem noi ce-ai să faci cînd nu vei mai avea pe nimeni care să-ți spioneze clienții, hoască ticăloasă !

Făcu o mișcare spre ușă, dar doamna Londe se înfipse în fața ei și-o măsură cu mîinile în șold :

— Nu-ți fă iluzii, fetițo, spuse ea cu voce dură și calmă, am pe cineva care te va înlocui de minune, cineva care a și început să aibă căutare.

— Cine ? întrebă fără să vrea Angèle.

Doamna Londe nu răspunse imediat ; privirile sale rămîneau pironite în ochii fetei.

— Férnande, spuse ea în cele din urmă.

— Férnande ! Îndrăznești să dai pe mîna acestor bărbați un copil de treisprezece ani ?

— Auzi vorbă ! Să le-o dau pe mîna ! Acești domni au amabilitatea s-o ia pe Férnande cu ei la plimbare. Le-o dau în grijă, asta-i tot. Părinții sînt la curent.

Eu n-am nimic de ascuns, iar micuța e foarte mulțumită.

— Și cât primești, ai ? Cât câștigi de pe urma Férnandei ?

— Cât câștig ? Dar drept cine mă iei, nerușinato ? Află că mama Férnandei este încântată de tot ce fac pentru fata ei. De altfel dacă s-ar afla aci de față, de mult ți-ar fi cîrpit o palmă, ca să te-nveți minte să fii respectuoasă cu mine.

Angèle roși brusc, ca și cum ar fi primit într-adevăr pomenita palmă, și-o clipă fu gata să răspundă dar se abținu și spuse doar :

— Mă duc, lăsa-mă să trec.

— Ei bine, nu, strigă doamna Londe cu toată hotărîrea de care era în stare. Și, rostind aceste cuvinte, degetele ei se încleșară pe mîna Angèlei. N-am să-ți dau voie să mergi pe calea pierzaniei ! Și-n primul rînd unde ai să te duci ?

Angèle se zbătea.

— Lasă-mă. Vreau să plec.

— Să pleci, unde ? Poftim, îți dau drumul. Vrei să-ți faci geamantanul ? Geamantanul e al meu. Îți închipui cumva c-o să te primească la hotel cu bocceluța în mîna ? Căci îți interzic să te-atingi de geamantanul meu ! Măi fetițo, tu mi-ascunzi ceva. Nu zi nu.

— Nu-i adevărat.

— Tu mi-ascunzi ceva. De mult ar fi trebuit să-mi dau eu seama. Cînd te-am văzut intrînd cu aerul tău buimac și rîzînd nervos, imediat am avut oareșcari bănuieli. În viața ta s-a petrecut ceva. Ce anume ?

Din desperare, din oboseală, fata fu cît pe ce să se predea și să răspundă, cînd, dintr-o dată avu sentimentul confuz că o amenință o primejdie și, înșfăcînd coșul de rufe, se trase îndărăt spre ușă. De spaimă își redobîndi energia.

— Lasă-mă-n pace, izbucni ea enervată. Dacă ai să te amesteci în treburi care nu te privesc, plec imediat. Degeaba vorbești, din ziua cînd voi pleca, ai să-ți pierzi toți clienții.

— Ce! strigă doamna Londe repezindu-se la Angèle. Îndrăznești să ameninți, mucoasă neobrăzată! Angèle însă deschisese deja ușa și plecase.

Prima pornire a patroanei fu să alerge după Angèle și s-o lovească, dar în afară de faptul că picioarele sale greoaie nu i-ar fi îngăduit o urmărire pe scări și-apoi pe stradă, chibzui că-i mai bine ca această mică ceartă de familie să n-ajungă în gura lumii. Se mulțumi așadar să deschidă fereastra și s-o urmărească cu o privire furioasă pe tînăra fată, care traversa piața în fugă. „Secătura, gîndi ea închizînd fereastra la loc, secătura.“

Împinse brutal fotoliul și taburetul ce-i stăteau în cale și făcu vreo cîțiva pași spre pat. Fără îndoială că fata avea dreptate; clienții nu vor consimți niciodată să se lipsească de suplimentul oferit de doamna Londe, acum, după ce-i prinseseră gustul. Și nici nu-i adevărat că ar fi cerut-o pe Fernande. Ei la Angèle rîneau, Angèle cu chipul ei drăgălaș, cu aerul acela de fată bună. Secătura. De trei luni încoace i s-a urcat la cap de atîtea complimente.

Patroana se așeză pe marginea patului și gemu, gîndindu-se la vremurile nu prea depărtate, cînd Angèle se arăta atît de ascultătoare, atît de supusă. În serile de duminică, și uneori în cursul săptămîinii chiar, venea să-i raporteze tot ce aflase despre unii și alții, cu o fidelitate naivă, ce nu deosebea întotdeauna fleacurile de lucrurile esențiale. Așa își astîmpăra doamna Londe setea neîndurătoare a curiozității ce-o devora veșnic. N-ar fi putut concepe să trăiască printre niște necunoscuți. La început vedea în fiecare nou-venit un dușman care trebuia răpus și stăpînit,

fapt ce-i provoca o emoție chinuitoare și voluptuoasă în același timp, comparabilă doar cu nerăbdarea dragostei. Își domina clienții printr-o cunoaștere amănunțită a vieții lor mărunte de zi cu zi. Pasiunea ei amplifică totul. Acolo unde o curiozitate mai anemică ar fi descoperit numai oase, ea se înfrupta ca la un ospăț regesc. Nimic nu i se părea mediocru. Arzând să afle totul, orice devenea în ochii ei o pradă bună și proveniența unei cravate o interesa în aceeași măsură ca și originea unei averi, căci lăcomia nu alege.

Dar, printr-un soi de joc feroce, natura refuzase acestei femei facultățile divinatorii pe care părea că i le datorează, mărginindu-se s-o dea pradă unuia dintre cele mai imperioase instincte din lume, fără a-i pune la dispoziție și mijloace pentru a-l potoli. Singura însușire ce fusese acordată doamnei Londre era aceea de a ghici nu un secret, ci prezența unui secret. Presimțea întotdeauna misterul pe care singură n-ar fi izbutit să-l dezlege niciodată. Asta părea o ironie a sorții căci, într-o obscuritate deplină, ar fi avut parte, dacă nu de fericire, cel puțin de liniștea ignoranței. Dar pasiunii sale nu-i era niciodată îngăduit să aștească. O voce suna veșnic în urechile acestei nenorocite : „Acolo, îi striga vocea, e ceva. Ce-o fi ? Oare de ce-i trist acest om bogat ? Dar altădată, de ce nu s-o fi îmbrăcînd decît în haine de aceeași culoare ? Domnul Cutare sosește întotdeauna la restaurant cu trei minute mai tîrziu decît ceilalți, de ce ? De ce ?“

Astfel de întrebări se nășteau în mintea ei în fiecare minut și-o torturau. Începea să creadă că lumea se ascunde de ea. O cuprindea atunci o ură generală împotriva tuturor oamenilor, și, ca să-și redobîndească o clipă liniștea, era nevoie ca Angèle să-i aducă un răspuns la multiplele enigme presărate în calea sa de dimineată pînă seara. Dar răspunsurile o dezamăgeau

întotdeauna, fără îndoială pentru că nu exista nici o proporție între pasiunea cu care dorea să le cunoască și plăcerea pe care i-o aduceau. „Atita tot ?” gîndea ea. Și, în taină, îi purta pică Angèlei pentru că nu i-a încredințat magnifica recoltă de secrete la care încă mai spera. La cincizeci și ceva de ani, și avînd o îndelungată experiență a curiozității, încă nu pricepuse că țelul patimii sale nu-i să transforme necunoscutul în cunoscut, ci să caute necunoscutul în sine, să trăiască în preajma lui. Poate că, privînd-o de intuiția acordată îndeobște femeilor, natura încerca să-i dea de înțeles tocmai acest lucru.

Și, totuși, cîrțița asta vroia să vadă și nu se putea lipsi de ajutorul Angèlei, căci tînăra, mai puțin profundă decît persoana pe care o numea „tanti”, avea toate calitățile necesare pentru a predispune bărbații la confidențe. Doamna Londe o crescuse la fel cum o creștea și pe micuța Férnande, dar Angèle greșea atribuindu-i dorințe lucrative, căci patroana nu era de loc avară. O singură pasiune de persoană e destul. Fără îndoială, se întîmpla să-i ceară Angèlei o pa din ciștig, dar asta rareori și numai atunci cînd izbutea s-o scoată la capăt pînă la sfîrșitul lunii. schimb, îi oferea fetei o odaie, destul de sărăcăcio — e drept — și aproape toate mesele ; așa se făcea că dispunea de argumente convingătoare de îndată Angèle aducea vorba de plecare. Unde va găsi mîncare pe gratis ? Pat pe gratis ?

Asemenea certuri între doamna Londe și Angèle izbucniseră de multe ori pînă atunci, deoarece fata devenea pe zi ce trece mai nevricoasă ; totuși, nici odată încă nu se încumetase să-și înfrunte patroana cu o sinceritate atît de brutală și să-i reproșeze monstruosul ei cusur. De altfel, cînd i-a vorbit doamnei Londe despre curiozitatea sa, nu numai că a contrariat-o, dar a uluit-o chiar. „Curioasă, gîndea patroana

cu un amestec de uimire și indignare, scîrba asta mică mă face curioasă ! Dar eu sînt obligată să cunosc oamenii care-mi intră în restaurant. Și adăugă în sinea ei, cu acea artă a mistificării pe care o deține și omul cel mai umil de îndată ce-i vorba să se mintă pe el însuși : Dacă aș fi într-adevăr curioasă, aș căuta să aflu și ce face dumneaei cu clienții."

— Dar asta nu mă privește, rosti tare, cu un fel de emfază în glas, ca și cum ar fi depus mărturie în fața unui tribunal.

Știa foarte bine, căci frecventase și ea la tinerețe locuri de felul celor unde o duceau clienții săi pe Angèle ; imaginația sa era liniștită și instinctul o avertiza că-i mai prudent să nu intre în amănuntele acestor relații din care știa esențialul. Atîta vreme cît se făcea că habar n-are nu putea, așa credea ea, s-o tragă nimeni la răspundere. Totuși, duminica, ziua cînd aveau loc ceea ce numea cu o expresie castă, ieșirile Angèlei, era nervoasă și agitată pînă la întoarcerea mamei. Se gîdea, cu un inexplicabil sentiment de apăsare, la familiaritățile pe care desigur că trebuie să le aibă nepoata sa. Zadarnic își repeta : „În fond, ce mă interesează pe mine toate astea ?" Își regăsea liniștea abia în clipa cînd o auzea pe Angèle urcînd spre odaia ei.

Și-acum, la rîndu-i, Angèle îi tăinuia ceva ; singura persoană pe care își închipuia că o cunoaște bine îi scăpa printre degete, ca toate celelalte. Faptul i se păru atît de nedrept încît fu ispitită să nici nu-i dea crezare.

„Vrea să-mi facă doar în ciudă, își spuse ea. Tocmai mie să-mi facă în ciudă ! Dar cu ce i-am greșit eu ? Am crescut-o. S-a înfruptat din pîinea mea și-a dormit în casa mea ani de zile."

Un rîs tăcut o scutură o clipă și-și promise în gînd să-i cîrpească Angèlei o strașnică pereche de palme,

dar își aminti brusc privirea și vocea fetei, și-o cuprinse deznădejdea.

— De ce n-am supăregheat-o mai îndeaproape ? gemu cu voce tare. E sigur, s-a întâmplat ceva în viața ei. Iar acum, uite că-mi scapă. Și numai eu sînt vinovată ; numai eu.

Violența supărării îi schimonosi trăsăturile și-o sili să se ridice și s-o pornească prin cameră, de parcă n-ar fi știut ce să facă cu propriul său trup. Cîteva lacrimi îi tremurau în ochii negri dîndu-le o strălucire de smalt. Avu dintr-o dată viziunea înfricoșătoare a unei vieți însingurate, a nesfîrșitelor seri de neliniște ce-o așteaptă. Cum putuse vorbi cu atîta ușurință de plecarea Angèlei ? Nu și-a dat seama ce spune ? Mai bine moartea. Da, mai bine să dispară decît să vadă cum clienții o părăsesc unul cîte unul, ducînd cu ei secretele pe care le deslușea pecetluite pe chipurile lor, în gesturile lor, parcă și-n veșminte. Cine îi va reține de acum încolo ? Se gîndi la Férnande. Aș, nici pomeneală ! Niciodată nu vor face confidențe altcuiva decît unei persoane mai mature, și-apoi, oricum, Férnande e încă prea crudă. Va să zică, s-a terminat cu restaurantul Londe. Va ajunge să asiste la dezamăgirea, apoi, la nemulțumirea generală a clienților. Dorința stranie de-a pune vîrf umilirii sale, de a-și sfișia inima, o sili să-și imagineze figura domnului Blondeau cînd îl va anunța că Angèle nu se mai întoarce, figura domnului Goncelin și cele ale domnilor Pariset și Trépt. Și-apoi, glasurile lor, le și auzea glasurile plîngărețe, furioase, rugătoare. Capul îi vijîia. Se și vedea sus la pupitru, cu degetele încleștate pe mica vază de cositor, palidă, în picioare, explicînd, explicînd într-una.

Își cuprinse în palme fața înfierbîntată de emoție și rușine. Trebuia să împiedice cu orice preț plecarea

Angèlei. Dacă ar reuși să descopere măcar de ce vrea s-o părăsească !

— În orice caz, aici va rămîne, rosti doamna Londe cu voce tunătoare, făcînd un gest poruncitor. Dar ce mi-o fi ascunzînd ?

Se așeză, apoi, imediat, se sculă iar în picioare.

— Totuși trebuie să știu, gemu, reluîndu-și cursa neobosită prin cameră. Nu-i drept să nu-mi spună nimic. Oare ce este ? Ce-o fi ?

Deasupra patului, se afla un Hristos de metal, răstignit pe-o cruce de pluș. Doamna Londe se opri brusc în fața lui și-l contemplă cu privirea absorbită de gîndurile ce-i rătăceau aiurea. Și, dintr-o dată, îl văzu. Cu capul căzut pe umăr, cu ochii închiși, părea obosit de spectacolul pe care i-l oferea această femeie, de tot zbuciumul ei.

— Ce-o fi ? repetă ca și cum s-ar fi adresat divinității. Ce-mi ascunde fetița asta ?

Trecură cîteva minute fără ca doamna Londe să facă vreo mișcare ; propria-i nefericire o cufundase într-o meditație plină de fervoare, grație căreia redobîndi un oarecare calm, cel puțin aparent. Judecînd după ridurile adînc scobite pe față ghiceai că gîndurile o tîrîseră în hăuri adînci de tristețe prin care se pierdea. În spatele ei cerul pălea treptat și-o diră trandafirie deasupra acoperișurilor anunța vreme frumoasă pentru ziua următoare. Razele asfințitului năvăleau pe fereastră, scăpărau pe lespezi și defilau agale pe pereți. Această explozie de lumină o readuse pe doamna Londe la realitate. Oftă o dată și, cu inima plină de jale, își împreună mîinile. Lacrimi pe care nu le mai putea stăpîni se prelingeau de-o parte și de alta a nasului ei cărnos și solemn.

— Dacă pleacă Angèle... murmură.

Dar vocea i se frînse, și nu mai izbuti să încheie fraza. Cu capul plecat făcu cei cîțiva pași de la pat

la fotoliu și de la fotoliu spre mijlocul camerei, avînd aerul unui drumeț rătăcit într-o pădure.

— Dumnezeule, s-a făcut tîrziu ! exclamă la un moment dat, auzind pașii chelnerului care cobora scara spre bucătărie. Peste trei sferturi de oră se servește cina.

Cu mîinile răsucite la spate își dezumbă fusta ce lunecă ușor de-a lungul șoldurilor vînjoase. Era timpul să-și facă toaleta de seară și să-și pună rochia de tafta rezervată pentru cină. Dar inima i se rupea de atîta amărăciune și plîngea cu lacrimi fierbinți, în picioare sub lumina fastuoasă a amurgului, îmbrăcată numai cu o bluză de serj ofilit și juponul de bumbac cenușiu ce-i lăsa la vedere gleznele hidoase de femeie bătrînă.

IX

După ce traversă piața, Angèle o apucă pe-un drum ce ocolea orașul Lorges urmînd cursul fluviului, pentru a se îndrepta apoi spre Chanteilles. De obicei, cînd se întîmpla să apuce cîteva minute de răgaz la sfîrșitul zilei, profita de ocazie și trăgea o raită prin oraș pentru a da bună seara unora și altora, căci nu-i plăcea singurătatea, și cele cîteva cuvinte banale de prietenie schimbate cu vecinii o mai înviorau. Ca toate ființele care, datorită înfățișării lor atrăgătoare, s-au obișnuit cu bunăvoința și complimentele celor din jur, Angèle simțise de timpuriu nevoia de-a se ști anturată, de-a vedea fețe surîzătoare și mîini întinse la apropierea ei. Fără îndoială, nu ignora faptul că-i judecată aspru și că multe persoane care i se adresau cu bunăvoință atunci cînd le întîlnea n-o cruțau de

loc în convorbirile lor, dar asta o lăsa oarecum indiferentă. Se mulțumea cu o aparență de cordialitate. Liniștea ei depindea de buna dispoziție exterioară a celor pe care îi vedea zilnic. Un cuvînt răstit, o față îmbufnată o dureau și-i provocau o adîncă întristare. Așa se explica probabil faptul că cedase atît de ușor bărbaților care o urmăriseră și o curtaseră încă pe vremea cînd avea șaisprezece ani. Tacit aprobată de doamna Londe și, pe de altă parte, împinsă de dorința de a fi drăguță și fată bună, acceptase placidă cînd pe unul, cînd pe altul, fericită de atențiile și de lingușirile cu care era răsfățată. Faima astfel dobîndită n-o incomoda, căci asemenea tuturor firilor slabe, nici nu-și imagina că s-ar putea și altfel. Viața i se înfățișa în mod obscur ca un fel de *sort*, ceva bun sau rău, după cum ți-e norocul, însă oricum irevocabil. Nici nu-i trecea prin cap ideea că s-ar fi putut înșela.

În seara aceea, primul ei impuls era să fugă cît mai departe de Lorges, evitînd astfel prezența doamnei Londe ; totuși, cum trecea prin fața bisericii Saint-Jude, nu rezistă ispitei de-a intra. Pe jumătate gotică, pe jumătate romanică și reîntinerită în secolul al șaptesprezecelea, Saint-Jude era una din acele biserici care mor trist în uitare, aproape totdeauna pustii, dar unde generații de credincioși au lăsat parcă amintirea fervoarei lor. Cînd pătrunse în pronaos umbrele năpădiseră deja corul și coloanele corinthice alternînd cu ogivele abia se mai deslușeau. Se așeză chiar lîngă intrare și răsufală puțin, privind în jur.

Fără să fie evlavioasă, îi plăcea să se odihnească în această biserică. Toată credința ei se mărginea la recitarea unei scurte rugăciuni, din cînd în cînd, cu sentimentul confuz că în acest fel nu se angajează la cine știe ce și nici rău nu prinde. De asemeni, nu-i plăcea să-i audă pe clienții mătusei sale făcînd glume

la fotoliu și de la fotoliu spre mijlocul camerei, avînd aerul unui drumeț rătăcit într-o pădure.

— Dumnezeule, s-a făcut tîrziu ! exclamă la un moment dat, auzind pașii chelnerului care cobora scara spre bucătărie. Peste trei sferturi de oră se servește cina.

Cu mîinile răsucite la spate își dezumbă fusta ce lunecă ușor de-a lungul șoldurilor vînjoase. Era timpul să-și facă toaleta de seară și să-și pună rochia de tafta rezervată pentru cină. Dar inima i se rupea de atîta amărăciune și plîngea cu lacrimi fierbinți, în picioare sub lumina fastuoasă a amurgului, îmbrăcată numai cu o bluză de serj ofilit și juponul de bumbac cenușiu ce-i lăsa la vedere gleznele hidoase de femeie bătrînă.

IX

După ce traversă piața, Angèle o apucă pe-un drum ce ocolea orașul Lorges urmînd cursul fluviului, pentru a se îndrepta apoi spre Chanteilles. De obicei, cînd se întîmpla să apuce cîteva minute de răgaz la sfîrșitul zilei, profita de ocazie și trăgea o raită prin oraș pentru a da bună seara unora și altora, căci nu-i plăcea singurătatea, și cele cîteva cuvinte banale de prietenie schimbate cu vecinii o mai înviorau. Ca toate ființele care, datorită înfățișării lor atrăgătoare, s-au obișnuit cu bunăvoința și complimentele celor din jur, Angèle simțise de timpuriu nevoia de-a se ști anturată, de-a vedea fețe surîzătoare și mîini întinse la apropierea ei. Fără îndoială, nu ignora faptul că-i judecată aspru și că multe persoane care i se adresau cu bunăvoință atunci cînd le întîlnea n-o cruțau de

loc în convorbirile lor, dar asta o lăsa oarecum indiferentă. Se mulțumea cu o aparență de cordialitate. Liniștea ei depindea de buna dispoziție exterioară a celor pe care îi vedea zilnic. Un cuvînt răstit, o față îmbufnată o dureau și-i provocau o adîncă întristare. Așa se explica probabil faptul că cedase atît de ușor bărbaților care o urmăriseră și o curtaseră încă pe vremea cînd avea șaisprezece ani. Tacit aprobată de doamna Londe și, pe de altă parte, împinsă de dorința de a fi drăguță și fată bună, acceptase placidă cînd pe unul, cînd pe altul, fericită de atențiile și de lingușirile cu care era răsfățată. Faima astfel dobîndită n-o incomoda, căci asemenea tuturor firilor slabe, nici nu-și imagina că s-ar putea și altfel. Viața i se înfățișa în mod obscur ca un fel de *sort*, ceva bun sau rău, după cum ți-e norocul, însă oricum irevocabil. Nici nu-i trecea prin cap ideea că s-ar fi putut înșela.

În seara aceea, primul ei impuls era să fugă cît mai departe de Lorges, evitînd astfel prezența doamnei Londe ; totuși, cum trecea prin fața bisericii Saint-Jude, nu rezistă ispitei de-a intra. Pe jumătate gotică, pe jumătate romanică și reîntinerită în secolul al șaptesprezecelea, Saint-Jude era una din acele biserici care mor trist în uitare, aproape totdeauna pustii, dar unde generații de credincioși au lăsat parcă amintirea fervoarei lor. Cînd pătrunse în pronaos umbrele năpădiseră deja corul și coloanele corinthice alternînd cu ogivele abia se mai deslușeau. Se așeză chiar lîngă intrare și răsufală puțin, privind în jur.

Fără să fie evlavioasă, îi plăcea să se odihnească în această biserică. Toată credința ei se mărginea la recitarea unei scurte rugăciuni, din cînd în cînd, cu sentimentul confuz că în acest fel nu se angajează la cine știe ce și nici rău nu prinde. De asemeni, nu-i plăcea să-i audă pe clienții mătusei sale făcînd glume

calea ferată, i-a oferit un inel și-n clipa aceea și-a spus că-i nebună de vreme ce i-a fost frică de un asemenea bicisnic. Plină de dispreț pentru acest bărbat cu privirile ingenuncheate, i-a acceptat darul, inelul pe care se căznea să i-l treacă pe deget. Căci o apucase de braț, asta' nu mai era o nălucire, vedea pe brațul ei rotund, atît de rotund și-atît de alb, o mînă imensă și noduroasă ce tremura ; dar, oricît de puternică și urîtă era această mînă, ea nu mai simțea decît milă pentru gesturile lui stîngace și, energică, i-a luat inelul, un obiect fără valoare, se vedea cît de colo, și și l-a trecut ea însăși pe deget.

„Ce deosebire, gîndea Angèle, față de clienții lui tanti !“ Aștia nu pierdeau vremea cu temeri caraghioase ; știau exact momentul cînd trebuie să-i plătească pentru farmececele obținute. E adevărat că, astăzi, are de-a face cu un străin, dar cum poate fi cineva atît de naiv, atît de bleg ? Timiditatea acestui bărbat o molipsea și-o stînjenea ; nu era obișnuită cu această tăcere, cu o atitudine atît de prevenitoare și de supusă. Fără îndoială că nu-și făcea nici o iluzie în ce privește scopul urmărit de el, dar, printr-un monstruos capriciu al firii, simțea că e o hotărîtă să-i refuze totul numai pentru că n-o disprețuia.

S-au mai întîlnit o dată. Chiar ea îi scrisese, căci avea impresia că Guéret întîrzie dinadins să-i mai ceară o întîlnire, căutînd probabil s-o uite și să se vindece de patima lui. Acum, cînd n-o mai înfricoșa, vroia să se joace cu dînsul, să audă cam ce-ar fi în stare să spună unei femei un tip de genul lui, să vadă ce mutre face. Nerăbdarea, tristețea, furia bărbatului îi făceau plăcere. Era o adevărată desfătare să-ți păstrezi calmul în prezența unei ființe atît de adînc tulburate ; într-adevăr, suferința lui nu putea fi pusă la îndoială, și-această suferință n-o lăsa nepăsătoare, ba dimpotrivă, o emoționa ; uneori chiar,

cuprinsă de un neașteptat elan de milă, simțea dorința să-i ia mâinile într-ale ei, să-l mângâie pe frunte, numai să vadă cum îi vindecă rana și îi apare bucuria în priviri. Ciudat era însă faptul că întotdeauna își reprima acest elan ; poate că se temea de toate plictiselile ce s-ar fi iscat apoi din impulsul ei generos. O favoare ar determina altă favoare, și-așa mai departe, pentru ca în cele din urmă să cedeze dorinței lui Guéret, dar ea n-avea de loc poftă să-i cedeze. Și-apoi risca să fie zărită. De exemplu, în ziua când s-au întâlnit a treia oară, în josul bulevardului, ar fi fost de ajuns să treacă cineva în clipa când ea îi întindea mâinile, și un ceas mai târziu tot orașul ar fi vuit. Nu-i convenea de loc ca lumea să afle de mica ei aventură : îi era rușine de acest bărbat.

Îi era rușine și tocmai de aceea fixa întâlniri după apusul soarelui, sau, ca ultima oară, într-un loc neumblat de pe malul fluviului. Părea atât de mare și de lăliu în pardesiul acela prea larg și fața lui prelungă și tristă ar fi stîrnit desigur rîsetele glumeților. Sigur că lumea s-ar fi putut mira că o fată ca Angèle mai face atîtea nazuri ; destul să arunci o privire în restaurantul Londe, într-o seară când clienții se aflau în păr acolo, ca să vezi că domnii cărora le acorda favorurile nu sînt nici mai arătoși, nici mai bine făcuți decît bărbatul față de care se arăta atât de neînduplecată. Dar trupurile lor jalnice, fețele pe care era pecetluită prostia o lăsau indiferentă. Clienții doamnei Londe arătau așa de când lumea, găsea Angèle, și nici nu și-î putea închipui altcum, făceau parte din viața ei ca și zidurile caselor văzute zilnic, ca și malurile Somnorosului și platanii chirciți de pe marginea promenadei. Cu Guéret era altceva ; el reprezenta, presupunînd că ea și-ar fi dat seama, elementul hazardului. Tocmai de aceea îi purta pică în taină pentru că nu-i frumos ; o umilea faptul că nu-i mai

tinăr, mai bogat, că are mîinile mari, manșetele cam soioase și un aer veșnic temător. Va să zică, asta-i tot ce merită ea ? Cu cită bucurie s-ar fi avîntat într-o aventură romantică împreună cu un băiat de vîrsta ei, dezghețat, cu o înfățișare simpatică ! Și-n schimb... Hotărît, soarta își bate joc de dinsa.

Și totuși se simțea obligată să-l revadă pe acest bărbat, oricît de mică i-ar fi fost satisfacția ; era ca jucătorul care refuză să abandoneze partida începută și-o continuă, chiar dacă se alege doar cu plictiseala, dornic să afle cum se va încheia. Și-apoi, n-a mers prea departe pentru a mai da acum îndărăt ? Nu-i poate spune că nu mai vrea să stea de vorbă cu el după ce ea însăși îi dăduse întîlnire.

În acest fel, amestec de logică falsă și de capriciu, își inventa tot soiul de motive pentru a-l reîntîlni. Guéret apărea într-un moment cînd aproape totul începea să-i inspire numai dezgust ; obișnuința nu izbutea s-o convingă să accepte cu dragă inimă ordinea impusă existenței sale : munca la spălătorie, ieșirile cu clienții doamnei Londe și vizitele clandestine pe la diverși bărbați din oraș. În anumite ceasuri de singurătate, noaptea — cînd era prea cald și nu putea dormi — ziua — cînd era prea obosită ca să iasă la plimbare —, Angèle își întrezărea viitorul ca un lanț nesfîrșit de săptămîni asemănătoare, sau deosebindu-se între ele doar prin diferite boli și nefericiri. Și, cum era cam prăpăstioasă și vedea totul în negru, își punea o groază de întrebări ce rămîneau întotdeauna fără de răspuns. Unde s-ar duce dacă „tanti“ Londe ar muri sau clientela restaurantului, mîrșavă sursă de venituri, s-ar risipi ? Ce s-ar face dacă — așa cum a pătît doamna Pellatane, măcelăreasa — ar rămîne desfigurată de pe urma unui erizipel ? Pentru măcelăreasă, faptul n-avea cine știe ce însemnătate,

dar pentru dînsa, Dumnezeu mare ! Era în joc însăși pîinea ei cea de toate zilele.

Or, iată că un bărbat, un necunoscut, venea spre dînsa. Nu era ca ceilalți, ca bătăranii de la restaurantul Londe care o rîvneau, o plăteau și după aceea nici nu se mai gîndeau la ea, ci un îndrăgostit, da, un bărbat care o respectă, imbecilul, care-i oferă și-un biet inel, ca unei logodnice, și nici nu pomenește de bani. Tot cugetînd astfel, un sentiment straniu se furișă în inima ei. Nu-l iubea pe bietul Guéret, pentru că nu era nici frumos, nici tînăr, nici bogat. Totuși vroia să-l vadă. De exemplu, acum, în biserică, simțea lipsa lui. Ar fi vrut să fie împreună, undeva pe un drum oarecare, să-i audă vocea gravă și nițel surdă, o voce din care răzbătea uneori ceva sălbatic. În fața lui se simțea frumoasă, puternică și fericită, ea, atît de mică pe lîngă acest bărbat înalt și vînjos care, cu toate astea, pleca capul sub privirea ei.

Dar pentru a se purta astfel cu dînsa nu trebuia să știe care-i adevărul și s-o ia drept o persoană mai puțin ușuratică decît era în realitate. Noroc că ea nu se afișa ca femeile alea cu părul prea galben, pe care le vedeai dînd tîrcoale pe bulevardul Sprintenului, noaptea între unsprezece și douăsprezece ; nici nu se farda, nici nu se ținea după bărbați ; și-apoi, ce poate fi comun între dînsa și creaturile alea hidoase ? Nici cele mai otrăvite limbi din Chanteilles n-ar fi confundat-o cu nenorocitele alăa. Are doar un aer atît de rezervat, atît de feciorelnic. Așa se înșelase și Guéret, e lîmpede. Dar dacă ar afla într-o zi că și ea are un tarif, ca toate damele din Chanteilles, ce-ar spune ? Cu siguranță că purtarea lui ar fi alta. Cine își face probleme cu o tîrfă pe care poate s-o cumpere primul venit ?

Angèle oftă și-și împreună mîinile. Dar ea nu-i o tîrfă pe care poate s-o cumpere primul venit. Do-

vadă că a refuzat să iasă cu domnul Blondeau. Numai că uneori fusese prea slabă de înger, cedase multora pentru că „tanti-sa“ o tot îmboldise din urmă, pentru că doar așa putea cumpăra bunăvoința celor din jur. Dar ce bucurie aflase vreodată în aceste triste consimțiri ? Nici una. Ieșirile cu domnii din restaurant o copleșeau de plictiseală și, deseori, de scîrbă căci nu erau nici frumoși, nici tineri clienții doamnei Londe. Și totuși existau desigur pe lumea asta mulți tineri frumoși dar parcă era un făcut : în restaurantul Londe nu-și dădeau întâlnire decît niște sărăntoci și pocitanii. Într-o zi, cu vreun an în urmă, văzuse un regiment de infanterie care se întorcea de la manevre spre cantonament. Sute de soldați tineri defilaseră prin fața ei. Stătea la un colț de stradă, nițel speriată văzîndu-i de-atît de aproape, stînjenită de ceea ce îi spuneau mulți dintre ei, dar neîndrăznind și nevrînd să fugă. Ce minute stranii trăise ! Erau unii care i se păreau atît de chipeși și de veseli, cu chipiele lor roșii trase pe ochi și mantalele pline de praf, încît simpla amintire a acestui spectacol îi înfierbînta obrazii. Scena asta i se înfățișa ca o imagine și-un rezumat al propriei sale vieți : se afla la marginea unui drum, nemișcată, în timp ce coloanele de bărbați puternici și voioși se perindau prin fața ei, iar ea, printr-o misterioasă orînduire a lucrurilor, nu putea face nici un gest ca să-i rețină. Trebuia să vadă cum dispăre toată această mulțime de flăcăi din care unul singur, poate, ar fi făcut-o fericită pe toată viața. Ca și cum cineva i-ar fi spus : „Uită-te după ei. Drumul lor duce spre alte orașe, unde îi așteaptă iubitele lor — pentru că trebuie să știi că băieții ăștia nu se dau îndărăt de la dragoste și femeile nu li se prea împotrivesc — dar uite, ei trec și nici unul nu-i al tău.“

Și, de atunci, ori de câte ori vreunul din clienții restaurantului îi propunea să iasă împreună, amintirea acestor clipe crude îi revenea în minte, parcă anume ca să-și bată joc de dorințele ei. Erau totuși la Chanteilles o mulțime de băieți tineri pe care biata fată îi sorbea din ochi când îi vedea pe drum. Dar îi lipsea, fără îndoială, curajul, căci instinctul o îndemna să se ascundă când o priveau ceva mai stăruitor, dându-le astfel impresia că se ține mîndră și nu cata-dixește să stea cu ei de vorbă. Și-apoi, nici ei nu păreau să-i dea prea multă atenție pentru că nici-odată n-o urmăreau. Ajungea să creadă că nu-i chiar atît de frumoasă pe cît își închipuie, sau cel puțin că frumusețea nu-i destul dacă nu-și întregește farmecul cu anume insolentă și trufie în privire și-n umblet. Desigur, nu-i lipsea insolenta când era vorba de domnul Blondeau, de exemplu, care uneori se zgîrcea la consumații, sau de domnul Grosgeorge, când își închipuia că are dreptul să i se adreseze ca unei slujnice numai pentru că-i bogat. Dar, primul un slăbănog și celălalt sexagenar, nu reprezentau ei oare tot ce se poate închipui mai jalnic și mai demn de dispreț? Aștia erau bărbații care o complimentau de obicei pentru chipul, pentru înfățișarea ei. La naiba! Oricare slută nu prea năzuroasă ar fi cules aceleași omagii. Ce încredere să ai atunci în lingușirile unor asemenea amăriți? În ziua când cineva de vîrsta ei, un bărbat voinic și chipeș îi va vorbi, o va implora, în ziua aceea, poate, se va convinge că-i într-adevăr draguță. Dar cît de urîtă și de umilă se simțea deocamdată sub privirile celor pe care ar fi vrut să-i iubească! Își amintea de o după-amiază de vară, o după-amiază cumplită pe care și-o petrecuse la fereastra odăii, în dosul obloanelor, fiindcă pe piațeta triumghiulară din fața casei, niște lucrători reparau șoseaua și privindu-l pe unul din ei, un băiat cu

gitul și brațele goale, înmărmurise de admirație ca în fața unei minuni. Parcă și ceilalți îi recunoșteau superioritatea, rezervându-i misiunea cea mai nobilă într-un fel, căci el stătea în genunchi și nu făcea decît să așeze cuburile de piatră pe care i le înmînau ; din cînd în cînd, se muta din loc printr-o ușoară zvicnitură din șolduri, rămînînd așezat însă pe călcîie, cu pieptul bombat, și părea un prinț căruia vasalii i-aduc daruri.

Și anii zburau fără s-o vindece de asemenea amintiri și fără să aline rana dureroasă pe care i-o lăsau în suflet. Era o ființă de care nimeni n-are nevoie ; frumoșii săi ochi limpezi, obrații fragezi erau o momeală bună să ademenească doar niște căzături bătrîne sau bărbații trecuți și nevolnici care nu cutezau să se adreseze altundeva. Ea întruchipa dezmațul slăbănogilor, păcatul bicisnicilor. Ah ! ce bocet ar fi răcnit spre ceruri, dacă ar fi fost credincioasă ! Dar putea oare să-și îngăduie să facă mofturi ? Și iată că un bărbat vine astăzi la ea, nu chiar atît de hidos ca ceilalți, pentru că o iubește și pentru că îi vorbește cu respectul sfielnic pe care ea însăși îl poartă în adîncul inimii tuturor acelor pe care îi privește de pe marginea drumului sau printr-o crăpătură de oblon. Cît de bine înțelegea acum tremurul ce agita mîna lui atunci cînd îi atinsese brațul ! Putea respinge un om de care aceeași suferință o lega prin atitea fire ?

Și, cu sufletul tulburat de astfel de gînduri, se ridică. Oare nu-i asta fericirea, la urma urmei, iubirea, de oriunde ar fi venit ? Și chiar dacă această iubire nu-i chiar ceea ce visase în singurătatea ei zbuciumată, are dreptul să disprețuiască darul misterios care i se oferea ? Refuzul iubirii nu-i va aduce oare ghinion, ei care nu se gîndea decît la iubire ? Cu o mîsă pe scăunelul de rugăciune privi în jur, infri-coșată de gîndul surprizelor pe care viața i le re-

zervă, poate. Oare nu exista nici un mijloc de-a îndupleca tristeţile viitoare? Doar asta-i şi rostul rugăciunilor, nu? Făcu la repezeală o cruce, fără multă convingere. I se părea că înţelege dintr-o dată că viaţa nu face de două ori acelaşi dar, că puţinul pe care ţi-l dă trebuie apucat cu lăcomie. Şi imaginaţia ei întunecată de asemenea gânduri îi înfăţişa viaţa ca pe-o făptură capricioasă şi cumplită, un tiran cu care nu-i cuminte să te tîrguieşti. Noaptea cădea acum din ce în ce mai repede. În vechea biserică năpădită de umbre hîrşitului unui scaun împins, pasul unui trecător pe stradă, sunetele cele mai obişnuite dobîndeau un timbru nefiresc. Liniştea creştea luînd în stăpînire bolta adîncă, corul, capelele în care atîtea femei nefericite intraseră să afle un pic de odihnă şi să-şi aline durerile povestindu-le cerului.

Înaintă cîţiva paşi în pronaos. întorcîndu-se cu spatele la altar. O urmă de tămîie mai plutea prin aer şi ea îi sorbi mireasma cu o voluptate melancolică; parfumul încărcat cu amintiri din copilărie îi stîrni brusc regretul pentru o seamă de lucruri de care nu avusese parte. Pe vremuri, cînd era mică, îşi închipuia paradisul ca o livadă nesfîrşită sub un cer primăvărat; boschete înflorite spărgeau monotonia acestei imense întinderi abia vălurite; şi, ici-colo, hore de copii, cîntînd. Aşa îşi imagina veşnica bucurie a sufletului unit întru Domnul; şi-acuma încă, deşi dorinţele ce-i chinuiau tinereţea erau foarte departe de aspiraţiile ei de fetiţă, încă o mai bîntuia amintirea acestei naive plăsmui. Se întreba confuz dacă fericirea nu înseamnă tocmai iluziile copilăriei, cînd sufletul pluteşte molcom, furat de dulceaţa reveriilor, fără ca raţiunea, încă plătîndă, să poată umbri desfătătoarele cărări pe care rătăceşte închipuirea.

Pornind spre ieșire, Angèle se gîndi brusc la Guéret, la vocea lui cînd aspră, cînd umilă. Dacă ar afla vreodată că ea se vînduse altora, multora, cum i-ar vorbi în ziua aceea ? Era cu putință ca aici, la Chanteilles, unde lumea trîncănește vrute și nevrute, nimeni să nu-l fi pus încă la curent ? Și dacă, scîrbit, o va părăsi ori va refuza s-o mai vadă ? Roși la gîndul acestei umilințe și împinse ușa. Zău, mai are vreun rost să pierzi un sfert de ceas într-o biserică, pentru a ieși apoi în halul ăsta, cu inima plină de minie și deznădejde ?

X

De astă dată nu trebui să-și aleagă singur locul : în timp ce-și agăța pălăria în cuier, un chelner veni să-l anunțe că are un tacîm la masa comună, așa că se așează acolo, între domnul Morestel și tînărul Blondeau, întrerupînd astfel o discuție foarte aprinsă, deși în surdină, pe teme politice. Toate locurile erau ocupate. Din timiditate, Guéret afectă o oarecare dezinvoltură, și, despăturind șervetul, tuși o dată sau de două ori. Dar, dacă toți domnii din jurul mesei ar fi avut ocazia să-l vadă, cu cinci minute mai devreme, în umbra micii piețe, nehotărit, înspăimîntat ca un răufăcător, răzgîndindu-se de douăzeci de ori înainte de a intra, nu s-ar fi amuzat oare de aerele lui, cum și de privirile sfidătoare pe care le arunca vecinilor ? Ei da, părea să spună el, am întîrziat. Nu vă place ? Îmi pare rău. Într-adevăr, Guéret bănuia ce prestigiu îi conferă cele două minute de întîrziere. Dobîndea astfel gloria primejdioasă de-a o fi bravat pe doamna

Londe, care nu ştia de glumă cînd era vorba de punctualitate. Dar doamna Londe nu părea mînioasă. Dimpotrivă, îi zîmbea şi înclina capul în direcţia lui cu un aer de condescendenţă regală.

— Drace, exclamă Blondeau cu jumătate voce, domnul se bucură de bunăvoinţa patroanei !

— Asta voiam să zic şi eu, interveni Morestel, plin de admiraţie ; încă nu s-a pomenit să întîrzie cineva şi ea să nu spună nimic.

— În fond, remarcă un client pe care Guéret nu-l putea vedea pentru că se afla în dosul unei imense plante de iarnă, de vreme ce domnul nu-i de pe aici, nici nu e de mirare că nu cunoaşte obiceiurile casei.

— Prînzul la douăsprezece, cina la şapte, spuse domnul Morestel aplecîndu-se către Guéret, ca şi cum i-ar fi împărtăşit o taină.

— Mulţumesc, domnule.

— Cu plăcere.

Urmă o scurtă pauză în timpul căreia ultimele urme de supă dispărură din farfurii într-un sorbit zgomotos, după care mesenii îşi reluară discuţiile, nici prea tare nici prea încet, pe tonul obişnuit şi respectat cu străşnicie în restaurantul Londe.

— Văd, spuse Morestel, ştergîndu-şi buzele, şi cu privirea întoarsă către Guéret, că nu sînteţi, cum s-ar spune, un obişnuit cotidian.

— Într-adevăr, răspunse Guéret, ştiţi, nu pot veni decît o dată pe săptămînă.

Vorbea în silă cu acest personaj a cărui înfăţişare îi dispăcea, dar pe de altă parte ţinea să afle anumite lucruri şi ocazia era prielnică. Îşi examinează vecinul cu o uitătură furişă. Era un tînăr cu umeri înguşti, îmbrăcat într-un costum de serj albastru, atît de purtat încît prinsese lustru. Ai fi spus că pe faţa lui gălbejită de blond subalimentat, zbîrciturile premature găsesc o adevărată plăcere să brăzdeze în lung

și-n lat carnea flească. Gura, mult prea mică și încoronată cu tulleie galbene, aproape că n-avea buze, din care cauză, ori de câte ori se deschidea pentru a vorbi, urmau o serie de schimonosechi fioroase. Lentilele groase ale ochelarilor ascundeau privirea obraznică și totodată sfioasă a ochilor albaștri, dar toată uriciunea morală a individului părea că se rezumă într-un nas pe care natura îl ascuțise în chip de plisc, un nas ciudat, umil, gata să se plece sub lovituri, singura porțiune din această figură jalnică prin care sîngele părea să circule totuși.

— Dacă-mi permiteți să vă pun și eu o întrebare, veniți zilnic aici ?

— Zilnic de doi ani și jumătate. Ca să zic așa, sînt unul din cei mai buni și mai vechi clienți ai doamnei Londe.

— Unul din cei mai vechi ? îi luă vorba un personaj care părea că nici nu ascultă. Sîntem doi aici care vă întrecem cu cîte șase și opt luni, domnule Morestel.

— Dacă-i vorba de vechime, nu mi-e frică de nimeni. interveni vecinul din dreapta domnului Blondeau. Întrebați-o pe doamna Londe dacă nu mi-a servit chiar ea în persoană prima cină. Și cînd zic că servea chiar doamna Londe în persoană, asta înseamnă vreo trei ani și mai bine.

Aceste cuvinte fuseseră rostite cu o voce ursuză și tărăgănată, avînd un puternic accent provincial, de un bărbat ai cărui umeri puternici și pîntec voluminos aproape că dispăreau sub șervetul înnodat după ceafă. Părul negru și cîrlionțat îi cădea pe frunte și se prelungea într-o pereche de favoriți de-a lungul obrajilor brăzdați de vinișoare roșii. Vorbea măsurînd cu priviri dușmănoase pe mesenii așezați în fața lui.

— Bineînțeles, domnule Borges, răspunse domnul din spatele plantei, nu fără oarecare acreală în voce.

La dumneata mă și gîndeam cînd îi explicam domnului Morestel că, la drept vorbind, nu-i chiar unul din cei mai vechi clienți ai doamnei Londe. Totuși, să fim exacti și să mai scădem vreo patru luni din cei trei ani ai dumitale.

Și depărtă minile cu un gest de orator, rotind o privire plină de siguranță, ca și cum ar fi vrut să-și încurajeze vecinii să-l susțină.

Guéret întrezări un profil ascuțit și răutăcios, în care bucuria triumfului aprindea un soi de inteligență.

— Patru luni ? repetă domnul Trépt, un tinăr gras și foarte palid care se afla la celălalt capăt al mesei.

Avea o voce pitigăiată și toată lumea se răsuci spre dînsul cu o expresie curioasă și indignată, căci vorbise prea tare. Totuși, întrebarea lui fusese așteptată și pricinui o mare ușurare ; nici unul dintre vecinii domnului Borges nu s-ar fi încumetat să indispună un personaj atît de violent ca negustorul de păsări, dar acest mucos era nou venit ; cît privește pe domnul Palisson, cel care-l apostrofase pe domnul Borges din spatele plantei, el își dobîndise o asemenea faimă pentru tupeul său, încît însuși domnul Borges admitea că poate spune tot ce-i trece prin cap. Se povestea pe seama lui că fusese actor, cîndva, în nu se știe ce trupă. Era elementul extremist în acest parlament de imbecili.

— Zic patru luni, domnule Morestel, reluă el. Dar dumneata ești nou aici și n-ai de unde ști, dacă nu ți s-a spus între timp, că domnul Borges a lipsit anul trecut patru luni încheiate, ceea ce reduce lunile sale de prezență la treizeci și două, adică doi ani și opt luni.

— Mă plictisești cu socotelile astea, izbucni furios domnul Borges. Ce-i vina mea că am avut congestia aia pulmonară care m-a trîntit la pat șase săptămîni,

plus alte șase de convalescență, și asta în dauna afacerilor mele, domnule dat-dracului ? —

— Congestie pulmonară ? Zi mai bine scurt, damblaua, aia, i-o întoarce Palisson cu voce glacială. Ar fi mai aproape de adevăr.

— Care, ce dambla ? ! tună Borges ridicându-se pe jumătate, vînat la față. Niciodată n-am avut așa ceva, și cine zice, ăla minte cu nerușinare.

Aici vocea îndepărtată a doamnei Londe se înalță din fundul încăperii :

— Mai încet, domnii mei, mai încet. Ați uitat unde vă aflați ?

Toate privirile se îndreptară spre patroană. Din cauza înălțimii pupitrului nu i se vedeau decît capul imobil și umerii vînjoși, dar, printr-un gest nevăzut al mîinilor sale, buchețelul de gălbenele se mută brusc de la dreapta la stînga.

— E de rău cînd mută florile, murmură Morestel la urechea lui Guéret.

Tăcerea mai domni vreo cîteva secunde. Chelnerul făcea înconjurul mesei cu pași de lup și servea friptura. Domnul Borges se așezase la loc. Cîteva broboane de sudoare îi călătoreau agale prin cutele frunții și se uneau de-a lungul nasului mic și scurt, lustruindu-l. Furia reținută îi innegrea pupilele, dîndu-i o expresie sălbatică și deznădăjduită ce-ar fi stîrnit mila unor inimi ceva mai simțitoare decît ale vecinilor săi. Cînd i se prezentă tava cu friptură înfipse furculița într-un antricot, cu o ferocitate care stîrni zîmbete, și asta risipi neliniștea pricinuită de cuvintele doamnei Londe.

— Eram de față cînd a avut faimoasa lui congestie, suflă Morestel. Curios. Întotdeauna a susținut că a fost ceva la plămîni, cică l-ar fi tras un curent și d-aia, dar domnul Palisson e farmacist și-ți dai seama și dumneata că nu-l îmbrobodești așa ușor. Din cînd

în cînd îi mai amintește domnului Borges de congestia lui. Vrea să se răzbune că n-a cumpărat de la el medicamentele. Mare minune dacă n-o să-i mai provoace una, grăsanului ăsta.

— Bietul om, făcu Guéret scîrbit de atîta răutate. Morestel holbă niște ochi mirați.

— Crezi ? Nu-l cunoști pe moș Borges. Dacă nu i-ar fi frică de jandarmi, de mult îi făcea el de petrecanie lui Palisson.

Domnul Blondeau prinsese ultimele cuvinte, deși fuseseră rostite cu voce scăzută, și-și schimonosi gura spre Guéret spunînd, în așa fel încît să nu fie auzit de domnul Borges, vecinul din dreapta :

— Dacă vrei să crape de necaz, întreabă-l numai cîte păsări a vîndut anul trecut la tîrgul de la Pont-Emiliard. N-ai idee ce amuzant e !

Duse numaidecît paharul la gură, vrînd parcă să înșele atenția domnului Borges care devenise brusc bănuitor, și bău vreo patru, cinci înghițituri de apă cu un aer nevinovat.

— Hai, mișcă mai iute ! strigă deodată doamna Londe spre chelner. Vezi doar că toată lumea așteaptă salata. Lasă știțele alea și adu fuga salata. Mai repede, scumpule, mai repede !

— Aha, făcu Morestel, ți-am spus eu bine că iese cu scandal.

Ceea ce o irita atît de mult pe patroană era faptul că se simțea izolată. Își dădea seama că la masa comună se petrece o dramă, dar nu izbutea să prindă nici un cuvînt care s-o lămurească despre ce-i vorba. Ar fi vrut să se arunce ea însăși în prăpastia de ură pe care o domina de la înălțimea pupitrului, să-i exploreze adîncurile, cavernele, să știe, ah ! să știe ! „Ce tot sporovăiesc acolo ? gîndea. De ce-o fi avînd domnul Borges fața atît de răvășită ? Și ce le tot spune domnul Guéret vecinilor săi ? Incrucișă brațele pe

piept și închise cu durere ochii. O să afle Angèle duminică despre ce-i vorba, își spuse, în chip de consolare. Da, dar o să-mi povestească oare ?" Și suferința doamnei Londe reîncepu.

— Nici o grijă, continuă Morestel tăindu-și bucata de friptură, află ea despre ce-i vorba de la aia mică.

Guéret auzi aceste cuvinte, dar ezită o clipă înainte de-a pune întrebarea ce-l frământa încă de la începutul cinei. Simțea un nod în gât. Adineaori, plimbându-se pe lângă biserica Saint-Jude, o zărise pe Angèle ; alerga și el o urmărise. A văzut-o intrând apoi în restaurant, traversând salonul și dispărând după paravanul din fund. De ce nu i-a spus niciodată că o cunoaște pe doamna Londe ?

— Cine, aia mică ? întrebă el după o clipă de tăcere.

— Angèle, ce naiba, răspunse Morestel cu gura plină.

Urmă o nouă tăcere.

— Dumneata nu-ți termini cotletul ? întrebă pe neașteptate Morestel.

Guéret făcu semn că nu.

— Poate că mi-l cedezi mie, atunci ? Mulțumesc, mulțumesc frumos. Și-apoi, reluă el mai binevoitor, ca și cum bucata de friptură dăruită merita ceva în schimb, nici n-ar fi de mirare să n-o cunoști pe aia mică. Așa-i spunem noi nepoatei doamnei Londe.

— Poftim ?

— Da, mi se pare nostim că nu ești la curent, știi ? Noi o cunoaștem aici de când lumea, ca să zic așa. De altfel, eu cu ea ne și tutuim.

— După câte văd, am impresia că vecinul dumitale îți îndrugă tot soiul de gogoși, interveni Blondeau. Auzindu-l, ai zice că-i cine știe ce... mare crai.

— Un Don Juan, strecură domnul Palisson.

Morestel lăsă nasul în jos. Blondeau zîmbi. Borges, care nu prinsese nimic din această convorbire, dar vedea înfățișarea descumpănită a lui Morestel, își înăbuși risul în șervet.

— Ce-i drept, e drept, însă, explică Blondeau cu gestul cuiva care ține o floare între degetul mare și arătător, într-adevăr, Angèle nu-i de loc sălbatică.

Blondeau avea o față rotundă și zîmbăreață, cu pielea strălucitoare și bine întinsă pe un strat de grăsime. Gura, întotdeauna nițel căscată, era mică și cărnoasă și, după cum îi jucau ochii în cap, se vedea limpede că-i foarte mîndru de focul lor întunecat și de genele stufoase. Părul uns cu briantină răspîdea un miros grețos de violete și de usuc. Toată mica lui făptură dolofană umfla hainele de serj negru și era alcătuită numai din rotunjimi.

— Totu-i, continuă dîndu-și ifose, să găsești cu-vîntul potrivit.

— Ia mai slăbește-mă, dom'le, îl întrerupse Palisson cu dispreț în glas. La una ca asta orice cuvînt se potrivește, dacă ai cîțiva franci în palmă.

— Cu excepția zilelor cînd trimite farmaciștii la plimbare, răspunse Blondeau, furios de rectificarea lui Palisson.

— Dacă de mine-i vorba, replică acesta, am onoarea să-ți spun că minți, scumpe Blondeau. Chiar ea mi-a propus să ieșim dumineca trecută, și află matală că am refuzat eu.

În clipa aceea Borges sări cu gura.

— Nu-i adevărat, spuse el într-o răbufnire de bucurie sălbatică, ea a refuzat, ea, nu dumneata, și pe bună dreptate, zău că da ; e destul să te vadă omul și pricepe numaidecît.

Un murmur de voci străbătu masa. Cu fața brusc îngălbenită de un val de furie, Palisson se ridică pe jumătate și întinse degetul pe deasupra plantei.

— Și-am refuzat, continuă el, pentru că o femeie de care te-ai atins dumneata îmi taie orice poftă, domnule Borges, orice poftă ! Și dacă-mi dai voie să-ți dau un sfat, un sfat prietenesc, domnule Borges, e să fii atent cu femeile. Cu tenul dumitale, cu gîtul dumitale...

— Domnilor, vorbiți nepermis de tare, strigă doamna Londe după ce trăsese zadarnic cu urechea.

Era exasperată că nu-și poate da seama nici măcar de ce se ceartă și, la un moment dat, fu gata să întrebe de-a dreptul motivul zarvei ale cărei ecouri le auzea stins, ca un vuiet de furtună depărtată. Vocea ei potoli murmurele, dar se dovedi neputincioasă pentru a-l domoli pe Palisson, care nici nu întoarse capul și continuă cu degetul ațintit spre Borges.

— Cu gîtul dumitale, domnule Borges, dacă aș fi în locul dumitale, mi-ar fi frică.

Și se așează din nou. O liniște îngrozită fu singurul comentariu la cuvintele sale, ca și cum, dintr-o dată, însăși moartea s-ar fi așezat la masa comună. Borges rămase cu gura căscată, bolovănindu-și ochii fără să poată articula o silabă și căutînd o încurajare în privirile vecinilor săi, dar ei întorceau capul și păreau jenați de spectacolul deznădejzii sale.

— În sfîrșit ! exclamă doamna Londe cu aerul cuiva care a dobîndit o grea victorie.

Și-ar fi tăiat un deget numai să afle ce-a spus Palisson, dar își stăpîni cu tristețe pornirea neașteptată ce-o îmboldea să-și interogheze clienții, vîrsîndu tot necazul pe chelner :

— Hai, adu fuga compotul, băiete ! De cîteva zile te-ai lăsat pe tînjeală. Fii atent ! Știi că mie asta nu-mi place.

Tăcerea se prelungi timp de cîteva secunde ; nu se auzea decît hîrșiitul cuțitelor ce rîciiau ultimele fi-

ricele de carne de pe osul cotletelor, apoi unul din meseni suspină și vecinul său îndrăzni o remarcă la care cineva răspunse numaidecît ; conversația își relua firul.

— În orice caz, fata asta se poate lăuda că a stîrnit destulă zîzanie la masa noastră, îi șopti Morestel lui Guéret. Femeile sînt de-o perfidie nemaipomenită.

Era încă plouat din cauza afrontului pe care a trebuit să-l înghită cu puțin înainte, și se consola trecînd la generalizări, dar Guéret nu-i răspunse imediat. Încrucisase mîinile, vrînd parcă să-și stăpînească emoția violentă care-l făcea să tremure. În sfîrșit, își descleștă buzele aplecîndu-se către Morestel, dar fără să-l privească :

— Spune-mi, fata asta a fost cu toată lumea ?

— Cu toată lumea de aici ? Sigur că da, șopti Morestel. Începînd cu Palisson, de care nu mai vrea s-audă și pînă la Blondeau, cu care urmează să iasă duminică. Dar să nu discutăm prea tare chestia asta. Destul s-aduci vorba despre capitolul priorităților că imediat sar să-și scoată ochii. Și-așa se uită doamna Londe destul de chiorîș la noi.

— Și ce-i de făcut ca să ieși cu ea, cum zici dumneata, domnule Morestel ?

— Simplu. Te duci la doamna Londe și-o rogi să te înscrie pe listă pentru o duminică oarecare. Fi-rește că-i dai un acout, dar n-o să-ți pară rău, fii sigur. La prima vedere zici că-i prea crudă. Are un fel al ei de-a fi care te poate înșela, în fond, e mai dată dracului decît oricare damă din Chanteilles. Niște ochi de înger, știi, și cînd colo... S-ar zice că nu prea ești încîntat de ce-ți spun. Dar eu vreau să-ți fac doar un serviciu.

— Mulțumesc, domnule Morestel. Zici că iese cu domnul Blondeau ? Cine-i domnu' Blondeau ?

— Mai încet. Vecinul dumitale din stînga.

— Și dacă n-am chef să aștept pînă trece rîndul domnului Blondeau, ce crezi ? Tot doamna Londe poate să aranjeze ?

— Păi nu știu. Așa ceva nu s-a mai întîmplat pînă acum. Du-te și întreab-o chiar dumneata pe patroană. Și dă-mi drumul ! Mă doare cînd mă strîngi așa.

— Scuză-mă, domnule Morestel, nici nu știu la ce mă gîndeam. Vrei cumva porția mea de compot ? Ia-o. Și uite, hai să terminăm împreună carafa mea de vin, că dumneata văd că nu mai ai. Știi, nu mi-e foame în seara asta, dar țin foarte mult să ciocnesc un pahar cu dumneata, domnule Morestel.

XI

Să aștepte. N-avea încotro, deși simțea cum toată ființa lui clocotește parcă de nerăbdare. De cîteva săptămîni încoace, sufletul său nu mai afla o clipă de odihnă ; nu se mai oprea, nu se mai abătea de la căile sterpe pe care îl mîna dorința. O foame veșnică îl mistuia, dar, în ciuda tuturor suferințelor îndurate, orice ar fi putut să-i astîmpere această foame îi făcea silă. Ce însemnătate puteau să mai aibă măruntelile neliniști ale vieții pe lîngă crunta realitate a chinului său ?

N-avea de gînd să doarmă, dar se făcuse noapte și era mai bine să profite de răcoare, de tăcere. Putea cel puțin să se lase în voia durerii, căci simțea nevoia de a-și scormoni rana, de-a se chinui, de-a se otrăvi cu propriile sale unghii, de vreme ce tot nu se putea vindeca. La ce bun să fugi de un rău ce

stăpînește deopotrivă și trupul și sufletul. E mai ușor să nu i te împotrivești și să lași dezastrul să se împlinească pe de-a-ntregul.

Mai bine de o oră, rămăsese culcat, cu pleoapele fierbinți, cu capul atît de greu și de obosit încît de vreo cîteva ori avusese impresia că-i gata să se prăbușească în somn, dar undeva, în străfundul creierului, un gînd veghea, ca o flacără pe care nici o suflare n-o poate stinge. Pe întuneric, deslușea în fața lui o suprafață lungă și albă ce părea că tremură ușor, perețele, apoi o pată neagră, ușa. Într-o zi va trece pragul acestei uși și nu se va mai întoarce în această cameră unde a suferit atît de mult. Va fi mort, atunci, sau viu ? Și, dacă va fi viu, încotro va pleca ? Ce i s-ar putea întîmpla mai bun sau mai rău decît ceea ce aflase pînă acum ? Nu-i oare cumplit să fii astfel exilat în cunoașterea prezentului doar, să nu știi dacă viitorul îți va agrava sau alina durerile ? Stranie parcimonie a timpului care drămuiește suferințele noastre pe ore și zile, pentru a ni le administra apoi, puțin cîte puțin, și cum n-ar vrea să ne ucidă prea repede.

Cuverturile îl ardeau, deși simțea aerul rece pe față și pe umeri. Se ridică și bîjbîi pe masa rotundă din mijlocul camerei după cana cu apă, pe care nevastă-sa i-o lăsa acolo în fiecare seară, dar mîinile lui nerăbdătoare n-o găsiră numaidecît și fu nevoit să întredeschidă obloanele ca să vadă. Afară era senin ; în lumina aspră și rece care se furișa prin crăpătura obloanelor, camera dobîndea un aspect ciudat. Ai fi spus că cele trei scaune din jurul mesei, servanta, dușumeaua, totul zace într-un somn de nede scris, într-atît de adîncă era nemișcarea nopții. Era ceasul cînd marile dureri amorteșc, cînd grijile adorm, cînd bolnavul cade într-un fel de toropeală dulce și-și reîmprospătează puterile pentru noi suferințe. Aerul

tăcea. Probabil că nici în Lorges și nici în Chanteilles nu exista om care să nu guste acest minut de pace, iar el sta acolo în picioare, cu trupul jilav de febră, ca un blestemat care n-are dreptul la odihnă. Și își închipuia sute de oameni adormiți, bătrâni ghemotociți în fundul patului, bărbați pe spate, cu mâinile de-a lungul trupului, ca niște morți, și fete tinere cu carnea fragedă și albă, cu răsuflarea voluptuoasă, o întreagă lume inertă gravitînd spre luminile zilei.

Și pe ea o vedea : era întinsă puțin de-a curmezișul patului, cu capul pe spate, oferindu-și pieptul spre crimă sau iubire, în timp ce brațele, ridicate ca niște aripi, dispăreau în talazul negru al părului greu. Dormea ca o moartă. În vine sîngele-și domolise goana și nu-i mai îmbujora obrazii. Dacă, într-o noapte, cineva ar ucide-o, așa ar fi găsit apoi, dar despuiată, și brațele, părul, i-ar atîrna la pămînt ; dacă cineva ar strînge-o, pînă ar izgoni pentru vecie tot aerul din plămîinii ei, ar avea aceeași față palidă, aceeași gură întredeschisă care n-ar mai putea striga.

Cum o ura ! Alaltăseară încă, gîndindu-se la mîinile, la urechile ei de fetiță, căzuse pradă unei subite înduioșări ; amintirile ce-l năpădeau în singurătate aveau ceva prietenos și consolator ; era ca și cum ea însăși ar fi venit să-l întrebe în șoaptă : „De ce suferi atît ?“ Dar acum, cînd adevărul ieșise la lumină, acum cînd știa că a fost a tuturor și nu i se refuza decît lui, avea impresia că inima lui e neîncăpătoare pentru toată ura vărsată acolo de această femeie. Și-o ura cu atît mai mult cu cît simțea că nimic pe lume nu-l va putea izbăvi vreodată de dragostea sa. Cînd iubești pe cineva renunți pentru totdeauna la orice libertate ; dorința se poate stinge, pasiunea poate muri cu desăvîrșire, dar în adîncul inimii rămîne ceva inalienabil, ceva ce poate fi dat, dar niciodată luat înapoi. Cel care iubește și-a vîndut sufletul și zadarnic încearcă ura să

ia loc iubirii ; aparținem pînă la moarte celor pe care i-am iubit. Guéret înțelegea acest lucru. Presimțea instinctiv înfățișarea ciudată pe care o va dobîndi în ochii săi Angele peste zece, peste douăzeci de ani și veșnica sa dependență viitoare, și sclavia amintirii. Toată viața, de-acum înainte, spiritul, inima, poate chiar și simțurile sale vor rămîne subjugate unei femei în fața căreia apăruse drept un caraghios și care desigur că-și bate joc de el și de tot respectul lui.

Dar odată cu această revoltă împotriva iubirii, dorința crescuse. Uneori, în zvîrcolirile furiei, i se impunea brusc gîndul suferințelor pe care trebuie să le îndure, și-atunci îl sfîșia nevoia de-a supune, de-a face rău la rîndu-i. Ce bună e violența ! Cu cîtă bucurie ar fi îngenuncheat-o pe femeia care-l umilise ! I se părea că o vigoare proaspătă îi furnică brațele pînă-n buricele degetelor ; și mîinile, ca două făpturi însuflețite de o viață proprie, se închideau, se deschideau, se încrucișau neconținut, fericite și dornice să acționeze.

Pe măsură ce se gîndea la ea se petrecea un fenomen ciudat. Ore întregi uita cum arată la față. Sigur, își amintea forma nasului, buzele strălucitoare, despicate ca un fruct, dar nu izbutea să-i reconstituie fața ca pe-o față vie pe care s-o poată recunoaște ; și-apoi, dintr-o dată, îi apărea dinaintea ochilor cu o claritate năucitoare, era acolo cu părul ce-i mîngîia fruntea, cu expresia aceea misterioasă din adîncul ochilor negri în care se deslușea parcă o sfidare și, totodată, o rugă. Suspina, dădea din cap, și fiecare mișcare părea să-i adauge podoaba unui farmec miraculos, ca și cum, lucrînd spre propria-i desăvîrșire, frumusețea ei creștea clipă de clipă pînă ce-l îmbăta. Și el strîngea pleoapele ca să închidă mai bine în adîncul lui cumplita și dulcea imagine ; neînduplecată și vicleană, ea șovăia o clipă și-apoi, brusc, pierea. N-o mai vedea, zadarnic

îi repeta numele, își strîngea capul în mîini pentru a reînvia această nălucire, totul se sfîrșise. Nu mai era acolo.

Chinuit de neliniște, Guéret ocoli masa de cîteva ori și căzu în genunchi. Poate că dacă l-ar vedea așa i s-ar face milă de el. De ce să sufere atîta vreme ? De-venea mai bun astfel ? Mai bun ! Toată ființa lui era numai violență și lăcomie. Copleșit de tristețe căzu pe dușumea cît era de lung, între pat și masă. De ce nu moare ? Cît trebuie să sufere un om ca să moară odată, să-i crape inima ? Cu cîteva ceasuri mai devreme, urmînd sfatul primit, vorbise cu doamna Londe. Ea a luat cele două piese de cinci franci pe care i le oferea și i-a promis că *va aranja* cu Angèle. Îl cuprinsese o mare bucurie, o bucurie hidoasă care l-a purtat din stradă în stradă, pînă la rîu, și-și amintea cum, pradă delirului, s-a trîntit pe mal, cu fața în iarbă, ascultîndu-și în liniștea nopții respirația gîfîită.

A rămas așa o jumătate de ceas, poate mai mult. Dar cum de i se preschimbase bucuria în desperare ? Se vedea în drum spre casă, mai trist și mai copleșit ca înainte. Oare de ce, așa din senin, soarta lui fusese legată de cea a unei femei întîlnite întîmplător pe stradă ? Ce fel de legi smintite orînduiesc viața oamenilor ? Și de vreme ce-o urăște, de ce nu fuge de ea ? Iar dacă nu-l leagă decît dorința, de ce nu se bucură că viața *aranjează* lucrurile atît de ușor ?

Se ridică de jos și bău un pahar cu apă. Camera soției sale era larg deschisă. Prin ușa, întepenită cu un scaun, adia un curent ușor de aer în care simțcai parcă trecerea unei făpturi nevăzute. Mînat de-o subită curiozitate se apropie de ușă și-și privi soția dormind. Zdrobită de oboseală, nenorocita zăcea țepănă ca un mort ; întinsă pe-o dungă, cu un braț sub trup, celălalt atîrnînd în afara patului, avea înfățișarea unui om căzut parcă în fundul unei prăpăstii. Lumina slabă.

trăda o față din care pierise orice urmă de tinerețe. Pe frunte, pe obrajii bugezi, anii se încrustaseră pentru totdeauna ; zbîrcituri biruitoare scoteau și mai mult la iveală defectele trăsăturilor, amărăciunea buzelor, oboseala pleoapelor. Se uita la ea și gîndea : „Niciodată n-am iubit-o“. Simțind parcă apăsarea privirii sale aspre și nedrepte, ea făcu prin somn un gest cu mîna și respiră mai adînc.

Guéret nu clinti. O plăcere ciudată îl țintuia locului, plăcerea de-a examina această femeie și de-a constata distanța, din an în an mai mare, ce-l despărțea de ea. Nimic nu-i plăcea, nici chipul, nici trupul, nici dragostea ei. Era umilă în prezența lui dar el prefera, în locul acestei smerenii, disprețul și cruzimea Angèlei ; îl iubea fără să-i bănuiască trădările și totuși ignoranța și naivitatea ei nu-i stîrneau decît dispreț. Și, de fiecare dată, se întreba, cu aceeași uimire, cum de-a putut s-o ia de nevastă. Viața îi jucase o festă și cu acest prilej. Fără îndoială, pe vremuri, fusese draguță ; își amintea încă fața ei pură, acum răvășită de griji, trupul alb și proaspăt, istovit acum de muncă. Ar fi trebuit totuși să prevadă că-și va pierde repede orice farmec, că șase ani vor fi mult prea destul ca să facă dintr-însa o femeie urîță și plicticoasă. Părul de pe tîmplă era cărunț. Chiar și-n lumina tulbure a lunii strălucea ca o bucată de metal. Privind această jalnică perucă se gîndi la pletele ce curgeau pe perna Angèlei, ca niște prelungi văpăi negre și-l cuprinse atîta groază de existența lui, atîta scîrbă de el însuși și de lume, încît se întoarse în camera sa, ascunzîndu-și fața în palme. I se părea că în clipa aceea a atins extrema limită a tristeții : sigur, mai putea suferi și-n viitor, dar mai mult decît atît i se părea cu neputință.

După ce chibzui un moment, se îmbracă și ieși în stradă. Tocmai bătuse ora două. Ce-l apucase ? Oare

În ajun ar fi putut bănuî că în zorii zilei următoare va alerga astfel razna pe străzi ? De unde atîta linişte în inima lui, aşa din senin ? Mişcarea, aerul rece pe care îl simţea în obraji îl făceau să se simtă aproape fericit. Odată cu hotărîrea luată, prindea iar gust de viaţă. Suferă din cauza acestei femei ? Atunci se va duce la dînsa. Doar ea nu-i vrea moartea, nu ? O să-i explice că, dacă nu-l va iubi, se va arunca în apă, în valurile Somnorosului care curge chiar în preajma restaurantului, căci acolo are s-o vadă, chiar în camera ei. O să sune, o să-i deschidă. Totul era cît se poate de firesc, şi el a trebuit să se perpoească trei zile ca să priceapă atîta lucru. Să i se adreseze Angèlei în mijlocul drumului, să-i ofere bani, să-i ceară o întîlnire nu era destul de simplu, nu era ceea ce prevăzuse şi-i rezervase această divinitate ascunsă care se numeşte viaţă. Acum ştia ce-o să se întîmple : o să pătrundă în odaia Angèlei, chiar noaptea asta, peste cinci minute, şi-o să-i vorbească, o s-o apuce de braţe, o s-o silească să-l asculte.

Alerga repede şi fără zgomot. O stradă, apoi alta îl purtau tot mai jos, spre mica piaţă de lingă rîu. I se părea că şi străzile aleargă odată cu dînsul, că-l poartă, că şi-l pasează una alteia, cum fac jucătorii cu mingea. Asta pe care coboară acum e mai povîrnită decît celelalte. Cu cinci ore mai devreme, urcase pe aici, cu spinarea încovoiată sub o cumplită povară. Acum, i se părea că fiecare pas îl împinge înainte, aproape fără voie. În cele din urmă se pomeni în mica piaţă, ca şi cum l-ar fi aruncat acolo cineva.

La început nu recunoscă nimic, nici platanii, nici banca de piatră pe care se aşează, nici casa ce-l aştepta. În lumina stranie a lunii totul îşi pierduse culoarea ; frunza copacului era pală ca şi tencuiala zidului ; ardezia acoperişului părea tot atît de albă ca şi pavajul. Acolo unde domnea umbra, aceasta era atît

de adîncă și de neagră de parcă nimicise tot ce ascundea privirilor. Ai fi spus că țiipenie de om nu s-a oprit vreodată în piața aceea, că tăcerea și nemișcarea lucrurilor vin din veșnicie.

Examină casa cu luare-aminte. Avea două etaje și prezenta cea mai banală fațadă cu puțință : la parter ferestrele lungi ale restaurantului, ascunse în dosul unui oblon metalic, apoi alte șase ferestre egal distribuite la ambele etaje ; toate obloanele închise. În spatele uneia din ferestrele acelea exista Angèle. Aflase că doarme la primul etaj, în colțul dinspre nord al casei. Întinsă în pat, respira acolo și nici nu bănuia că însăși răsuflarea ei poate pricinui atîta suferință unei ființe omenești. Se răsucește desigur prin somn, eliberîndu-și brațul de sub povara trupului, cu capul greu de vise, iar noaptea avară tăinuiește toate aceste mișcări ce l-ar fi făcut fericit pe bietul Guéret. Degeaba are trupul frumos și gîtul rotund și alb, și umerii strălucitori. La ora aceea cînd lumina nu-i scâlda obrazii, putea fi și urîță, putea chiar să nici nu existe pe lume.

Guéret traversă piața în fugă. Propriile sale gînduri îl înnebuneau. Îl apucă o furie năprasnică împotriva întunericului și-a zidurilor, împotriva tuturor obstacolelor care-i ascundeau iubirea. La un moment dat fu gata să sune, dar se răzgîndi numaidecît. Primul etaj nu era prea înalt. Oblonul metalic ce proteja fereastra restaurantului avea o margine lată de vreo cîțiva centimetri. Puse acolo picîorul, și lipi o mîină pe suprafața lui, încercînd să apuce cu cealaltă colțul ușii, dar își pierdu echilibrul și trebui să sară îndărăt, căci altminteri ar fi căzut.

De nerăbdare, de emoție gîfîia puțin. Examină fațada casei, peretele neted, fără vreo ieșitură de care să se agațe. Din nou se gîndi să sune, și din nou se răzgîndi ca și prima dată. După ce chibzui cîteva

clipe, culesese o piatră și-o zvîrli în oblon ; își dădu numaidecît seama că a comis un gest nesăbuit. Nu trebuia să atragă atenția Angèlei ; trebuia s-o ia prin surprindere. De asta nici nu sunase adineaori ; instinctul îl prevenise. Și, înspăimîntat că a pierdut astfel orice sorti de izbîndă, se ascunse sub copaci, hotărît să nu clinească în caz că cineva ar deschide fereastra.

Totuși, zgomotul pietrei în oblon fusese prea slab, desigur, pînă ca s-o trezească pe Angèle, și cîteva minute se scurseră fără ca fereastra să se deschidă. Intre timp se gîndi ce-ar trebui să facă. Din locul unde se afla, primul etaj părea foarte aproape de sol. Și-un copil s-ar fi putut cățăra pînă sus ; totul era să găsești o metodă cît mai simplă. Nici nu era nevoie de forță, ci numai de răbdare. Forță avea destulă, și-o va folosi cînd va trebui să deschidă obloanele de lemn din exterior.

Se întoarse la oblonul metalic și ridică brațele ca să măsoare distanța ce-l separa de țintă. Cu mîinile întinse, cu degetele cît mai alungite cu putință, aproape că atingea partea de sus a ferestrei de la parter. O diferență de vreo trei sau patru centimetri îl împiedica să ocupe o poziție mai bună, căci, dacă sărea să apuce marginea superioară a ferestrei, pierdea în schimb forța necesară pentru a se menține acolo, avîntul săriturii descleștîndu-i degetele. Totuși încercă, dar nici a doua oară nu izbuti.

Sinți atunci cum îl mușcă ceva de inimă, o minie neașteptată, fără gesturi și fără strigăte, ce-l doborî la pămînt. Ar fi preferat să moară decît să nu ajungă la fereastra aceea ; mai bine să-și sfarme țeasta de caldarîm și să lase să i se scurgă acolo, odată cu sîngele, și viața lui nenorocită. Dar un fel de zvîcnet îl puse brusc pe picioare. Să fii acolo, doar la cîțiva metri de Angèle și să nu izbutești să escaladezi un zid, să des-

chizi niște obloane, și să pui astfel mina pe ea, s-o răpești. Simți cum un șuvoi de turbare și de violență fi inunda parcă trupul, și alergă iar spre platani. Se ascunse în umbra lor ca o jivină rănită și întărită, și ținu sfat cu el însuși.

O clipă mai târziu ieși iar la lumină, năpustindu-se asupra casei ca asupra unui dușman. Trei salturi erau destul ca să-și atingă țelul, și fu cît pe ce să reușească. Puterea care ne vine, nu se știe de unde, cînd a noastră nu-i de ajuns, această putere păru să-l înalțe de pe sol și să-l agate de oblonul metalic, în așa fel încît depăși cu pieptul marginea pe care adineori n-o putuse apuca. Dacă ar fi fost cu brațele ridicate, mîinile lui s-ar fi prins chiar de obloanele pe care vroia să le deschidă, dar n-avusese destulă prezență de spirit. Timp de două sau trei secunde rămase acolo, cu brațele și picioarele desfăcute, cu palmele lipite de piatră, ținuit locului doar prin puterea voinței, asemenea marilor păsări de noapte care, fascinate de un zid prea alb și atrase fără voia lor, se lipesc de el, ca și cum ar vrea să se îmbete cu hida lui strălucire. Apoi se desprinsе brusc și căzu iar.

Orbit de furie, începu să sară fără să-și mai ia avînt, cramponîndu-se cu orice preț de suprafața îngrată ce nu-i oferea nimic de care să se agate decît fie prea sus, fie prea jos, zgîriind cu unghiile piatra și fierul. De cîteva ori izbuti să se țină în picioare pe muchea de jos a ferestrei de la parter, dar la asta se mîrginea tot succesul său ; întindea zadarnic brațele în dreapta și-n stînga pentru a găsi o asperitate, o scobitură, ceva de care să se poată ține ; totul părea anume calculat de un arhitect prevăzător, în așa fel încît să zădărnicească asemenea încercări.

Se așeză pe caldarîm și se odihni puțin. Și totuși nu-i cine știe ce să te cațeri pînă la primul etaj al unei case ; e posibil oare ca toată puterea mîinilor

sale să nu-i ajute la nimic ? Se gîndi atunci să caute ceva ce i-ar putea folosi drept treaptă. Un cub mare de piatră ca cele văzute chiar de dimineată pe marginea unei străzi în reparație. Dar nu vroia să părăsească mica piață ; i se părea că doar acolo se va decide soarta sa și că, îndepărtîndu-se de restaurant, pierde orice sorți de izbîndă. Va pătrunde în odaia de la etajul întii pînă-n zorii zilei sau niciodată, căci niciodată nu va mai simți voința frenetică ce-l arunca asupra perdelei de fier ; odată cu ziua vor reveni și sorupulele, și ezitățile. Trebuia să profite de starea de halucinație în care trăia de cîteva ceasuri, să folosească faptul cu totul neobișnuit că se afla acolo, încercînd să pătrundă tilhărește într-o casă. Ce-i păsa ce va spune lumea despre el ? Avea impresia că toată existența sa e concentrată în minutele acelea care treceau atît de repede. Cu ce bucurie s-ar năpusti în odaia în care doarme Angèle ! Ar mai îndrăzni ea oare să-i reziste, să-l mintă, să-l amăgească cu vorbe cum făcuse pe drum ?

După ce se odihni puțin se ridică și încheștîndu-și mîinile pe pervazul ușii, ca și cum ar fi vrut să tragă spre el toată casa, puse piciorul stîng în colțul de jos, la cîtiva centimetri de sol. La început crezu că nu se va putea menține ; senzația că zidul îl respinge și că trebuie să lupte împotriva lui aproape că-l făcu să dea drumul ; sîngele îi năvălea sub unghii și-i ardea carnea, dar încet-încet coatele i se înălțau. Toată forța trupului său voinic se concentra în încheieturile mîinilor ce tremurau din pricina efortului. Acum, nu mai putea da îndărăt, însăși viața sa era în joc ; o căzătură pe spate însemna moarte sigură. Ridică piciorul stîng și puse dreptul într-o poziție simetrică. Capul îi vuia ; toate vinele gîtului zvîcneau și se umflau. Cînd ajunse cu coatele la înălțimea feței, își propti bine picioarele de pervaz, înălțînd bustul cît mai sus cu putință.

Fruntea, apoi nasul și gura depășeau partea superioară a ușii. Dădu capul pe spate și puse bărbia pe muchea subțire de piatră, un nou punct de sprijin ce-i îngăduia să dispună de mâna stângă timp de o secundă, cât s-apuce colțul de sus al pervazului. Asta îl sili să se arunce cu tot trupul în lături, ca să nu piardă echilibrul, și să se așeze în diagonală cu ambele picioare proptite în ușă și atingându-se. Capul reveni la înălțimea la care fusese înainte de a-și fi cucerit noua poziție. Simți că îl cuprinde disperarea și fu gata să abandoneze orice metodă ; era ceva care i se împotriva. Își dădu totuși seama că îndrăznind n-are decât de câștigat și, smucindu-se brusc, duse mâna dreaptă lângă mâna stângă. Picioarele părăsiră brusc pervazul, și-o clipă se legănă, spânzurat de degete mai aproape de sol ca niciodată de la începutul acestei ascensiuni.

Amețelile și oboseala îi învăluiau capul într-un fel de piclă. Puțin câte puțin, puterea i se scurgea din mâinile ce tremurau de cumplita lor povară ; peste zece sau cincisprezece secunde vor slobozi prada, buza subțire de piatră de care încă mai erau înțeleștate. Gîndi : „Dacă dau drumul, n-o voi vedea“. Printr-un fel de salt fără avînt, ridică genunchii izbîndu-i de canatul ușii. Inima îi bătea din ce în ce mai tare, cu un zgomot ce părea să fie pasul unei ființe nevăzute, călcînd pe pieptul său. Tot trupul i se încordă. Îndoi coatele și puse iar picioarele de-o parte și de alta a pervazului. Oboseala îi întindea mușchii, gata parcă să-i sfîrtece. Torsul, ridicat prin mișcarea brațelor, se înălța iar. Deodată, scoase un strigăt și, proptindu-se cu toate puterile în vîrfurile picioarelor, aruncă mâinile în sus, le lipi de zidul de deasupra ușii, și se înălță. Palmele îi sîngerău, zdrelite de piatră ; simți lemnul trosnind sub apăsarea ghetelor și-și dădu seama că va luneca. Totuși, mai făcu un efort și îndoi în așa

fel picioarele încît să se sprijine doar în vîrfurile degetelor mari ; avu senzația că un cuțit îi străpunge carnea, durerea era atît de ascuțită încît îi smulse un geamăt ; aproape imediat picioarele izbiră ușa, părăsindu-și poziția ; dar nu căzu : degetele sale apuaseră barele ferestrei.

Timp de cîteva clipe se legănă, stîlcit, cu mîinile năclăite de sîngele ce se prelingea de-a lungul încheieturilor. Oricum, această inactivitate era un fel de odihnă care-i îngădui să se dezmeticească. Acum, că atinsese fereastra iar mîinile sale se încheștaseră cu nădejde de vergele, putea folosi picioarele după plac fără teamă că-și va pierde echilibrul. Un minut mai tîrziu, cățărîndu-se pe ușa cu tălpile și genunchii, izbuti să stea în picioare pe marginea ei, cu mîinile pe bara de sprijin a ferestrei. Dar nu era fereastra Angelei. Răsuflă un pic și, eliberîndu-și doar mîna stîngă, o porni pe muchea superioară a ferestrei mari ce ocupa tot parterul. Pînă la ferestrele de la etajul întîi erau vreo doi metri. Întinse cît putu brațele, ținînd în continuare cu mîna dreaptă bara de sprijin a ferestrei pe care o părăsise, iar cu stînga pipăind zidul. Muchea pe care pusese tălpile era ceva mai îngustă decît lățul pînzei ; destul pentru a-l susține. Înaintă astfel, pe nesimțite, cu trupul lipit de piatră, fără să respire, fără să gîndească. În sfîrșit, simți sub degete bara de sprijin a ferestrei și-o apucă. Apoi desfăcu mîna dreaptă, aducînd-o lîngă cea stîngă.

Acum, împingînd cu umărul în crăpătura dintre obloane se căznea să învingă această ultimă rezistență și să forțeze micul ivăr de fier. Dar cedă lemnul. După două sau trei apăsări, din ce în ce mai violente, unul din obloane se sfărîmă cu un trosnet ce răsună în tăcere ca o rafală de împușcături.

Căzu în interiorul casei și se rostogoli pe dușumea. Sîngele îi vîjîia în cap ; răsuflă o clipă și se ri-

dacă în picioare, uluit de reușita sa, abia îndrăznind să-și îndrepte ochii asupra odăii și-a mobilelor pe care și le imaginase de atâtea ori. Odată cu el se strecurau în încăpere și primele licăriri ale zorilor, luminând pereții murdari și preșurile uzate. Văzu atunci că odaia e pustie și patul nedesfăcut.

Minutul decisiv trecuse. O clipă destinul a șovăit, nemaștiind cum să se poarte cu el, abandonându-l voinței sale oarbe, apoi drumul s-a căscat din nou în fața acestui om ; o mină hotărâtă îl împingea iar înainte și halucinația nopții lua sfârșit.

Intins în pat, Guéret se înecase parcă în mireasma trupului absent, recunoștea locul unde trebuie să-și fi pus ea capul și-și afunda obrazul, buzele, ochii, mângiind cu palmele însingurate așternutul și perna pline de viață grație parfumului care-l îmbăta.

Pe coridor se auzeau pași apropiindu-se și depărtându-se. O ușă se deschise și se închise la loc. O voce întrebă : „Ce s-a-ntîmplat ? Cine-i ?” Și încurajată de tăcere, începu să strige : „Ajutor !”

O ascultă fără să înțeleagă, așa cum ascuți o voce care te trezește dintr-un somn adînc. În cele din urmă vocea se apropie și se auzi foarte aproape de ușă. Era doamna Londe care striga ; spaima îi pusese un nod în gît, totuși striga din ce în ce mai tare ; la un moment dat o chemă pe Angèle.

O clipă mai tîrziu, Guéret se ridică în capul oaselor, smulse fața de pernă și-o îndesă în buzunarul hainei. Apoi sări în picioare și făcu vreo cîțiva pași prin odaie. Privirile sale rătăceau de la un obiect la altul, de la patul de fier ce trosnise sub povara sa, la oglinjoara ce-i răsfrîngea fața răvășită. Văzu pereții pătați de igrasie, cele două scaune de paie de lîngă ușă, masa ce nu mai avea sertar. O să ia cu el și amintirea acestei odăi în care viața l-a adus pentru ca să-l

trădeze așa cum luase și rufa pe care se răsfraseră pletele Angèlei.

În timp ce încăleca bara de sprijin a ferestrei, cineva izbi în ușă de câteva ori ; apoi ușa s-a deschis dar, între timp el își dăduse drumul căzînd ca o ghiulea la piciorul zidului. De unde se afla auzi exclamațiile doamnei Londe, care intra în odaia goală și descoperea patul însîngerat. Era destul să se aplece pe fereastră ca să-l vadă. Se ridică în ciuda unui junghi în coaste, cu care se alesese din cădere, și-o porni de-a lungul casei, pînă la colțul străzii. Acolo se opri să-și tragă răsufierea. De spaimă și pentru a înăbuși parcă horecăitul respirației își înfundă obrazii în fața de pernă furată. Parfumul ei îl năucea ; închise ochii și un noian de amintiri îl năpădi. Atîtea lucruri se adunaseră în viața sa din clipa cînd o întîlnise pe Angèle, lucruri mărunte, dar care prin plenitudinea lor i-ar fi umplut, pare-se, ani îndelungi de suferință.

Deodată, se trezi la realitate și redeschise ochii. De sus de la fereastră, doamna Londe striga și, din locul unde se afla, Guéret putea vedea lumina galbenă răspîndită de lampa din mîna ei. Vîrî iar fața de pernă în buzunar și-și încheie haina, ca cineva care se pregătește s-o rupă la fugă. Vocea doamnei Londe, pe care groaza o umfla și-o contracta rînd pe rînd, arunca în noapte cuvinte cumplite : „Angèle a dispărut ! A fost asasinată ! Totu-i lac de sînge ! Am auzit un om aici. Ucigașul !”

Guéret se uita în dreapta și-n stînga, șovăind. În dreapta avea orașul, care la aceste strigăte se va trezi. În stînga fluviul și cîmpia, dar dacă o apuca spre stînga risca să fie zărit și recunoscut de doamna Londe. Porni spre dreapta, urcînd strada în goană. La o fereastră se și aprinsese lumina, câteva voci se chemau de la o casă la alta, dar nimeni nu ieșea afară încă ; aveau să mai treacă vreo câteva minute

pină să se încumete careva. Se strecură de-a lungul zidurilor, cu genunchii moi, cu coșul pieptului strivit într-o strînsoare ce nu-l slăbea o clipă. Inima i se zbătea ca o ființă înnebunită de groază care se izbește de zidurile unei temnițe și încearcă să scape. Niciodată nu i-a fost atât de frică. Și dacă asasinatul de care este acuzat, adică uciderea Angèlei, s-a făcut aieva? În fond ce-ar fi făcut dacă ar fi găsit-o pe tînăra femeie în pat? Probabil că i-ar fi retezat beregata ca să se răzbune, s-o silească să tacă, și mîinile lui ar fi că și acum, fierbinți și grele, mînjite de sînge.

Traversă și se năpusti spre stînga, într-o străduță dosnică unde strigătele doamnei Londe nu-l mai ajungeau, dar nu îndrăzni să se oprească. Se mai tîri vreo douăzeci de metri pomenindu-se în cele din urmă pe o stradă ce ducea spre fluviu și pe care o știa bine pentru că pe acolo o urmărise pe Angèle. În plină zi, doamna Londe l-ar fi văzut, dar noaptea era încă destul de întunecoasă pentru a putea risca și, adunându-și puterile, o rupse iar la fugă. Pe o parte a străzii se alinia un șir de căsuțe scunde, pe cealaltă se înălța zidul antrepozitului de cărbuni. Își urmă drumul pe lîngă zid, dar, odată ajuns în capul străzii, șovăi. Strigătele se auzeau din nou, deslușit. Se uită în stînga, nu văzu nimic și-o apucă brusc spre dreapta.

Strada era largă și pavată cu pietre sonore ce răsunau sub pași. Ajunse la taluzul ce-o despărțea de rîu și alergă prin iarbă, pe sub platanii ce însoțeau Somnerosul în lenevoasa lui călătorie prin oraș. Odată ajuns la ultimul din șirul acela de arbori chirciți, va fi salvat. Într-adevăr, de acolo începea o pădure stufoasă în care se putea ascunde.

Cerul se limpezea treptat, o licărire mohorită și palidă scotea din umbră ultimele case din oraș, ce mărgineau partea dreaptă a drumului, apoi începu să

picure roua. Să fi fost ora patru. Fără a se opri din mers, Guéret întinse mâinile fierbinți spre picurii de răcoare ce sticleau în aerul cenușiu. Carnea lui vlăguită nu mai simțea oboseala. După un anume grad de epuizare picioarele devin insensibile și acționează automat căci voința nu mai are puterea să le comande. Dacă ar fi trebuit să mărșăluiască așa încă o oră, chiar mai mult, ar fi făcut-o.

La marginea pădurii se poticni de-o ramură uscată și, trântindu-se pe pământul acoperit de frunze, adormi aproape numaidecît.

XII

Pe la ora zece se trezi și ieși din ascunzătoare. Din nou se afla pe străzile orașului, îndreptîndu-se de astă dată chiar spre casele pe care noaptea trecută le evitase. Vîntul care sufla îi ușcă hainele ; umbla năuc, cu pumnii strînși de frică să nu-și redeschidă rănile, cu părul vîlvoi, cu trupul ars de-o febră ce-i congestiona obrajii. Un singur gînd îl obseda : s-o găsească pe Angèle. O dată ce intrase în această aventură, trebuia s-o ducă pînă la capăt. Nu se putea ca noaptea cumplită — în care îndurase atîtea — să fie doar un coșmar fără sens. Soarta îi datora o recompensă ; undeva, în timp, trebuie să existe un ceas, un minut care s-o răscumpere.

Niște oameni trecură pe lîngă el. Nu-i văzu și nu le răspunse la salut. Se va duce chiar la restaurant să afle unde-i Angèle. Puțin îi păsa ce-o să-și închi- puie lumea despre ținuta sa, despre mîinile sale negre de sînge ; nici nu se sinchisea de bănuielile pe care

le va stîrni. N-au dreptul să-l aresteze numai pentru că umblă cu părul vîlvoi și are mîinile stîlcite. Dar dacă Angèle a pățit într-adevăr ceva, dacă a fost asasinată noaptea trecută ? Dacă a murit ?

Dacă a murit ? La acest gînd se opri locului, ca și cum, pe neașteptate, o mîină invizibilă i-ar fi tras un pumn în piept. Își repeta întrebarea cu glas tare, fără groază, fără emoție, uimit doar că rostește niște cuvinte stranii al căror înțeles e greu de prins ; și porni iar, grăbind pasul. N-are dreptul să moară înainte ca el s-o fi strîns în brațe ; era a lui ; viața i-o dăduse, voința misterioasă care orînduiește destinele noastre, acea forță care stăpînește lumea i-o dăduse pe această femeie. Era a lui pentru că o iubea și suferise pentru dînsa.

Ajuns pe bulevardul Somnorosului, grăbi pasul pentru a trece neobservat pe lîngă un grup de cinci sau șase femei care sporovăiau sub platani. Zări piața și înfățișarea ei îi dădu bătăi de inimă. În fața lui o femeie mergea în aceeași direcție. O depăși, dar ea alergă după el și-i puse mîna pe braț.

— Ce-i cu dumneata ? îl întrebă.

Era Angèle.

Ea repetă :

— Ce-i cu dumneata ? Unde mergi ?

Cu dosul palmei, Angèle îndepărtă o şuviță de păr căzută pe frunte. Ochii i se măriseră și străluciau. Guéret se uită o secundă la ea, apoi o apucă de braț cu un gest convulsiv.

— Unde ai fost astă-noapte ?

— Am găsit o cameră la spălătorie, răspunse ea. Va să zică dumneata ai intrat la noi, aseară ? În cazul ăsta nu trebuie să umbli pe străzi. Întoarce-te repede acasă. Dă-mi drumul.

— Nu.

- Hai să plecăm de aici. Vezi doar că trece lume.
- Nu te las să pleci. Vino cu mine.
- Măcar dă-mi drumul. De vreme ce eu însumi vreau să vorbesc cu dumneata... Altfel ai fi trecut pe lângă mine fără să mă vezi.
- Spune-mi de ce vrei să vorbești cu mine.
- Nu pot să-ți spun dacă nu-mi dai drumul. Uite că vin niște oameni și se uită la noi. Hai să plecăm de-aici.

— Merg oriunde vrei, dar nu-ți dau drumul.

Ea se întoarce cu spatele la restaurant și-o porni spre pădurice. Brațul captiv îi atârna de-a lungul trupului.

- Nu ți-e teamă că strig după ajutor ? îl întrebă.
- Nu, nu mi-e teamă.
- Ascultă, spuse ea o clipă mai târziu, trebuie să te întorci acasă și să te schimbi. Hainele-ți sînt complet sfișiate. Vom trezi bănuiele dacă ne vede lumea așa.
- Și-atunci ai să vii cu mine ?
- Nu, nu pot ieși în oraș cu dumneata.
- De ce nu ?
- Dă-mi drumul, imploră ea, dă-mi drumul, odată.

Am să-ți povestesc totul mai târziu.

- Unde ai fost astă-noapte ?
 - Ți-am spus doar : la spălătorie.
 - Nu-i adevărat. Cu cine ai fost ?
 - Nu striga așa, uite că trece lume pe stradă.
- Tăcură o clipă, apoi el reluă ceva mai încet, fără s-o privească :

- Spune-mi doar cu cine ai fost.
- Cu nimeni.
- Știu că te-ai vîndut tuturor de aici. Cu cine ai fost ? Cu domnul Blondeau ?

Ea izbucni în lacrimi și încercă să se elibereze, dar Guéret o ținea strîns.

— Ai fost cu cineva, continuă el. Cu cine ? Nu cumva cu domnul Grosgeorge ?

Întrebarea rămase fără răspuns. Cîtva timp își continuară drumul în tăcere, apoi el întrebă iar, scuturîndu-i mîna :

— Spune ! Cu el ai fost ?

— Nici cu el, nici cu altul. Am fost singură. Nu vroiam să dorm la doamna Londe. Eram sigură că va veni să-mi vorbească despre domnul Blondeau.

— Ai promis că ieși cu el duminică ?

— N-am promis nimic. Dimpotrivă, am spus că nu.

— Mînji. Chiar el mi-a spus oă așa v-ați înțeles.

— Nu-i adevărat. Și dă-mi drumul odată ; și așa sînt destul de nefericită. Lasă-mă cînd îți spun. Mă doare.

El trăgea de ea din răputeri, silind-o să iasă din drum și să urce taluzul.

— Dacă tot ți-e frică să nu ne vadă cineva, o s-o luăm pe malul apei.

Tonul pe care rostise aceste cuvinte și privirea ce le însoțea o înspăimîntară pe Angèle ; avu dintr-o dată impresia că taluzul pe care era silită să urce o desparte de viață. Din nou se gîndi să strige : *Ajutor !* dar Guéret părea să fi citit această intenție în ochii ei, căci țintuind-o cu privirea spuse :

— Aici, eu sînt cel mai tare. Dacă strigi mă arunc în apă cu dumneata în brațe și ne înecăm amîndoi.

— Vai, spuse Angèle, stăpînindu-și emoția, nici nu mă gîndesc să strig.

— De ce spui : vai ? !

— Pentru că te văd într-un hal... Parcă ai fi bolnav.

Pentru prima oară de cînd îl cunoștea, îl văzu rîzînd. Dar numaidecît, deveni iar serios.

— Pun pariu că ești tristă din cauza asta.

— Da.

— Ei bine, nu, spuse el scuturându-i mîna. Nu ești tristă din cauza asta, dar ți-e frică de mine. Zadarnic te amăgești cu gîndul că dintr-o clipă într-alta va trece poate cineva pe drum ; știi, dacă vreau să ne înecăm împreună, am de patru ori mai mult timp decît o nevoie. Și-atunci îmi spui că ești tristă. N-am nevoie de tristețea dumitale ; păstrează-o pentru alții !

Angèle simți răsuflarea lui fierbinte și întoarse puțin capul.

— Spune-mi că ți-e scîrbă de mine, spuse el pe neașteptate.

— Nu, nu, izbucni ea tremurînd. Dimpotrivă, dacă am plecat de la doamna Londe, din cauza dumitale am făcut-o. Vroiam să-ți explic.

— Spune-mi că ți-e scîrbă de mine, repetă el apăsat. Îți ordon.

— Dar îți spun că nu-i adevărat.

Guéret o îmbrînci, fără să-i dea drumul, și-o făcu să cadă în genunchi.

— Spune așa, dacă ții la viață.

— Da, da, gemu ea înspăimîntată.

— Spune : mi-e scîrbă de dumneata.

— Da, îngăimă ea cu voce gîfuită, ei bine, mi-e... scîrbă de dumneata. Dă-mi drumul.

Cu brațul pe care-l avea liber, ea încercă să se agațe de unul din arbuștii ce se înșiruiau de-a lungul Somnoroșului, și-ale căror vîrfuri se vedeau, din drum, peste taluz.

— Ce vrei să faci ? întrebă el.

— Să mă ridic, vezi bine doar.

Stătea în picioare în fața ei, cu obrajii în flăcărie, acoperindu-i cerul cu statura lui înaltă, cu umerii uriași. Un timp, o lăsă să se zbată fără a-i slăbi din strînsoare brațul ce se sucea și se răsucea în pumnul lui. Angèle izbuti să se ridice în genunchi și să pună o talpă pe pămînt. Ochii ei căutară privirea bărbatu-

lui, implorîndu-l parcă să-i îngăduie să profite de această victorie ; el o îmbrînci numai decît și ea căzu din nou pe povîrnișul taluzului ; uimirea și groaza îi smulseră un țipăt.

— Destul ! porunci el, aplecat deasupra ei.

Dar Angèle nu se mai putea stăpîni : inima ei bătea prea repede ; fără să-și dea seama, din gîtlej îi țîșnea un strigăt cumplit, un urlet de fiară prinsă în capcană, și care nu mai vede alt mijloc de scăpare decît aceste răcnete de durere și deznădejde. Spectacolul spaimii îl făcu pe Guéret să-și iasă din fire. Întîi o palmui, apoi, slobozindu-i mîna, o înșfăcă de păr și-o izbi de cîteva ori cu capul de pămînt. Ea gîfîia, dar striga încă. Guéret îi astupă gura cu palma ; ea îl mușca de palmă. În clipa aceea îl cuprinsese un soi de beție, o beție de furie și de suferință. Aruncă o privire în jur, cu ochii unui om care cade în mare. Incepu să rotească bezmetic brațele, izbindu-le de crengile copacilor din preajmă și, deodată, inhătă una și, cramponîndu-se de ea cu turbare, încercă s-o rupă ; creanga se îndoi o dată sau de două ori, frîngîndu-se în cele din urmă cu un trosnet înfiorător și dezvăluind imensa rană albă a trunchiului din care era smulsă.

Angèle se ridicase și alerga de-a lungul Somnorosului ; cînd fu la vreo douăzeci de pași de Guéret încercă să escaladeze taluzul dar, unde se afla ea, acesta măsura doi metri peste nivelul rîului și era mult prea abrupt. Puterile n-o ajutară. O apucă iar pe cărare, continuîndu-și fuga.

El o ajunse în cîteva secunde și-o apucă de cap. Părul bieteii fete se desfăcu, greu și negru, șiroind pe brațul bărbatului. Timp de-o secundă Guéret rămase împietrit simțînd pe dosul mîinii răcoarea și povara pletelor ei, apoi degetele sale se încheștară. Angèle strigă și vru să se răsucească spre dînsul, dar el zvîrli creanga și, apucînd cu ambele brațe trupul care

se zvîrcolea, se trînti la pămînt. Fata gîfîia, răzbită de oboseală și de groază. În turbarea care-l făcea să-și piardă orice stăpînire, Guéret simți deodată un elan de tandrețe, văzînd albul cîrnii cutremurate de răsuflarea icnită și murmură numele Angèlei, dar ea îl privi printre șuvițele lungi de păr ce-i ascundeau jumătate din față și începui să strige din nou, înnebunită de gîndul că bărbatul acela e pe cale s-o ucidă poate. Apucă să mai vadă cum mînia se întoarce iar în ochii lui, ca un val ce le schimba culoarea, și strînse pleoapele. Guéret o ținea de gît, sugrumîndu-i strigătele în gîtlej.

— Taci, repeta el cu o voce rugătoare și furioasă totodată.

Și cum ea încă mai încerca să se elibereze și să strige, Guéret o lovi de cîteva ori în piept și peste față. I se păru dintr-o dată că rîul, copacii, văzduhul, totul se învîrte în jur, și-un răcnet nesfîrșit umple cerul. Pumnii se ridicau și cădeau fără să-i mai poată stăpîni. Singurul lui gînd era să oprească urlotele îngrozitoare ce țîsneau din gura femeii, sunetul acela ascuțit ce-i străpungea creierii ca un pumnal și-i sfîrtecau. O groază subită, groaza propriei sale victime îl cuprindea treptat. Nu mai știa cum să scape de el însuși, de erima lui, cum să-și oprească mîinile, cum să-i înăbușe strigătele. Ochii fetei nu-l mai priveau, erau întorși peste cap, încercînd să fugă de imaginea bărbatului aplecat asupra-i, și ea părea oarbă, nebună, începea să semene cu viziunea femeii asasinate care i se nălucise lui noaptea trecută.

Brusc, inhătă creanga pe care o aruncase alături și-o avea la îndemînă. Turbat de furie, înălță această armă și-o izbi pe Angèle drept în față, pe obraji, pe frunte pînă ce ea amuți și sîngele ascunse privirilor învingătorului privestea trăsăturilor pe care le adora.

Vîntul suflase toată ziua, plimbînd frunzele moarte dintr-o parte într-alta a șoselei, sau risipindu-le pe suprafața încremenită a Somnorosului. Pe malul fluviului, iarba deasă scliffea în soare și se înclina adînc, tăvălită parcă de niște trupuri istovite, dornice să soarbă răcoarea ce se înălța din pămînt și din apă. Cerul risipea o lumină egală și nu era crenguță să nu-și răsfrîngă pe sol conturul deslușit și schimbător pe care vîntul nu izbutea nicicum să-l șteargă. Nimic nu întrece farmecul primelor zile de toamnă, cînd văzduhul clătinat în amețitoare vîltori pare o mare nevăzută ce-și sfarmă valurile de copaci, în timp ce soarele, domnind peste această dezlănțuire și acest tumult, îngăduie și celei mai umile flori umbra pe care și-o va roti în jurul tulpinei pînă seara. Din acest calm și din această frenezie ia naștere o impresie în care forța se contopește cu o gingășie imposibil de exprimat în cuvînte omenești. E un repaos lipsit de lîncezeală, o însuflețire care nu istovește; sîngele curge mai voios și mai sprinten, inima înflăcărată slăvește viața care o îndeamnă să bată în piept. Acelora care nu știu ce-i fericirea, natura le-o aduce în dărnicia unor astfel de clipe, odată cu mireșmele pădurii și țipătul păsărilor, cu cîntecele frunzișului și toate cele în care mai freamătă copilăria.

Întreaga zi și-o petrecuse umblînd de-a lungul rîului și prin împrejurimile orașului. Cîțiva oameni, care îl observaseră, l-au urmărit cu privirea. Speriat, grăbise pasul, dar înfilnea mereu alte fețe care se întorceau încet spre el și ochi care cercetau cu aceeași atenție și uimire dezordinea veșmintelor sale. Către seară s-a întors la locul de care fugise cu cîteva ceasuri în urmă. Calmul ce domnea acum în inima lui dez-

mințea ceea ce-i spunea memoria ; neliniștea, oboseala pieriseră, se bucura de aerul răcoros, de ceasul acela când lumina pălea. Amintirea strigătelor, a întepene-
lii ei subite îl obsedase atît de mult încît, dintr-o dată, nu mai putea crede că totul s-a petrecut aievea. Toate cele întîmplate nu semănau de loc cu restul vieții sale pentru ca să poată fi adevărate și nu se mai recunoștea în gesturile ce i se perindau neconținut prin fața ochi-
lor. Dacă cineva i-ar fi povestit lupta hidoasă de lingă rîu, ar fi rîs, fără îndoială ; mergea pe malul Somnorosului ca să se încredințeze că nimic nu s-a întîmplat într-adevăr, căuta locul pentru a-și dovedi că nici nu există.

Îl găsi : văzuse aceleași crengi sfărîmate și-n coș-
marul său. Era oare cu putință să fi observat în ne-
bunia lui atîtea amănunte, atîtea flori, și arbori, și re-
flexe ? Ceva rămăsese treaz în el în timp ce tot res-
tul ființei sale era cufundat într-un fel de reverie hi-
doasă în care se făptuiau acțiuni de necrezut, crime
și poște. Nu se mai putea amăgi. Toată realitatea îi
apăru limpede : o omorîse și oamenii veniți s-o ducă
de acolo s-au adunat în jurul ei, au privit cu luare
aminte moarta și fața ei îngrozitor de stilcită, apoi au
aruncat o haină, un sac, ce s-a nimerit, ca să acopere
capul nenorocitei care-i înfricoșa. Dar dacă n-a murit ?
Nu-și mai putea aduce aminte dacă mai respira sau
nu, își amintea numai că, dintr-o dată, cu cîteva mi-
nute mai tîrziu, a văzut rana pe care i-o făcuse pe
obraz și, înspăimîntat, a fugit.

Alergase de-a lungul riului, apoi, escaladînd talu-
zul, s-a întors, fără să-și dea seama, dorind s-o mai
vadă o dată ; zăcea acolo, țeapănă, întinsă de-a
curmezișul cărării cu părul despletit. Atunci a rupt-o
la fugă din nou, pentru ca ceva mai departe să se
întoarcă iar ; de astă dată însă nu mai putea s-o vadă.
A fost clipa când a simțit cea mai mare ușurare din

viața sa : va să zică nu se întâmplase nimic de vreme ce nu zărea nimic pe mal ; și începu iar să alerge cît îl țineau picioarele, infundîndu-se în pădure, de frică să nu fie din nou ispitit să se întoarcă pe cărare și s-o vadă.

Și-acum, că se afla iarăși în preajma fluviului, chiar pe locul unde se petreuseră aceste lucruri, acum că poteca era pustie, totul i se părea la fel de real ca și cum s-ar fi aflat la picioarele sale trupul Angelei. Făcu vreo cîțiva pași la dreapta și la stînga, nemaiștiind de ce rămîne acolo în loc să fugă. Faptul că stătea pe mal îi producea un soi de plăcere la care nu se simțea în stare să renunțe. Dacă ar pleca, s-ar întoarce numaidecît. Violenta sa nu-i trezea nici o remușcare. Cu puțin înainte îl hăitua frica pentru fapta săvîrșită, fără să creadă totuși că ea s-a petrecut aievea ; acum, cînd conștiința îi aducea dovada crimei, era calm. Examina iarba strivită, se apleca de parcă ar fi vrut să regăsească urma trupului care zăcuse acolo. Inima îi bătăa cu putere, dar nu de spaimă ci din pricina unei emoții noi pe care nu și-o înfrîna, o curiozitate nestăpînită pentru tot ce dădea acestui loc un caracter propriu : mirosul rîului, răcoarea ce se înălța din pămînt și freacățul neîntrerupt al crengilor deasupra capului. „Aici s-a întîmplat“, își tot repeta cu jumătate glas. Închise ochii o dată sau de două ori și respira adînc ; apoi smulse un smoc de iarbă pe care-l vîri în buzunar și, deodată, împins de un elan neașteptat se aruncă la pămînt, se întinse pe locul unde se întinsese cu cîteva ceasuri în urmă. Și, întocmai ca de dimineață, auzi clipecitul apei la mal și murmurul frunzelor. Deschizînd ochii vedea rîul parcă deasupra capului, dar nu deslușea celălalt mal, n-avea în față decît firele de iarbă prin care lumina și umbra se jucau ca printr-o pădure, apoi malul înalt și drept ca un zid.

Stătea nemișcat, cu fața în iarbă, și simțea cum încet-încet i se destramă toate puterile ; avea impresia că pierde conștiința propriei sale ființe și-o forță invizibilă pune stăpânire pe el, o emanație misterioasă venită de pretutindeni, din toată vegetația care-l pătrundea cu miresmele ei. Capul parcă-i plutea dintr-o dată și-un fel de năuceală îi învălmășea gândurile. Brațele, picioarele, întregul trup se risipea, se contopea cu tot ce respira și foșnea în preajma lui. Nu putea adormi, dar îl cuprinsese o toropeală în care sufletul său uită cîtva timp că există.

Un zgomot de voci îl dezmetici ; niște oameni treceau pe drum și discutau cu aprindere. O dată sau de două ori se opriră, pîrînd că se ceartă dacă e cazul să se întoarcă sau să-și continue drumul. Deși vorbeau fără grijă, în gura mare, Guéret nu izbuti să înțeleagă ce spun. Singurele cuvinte pe care le desluși erau : „Mai departe“, și auzindu-le, îngheță. Va să zică îl căutau. Era ușor să-l descopere ; n-aveau decît să se aplece peste taluzul ce-l ascundea de ochii lor. Primul gând care îi fulgeră atunci prin minte fu să se rupă la fugă, dar renunță numaidecît. Cel mai mic zgomot l-ar fi trădat. Mai bine să aștepte și să-și stăpînească groaza ce-i trimitea tot sîngele în coșul pieptului. Dacă-și vor continua drumul, norocul lui ; dacă vor coborî pe mal atunci se va arunca în apă.

Oamenii se depărtară. Vîntul îi aducea sunetul vo-cilor din ce în ce mai înufletește în discuție. Cîteva secunde mai tîrziu se tîrî în direcția opusă celei pe care apucaseră ei, pînă se depărtă cu vreo douăzeci, treizeci de metri ; apoi, după ce se odihni o clipă, trecu de cealaltă parte a taluzului și se lungi în șanțu-lețul de lîngă drum. Sprijinit în coate, putea să-i vadă. Erau trei și mergeau agale, dar se aflau deja departe. Unul din ei, mic și slab, semăna cu domnul Finssot, și

el era cel care apucându-și însoțitorii de braț, trăgea de ei ca să-i oprească și gesticula apoi cu bastonul.

Guéret așteptă pînă se mai depărtară vreo cîțiva pași, după care, înspăimîntat la gîndul că s-ar putea întoarce, se ridică și traversează drumul în goană. Locul pe care și-l alesese era prielnic. În față, de cealaltă parte a drumului, se deschidea o străduță ; se năpusti într-acolo și, căznindu-se să n-alegre, o porni la pas pe trotuarul ce urca spre oraș.

Se întuneca repede ; peste un sfert de oră totul va fi cufundat în beznă și partea aceea din Longes nu era luminată noaptea ; prudența îl sfătui să rămînă locului și să aștepte, dar cum să aștepte cînd picioarele sale nu mai puteau accepta starea de repaos ? Vrînd-nevrînd, cutreiera străduța de la un cap la altul, ca și cum orice oprire l-ar fi amenințat cu o primejdie.

În neputința lui de-a se gîndi la ceva și de-a se sfătui cu el însuși, Guéret își continua această plimbare ce-ar fi putut stîrni bănuielile oricărui trecător, căci toate mișcărilor sale trădau o groază stăpînită cu mare greutate și era limpede că își pierduse aproape orice stăpînire de sine. Din fericire, străduța era pustie. Privind în jur, oprindu-se brusc, trădîndu-se cu fiecare gest, se pomeni pe-o stradă mai largă dar la fel de puțin umblată ca și cea pe care o lăsa în urmă. Nici un copac, numai fire de iarbă printre pietrele din caldarîm. Își aminti că mai văzuse această stradă și înfățișarea ei sinistră îi tăiasе pofta s-o apuce pe acolo. Acuma îl ispitea. Se afla între cele două rînduri de case sărăcăcioase cu ferestrele închise, alerga prin fața lor, cuprins de-o groază ce-i paralizase orice inițiativă și-i dicta fiecare gest. Bocănitul propriilor pași îl însoțea și parcă se multiplica în tăcere, ca tropotul unei mulțimi ce sporește neconținut.

O dată ajuns în capul străzii, o va lua la dreapta sau la stînga ? Habar n-avea. O să meargă și el unde-l vor putea duce picioarele. Nu se mai bizuia decît pe acea ultimă resursă a disperării care-i inspirația subită a hazardului. Totul era să fugă, în ciuda cumplitelor bătăi de inimă ce-i zguduiau coșul pieptului, în ciuda ameteții ce-i împovăra capul și-i învălmășea totul în fața ochilor. Prin gîtlejul contractat țîșnea un horcăit neîntrerupt. Foarte departe, în urmă, auzi deschizîndu-se o fereastră și alergă și mai repede ; în clipa cînd, ajuns în capul străzii, o lua spre dreapta, căci spre stînga ar fi trebuit să urce și nu-l mai țineau puterile, văzu un om care stătea acolo, la numai cîțiva pași, părăind că-l așteaptă.

Era un bărbat într-un pardesiu negru, sprijinit într-un baston ; o șapcă pleoștită pe ochi îi accentua înfățișarea de bătrîn invalid, care a obținut de la azil învoirea să se plimbe prin oraș ; era cocîrjat din cauza vîrstei și avea ceva aproape milităresc în croiala hainelor.

O clipă se priviră, despărțiți doar de lățimea șoselei. Fugarul se opri brusc. Își închipuise că-i urmărit, nu prevăzuse că i-ar putea ieși cineva înainte sau va întîlni un om pe drum. Era atît de uimit încît nu mai putea să acționeze. Ce-o să facă individul din față în cazul că își va continua fuga ? Cu siguranță că e prea slăbănog pentru a-l urmări, dar putea să strige și să asmuță asupra-i tot orașul. Cine-i ? Oare știe ceva ? De ce nu face nici o mișcare ?

Oboseala îi zdrobea coastele ; își duse mîinile la piept și făcu un efort să respire. Bătrînul nu scotea o vorbă și-i urmărea fiecare gest, nelăsîndu-l să bănuiască ce intenții are. Trecură cîteva clipe de tăcere adîncă. Strada era îngustă și lungă ; spre stînga urca, străbătînd șerpuitoare orașul, spre dreapta cobora către fluviu, într-o pantă abruptă. Vîntul căzuse, ca și

cum n-ar fi suflat pînă atunci decît pentru a izgoni orice urmă de zi din această parte a lumii ; din minut în minut, lumina scădea. Nici un zgomot nu spărga tăcerea și viața părea suspendată, într-atît de adîncă era nemișcarea din jur. Guéret simți cum îl cuprinde înșeet-încet un fel de vrajă care-i răpește orice libertate. Desigur că nu trecuseră mai mult de două, trei secunde, dar acest răstimp atît de scurt îl apăsa și-l strivea. Cele cîteva ceasuri trăite din zori și pînă în clipa aceea i se păreau un fel de viață stranie în mijlocul propriei sale vieți, o viață îngrozitoare, plină de durere și sînge, nici scurtă, nici lungă, imposibil de măsurat în convenții omenești, dar întreagă prin ea însăși, intercalată în adevărata lui viață ca un vis în cele douăzeci și patru de ceasuri ale zilei, și tot atît de deosebită de ea precum nălucirile nopții de gesturile pe care le săvîrșim în plină zi. Curînd avea să ia sfîrșit, el avea să se trezească, să-și reia grijile obișnuite, plictisul de dimineată, plictisul de seară. Dar dacă se va trezi cu mîinile însîngerate, dacă toată grozăvia asta e adevărată ? Era cu puțință oare ca acest coșmar să devină el însuși o realitate care să se amestece cu lucrurile zilnice ?

Strigă pe neașteptate :

— Ce te uiți la mine ?

— Vezi-ți, domnule, de treabă !

Vocea care-i răspundea era pițigăiată și obosită, o voce domoală ce nu izbutea să lege bine cuvintele.

— Dacă-ți închipui că mă sperii, spuse Guéret, cu groaza în suflet.

Așteptă și adăugă :

— ...cu bastonul ăla. Turnător bătrîn !

Bătrînul scutură din cap, roșu de minie.

— Turnător, eu ? Nici nu te cunosc, eu mă plimb pe strada mea. Va să zică ai făcut o tîlhărie, că ți-e frică de oameni ?

— Frică ! repetă Guéret.

Tremura de furie. Făcu un gest violent, ca și cum și-ar fi smuls hainele de pe el și, coborînd pe trotuar, înaintă un pas.

— Ce, crezi că mi-e frică de dumneata, nu ? întrebă.

Îl văzu pe bătrîn scuturînd iar din cap, cu gura căscată, și brusc se năpusti asupra lui și-i smulse bastonul. Se rostogoliră amîndoi pe șosea. Bătrînului îi sări șapca din cap, dînd la iveală o țeastă pe care părul cărunt era tuns perie. Agresorul apucă șapca de jos și încercă s-o înlese în gura bătrînului, care striga cu voce stinsă. O putere neobișnuită îl ajuta, o simțea furnicîndu-i mușchii asemenea unui curent electric, nerăbdătoare și voioasă. Bătrînul se zvîrcoli puțin încercînd să se elibereze, apoi picioarele îi întepeniră ; brațele captive nu se mai apărau. Spaima paraliza trupul ce se lăsase doborît ca un copăcel uscat ; doar fața sa mai dădea unele semne de viață, o viață abia pălîind în înțelegerea înfricoșătoare a morții, și care se refugia nu în ochii cu privire pustie și deja fixă, ci în mișcările demădărate ale fălcilor înleştîndu-se și descleştîndu-se pe mîna criminală. Bastonul înălțat căzu din nou, întii pe pieptul victimei, apoi, năprasnic, pe frunte și pe temple, pînă țîșni sînge.

Guéret se îndreptă dintr-o dată, văzînd firiocelele negre ce se prelingeau și se adunau laolaltă pe carnea galbejită. Nici un singur strigăt nu-l prevenise că-i pe ducă și moartea survenise în zgomotul sec al loviturilor de baston. În picioare îl examină gîfînd pe bătrînul ucis. O clipă mai tîrziu se depărtă cîțiva pași și privi în jur. Era o adevărată minune că nu-l auzise și nu-l văzuse nimeni. Mai ținea în mînă bastonul ucigaș ; îi dădu drumul, apoi, ridicîndu-l de jos, îl aruncă într-o gură de canal aflată chiar în apropiere ;

îl auzi izbindu-se de cîteva ori de pereții de piatră ; acum plutea pe apa murdară spre fluviul ce-l va înghiți și-l va purta atît de departe încît nimeni n-o să-l mai găsească vreodată.

Coborî strada fără a se întoarce. Era aproape întuneric. O fereastră se luminează, apoi alta, chiar în clipa cînd trecea pe dedesubtul ei. Atunci, începu să alerge ; coborîșul era atît de abrupt încît se poticni și fu cît pe ce să cadă. Picioarele i-o luară înainte fără voie ; știa că aleargă prea repede și face mult prea mult zgomot. O dată ajuns pe bulevardul ce mărginea fluviul, încotro s-o ia ? Începea să vadă teii profilîndu-se negri pe cerul stins. Mergea de-a lungul unui zid alb, de-o albeață ce lumina strada în dreptul său. Îl recunoscuse din fugă și se grăbi să treacă mai departe, pentru a scăpa de lumina difuză ce-l trăda. Într-o secundă va ajunge la grila depozitului de cărbuni. Acolo, se va opri să-și tragă sufletul și să chibzuiască pe ce drum s-o apuce, pentru că fluviul se afla acum la cîtiva metri doar și Guéret nu îndrăznește să se mai aventureze o dată pe drumul acela, să fugă pe malul râului căci amintirea acestui loc îl îngrozea. Deși era năucit, un gînd răzbea totuși la lumină și rămînea limpede : malurile Somnorosului, drumul, pădurea, întreaga zonă în care suferise de dimineată îi este interzisă în prezent, ca și strada pe care tocmai coborîse. O întoarcere era imposibilă, oricît de mult l-ar fi ispitit. Trebuie să meargă tot înainte, să poarte aiurea ciurma crimei sale, pe străzi ce nu l-au văzut de cînd începuse tot coșmarul.

Picioarele îi tremurau atît de tare încît se îndoi că-l vor mai ține pînă la imensa gaură de întunec pe care o căsca intrarea în depozit pe albul zidului. Încercă să încetinească goana și să meargă la pas, dar o schimbare de ritm impunea un efort de care nu mai era capabil. Un om istovit nu se oprește din fugă

pentru a umbla normal, ci-și urmează cursa pînă ce cade jos. Avu impresia că-i explodează coșul pieptului, incapabil să mai păstreze inima înnebunită ce se izbea de coaste și răsuflarea ca o vîlvătaie care-l umplea și-l mistuia.

Deodată se întrebă : „De ce mi-e frică ?” Într-adevăr, strada era pustie și doar bocănitul propriilor săi pași pe caldarîm rupea tăcerea ei ; și timp de-o secundă spaima lui șovăi. În aceeași clipă, silueta unui bărbat se ivi în capul trotuarului, pe locul unde zidul făcea colț cu bulevardul ; și acesta avea un baston în mînă ; auzind că cineva aleargă spre el, se opri brusc și strigă : „Care ești acolo !” dar apelul său nu obținu nici un răspuns și, de altfel, bocănitul pașilor încetase. Omul mai așteptă un moment, și-o porni apoi în susul străzii, umblînd prevăzător pe mijlocul șoselei. După ce depăși grila depozitului, nu îndrăzni să mai înainteze, se opri, scrută întunericul din jur și, cuprins de bănuieli, apoi de spaimă, coborî în goană spre bulevard. Guéret dăduse buzna în curtea depozitului de cărbuni. Nenorocitul ar fi fost pierdut dacă grila nu era deschisă : s-ar fi dat pe mîna trecătorului îngrozit, ar fi răspuns : *asasinul*, ca să termine odată ; dar acum, stînd culcat în spatele grilei, trupul i se destindea și sudoarea ce-i scălda membrele se zvînta în aerul răcoros al serii. Cu capul pe spate, cu ochii închiși, vedea un cer negru pe care se roteau aștrii.

Cînd deschise iar ochii, trecuse deja un sfert de ceas și era noapte. Un zgomot de voci îl trezi încet-încet din ațipeală ; părea să vină dintr-o clădire ce ocupa colțul cel mai depărtat al curții, și Guéret înțelese că-i vorba de aprinsul felinarului de la grilă. Era prea obosit ca să se poată ridica, dar izbuti să se tîrască de-a lungul unei stive mari de lemne, căreia îi dădu ocol pentru a se culca în spatele ei.

Era atît de năucit încît nu mai încerca nici un fel de sentiment ; asculta ca prin vis pașii ce traversau curtea în diagonală ; în dreptul grilei, se opriră ; auzi atunci un zgomot de bocanci cu ținte cățărîndu-se pe una din bornele ce străjuiau intrarea. Apoi, cineva fluieră încet. O clipă mai tirziu, acel cineva sări de pe bornă și pașii traversară din nou curtea. O ușă se deschise și se închise la loc.

Guéret așteptă. Stăvilită de grămada de bușteni, lumina felinarului nu ajungea pînă la el, dar o ghicea deasupra capului. Un miros proaspăt și greu de pămînt și de lemne se înălța jur împrejur și Guéret îl aspiră cu lăcomie, ca și cum asta i-ar fi redat puterile. Mîinile începură să-i sîngereze iar ; își dădea seama ori de cîte ori îndoia degetele, dar nu-i mai venea să se ridice și nici să fugă. Impresia de-a fi atins oarecum limita nefericirii sale îi dădea o liniște nouă. Chiar dacă l-ar descoperi în spatele grămezii de lemne și l-ar aresta, tot nu va putea suferi mai mult decît suferise astăzi. Era istovit. În tăcerea care domnea, abia mai deslușea sunetul ritmic al propriei sale respirații, măsurînd, poate, ultimele minute de libertate ce-i mai rămîneau.

Un orologiu bătu undeva departe ; la început nici nu-i trecu prin cap să afle cît e ora și n-apucă să numere decît trei bătăi, dar trebuie să fi fost șapte, căci era întuneric beznă. În fața lui, bulgării de carbune captau reflexe felinarului și străluceau ca sticla. Îi contemplă, cu ochii împovărați, apoi, lăsînd să-i cadă capul, după ce o clipă îl ridicase, adormi cu obrazul lipit de pămînt.

Somnul dură pînă spre miezul nopții doar. Îl trezi ceva care trecea și revenea apoi cu încăpățîinare atîngîndu-i aproape obrajii. În visurile dezlîinate, acel ceva luase forma unei mîini uriașe care încerca să-l înhațe de păr și, căutînd să se ferească de acest contact, fă-

cea niște mișcări convulsive, scuturînd din umeri. Nu era decît un șobolan dintr-aceaia lucioși și ghiftuiți, iscați parcă spontan din cărbune, ziua dormind și noaptea hoinărind prin depozit, ca printr-o grădină de baam, cu miresme tari și alei întortocheate.

Guéret se ridică în picioare și se apropie cu pași impleticiți de zidul ce-l călăuzi pînă la grilă; era încuiată și felinarul stins, dar luna revărsa o lumină crudă și puternică, a cărei sclipire îl sili să se frece la ochi. Curtea avea forma unui dreptunghi. Un spațiu de vreo cincisprezece metri despărțea colțul unde se afla grila de biroul de comenzi, o căsuță cu un singur etaj, în dreapta căreia se deschidea o altă ieșire spre stradă. De-a lungul unui perete se întindea o streășină ușor înclinată, lungă cît să adăpostească de ploaie un docar cu hulubele la pămînt și-o stivă mare de vreascuri ridicată lîngă zidul casei.

În mijlocul depozitului se înălțau trei grămezi de cărbuni de mărime egală, separate între ele, în ciuda surpăturilor ce le bonteau vîrfurile și tindeau să le apropie la bază. Toate trei răsfrîngeau cu putere lumina în care erau scăldate; un perete proaspăt tencuit n-ar fi părut mai alb decît laturile lor expuse în bătaia lunii, dar în timp ce tencuiala n-are luciu, fațetele diamantine ale mineralului străluceau ca o apă ce se vîltorează și sclipește. Șuvoiul acela de lumini încremenite dădea grămezilor de huilă și antracit o înfățișare stranie; păreau să zvîcnească asemenea unor ființe cărora astrul magic le insufla, timp de cîteva ceasuri, o viață misterioasă și înfricoșătoare. Una din ele avea în coastă o lungă spărtură orizontală ce forma o brazdă în care nu răzbea lumina, și dunga aceea neagră te făcea să-ți închipui un rînjat mut pe-o față de metal. În spate, umbrele lor se contopeau aproape, căscînd niște hăuri triunghiulare din care păreau să se fi înălțat pînă la fața pămîntului, ca dintr-un

iad. Așezarea lor cu totul întâmplătoare le dădea aerul unor făpturi ciudate care stau la taifas, și le înveșmînta într-o sinistă măreție. Privite mai îndelung în tăcerea miezului de noapte, sub bolta neagră pe fundul căreia luna părea ținută pe vecie, deveneau tot atît de înspăimîntătoare ca niște zei care asistă la o tragedie avînd drept subiect însăși soarta creațiunii.

Nici o adiere nu tulbura văzduhul. Ca pe un tărîm vrăjit, orice urmă de viață pierise dintre ziduri. Obiectele, transfigurate de iluminăția orbitoare, nu mai aparțineau acestei lumi ci unui univers necunoscut omului, și te-ai fi închipuit printre ruinele unei cetăți, dar nu o cetate terestră, într-atît de tulburată și-era inima de toată măreția și dezolarea ce domneau acolo.

Guéret privi cîtva timp înaintea lui, neînțelegînd prea bine unde ia sfîrșit visul și unde începe trezia. Cu cinci ore mai devreme, cînd dăduse buzna în depozit dorind să evite trecătorul care venea spre el, era prea obosit ca să rețină înfățișarea locului unde se refugia ; cu creierul încetșat de năluciri, făcuse trei sau patru pași, pînă la prima grămadă de cărbuni. Încă nu-l tulbura nici o amintire ; era ca un copil uluit de priveliștea piramidei scînteietoare la poala căreia se afla și, aplecîndu-se, vîrî mîna ca într-un torent din care soose o piatră neagră, cu crăpăturile fulgerate de scînteii jucăușe.

O bucată de cărbune. O păstră o clipă în palmă, după care îi dădu drumul. Înconjură agale prima piramidă, 'trecu prin fața celei de a doua și ajunse în mijlocul curții, pășind ca un somnambul. Se poticnea de pietrele pavajului ; privea pierdut în jur, recunoscînd încet-încet depozitul, deși haosul din mintea sa rămînea același. Imagini dezlîinate îi răsăreau dinaintea ochilor, fără să reușească să le îmbine, să le dea o înfățișare cît de cît reală.

Faptul că traversa curtea nu mai era vis. Vis era mîna care, adineaori, căuta să-l înhațe de păr, dar pașii ce-l purtau spre casa de la capătul depozitului erau aievea. Le auzea bocănitul; își vedea umbra luîndu-i-o înainte, mică și neagră, apoi mai lungă, și mai lungă dintr-o secundă într-alta, ca și cum se grăbea să ajungă mai repede și-l trăgea de picior.

În fața casei se opri. Trei trepte duceau spre o ușă căreia cineva îi scosese clanța. Obloanele erau închise. Urcă cele trei trepte și, cu spatele rezemat de ușă, examină întreaga întindere a depozitului. Cele trei piramide aliniate în diagonală, stiva de lemne în umbra căreia se culcase, grila închisă, creasta zidurilor albe, streășina neagră, docarul cu hulubele la pămînt, ca și cum ar fi dormit, înfățișarea fantastică a întregului peisaj îl tulbură. Coborî treptele și se îndreptă spre docar. Privind toate aceste lucruri de aproape, reușea să le despoaie de învelișul halucinant pe care îl dobîndeau în luminile nopții. De altfel, acum își amintea de acest depozit. A mers va să zică de-a lungul zidului și-a pătruns pe grilă în acest loc pe care îl știa de altfel dinainte, căci auzise despre el. Nu cumva chiar de aici provenea cărbunele pe care îl ardea acasă? N-avea rost să se mai sperie degeaba, trebuia să găsească un mijloc de-a evada din această închisoare. Poate că grila n-a fost încuiată? Sau va sări peste ea, simplu. A reușit el să se cațere pînă la primul etaj al restaurantului Londe.

La această amintire se opri brusc, ca și cum ar fi primit un pumn în obraz. Viața conștientă reîncepea, după ce, un timp, șovăise într-un soi de pîclă. Memoria se dezmeticea dintr-o dată; zadarnic a încercat să trișeze, era mai tare ca dînsul; numai somnul sau moartea puteau s-o răpună. Asta îl și înfricoșa de altfel. Nu se mai putea amăgi, trebuia

să-și urmeze viața în sensul pe care i-l dăduse din
ajun.

Cu douăzeci și patru de ore mai devreme, încă
mai avea voie să acționeze ca toată lumea, să stea
acasă sau să iasă afară, să se întindă în pat sau să se
plimbe pe câmp, să discute cu oamenii întâlنيți în-
tîmplător pe stradă sau să tacă ; acum nu mai pu-
tea face un pas cu alt scop decît acela de-a se feri de
oameni, nici să se oprească fără a se ascunde numai-
decît. Rămînînd în depozit, risca să fie descoperit ;
evadînd, risca să fie prins pe stradă, pe drum, în mij-
locul cîmpului. Nu mai era liber. Ca și cum viața sa
în închisoare ar fi început deja. Primul trecător ivit
în cale poate deveni temnicerul său ; o femeie, un
copil întîlniți la un colț de stradă pot deveni stăpîinii
libertății sale, exceptînd cazul cînd i-ar ucide așa cum
l-a ucis pe bătrîn, dar mîna lui n-ar mai fi în stare,
își dădea seama. Forța ucigașă ce-i fusese hărăzită în
ajun, ca un fel de dar, îi era luată acum înapoi. Se
regăsea timid și slab, cel de altădată, dar cu spiritul
împovărat de amintiri pe care zadarnic încerca să le
izgonească, și-a căror grozăvie îl făcea să geamă. Avea
fierbințeli, sudoarea i se prelingea pe șira spinării și-i
lipea cămașa de carne. De disperare își frîngea mîi-
nile, apuca vesta, căuta pielea de pe piept ca s-o
sfișie parcă. O frică mîrșavă îl țintuia în acest un-
gher al depozitului, frica să nu fie văzut în caz că ar
ieși din umbra pe care streășina o arunca asupra-i.
Cînd îl izbea lumina, avea impresia că ea urlă ca
să-l denunțe și-și pierdea capul, în timp ce acolo, în
întuneric, putea chibzui.

Primul lucru pe care trebuia să-l facă, o dată ieșit
din depozit — și oricum avea să iasă de acolo —
era să se întoarcă acasă cît mai repede. Cheia o avea
în buzunar. Va intra fără s-o trezească pe nevastă-sa
și va lua toți banii de care dispunea. Apoi, va pleca

pe jos în oraşul vecin şi va sări în primul tren. Mai avea încă patru sau cinci ore pînă-n zori ; destul, cu condiţia să ia o hotărîre.

Făcu vreo cîţiva paşi pe lîngă stiva de vreascuri, în umbră, ca şi cum umbra aceea ar fi fost un refugiu pe buza prăpastiei de lumină. Laşitatea biruia chiar şi instinctul ce-l îndemna să fugă. Orice pretext era bun pentru a prelungi aceste primejdioase momente de şovăială. Trebuia să chibzuiască şi să răsuflă un pic.

În preajma docarului, se izbi cu piciorul de un hîrdău aşezat între cele două hulube. În apa cu care fusese spălată trăsura, plutea un burete. Se uită la apă şi-i veni ideea să-şi spele mîinile, pentru a şterge petele suspecte ce l-ar fi putut trăda şi, cum se aplecă peste hîrdău, îl apucă deodată pofta să vadă cum arată. De-o zi şi-o noapte nu-şi văzuse faţa şi tocmai din acest motiv dorinţa lui era mai imperioasă. Ce înfăţişare avea acum, după ceea ce făptuise ? Vroia să ştie neapărat. O formă tulbure se ivi la suprafaţa apei, un fel de umbră din care nu desluşea decît conturul capului şi-al umerilor ; umbra aceea tremura la răsuflarea lui, pentru că ingenunchiase chiar lîngă hîrdău, şi nu-şi vedea de loc trăsăturile feţei, nici expresia ochilor.

Atunci, uitînd frica de lumină care-i interzicea să iasă de sub streaşină, înşfăcă hîrdăul de toarte şi-l cără în bătaia lunii. Gemea, ca şi cum această povară l-ar fi sleit de puteri. Din nou ingenunche şi se aplecă, dar nu se aşezase bine şi propria sa umbră îl împiedica să vadă. Dădu ocol hîrdăului, aruncă deoparte buretele şi aşteptă pînă ce suprafaţa apei se linişti.

Neaplecîndu-se prea tare, stînd aproape drept, reuşea să se vadă ; apa nu era limpede, dar luna o preschimba într-o oglindă ; încet-încet, creţurile ce-i brăz-

dau luciul se netezeau și imaginea pe care o deslușea devenea din ce în ce mai clară ; acum nu mai mișca : într-adevăr el era omul acela imobil.

Rămase neclintit câteva minute. Își vedea părul vîl-voi, îmbrăcămintea răvășită și barba ce-i adumbrea obrazii. Se aștepta la asta și nu se miră cîtuși de puțin. Și, totuși, cum sta așa, ingenunchiat, cu brațele atîr-nînd de-a lungul trupului, părea victima unei fascinații și nu făcea nici o mișcare. În propria sa imagine răsfrîntă percepea tremurul ușor ce-i agita tot trupul. Niciodată nu va reuși să-și dezlipească ochii de pe reflexul magic. Scăldat într-o lumină sinistră, acum nu se mai temea de lună ci de privirea care întîmpina privirea lui și-l pironea acolo ca printr-o vrajă. Văzuse de prea multe ori privirea aceea pentru ca s-o bage în seamă ; acum, ea venea spre dînsul și-l căuta, vorbind și trăind în sfîrșit, la fel ca și gura aceea cu buzele tremurătoare, gata să se depărteze și să răcnească. Și fața din fundul apei părea să urce, să se înalțe încet afară din hîrdău. O recunoscuse un moment, dar numaidecît ea se schimonosi de groază și nu mai era aceeași. Dintr-o clipă într-alta avea să iasă din apă, să plutească prin aer înaintea lui și să strige. Picioarele i se încordară brusc. Se ridică dintr-o zvîcnire și răsturnă hîrdăul.

Tăcerea din jur îi vuia în urechi, dădea alarma, ca și cum zgomotul hîrdăului ce se rostogolea pe pietre ar fi trezit noaptea. Cu pumnii la tîmple, Guéret alergă în spatele unei grămezi de cărbuni apoi se repezi spre grila pe care zadarnic încercă s-o deschidă răsucind cu furie mînerul cînd într-o parte, cînd în cealaltă, înnebunit de hîrșitul pe care îl provoca astfel. Grila era încuiată. Se cățără pe bornă, ca individul care aprinsese adineaori felinarul, dar, odată sus, își dădu seama că orice încercare de-a atinge creasta zidului e zadarnică. Răbdarea, forța, timpul

îi lipseau. Zorile erau aproape. Sări jos și alergă spre casă. Ultimele sale puteri se istoveau repede ; dacă nu fuge imediat e un om pierdut. Poate că dinadins fusese închis în depozit ; ghiciseră probabil că se va refugia acolo și Guéret avu senzația că cineva îl pîndește de după grămada de cărbuni și se amuză de groaza lui. Urcă din nou cele trei trepte, încercă să deschidă ușa ce rezista cum rezistase și grila.

Totul i se întuneca în fața ochilor ; genunchii îi tremurau. Lacrimi de frică i se prelingeau de-a lungul obrazilor. Zări docarul și se urcă pe el, fără să-și dea seama ce face ; acesta basculă încet, ridicîndu-și hulubele. Guéret vru să se tragă îndărăt, dar era prea tîrziu și dîndu-și seama că o să cadă, sări în vîrfurile stivei de vreascuri ce-l susținu o clipă, după care simți că-i fuge de sub picioare, dar acum creasta zidului îi era la îndemînă. N-avea decît să ridice brațele și să se cațere ajutîndu-se cu genunchii, stîlcindu-și trupul de piatră. De fapt, escalada zidul unei închisori.

Dedesubt, legăturile de vreascuri se rostogoleau cu un răpăit de grindină. Rămase o clipă pe creasta zidului, cu pieptul zdrobit de efort. Apoi, îmbrățișă piatra și se aruncă de cealaltă parte, bălăbănindu-și picioarele deasupra străzii. Cîți metri îl despărteau de caldarîm ? Habar n-avea, nu se mai putea gîndi. Degetele i se descleștau încet-încet. Trebuia să-și dea drumul alunecînd pe lîngă zid. Să-și dea drumul alunecînd ? Cum anume ? Deodată, scoase un strigăt și căzu.

PARTEA A DOUA;

I

— Urîtă vreme, doamnă Londe. O să zici că-i timpul să fie așa. Totuși, uneori, iarna mai întîrzie un pic. Oh ! Și frigul ăsta... Dar dumitale nu ți-e frig ?

— Tot friguroasă de cînd te știu, doamnă Couze. Mie la mîini să-mi fie cald și la picioare, pricepi ? Cu încălzitorul și mitenele mele, nici nu-mi pasă.

Doamna Couze scoase un chicot lipsit de veselie.

— Mitene, făcu ea. Mă și vezi trebăluind la bucatărie cu mitene ? Noroc că la mine în bucatărie e mai cald decît aici.

Doamna Londe păstră o tăcere plină de demnitate.

— N-am zis cu răutate, zău așa, reluă doamna Couze. Te rog să mă ierți dacă te-am necăjit cumva.

— Aș, de unde, doamnă Couze. Mențin aici temperatura care-mi place mie, și dacă sufăr din pricina asta, mă privește.

Rostise cuvintele cu o voce fermă și calmă și-și privi interlocutoarea, vrînd parcă s-o provoace să obiecteze ceva la spusele sale, dar doamna Couze nici nu se gîndea la una ca asta : era ușor s-o pui cu botul pe labe pe această femeie sfrijită, care dîr-

dăia de frig și-și freca într-una mâinile, fără a îndrăzni să ridice ochii ; munca istovitoare cu care se îndeletnicea îi uzase și-i vlăguise trupul ; îmbrăcată în veșnicul ei camizol de bumbac, ședea ghemuită pe scaun, ca un copil care se teme să nu ocupe loc prea mult. Cu ochii sclipitori, cu fruntea și obrajii congestionați, părea veșnic luminată de flăcările plitei și-ai fi spus că focul, jivina fioresă pe care bucătăresele o stînesc mereu din birlog cu vătraiul, i-a sărit într-o zi drept în față, căci nu mai avea nici gene, nici sprîncene, iar pielea tăbăcită și lucioasă păstra parcă un reflex de incendiu.

— O să cam trebuiască să plec și eu îndată, spuse ea după vreo cîteva secunde. Uite că s-a și întunecat.

Doamnei Londe nu-i plăcea singurătatea.

— Poți să mai rămii un pic, spuse pe un ton poruncitor.

— Păi mă așteaptă cina, doamnă Londe. Și p-ormă nu-mi place să umblu singură acum.

— Eh, asta-i ! Va să zică, a intrat frica și-n dumneata, ca-n toată lumea. De ce ți-o fi frică ?

— Eh, o femeie singură, pe stradă, poate oricînd s-o pățească.

— O femeie tînără, zic și eu, dar dumneata ești destul de bătrînă ca să te lase-n pace.

— Și dacă-mi taie beregata ca să-mi fure punga, sau îmi crapă capul cu bîta, ca lui domnu' ăla săracu...

— Lasă, doamnă Couze, nu-ți mai fă gînduri negre. De șase săptămîni toată lumea fierbe pentru un bătrîn amărît, ucis la un colț de stradă. Ca și cum lumea nu s-ar ucide peste tot. Ce-ai zice dumneata dacă ai locui la Paris, unde sînt căsăpiți cel puțin zece oameni pe noapte ?

— Taci, doamnă Londe. Mă și sperii. Spui asta cu un calm...

— Nu văd de ce mi-aș face sînge rău pentru atîta lucru.

— Deunăzi domnul Grosgeorge îi zicea doamnei că pofta de-a ucide e molipsitoare ca gripa și d-aia crimele se țin întotdeauna lanț.

— Și doamna ce-a zis ?

— N-a zis nimic, ea nu zice niciodată nimic.

— Păi vezi că nici ea nu crede ?

— N-aș zice că-i așa. Avea o înfățișare foarte ciudată. Asta-i ca și cu ziarul, de-o bucată de vreme...

— Cu ziarul ?

— Da, se repede la el.

— E firesc. Și eu fac la fel, și dumneata. Vrea să afle ce mai e nou.

— Dumneata n-ai văzut-o ca mine, doamnă Londe. Ce, dumitale îți tremură mîinile cînd deschizi ziarul ? Nu, este ? Ei bine, ei îi tremură. Și asta numai de cînd cu povestea aia cu domnișoara Angèle.

— Și ce-i cu asta ?

— La naiba, îi e frică.

— Dacă i-ar fi frică, n-ar umbla noaptea.

— Adevărat, alaltăieri s-a dus să ia un pachet de la gară, după cină...

— Știu, un pachet de la Paris.

— Da p-asta de unde o mai știi ?

— Tare curioasă mai ești.

— Ba de loc, dar așa i-a spus și lui domnu', cînd s-a întors. Un pachet de la Paris, cu niște cizmulite.

— Păi vezi...

— Zău că nici nu-ți vine a crede cum le mai ghi-cești pe toate ! Înainte, aș fi priceput foarte bine că domnu' i-a spus domnișoarei Angèle și domnișoara Angèle ți-a povestit dumitale, dar cum domnu' nu se mai întîlnește cu ea...

— Las-o pe Angèle în pace.

— Vai ! iartă-mă, doamnă Londe. Știu că n-ar fi trebuit s-aduc vorba despre asta. Cred și eu că ești mîhnită. O fată așa de drăguță... Cu rana aia pe obraz... Ce om, ce bestie, doamnă, și Guéret ăla ! O piază rea pentru toate cunoștințele lui, și mai ales pentru nevastă-sa. Dar cu ea ce s-o fi întîmplat, ai idee ?

Doamna Londe întîmpină aceste ultime cuvinte cu o strîmbătură : nu-i plăcea să spună *nu* la asemenea întrebări.

— Știu ce știi și dumneata, răspunse în cele din urmă. Ce-i sigur e că a plecat din oraș.

— Cică s-a întors acasă, în Bretagne. Camerista l-a auzit deunăzi pe domnu' că-i zicea doamnei că Guéret n-ar fi trebuit să se însoare cu o femeie ca doamna Guéret și că de aici se trag toate.

— Da ? Și doamna ce-a răspuns ?

— Nimic. Ți-am spus doar că nu spune niciodată nimic. Dacă n-ar deschide gura ca să dea ordine, ai zice că-i mută. Dumnezeule, eu stau aici și trîncănesc, și uite că se face noapte. Acuma chiar că plec, zău așa.

— Treaba dumitale.

— La revedere, doamnă Londe. O s-o iau repede pe mijlocul șoselei. Dacă auzi cumva niște strigăte, să știi că pe mine mă asasinează.

— N-are de ce să-ți fie frică, doamnă Couze.

— Așa zici dumneata întotdeauna. Norocul dumitale că rămii acasă. Gata, am fugit. La revedere, doamnă Londe. Lasă, nu te mai ridica.

— La revedere.

„Să mă ridic, făcu doamna Londe cu jumătate glas, cînd fu singură. Asta-și închipuie că de ea nu mai pot eu. Hai, fugi, băbătie fricoasă“, adăugă aplecîndu-se pe fereastră.

Ultimele cuvinte fuseseră spuse cu un amestec de ciudă și dispreț și atît de tare încît ea însăși tresări. Privi stingherită în jur și tuși cum fac adeseori oamenii care vorbesc singuri, pentru a-i face să creadă pe cei care i-ar fi auzit că-și dreg vocea și zgomotul vorbelor e doar o tuse.

Totuși, dacă faptul că mormăi și exclami de unul singur face parte din micile neajunsuri ale bătrîneții, doamna Londe avea toate scuzele, căci în ultimele luni vîrsta se purta foarte hain cu ea. Vederea îi scădea ; fără ajutorul lornionului, de curînd achiziționat, vedea foarte prost, dar nu îndrăznea să-l folosească în public. La ce bun frumosul ei păr negru, care încă mai rezista, dacă-și pocește fața cu asemenea instrument ridicol ? În definitiv, n-avea decît cincizeci și cinci de ani. Clienții și-i recunoaște și fără lornion iar cînd o s-o apuce cheful de citit sau de cusut, o să se închidă în cameră. O supăra mult mai mult faptul că de la o vreme era din ce în ce mai tare de urechi ; la început pusese totul pe seama celor care îi vorbeau, socotind că au un defect de exprimare, dar pînă la urmă a trebuit să recunoască adevărul : unul cîte unul, toate simțurile sale o trădau. Singura persoană care se mai putea face auzită de ea era Angèle : tînăra femeie știa exact la ce diapazon trebuie să-și pună vocea, pentru a străpunge pîcla acestui început de surzenie.

Doamna Londe clătina din cap, gîndindu-se la aceste lucruri, aruncă o privire pe fereastră și se ridică în picioare. O pelerină scurtă de lînă neagră îi ocrotea umerii de frig și-i dădea ceva din înfățișarea unui preot cu glugă. Cu pași apăsați, făcu înconjurul camerei, frecîndu-și mîinile și, cum se îndrepta spre fotoliu, amintirea doamnei Couze îi reveni în minte : „Toate-s moarte de frică“, murmură ea iritată.

Panica ce cuprindea orașul după asfințitul soarelui o îngrijora. Dacă și bărbații se vor molipsi de biciclicia femeilor, atunci s-a zis cu restaurantul ; căci pentru a ajunge pînă acolo trebuia să cobori cîteva străzi lungi și prost iluminate, iar asemenea plimbare nu era de loc veselă iarna.

Acum se afla în fața șemineului și aprindea lampa de gaz : „Îi păstrez numai pentru că s-au obișnuit aici, își spuse așezînd la loc abajurul pe manșonul de sticlă. Nu le plac schimbările. Ca să nu mai punem la socoteală că sînt singura din regiune cu prețuri atît de convenabile. Nu-i vorbă că le și impun. Poate nu chiar ca altădată, pe vremea cînd Angèle mai ieșea cu ei...”

Gîndurile sale făcură un salt în generalități, vrînd parcă să scape de suferința unei amintiri prea exacte :

„Oare de ce toate supărările astea ? spuse cu voce tare. De ce m-o fi lovind soarta așa din senin ? Acum trei luni mă credeam nefericită, dar eram fericită, da, fericită. Mîncam, dormeam fără grijă. Viața mea părea rînduită pentru totdeauna...”

Luă lampa și traversă camera pentru a merge să deschidă dulapul.

„Am ajuns să-mi fie frică de ziua de mîine, continuă scotocind cu brațul printre rochii și șaluri. De cîte ori aud că ciocănește cineva la ușă mi-e frică de Dumnezeu știe ce. Nimeni. Bineînțeles că nu-i nimeni în dulap. Întîi și-ntîi, cum să încapă aici ? Ar trebui să aibă un metru și douăzeci. Eh, babele astea cu poveștile lor... Nu-i vorbă, acum trei luni nici nu mă gîndeam să controlez prin cameră.”

Inchizînd dulapul, doamna Londe se îndreptă spre pat și puse lampa pe lespezile pardoselii.

„Cred și eu că doamnei Grosgeorge îi tremură mîna cînd deschide ziarul. Parcă mie nu ? Mi-e groază

de sînge. Numai gîndul că m-ar putea atinge cineva cu vîrfurile cutitelor...

Îngenunchie vînd parcă să se roage la Hristosul care-și ridică brațele asupra ei și-a spaimelor sale, dar nu-l vedea.

„La vîrsta mea, gemu ea, să stau așa în genunchi și să mă uit sub pat ! Ar fi grozav să și găsesc pe careva. Dovadă că nu-s prea convinsă, deși n-aș ieși din cameră fără să mă asigur că nu-i nimeni ascuns aici.“

Sprijinindu-se în palme, se aplecă înainte pînă atinse lespezile cu părul ; sîngele îi coborî în cap, vîjîind.

„Nu văd nimic, suspină ea, ar fi trebuit să-mi pun lornionul. Lampa asta nu bate pînă-n fund. În fine, oricum nu cred că s-ar putea strecura cineva acolo, cît de subțire ar fi. Totuși, parcă poți ști ! lumea-i dată dracului cînd e vorba să facă rău unor oameni cinstiți.“

Vocea i se pierdea sub pat. Ghemuită astfel și gemînd, doamna Londe părea o dihanie mătăhăloasă care fornaie trist la poarta temniței sale. În spatele ei, amurgul de iarnă lumina stins fereastra și ea nu mai clintea, nu mai vorbea ; privirile întunecate isco-deau în stînga și-n dreapta ; enormă și sclipitoare în teaca-i de serj lucios, crupa împietrită a doamnei Londe părea să înjure ultimele raze ale zilei.

Seara, după ce încuiase ușa restaurantului și vîrîse clanța în buzunar, urcă în odaia Angelei. Fata se culcase de mult și stinsese lampa. Vizita doamnei Londe o miră și-o făcu să se teamă de cine știe ce întîmplare extraordinară.

— Ce s-a-ntîmplat ? întrebă din fundul patului.

Doamna Londe răsufală un pic și puse lampa pe șemineu.

— Ce vrei să se întîmple ? răspunse cu o prefăcută voioşie. Am venit să-ţi spun noapte bună. Sper că nu dormeai.

Trase un scaun la piciorul patului şi se așeză.

— Astă-seară, continuă, în timp ce eram jos, m-au apucat tot soiul de gînduri negre. Dar ce ai de te ascunzi acolo ? spuse pe neaşteptate, văzînd că fata ţine cearşaful în dreptul obrazului.

— Îmi bate lumina în ochi.

— Păi sigur, totdeauna mă întrerupi cînd încep să vorbesc.

Se ridică bodogănînd şi puse lampa pe-o masă, într-alt colţ al odăii, în așa fel încît patul Angèlei se află iar în întuneric.

— Îţi spuneam că m-au apucat tot soiul de gînduri negre. Da. M-am molipsit şi eu de tristeţea clienţilor mei. Nu mai discută ca pe vremuri. Asta-i sigur.

— Niciodată n-au fost prea vorbăreţi ; numai cînd se certau.

— Aş prefera să-i văd certîndu-se. Degeaba spui : tăcerea asta nu-i a bună. Niciodată de cînd îi cunosc n-au avut asemenea mutre.

— Ei şi ? N-ai decît să-i laşi în pace.

— Bravo ! Şi dacă pleacă ?

— Cine ţi-a spus că au de gînd să plece ?

— Nimeni. Dar dacă tac, înseamnă că-s nemulţumiţi, şi dacă-s nemulţumiţi, pot foarte bine să plece. Aşa-mi spune mie inima.

— Mie-mi spune că vor rămîne, pentru că aici e mai ieftin decît în altă parte.

— Şi confortul, fetiço, spuse doamna Londe cu o însufleţire subită. Crezi că e chiar atît de plăcut să vii să cinezi la Lorges, cînd mulţi din ei locuiesc la Chanteilles, iar la Chanteilles e veselie, lume multă şi lumină ? În timp ce Lorges are o faimă sinistră şi

străzile nu-s luminate. Chiar și cel mai calic dintre domnii ăștia ar da bucuros douăzeci și cinci de centime în plus, ca să cineze într-un restaurant de unde se poate întoarce acasă fără să-i taie cineva beregata pe drum.

— Tanti, ce-mi spui mie toate astea ? Mi-ai promis doar...

— Dar lasă-mă, dragă, reluă doamna Londe cu o iritare pe care nu și-o mai putea stăpîni. Simt și eu nevoia să vorbesc. Tu trebuie să mă ascuți. Toate astea mă apasă, pricepi ? Adineaori, a trecut pe aici doamna Couze. Alta care moare de frică de cîte ori scoate nasul din casă. Asta mă scoate din sărîte. Cînd oamenii încep să intre în panică, într-un orașel ca Lorges, e rău pentru toată lumea. Nu vreau ca cineva să oreadă că-și riscă viața ca să cineze în restaurantul meu. Și-a venit și iarna. De la ora cinci e o beznă de-ți bagi degetele în ochi. Haide, sper că n-ai de gînd să plîngi acum, nu-i așa ? Ai ajuns să-mi faci viața imposibilă cu crizele tale de lacrimi. Nu-i vorbă, nici înainte nu prea mai era vesel aici. Angèle ! Mă auzi, Angèle ?

— Da.

— În interesul tău, ca și-ntr-al meu, am să-ți pun o întrebare, o întrebare serioasă. Știi numele celui care te-a atacat ? Cine-i ? Spune-mi !

Angèle se prăbuși în fundul patului, cu capul ascuns între brațe. O clipă, din cauza lacrimilor, nici nu fu în stare să răspundă, apoi, dintr-o dată, strigă :

— Mi-ai promis doar că n-ai să-mi mai vorbești despre asta. Lasă-mă atunci !

Doamna Londe nu clinti, obișnuită probabil cu izbucnirile Angèlei.

— Am ajuns la capătul răbdării, spuse în cele din urmă cu voce scăzută. Sînt unii care pretind că știu foarte bine numele aceluia bărbat și că-i de datoria ta

să ajuti justiția. Cum, tu nu pricepi că tăcînd stîrnești tot orașul împotriva noastră ? Dacă-n iarna asta va fi atacat cineva pe stradă, lumea o să spună precis că așa ceva nu s-ar fi întîmplat dacă l-ai fi denunțat pe agresorul tău. Și-atunci nu ne mai rămîne decît să ne luăm tălpășița de aici.

— Dar nu pot să-ți spun numele lui, de vreme ce nu-l știu.

— N-ai să mă convingi că nici nu l-ai văzut măcar. Ia spune, cum arăta ?

— Eram pe malul apei. El a venit pe la spate și m-a lovit în cap. Asta-i tot ce știu.

— Bine, dar ai fost văzută cu el pe drum, nefericito ! Doamna Koppe te-a văzut. Ceva mai departe, te-a văzut și femeia care închiriază scaune la biserica Saint-Jude.

— Atunci întreabă-le pe ele cu cine eram, dacă m-au văzut așa de bine.

Acest răspuns fu urmat de o lungă tăcere, întreruptă doar de suspinele înăbușite ale Angèlei și de răsufierea zgomotoasă a doamnei Londe, care se străduia să se țină dreaptă în scaun, vrînd să pară desigur mai redutabilă și să-i impună astfel tinerei femei. Capul pe jumătate luminat de lampa așezată chiar în spatele ei, precum și profilul prelung i se detașau decupate într-un soi de haló. Reflectă astfel cîteva secunde ; după ochii strălucitori părea preocupată să caute o răutate cît mai usturătoare.

— Las'că vedem noi, spuse în cele din urmă, ce-ai să spui la tribunal.

Angèle se potolise.

— Mai că-mi vine să și rîd, răspunse ea calm. De ce să-mi fie frică de tribunal ?

— O să spună că ești complice, că ai primit bani ca să taci,

— Asta va trebui întâi și-ntîi dovedit.

— Avocații dovedesc tot ce vor și tu ai să intri frumușel la închisoare.

— Mă iei drept un copil de doisprezece ani ca să încerci să mă înfricoșezi ? De cînd se bagă la închisoare victimele ?

Urmă o foarte scurtă pauză, după care doamna Londe reluă cu răbdarea și ferocitatea unei insecte :

— Spun că cel care te-a atacat va fi pedepsit, dar și tu ai să fii pedepsită pentru tăcerea ce-a împiedicat justiția să pună mai repede mîna pe el și, cine știe ? ai să fii poate cauza altor crime și mai groaznice, pentru că libertatea acestui individ e un pericol public, și el e liber datorită tăcerii tale, drăguță. Dacă în seara asta, de exemplu, i-ar trăsni prin cap să-mi taie beregata, îți dai seama că vei fi trasă și tu la răspundere ?

— Eu, tanti ? De unde și pînă unde ?

— Pentru că refuzi să-mi spui numele lui.

— Îți repet că nu-l cunosc. Nu știu nimic despre el. Nici n-aș putea spune cum arăta la față.

— Totuși ai fost văzută stînd de vorbă cu el pe drum. Există martori.

— Martorii mint.

— Ai să explici asta la tribunal, fetiço.

— Ah ! dar lasă-mă, tanti. De ce mă chinuiești ?

— Spune-mi doar dacă-i domnul Guéret sau nu. Există unele bănuieli care apasă asupra lui. Dacă nu-i el, faci o faptă bună spunîndu-mi. Doar nu vrei să fie urmărit un nevinovat, nu-i așa ? Și-apoi e vorba și de nevastă-sa. Gîndește-te la nevastă-sa. Ei hai, el este ? Nu trebuie să-mi spui decît da sau nu.

Angèle se ridică în capul oaselor.

— Nu răspund nimic, spuse apăsător. Lasă-mă !

— Nu răspunzi, repetă doamna Londe ridicîndu-se și venind foarte aproape de ea. Și ce-ai zice tu dacă mie, de exemplu, mi s-ar face pînă la urmă lehamite de tine ? Dacă te-aș da afară din casă ? Cînd te-au adus de acolo, nu te țineai așa de bătoasă.

Vocea i se ascuți brusc și începu să strige, aplecată asupra tinerei femei, a cărei formă albă se deslușea în fundul patului.

— De arestat, tot o să-l aresteze pînă la urmă pe banditul ăla, auzi ? Și-ai să-ți primești și tu partea. Ești complice, ți-a dat bani ca să taci. Toată lumea vorbește. Asta-i sigur.

— Nu-i adevărat, spuse Angèle agitîndu-se. Dacă îți spun că nu-i adevărat ! Înainte mă credeai. Vorbea ca un om care se înăbușe. Doar ai văzut în ce hal eram ; cum poți să-ți închipui că nu m-aș răzbuna, dacă aș cunoaște numele lui ? Îl urăsc mai mult decît îl urăști tu. La ghilotină aș vrea să-l văd.

Răsuflă un pic și se prăbuși iar pe pernă. Doamna Londe se ridică și păstră tăcere ; se ținea dreaptă în penumbră și părea să chibzuiască.

Un moment mai tîrziu, se depărtă de pat, ducîndu-se să ia lampa de pe masă. Fața ei apăru iluminată parcă de focurile unei rampe. În zbîrciturile adînci ce-i brăzdau obrazii, în ochii ei ficși cu privirea din ce în ce mai încordată bătrînețea triumfa, în sfîrșit. Nasul lung și borcănat, sprîncenele stufoase îi dădeau înfățișarea unui bărbat, și fardul, aplicat de-o mînă tremurătoare, lupta zadarnic să mai dea un pic de proștețime cîrnii din care viața părea că începe să se retragă. Privi îndelung patul pe care abia îl vedea și oftă. I se rupea inima. Deschizînd ușa, înălță din umeri mai mult a ciudă, parcă decît a nepăsare.

— În sfîrșit, bună seara, spuse aproape cu regret. Și, fără să mai aștepte răspuns, ieși.

În ciuda mobilierului urât și-a tapetelor hidoase, era greu să nu te simți bine în salonașul pe care și-l amenajase doamna Grosgeorge la etajul doi al vilei *Mon Idée*, și această impresie se datora desigur focului de buturugi care, în după-amiaza aceea geroasă, răspîndea o căldură deosebit de plăcută. Draperiile de catifea roșie, covorul vișiniu împodobit cu desene și figuri de culoare închisă, chiar și mobilele, canapeaua și fotoliile în stil turcesc, totul era îmbibat de temperatura blîndă a încăperii și respira o foarte pretențioasă obișnuință de confort. Desigur că o persoană de gust ar fi putut spune că prea sînt multe obiecte îngrămădite într-un spațiu restrîns; ar fi condamnat deplorabila îmbinare a culorilor precum și numeroasele tablouri ce acopereau pereții, dar cineva sosit de afară și rebeginit de rafalele lui decembrie ar fi poposit cu voluptate în această cameră.

Totuși, doamna Grosgeorge, care tocmai intrase, părea indiferentă la căldura îmbietoare din încăpere. Aruncă manșonul pe masă și, fără să-și scoată mantoul lung de lutru în care era înfăolită, se așeză lingă foc, apoi se ridică aproape imediat și începu să se plimbe prin salon. Avea obraji înlăcrămați, din cauza frigului de afară; își smulse mînușile și-și șterse ochii cu dosul miinilor înghețate.

Era foarte agitată și, timp de cîteva minute, se plimbă cu pași mari de la un cap la celălalt al încăperii. În cele din urmă, trecînd prin fața unei oglinzi agățate de perete, se văzu pe neașteptate și-și surprinse în ochi o privire ce trebuie să i se fi părut ciudată, căci se opri și se așeză pe canapea.

Acum își scotea toca de blănă ce-i ascundea capul și, cu degetele-i prelungi, își netezea părul negru,

ușor încărunțit în jurul frunții și sub ureche. S-ar fi spus că îi este rușine de agitația sa de adineaori și încearcă să-și recâștige calmul făcând gesturi rezonabile. Se ridică, se duse să sune, după care își scoase mantoul.

— N-a venit nimeni cît am lipsit eu ? o întrebă pe camerista care tocmai intra.

— Nimeni, doamnă.

— Foarte bine. Ia mantoul și pălăria. Dacă mă caută cineva, nu spui că sînt acasă înainte de-a mă fi anunțat. Domnul a ieșit ?

— Aproape imediat după doamna. A luat cabrioleta.

— Bine. Poți să pleci.

„Ce-i de făcut ?” murmură ea cînd fu singură. Chibzui o clipă și se îndreptă spre fereastră. Vîntul zbuciuma crestele copacilor și înălța pe drumul ce se zărea dincolo de grilaj trîmbe de praf alb care plutau la cîțiva metri de sol, pârînd suspendate acolo pentru vecie. Nici o plantă nu mai rezista la frig. Cele două straturi de flori așezate la extremitățile peluzei mari se transformaseră în două grămezi triste de pămînt negru. Numai răzoarele de gazon și tufele alternate de dafin și salbă-moale ce ascundeau zidurile grădinii mai puneau un pic de culoare în peisajul sărăcit.

Doamna Grosgeorge dădu drumul perdelei de tul și se așeză lângă foc.

Erau momente cînd nu-și putea închipui propria viață ca o succesiune de ani, ci ca pe-o ființă vie, un fel de dublură a ei pe care ea însăși ar fi înzestrat-o cu un chip, gesturi și voce omenească, și-acest personaj misterios își făcea apariția în ceasurile de mare singurătate sau după vreo emoție puternică, asemenea celei trăite chiar în ziua aceea, îl simțea în preajma ei, vorbind cu o voce înăbușită de apăsarea tăcerii din

jur. Parcă s-ar fi aflat în tovărășia unei călătore în-
toarse dintr-o țară depărtată, care-i povestea cele vă-
zute acolo, și trebuia să facă un efort pentru a se
smulge din amorțeala în care o afunda treptat această
stranie reverie.

Exceptînd copilăria, niciodată n-a fost fericită. Nu
i-au lipsit nici banii, nici sănătatea, și natura s-a ară-
tat darnică față de ea, dar poate că tocmai mulțimea
darurilor pe care le primise a născut în această femeie
melancolia ce i se citea în adîncul ochilor. Să fi fost
oare tristețea de-a nu putea dori nimic ? Încet-încet, se
detașase de toate, ajungînd să-l accepte drept soț pe
bărbatul egoist și ridicol cu care trăia, să nu mai fie
sensibilă nici chiar la uriciunea obiectelor ce-o încon-
jurau și de care privirea ei se izbea veșnic. Dar, une-
ori, se producea într-însa ceva nedefinit, un fel de
popas în scurgerea timpului, ca și cum cineva ar fi
vrut să-i dea prilejul să se trezească la realitate, și să
se vadă așa cum este, să vadă propria sa viață.

Prin vinele ei curgea puțin sînge străin, căci, pen-
tru a crea o femeie atît de ascunsă și atît de violentă,
era nevoie și de altceva decît nepăsarea, altceva decît
echilibrul și rațiunea francezului. Oricît de rece și
gravă părea în ochii neatenți ai lumii, ea nu era decît
neliniște și ascundea o inimă răzvrătită sub aparențele
unei vieți foarte ordonate. Neputînd să se atașeze de
nimic, ura tot ceea ce îi sărăcea și-i urîtea existența,
tot ceea ce-i spunea : „E prea tîrziu. De acum încolo
poți să prevezi tot ce se va mai întîmpla în anii urmă-
tori ai vieții tale, căci viitorul nu va mai schimba ab-
solut nimic.“ Cu toate acestea, ura sa era vagă și nu
se lega de nici o ființă, de nici un lucru anume. Con-
sidera propria-i tinerețe și toate evenimentele ce lăsa-
seră urme adînci în sufletul ei ca niște partide jucate
și pierdute din nebăgare de seamă ; rămăsese doar
amărăciunea omului care încearcă să afle prin ce ter-

tip viclean a fost jecmănit de un adversar fără scrupule.

Pentru că se lăsase furată de obișnuințele mărunte ale unei vieți mediocre și pentru că toate resturile de energie păreau să se fi scurs dintr-însa pe nesimțite, la patruzeci și cinci de ani se simțea mai bătrînă decît o femeie de șaizeci. Și, chiar dacă o mai tulbura din cînd în cînd elanul unei revolte, rațiunea nu scăpa nici o ocazie ca să-i spună că e prea bătrînă pentru a mai visa libertatea. Pe ce și-ar mai putea întemeia fericirea ? Frumusețea și-o pierduse de mult, iar averea nu mai era în mîinile ei. De altfel, îi lipsea și forța necesară. Cu zece ani în urmă, ar fi fugit, dar prevedea oare, cu zece ani în urmă, că se va scufunda într-un astfel de plictis, în scîrba de toate și de ea în-săși, care-i otrăvea acum fiecare ceas din zi ? „Oare cum trăiesc ceilalți ? se întreba adeseori. Cum reușesc să treacă dintr-o săptămînă într-alta, pînă la sfîrșitul unui an ?“

Această călătorie în timp, la care era silită, o irita. Încotro s-ar duce ? Spre ce bucurie ? Ce anume i-ar putea răscumpăra oboseala ? Credința n-a exercitat niciodată vreo putere asupra acestei femei căreia toate religiile i se păreau deopotrivă de mincinoase, de vreme ce nici una dintre ele nu-i explica de ce-i silită să trăiască și de ce, fiindu-i dată această viață, trebuie să vină și ziua cînd i se va lua îndărăt ? Ideea morții îi provoca acea tulburare care-i un semn de tinerețe a inimii ; nu dragostea de viață îi lipsea, ci darul de-a accepta fără să crîcnească o viață deosebită de toate viețile omenești, și care îi era hărăzită.

Desigur, înțelegea foarte bine că nimic nu mai poate fi modificat. Totul o îndreptătea să creadă că își va sfîrși zilele în orașul acela. Și cea mai neînsemnată plimbare fusese dinainte prevăzută. Un fel de fatalitate îi ordona fiecare gest, fiecare gînd aproape.

Se îngropa de vie în propriul ei mormînt. Moartea va veni s-o caute chiar într-una din încăperile acestei case, moartea pe care nu și-o dorea și care o va smulge unei vieți pe care n-a cerut-o niciodată.

Senzația de-a fi prada unei forțe capricioase n-o slăbea o clipă : e o simplă jucărie în puterea voinței care stăpînește lumea și libertatea e doar o bătaie de joc. La ce bun să geamă în taină pentru faptul că viața e urîță și monotonă ? Ca să scape din această închisoare e nevoie de un suflet mai puternic decît al ei. Zadarnic afișează un aer poruncitor și-și sperie soțul cu duritatea ei ; e slabă, mai slabă decît cei cărora le impune atît de mult.

Plictiseala, disperarea o făceau amară. Obişnuită să-și înfrîngă orice elan firesc, nu reuşea decît să conserve și mai bine otrava ce-i lucra de ani de zile în suflet. Violenta, veşnic stăpînită, îi împietrise încet-încet inima, făcînd-o în cele din urmă indiferentă la suferințele altora. Fără să fi comis vreodată cine ştie ce păcat, avea o conştiință mai încărcată decît cea mai înrăită criminală. Cînd își bătea fiul se desfăta cu lacrimile pe care le vedea tremurînd în ochii lui și dorea ca o nouă poznă să-i ofere pretextul unor noi sancțiuni. Detesta acest copil care-i amintea de soțul ei ; era un semn viu al sclaviei, pentru că se simțea incapabilă să-l abandoneze, să fugă de el, și pentru că făcea parte din acea orînduire a lucrurilor ce i-a fost impusă fără să-și fi dat consimțămîntul. Ori de cîte ori copilul se îmbolnăvea, îl îngrijea conştiincios, dar se simțea răvășită de o teribilă bucurie ; nici ea nu știa ce speră.

Se împlineau curînd cincisprezece ani de cînd locuia în vila botezată *Mon Idée* de un proprietar ridicol, căci ridicolul era o caracteristică dominantă în viața acestei femei. Chiar și numele soțului ei se preta la glume. Maniile lui stîrneau zîmbete și mobilele cu

care își tixise casa îi dovedeau cu prisosință mediocritatea spiritului. Dar nu lupta împotriva acestei stări de lucruri ; înlocuirea unui fotoliu cu altul nu i-ar fi adus mai multă fericire. Soarta hotărâse s-o doboare și ea îi accepta, victimă furioasă dar pasivă, toate nedreptățile. Era mindră că păstrează cel puțin o înfățișare demnă.

Se spune că, în Alpi, masele de zăpadă se îngrămădesc în coasta muntelui și stau prinse acolo printr-un adevărat miracol echilibristic, pe care o simplă vibrație a aerului îl poate distruge. E destul să răsunе o voce omenească în vecinătate, pentru ca tot zidul să se năruie și să se preschimbe în avalanșa ce strivește un sat întreg. Ar fi vrut să scoată ea însăși acest strigăt, acest apel care să dărîme edificiul zăpezilor imobile. Cînd l-a văzut prima oară pe preceptorul fiului său, a avut o impresie ciudată, care se înnoia ori de cîte ori își reamintea această întrevvedere. Omul nu-i plăcea ; comportarea lui timidă, servilismul lui stîngaci îi displăceau, dar, oricît de puțin intuitivă ar fi fost, de la prima vedere ghicise că aveau multe rănchiune și iluzii comune. Fără îndoială că vîrsta și-o anume exasperare proprie firii sale o împinseseră mult mai departe pe drumul renunțării silite, dar era destul să examineze înfățișarea neliniștită a lui Guéret, stîngăciile lui, privirea aceea emoționată și plictisită, pentru a fi convinsă că se zbate în dificultăți asemănătoare celor pe care le cunoscuse și ea odinioară. Nici el nu știa să-și stăpînească viața și asta se vedea limpede pe fața lui, în timp ce ea fusese destul de vanitoasă și de tare pentru a-și ascunde neîndemînarea. Sigur că și el, ca dînsa pe vremuri, nu-și realiza greșelile decît o dată săvîrșite și nu știa să tragă nici o concluzie folositoare.

Altora, unor suflete mai supuse, le era hărăzit darul de-a profita de împrejurări. O mulțime de oameni în-

vață fericirea cum înveți o meserie și acceptă mediocritatea cu resemnare, pentru a evita ceva și mai rău. Din această înțelepciune rezultau căsniciile fecunde, mesele de familie reunind trei generații satisfăcute. Dar ea se afla în fața unui om căruia, ca și ei, de altfel, această fericire nu i-a suris. Probabil că niciodată nu va afla ce-i odihna. Soarta îl va lovi fără să-l învețe ceva, nici măcar să se stăpânească, să imite înfățișarea omului sigur pe ceea ce face. Își ignora pînă și meseria aleasă : așa cum era preceptor, putea fi foarte bine și funcționar de bancă, și poștaş, și grădinar : locul lui nu-i nicăieri.

Vedea foarte limpede acest lucru și suferea, nu pentru el, ci pentru ea însăși, căci Guéret personifica spectacolul propriei sale mizerii. Fără a-l disprețui — cum să disprețuiești o ființă cu care semeni în atîtea privințe ? — îl ura pentru faptul că venea în casa ei, dar, cu toate acestea, n-ar fi împiedicat sub nici un motiv vizitele astea. Îi era greu să-l vadă ; i-ar fi fost și mai greu să se lipsească de prezența lui. Ardea să-l întrebe într-o zi despre viața lui, să afle : el cum procedează pentru a-și rata viitorul.

Desigur, era un bărbat slab și ei nu-i plăcea decît forța ; îi recunoștea oricum o superioritate : nu era atît de răbdător ca dînsa. Într-o zi, dintr-o nechibzuință, cuprins de-o criză de furie, pe care ea în locul lui și-ar stăpîni-o, va comite o prostie mai mare decît celelalte, va tulbura ordinea lucrurilor. Ceea ce ea n-a îndrăznit să facă niciodată, el o va face poate, căci norocul îi favorizează uneori pe imbecili.

Astfel, aflînd că în Lorges au fost comise două crime în aceeași seară și cam în același loc, nici n-a fost nevoie să-i spună soțul ei asupra cui apasă bănuielile. Trăi, drept urmare, cîteva ore de satisfacție deplină și trebui să se retragă în camera ei, pentru a nu-și trăda sentimentele ce-o agitau. Totuși, ceva

condamna în ea această plăcere, amintirea unei educații austere în care faptele bune și lectura cărților pioase jucaseră și ele un rol. „Cît de rea sînt !” își spunea cu un suris involuntar ; dar ceea ce știa despre ea însăși nu-i micșora cîtuși de puțin zelul cu care citea și recitea în ziar relatarea amănunțită a groaznicei descoperiri. Privirea lacomă sărea cuvintele, rîndurile ; chiar și cu ajutorul lornietei abia izbuti să înțeleagă ce citește, într-atît de tulburată îi era vederea de emoție. I se părea că ea însăși a participat la această dublă fărădelege. La început respinse o idee atît de absurdă. Să-i fi spus lui Guéret vreun cuvînt care i-ar fi putut inspira asemenea crimă ? Și, în timp ce citea ziarul, se străduia să combată în sinea ei gîndurile stranii pe care i le provoca lectura, dar nu avea tăria să analizeze calm tot ce-i trecea prin minte. Mîna îi tremura. Din ce în ce mai limpede, și în ciuda voinței ei, vedea cum se stabilește un misterios raport între ea și crima făptuită de altul.

„Ah ! nu, nici vorbă !” exclamă ridicîndu-se brusc. Și aruncă ziarul la picioare. Era pusă în fața unui fapt real și brutal. Tot ce mai era cîstit și convențional într-însa protesta împotriva ideii unei complicități posibile cu asasinul. Și-și oferî timp de cîteva minute comedia virtuții. Ce fericire să te simți nevinovată în fața unei crime atît de sălbatice ! Apoi se calmă ; se cunoștea prea bine că se bucura multă vreme de fericirea sa închipuită. Crima n-o îngrozea. O uimea, o interesa. La urma urmei, puțin îi păsa că asemenea violențe sînt un atac împotriva societății. Nu simțea decît dispreț și ură pentru această societate bicisnică. S-a găsit un om care a simțit ceva mai multă ură, a avut ceva mai multă îndrăzneală. Cu ce drept l-ar condamna ? Astfel de ipocrizii nu se mai potriveau cu vîrsta ei. Mai bine să se privească drept în față. Întotdeauna ajungea la această concluzie ce dobîndea

în mintea ei valoare de principiu, și-i adormea ultimele regrete că nu-i o virtuoasă.

Și-apoi, nu era de loc dezagreabil să simți că ai un suflet nițel scelerat, când soarta te leagă de un soț ca domnul Grosgeorge, în care înflorea toată falsa pudoare burgheză. În prezența lui se resemna ușor la gândul că inima ei nu-i pură. Era destul, de exemplu, să vadă indignarea cu care acest bărbat fățarnic și vicios comenta asasinarea domnului Sarcenas, pe care altcum l-ar fi lăsat să crape de foame, și violul unei femei căreia, cu prețul câtorva monede, i-a smuls de atâtea ori un trist consimțământ. Iată așadar unde ajungi când nu știi să te cunoști pe tine însuși : la această ridicolă paradă a respectabilității.

Așezată în fața domnului Grosgeorge, îi ascultă, fără să-l întrerupă, discursul vehement. Dintr-un exces de indulgență, domnul Grosgeorge n-avea pretenția ca Guéret să fie dus chiar la eșafod și-i dăruia viața, dar cu condiția să și-o petrecă sub cerul crunt al Guyanei. Fiecare om are dreptul la viață. Considera această axiomă, pe care o emitea ca pe un rod al profundelor sale meditații, drept limita extremă a concesiilor posibile. Răscumpăra astfel severitatea pedepsei pe care ar fi cerut-o dacă ar fi fost el procurorul, admitînd că justiția l-ar fi arestat pe criminal. Numeroase motive, pe care nu-i dădea mîna să le mărturisească, explicau, justificau antipatia sa față de Guéret. Întîi și-ntîi, îi fusese frică. Vestea crimei făptuite de preceptorul fiului său îi provocase un șoc teribil, ca și cum însăși moartea l-ar fi atins pe neașteptate, și două zile la rînd a trăit copleșit de-o spaimă jalnică, neîndrăznind să iasă din casă, verificîndu-și pistoalele. Apoi, și acesta era probabil marele său dinte împotriva lui Guéret, socotea că acesta a comis un abuz de încredere pătrunzînd în casa lui. În biata sa minte bătrînă și zăpăcită de lectura ziarelor, ideile

nu erau prea limpezi. Un criminal dobîndea înfățișarea unui bolnav contagios, care n-are voie să-și poarte ciurma printre ceilalți. Cînd urzești proiecte de crimă, stai acasă, nu vii să bolovănești ochi buimatici prin saloanele oamenilor respectabili, căci domnul Grosgeorge și-amintea că în ultima dimineață cînd îl văzuse pe Guéret, acesta avea într-adevăr niște ochi buimaci ; va spune asta cînd își va face depozitia. Și mai era ceva, un lucru și mai penibil, ce gîndea Guéret despre el ! Ultima lor convorbire s-a învîrtit în jurul picturii și a iubirii. E clar că, în sinea lui, ticălosul acela și-a bătut joc de el și de toate explicațiile sale. Rîdea și acum probabil de tablourile pe care domnul Grosgeorge a avut gentilețea să i le arate. Insuportabil gînd ! Dacă ar fi știut, dacă ar fi bănuît o clipă ce canalie primește în casă, cu cîtă bucurie l-ar fi dat afară ! Și-acum, să ajungi să te disprețuiești chiar omul pe care l-ai fi putut palmui și care-și ride de tine în fundul unei celule ! În ochii domnului Grosgeorge, aceasta era adevărata crimă a lui Guéret. Violarea Angelei și asasinarea unui bătrîn îi ofereau doar pretextul unei indignări ce-și avea originea în vanitatea sa grav rănită.

Cu toate acestea, ziarele vorbeau din ce în ce mai puțin despre crimă. Vinovatul era de negăsit. Numeroase persoane fuseseră arestate, interogate, apoi eliberate. Ancheta, efectuată cu multă rîvnă la început, părea să nu dea nici un rezultat. Dar spaima fusese prea mare pentru ca liniștea să revină chiar atît de repede la Lorges. Zăvoarele se trăgeau de cu vreme și doamna Londe nu era singura care se uita sub pat. Circulau tot soiul de zvonuri fioroase. Femeile nu îndrăzneau să se aventureze pe drumul ce mărginea Somnorosul și, odată cu căderea serii, toată vecinătatea depozitului de cărbuni părea blestemată, ca și cum asasinul urma să se întoarcă acolo, pentru a făptui noi

fărădelegi. Anumite colțuri de stradă erau evitate după așfințitul soarelui și, în afară de doamna Grosgeorge, nimeni nu prea avea curajul să iasă noaptea.

Ea știa că n-are de ce să-i fie frică și nu dădea crezare șoaptelor care puneau crimele lui Guéret pe seama unei bande de răufăcători. De câțiva timp, îi venea din ce în ce mai greu să stea acasă. De multe ori, poruncea să i se pregătească cabrioleta și colinda fără țință cîmpia înconjurătoare. Deși, mai des, făcea plimbări pe jos, ajungînd pînă prin împrejurimile orașului Lorges. Vremea era friguroasă și uscată, ea umbla repede și se întorcea la vilă frîntă de-o oboseală reconfortantă, ce-i calma nervii și-i îngăduia să doarmă. Adesea, fără a căuta un itinerar prea complicat, o pornea de-a lungul Somnorosului pînă la primele case din orașul vecin, sau, cînd nu era prea frig, se așeza pe mal și urmărea cu privirea cursul fluviului.

După primul moment de surpriză, marele eveniment ce tulburase viața din Lorges îi lăsase o amintire asupra căreia zăbovea cu plăcere. Își amintea de emoția primelor minute, de expresia și vocea cu care domnul Grosgeorge îi anunțase descoperirea crimelor, apoi de bucuria pe care a trebuit să și-o ascundă, de clipa de rușine ce-a urmat și de concluziile trase din sentimentele atît de amestecate și de puternice care au stăpînit-o zile de-a rîndul. Îi plăcea să retrăiască imaginar toate fazele micii sale drame interioare dar, pentru acest gen de exercițiu mental, avea nevoie de singurătate și de aceea pleca de acasă și hoinărea departe pe cîmp. Astfel, nimeni nu-i tulbura meditația.

Poate că și anumite peisaje exercitau asupra ei o atracție a cărei putere nici n-o bănuia. Oare dintr-un motiv anume, sau cu totul întîmplător obișnuia să se așeze chiar pe malul rîului, foarte aproape de locul

unde fusese găsită Angèle ? Ce curiozitate o îmboldea, ce spera de fapt ? Avea o fire prea ascunsă, o educație severă pusese prea multe bariere între ea și propria-i inimă pentru a putea judeca exact ceea ce face. Impulsuri nestăpânite îi dictau conduita și nu-i plăcea să prevadă consecințele posibile ale actelor sale viitoare. N-o interesa decît satisfacția de-a regăsi într-un loc sau altul amintirile, emoțiile căutate acolo. Rătăcea, de exemplu, cu plăcere prin cartierul unde fusese descoperit cadavrul domnului Sarcenas. Știa, totuși, cît de istovită va fi după aceste plimbări solitare a doua zi cînd, după nesfîrșite ore de somn, se va trezi din nou la viața banală a dimineților sale iar delicioasa însuflețire din ajun se va fi ripisit.

De obicei, dorința de a se mișca și de-a simți sub tălpi pavajul străzilor și pămîntul bătătorit de pe șosea o apuca după amiază, și, pînă seara, o exaltare, ce nu se trăda cîtuși de puțin pe fața sa, îi înfierbînta încet-încet spiritul. Călca atît de ușor încît pașii abia i se auzeau și se întorcea acasă atît de obosită, încît, uneori, spre sfîrșitul zilei, se prăbușea îmbrăcată în pat, asemenea păsărilor rătăcitoare ce se rotesc pe cer pînă cînd un glonte ucigaș le întrerupe zborul buimac.

Trecură cîteva luni și mai erau doar trei săptămîni pînă la Crăciun, cînd într-o după-amiază, se întoarse acasă mult mai devreme decît de obicei. Inima-i bătea cu putere. Alergase, nu că s-ar fi grăbit să se întoarcă în salonașul unde se retrăgea de obicei, ci pentru că nu se mai stăpînea și i se părea că și trupul ei trebuie să participe la cumplita frămîntare a spiritului. Ceva mai devreme, umblînd de-a lungul căii ferate, ca să ajungă pe bulevardul Somnorosului, îl văzuse pe Guéret. Mergea grăbit și se îndrepta spre Lorges ; avea de gînd, fără îndoială, să treacă pasa-

rela. Doamna Grosgeorge se opri. Barbatul pe care îl căuta fără să-și dea seama în toate plimbările ei se afla la câțiva metri ; peste o clipă, cînd va fi pe pasarelă, o s-o vadă căci, pentru moment, se ținea ceva mai în urma lui, de cealaltă parte a căii ferate. Atîtea idei îi trecură prin cap, încît nu făcu nimic și rămase nemișcată. Să se ascundă ? De ce ? Dimpotrivă, vroia să-i vorbească. Să-l cheme ? Se va speria și va fugi. Poate că nici nu-i el. Ba da. Hainele ponosite nu-l schimbau de loc. Chiar atunci cînd era corect îmbrăcat, avea ceva de vagabond ; se trădase de altfel și prin gestul cu care și-a ridicat la un moment dat gulerul hainei. Surpriza și un fel de bucurie confuză o tîntuiră locului. Deodată, el se întoarse.

Poate că simțise privirea ce-l urmărea. Își scoase repede mîinile din buzunare și se opri. Ea își dădu seama că o recunoscuse și încearcă să-i ghicească intențiile. Pentru a-l liniști, duse un deget la gură, apoi ridică brațul făcîndu-i semn să se apropie, dar el o privi și, după cîteva secunde de ezitare, porni îndărăt și întoarse capul.

Atunci, cum tocmai trecea prin fața ei și începuse să alerge, doamna Grosgeorge strigă cu voce înăbușită :

— Oprește ! Nu-ți vreau răul.

El n-o ascultă, peste un minut va fi departe. Totuși, ea nu-și pierdu capul. Era inutil să-i spună să se întoarcă. Alergă vreo cîteva pași în aceeași direcție și-i strigă, pe neașteptate, peste calea ferată :

— Vin aici mîine seară la ora șapte ! Nu trebuie să-ți fie frică de nimic !

Și-acuma, stînd așezată în fața focului de buturugi, scena aceea atît de scurtă dobîndea un aspect ciudat în mintea ei. Cu zece minute în urmă alerga pe drum strigînd ceva unui bărbat care fugea de ea și nu

vroia s-o asculte. Să fi fost oare cu putință ? Parcă nu-i venea să creadă. Încă nu era ora trei și jumătate. Probabil că ațipise toropită de căldura din mica încăpere și visase doar. Botinele și poalele fustei sale erau însă albe de praf și-i mai tremurau picioarele de oboseală. Alergase din toate puterile. Își amintea zgomotul înăbușit al pământului sub pași, și respirația gîfîită, și strigătul, și gestul ; îl revedea pe Guéret, hainele lui soioase, fața speriată și sălbatică cu care o privise la un moment dat. Înainte de-a o rupe la fugă ezitase o clipă ; se gîndise desigur : „Ce-o fi vrînd femeia asta ? Mă va trăda ? M-a recunoscut ?“ Și făcuse cale întoarsă, alergînd din ce în ce mai repede. Oare auzise ce i-a strigat, cînd a trecut prin fața ei ? Ce caută la Lorges în plină zi ? Oare mîine seară se va întoarce ?

Întrebările pe care și le punea o înnebuneau de nerăbdare. Ar fi trebuit să strige : diseară, și nu mîine seară. Zadarnic se străduia să se stăpînească și să rămînă nemișcată ; imobilitatea era o tortură pe care simțea că nu mai are curajul s-o îndure. Unde va găsi oare liniștea necesară pentru a rezista mai bine de-o zi încă ? Nu era făcută să aștepte. Precis că la noapte nu va dormi. Aveau să urmeze cîteva ceasuri interminabile și va trebui să le suporte. Întîi sfîrșitul după-amiezii, apoi cina împreună cu soțul ei — dar nu va mai cina —, apoi întunericul, tăcerea din cameră, lampa pe care o va aprinde la fiecare sfert de ceas, orologiul pe care îl va auzi bătînd pînă în zori. Nu mai putu îndura acest gînd. Se ridică și-și duse pumnii la piept, ca și cum s-ar fi temut să nu i se spargă inima.

„Nu mai pot, nu mai pot“, repeta cu jumătate glas.

După cîteva secunde de gîndire, se îndreptă brusc spre ușă și ieși.

În aceeași zi, și cam pe la aceeași oră, Férnande ciocănea la ușa odăii situate chiar deasupra restaurantului Londe.

— Tu ești, Férnande ? întrebă Angèle, care recunoscuse pașii fetiței. Intră.

— Bună ziua. Nu ți-e frig aici ? Ar trebui să vii să te încălzești la soba din salon. Nu-i nimeni acolo. Doamna Londe a ieșit după treburi.

— Mă simt foarte bine, Férnande. Nu-ți fă griji pentru mine.

Stătea într-un colț al încăperii, chiar lângă fereastră, cu scaunul lipit de perete. În clipa când intrase Férnande, Angèle pusese pe-o măsuță rochia la care tocmai cosea ceva și-și ascunse fața în șalul cenușiu cu care era îmbrăcată.

— Uite, adăugă lipind dosul palmei de perete, nu-i nevoie să mai cobor eu lângă sobă ; vine ea la mine.

Într-adevăr, burlanul, care trecea prin perete, răspindea un pic de căldură, scorjind tencuiala ce se zărea prin tapetul de hîrtie sfîșiat pe o lungă porțiune.

— Oricum, spuse Férnande așezîndu-se pe marginea patului, la cîțiva pași de Angèle, e mai plăcut jos și doamna Londe a plecat.

— Da, dar se poate întoarce dintr-un moment într-altul, și eu n-am nici un chef s-o văd.

— Chiar n-o să mai vorbești niciodată ?

— Cît mai puțin dacă se poate, draga mea. De ce mă întrebî ? Tu nu poți pricepe cît rău mi-a făcut doamna Londe.

— Ce știi tu ? Îți închipui că nu-s la curent pentru că am treisprezece ani și jumătate ? Te înșeli. Sînt fete mai mari ca mine, care nu știu ce știu eu

Rostise aceste cuvinte cu un fel de mîndrie și întinse fața spre Angèle, care întorcea capul, stînjinită de ochii negri ce păreau să-i caute trăsăturile prin ochiurile șalului.

— Dacă nu mă crezi, continuă Férnande după cîteva clipe de tăcere, n-ai decît s-o întrebi pe doamna Londe. Dar tu nu vorbești cu ea, adăugă fata cu ipocrizie, uitasem.

— Te sfătuiesc să nu-ți prea faci de lucru cu doamna Londe. Tot timpul te ții de fustele ei, micuțo. Într-o zi ai să regreti că ai ascultat-o.

— De ce ? Tu nici nu știi ce discutăm noi. E foarte drăguță cu mine. Îmi dă voie să fac ce vreau. Dacă ai ști cîtă încredere are în mine ! Mereu îmi spune că-s destul de mare acum ca să nu mai fiu dădăcită și că n-am de dat nimănui socoteală de ce fac. Asta-mi place grozav.

— Și maică-ta ?

— Maică-mea e încîntată. Ia jumătate din banii pe care-i cîștig aici la doamna Londe și depune restul la casa de economii. Am pînă acum peste cincizeci de franci.

— Norocul tău, spuse Angèle pe un ton dintr-o dată blînd. O să-ți prindă bine mai tîrziu.

— Sigur că da, așa-mi spunea și mămica, deunăzi. Ca să nu mai vorbim că doamna Londe mă învață să cos, să spăl vasele ; asta prinde foarte bine, îți dai seama.

— Foarte. Și ce te mai pune să faci, doamna Londe ?

— Oh ! îi mătur camera, îi fac patul. Ce, tu nu știai ? Eu fac curățenie la ea în cameră, dimineața. Tot eu duc sus și cărbunii. Nimeni afară de mine n-are voie să se atingă de încălzitorul ei ; i-l pregătesc zilnic, dimineața și seara.

— Păi ești o domnișoară în toată firea ! Pun pariu că te trimite să-i faci și comisioanele.

— Bineînțeles. Suferă groaznic din cauza picioarelor ! Numai pe-o vreme dintr-asta mai poate ieși din casă : rece și uscat, așa-i place ei.

— Grozav. Azi trebuie să fie mulțumită. Dar ia spune-mi tu, Férnande, ce fel de comisioane te pune să-i faci ?

— Păi să vezi. Uneori mă trimite pînă la mercerie, alteori la băcănie. Niciodată la ceilalți furnizori pentru că se teme să nu mă înșele. Acum... Oh ! dar ăsta-i un secret și m-a pus să-i promit că nu povestesc nimic.

— Mie poți să-mi spui totul, micuțo. Știi tu, de la mine nu află nimeni nimic.

— În sfîrșit, ție, Angèle, o să-ți povestesc, deși sînt sigură că dacă ar afla că ți-am spus, s-a terminat cu prietenia noastră.

— Fii pe pace.

— Ei bine, deunăzi m-a trimis la un bărbat.

— Ce vorbești ?

— Da, m-a trimis cu o scrisoare la domnul Domène, farmacistul din Chanteilles. Mi-a spus : „Oare ești o fată destul de mare ca să te trimit la un bărbat ?“ Eu am răspuns că da, firește. Atunci mi-a dat scrisoarea și eu am dus-o domnului Domène.

— Și ? Vorbește odată, haide.

— Ce-i cu tine ? Te-ai supărat ?

— Da de unde, draga mea Férnande. Povestea ta mă interesează ; sînt tare curioasă să aflu urmarea. Și domnul Domène ce ți-a spus ?

— A fost foarte drăguț. Mi-a dat moșmoane și o pungă cu gomine. M-a duș apoi cu el în odaia din dos. Acolo s-a apucat să-mi turuie verzi și uscate. M-a întrebat dacă nu mi-e frig la picioare numai cu șosete în toiul iernii. Tu știi că doamna Londe nu-mi dă voie să pun ciorapi. Zice că trebuie să mă călesc.

— Da, și după asta ?

— După asta m-a întrebat dacă port tricou, un tricou ca lumea și călduros. Eu am zis că da, dar el n-a vrut să creadă și ținea morțiș să-și vîre degetele sub șorțul meu. Nu crezi ? Eu rîdeam pentru că mă gîdila și-am scăpat din mîină punga cu gomine și-n clipa aceea el a auzit că intră cineva în prăvălie. Mi-a dat atunci o monedă de doi franci și mi-a spus că asta-i drept răsplată că i-am adus scrisoarea și trebuie să-mi fi fost frig la picioare. Pe urmă, cînd am vrut să adun gominele de pe jos, mi-a zis că să le las și mi-a dat altă pungă. După aia m-a condus afară, dar nu prin prăvălie ci printr-o ușiță ce dădea într-un coridor. Mergi pînă la capăt și te pomenești în stradă.

— Și i-ai povestit toate astea doamnei Londe ?

— Oh ! dar nu i-am spus că m-a și sărutat...

— Te-a sărutat ?

— Sigur că da, nu ți-am spus ? Încolo i-am povestit totul doamnei Londe. I-am arătat și moneda de doi franci. Mi-a zis că pot s-o păstrez și n-am nevoie să-i pomenesc și maică-mi de banii ăștia. Și pe urmă cu scrisoarea, știi ?

— Scrisoarea ?

— Sigur că da, scrisoarea domnului Domène, ce naiba.

— Și ce-i cu ea ?

— Ei bine, nici nu s-a uitat măcar. A vîrît-o în buzunar, simplu, fără s-o citească măcar. Poftim de scrie-i scrisori unuia ca ăsta !

Ultimele cuvinte ale Férnandei fură urmate de cîteva secunde de tăcere, în timpul cărora Angèle rămase nemișcată, cu capul plecat și cufundată, judecînd după toate aparențele, într-o meditație din care înfățișarea îngrijorată a Férnandei nu izbutea s-o scoată.

— În sfîrșit, spuse ea cu voce brusc schimbată, sper că ai să-i povestești și maică-ti toate astea, nu-i așa ?

— De ce ? Doamna Londe mi-a spus că nu-i nevoie.

— Iar eu îți spun că-i foarte grav, dimpotrivă.

— Am făcut rău că ți-am povestit, izbucni Férnande. Dar n-ai să afli niciodată ce-a spus doamna Couze despre tine și iubitul tău.

— Ce ? exclamă Angèle ridicîndu-se deodată, doamna Couze a spus ceva...

— Da, am auzit-o eu, eram în odaia de alături și coseam, iar ea vorbea cu doamna Londe. Dar nu-ți spun ce-a zis.

— Férnande, n-ai dreptul să taci. Tu nu știi că eu pot să mor. Trebuie să-mi spui totul. Te implor Férnande, auzi ?

— Jură mai întîi că n-ai să povestești nimănui în-tîmplarea cu domnul Domène.

— Da, da. Ți-o jur.

Se așeză lîngă fetiță, pe pat, și-i cuprinse o mîină între mîinile sale tremurătoare.

— Eram alături și coseam, începui copilul care abia aștepta să-și destăinuiască secretele. Doamna Londe mi-a spus să ies pentru că era și doamna Couze și nu-i place să fiu de față cînd are mosafiri.

— Da, știu asta.

— Doamna Couze a spus întîi că nu mai ești de văzut și că domniile din restaurant te regretă grozav, desigur. Atunci doamna Londa a răspuns : „Nu-i una sînt o mie în locul ei“. Nu păruse de loc încîntată cînd doamna Couze a izbucnit în rîs, și s-a răstit la ea nițel, adăugînd : „De altfel, am eu în vedere pe cineva care s-o înlocuiască“.

— A spus ea asta ?

— Da. Și doamna Couze a râs iar și-a întrebat-o pe doamna Londe dacă pe mine mă are în vedere. Eu ! Ți dai seama ce surpriză pe mine. În momentul acela doamna Londe s-a supărat și i-a strigat să tacă din gură. Doamna Couze a tăcut o bucată de vreme, apoi a întrebat-o pe doamna Londe dacă crede că o să-l prindă pînă la urmă pe omul care l-a ucis pe domnul Sarcenas și te-a atacat pe tine.

— Da, și-atunci ?

— Nici asta nu prea părea să-i convină doamnei Londe. I-a zis doamnei Couze că-i o fricoasă și numai ea cu trîncănelile ei e vinovată că toată lumea din Lorges moare de frică. Atunci, doamna Couze s-a zbîrlit și i-a răspuns că nu-i singura din oraș care crede că asasinul este... Ghici cine ?

— Nu știu. Spune repede.

— Domnul Guéret, care a fost de două ori pe aici și-a dispărut a doua zi după crimă.

— Doamne, Dumnezeu, ce tot îndrugi tu, Férnande ? Dar doamna Londe, ea ce-a răspuns ? Vorbește odată !

— A zis că nu-i adevărat și toată lumea e sigură că-i vorba de o bandă de răufăcători care a făcut asta. Doamna Couze a zis că nu. Strigau amîndouă. Nici nu mai trebuia să stau cu urechea la gaura cheii ca să le aud.

— Și ce spuneau ? Zi mai repede.

— Stai puțin, mai repede nu pot. Doamna Couze a zis așa : „Toată lumea știe că iubitul Angèlei e făptașul, pentru că poliția îl caută și el nu mai îndrăznește să se arate în lume“. Cînd a auzit doamna Londe una ca asta, i-a strigat : „Ieși afară !“ cu o voce care pe mine m-ar fi băgat în sperietți, dar doamna Couze îi dădea înainte, ea care totuși pare atît de sfioasă ; se bîlbîia și doamna Londe rîcnea așa de tare că abia mai înțelegeam ce-și tot spuneau. Și-apoi, dintr-o

dată, doamna Couze a început să strige și mai tare ca doamna Londe : „Cred și eu că-i ții partea“, zicea ea. Și-a mai zis ceva, ceva îngrozitor.

— Ce anume ? spune repede, hai !

— A zis : „E limpede. Aici e ascuns !“

Angèle lăasă mîna fetei și se depărtă fără o vorbă, dar tremura atît de tare încît Férnandei i se făcu milă de ea.

— Ce-ai pățit, Angèle. Dar asta nu-i adevărat. haide.

Vru s-o îmbrățișeze dar tînăra femeie, cu un gest instinctiv, își trase iar șalul pe față. Trecură cîteva secunde fără ca Angèle să poată scoate un sunet : apoi se eliberă cu blîndețe din strînsoarea Férnandei și întrebă în sfîrșit :

— A mai spus ceva ?

— Nu, a plecat imediat. Ți-e rău ? Vrei să te întinzi puțin ?

— Vreau să mă lași singură, Férnande, șopti Angèle.

— Dacă aș fi știut, nici nu ți-aș fi povestit toate astea. Mă și gîndeam de altfel. Eram sigură că ai să suferi. •

— Nu-i vina ta, micuțo. Dar să nu mai spui nimănui ce mi-ai povestit.

— Nu, bineînțeles.

Urmă o scurtă tăcere, apoi tînăra femeie spuse cu voce mai fermă :

— Férnande, sînt nefericită, tare nefericită. Dacă într-o zi o să am nevoie de tine, ai să m-ajuti ?

— Dar știi bine că da, ce naiba.

— De trei luni încoace duc o viață îngrozitoare, Férnande. Nu mai văd pe nimeni. La început s-a crezut că rănile se vor vindeca în două săptămîni. Într-adevăr, s-au închis, dar urmele o să rămînă pentru totdeauna. Nu îndrăznesc să mă arăt în asemenea hal.

Va trebui totuși să-mi reiau lucrul. Cînd te gîndești ce fericită eram la spălătorie și eu habar n-aveam ! Îți amintești ce drăguță am fost ?

— Ce tot spui ! Dar ești încă.

Angèle scutură din cap.

— Nu m-ai văzut după aceea...

Se opri și păru să chibzuiască.

— Ia spune-mi, micuța mea Férnande, reluă o clipă mai tîrziu, tu mă iubești ? Nu ți-e frică de mine, așa, un pic ?

— Frică, Angèle ?

— Da. Veșnic mă vezi îmbrobodită cu șalul ăsta. Trebuie să fie foarte trist. Uneori mi se pare că te uiți la mine de parcă ai spera să-mi vezi fața prin ochiurile șalului.

— Nu-i adevărat, spuse Férnande cu un aer surprins.

— Ba da, ba da, continuă Angèle cu voce blîndă. Niciodată n-aduc vorba despre asta, înțelegi. Prea mă doare să mă gîndesc că am ajuns o slută. În fiecare dimineață mă privesc în oglindă și, cîteodată, îmi spun că merge spre bine. Și-apoi, sînt zile cînd mi se pare că, dimpotrivă, e mult mai rău ; cînd te vezi toată ziua și nu te mai gîndești la altceva, ajungi să nu mai știi cum arăți de fapt.

— Nu trebuie să te mai gîndești atît, răspunse Férnande, neliniștită de tonul pe care fuseseră spuse aceste cuvinte.

— Ușor de vorbit. Vezi tu, aș avea nevoie de cineva care să-mi spună adevărul, cineva care să nu mă fi văzut la față în ultimele trei luni și căruia să mă arăt.

— Doamna Londe ți-ar spune imediat.

— Doamna Londe, repetă Angèle cu furie în glas. Ea ar fi foarte încîntată să vadă cît rău mi-a făcut. Fetița păli.

— Dimpotrivă, spuse. Doamna Londe îmi zicea că speră să te vadă curînd vindecată, pentru ca să-ți poți relua slujba.

— Din cauza ei s-a întîmplat totul, Férnande. Dacă n-aș fi cunoscut-o pe femeia asta, și-acum aș fi fost frumoasă ca pe vremuri.

O luă pe Férnande de mîină și, ridicîndu-se brusc, se așeză în fața ei.

— Vreau să te rog ceva, îi spuse cu tărie. N-ai să mă refuzi, nu-i așa ? Ai spus că ții mult la mine. Ascultă ! Am să scot șalul. Tu ai să vii lîngă fereastră și ai să te uiți la mine. Vrei ? Spune, vrei ?

Férnande izbucni în plîns.

— Ce-ai pățit ? întrebă Angèle căzînd în genunchi în fața ei. Ți-e frică ? Ți-e frică de mine ? Pe vremuri mă îmbrățișai atît de tare, nu-ți mai aduci aminte ? Îmi cuprindeai gîtul și spuneai că nu vrei să mă lași să plec. Iar acum, cînd sînt singură și toată lumea mă urăște, chiar și tu ești împotriva mea ? Micuța mea Férnande, te implor, fii bună cu mine. Îți jur că nu-i nimic ca să te sperii. Crezi că eu m-aș uita în oglindă în fiecare dimineată, dacă mi s-ar face frică din cauza asta ? Nu este decît o simplă cicatrice. Numai că mi-e rușine cînd mi-aduc aminte că acum trei luni arătam mai bine decît acum.

Cuvintele Angèlei o liniștiră pe fetiță, care își șterse lacrimile.

— Cînd ai să ieși pe stradă ? întrebă ea.

— Cînd ? Mîine chiar, dacă-mi spui tu că nu m-am schimbat prea mult. Vezi că poți să-mi fii de tolos ? Haide.

Și ridicîndu-se o trase blind către fereastră.

— Uite, îi spuse așezîndu-se în colț, în așa fel încît să existe între ea și Férnande o distanță de cîțiva pași, prima impresie e cea mai importantă. Încearcă să uiți fața mea de altădată și spune-mi drept dacă pot ieși

mîine. Și nu mai fă nutrița asta, draga mea. Parcă ai să-l vezi acum pe dracul în persoană ! Haide, nu vreau să fii tristă din cauza mea. Uite, închipuie-ți că ești la teatru. Se opri o clipă, apoi relua pe tonul solemn al crainicului care anunță un spectacol : „Doamnelor și domnilor, reprezentația noastră începe, cortina se ridică. Priviți !“

O tăcere grea urmă ultimului cuvînt pronunțat cu voce gîtuită. Apoi, copilul scoase un strigăt, ca și cum, pe neașteptate, i s-ar fi tăiat răsuflarea, căci se aștepta să vadă niște răni hidoase pe un chip oarecum familiar, dar în fața ei se afla o femeie pe care n-o cunoștea și-ai cărei ochi măriți de neliniște mai păstrau, singuri, ceva din frumusețea ce pierise pe vecie din carnea stîlcită. Totuși, proporția trăsăturilor nu se schimbase de loc și minunata arhitectură a frunții, a orbitelor și-a nasului dăinuia încă, dar două răni adînci, două dîre late și tivite cu alb brăzdau o față de-acum încolo jalnică ; prima, pornind de la tîmpla dreaptă, scobeia un obraz și dunga buzele, pentru a le impune parcă tăcerea ; cealaltă zdrobea o parte din maxilar și bărbia, dispărînd sub ureche. Ai fi spus că, nemulțumită de opera sa, o mîină nemiloasă a vrut s-o anuleze, însemnînd cu două dîre groase de cretă cicatricile crunte ce-o condamnau.

— Haide, spuse în cele din urmă Angèle cu un suspin dureros, nu mai sta așa fără să scoți o vorbă, Férnande.

— Da, șopti fetița, rămînînd nemișcată.

— Vezi, relua tînăra, m-am obișnuit cu gîndul că niciodată nu voi mai fi ca pe vremuri, dar cred, cu toate astea, că, într-o bună zi, lucrurile se vor mai îndrepta. Tu nu crezi ? întrebă ea după o scurtă pauză.

— Sigur că da, Angèle.

Încercarea la care fusese nevoită să-și supună vanitatea îi mai ușurase puțin inima, și, departe de-a

înțelege zădărnicia tragică a reflecțiilor sale, îngrijorată poate de ceea ce urma să-i spună fetița, Angèle continuă să vorbească :

— La început, credeam că voi muri de rușine văzîndu-mă astfel. Totul e să te obișnuiești. Mi-am păstrat ochii, asta-i cel mai important. Oh ! Dacă s-ar putea să dispară și semnele albe ! Am impresia că pielea a redevenit ceva mai roză jur împrejur. Am observat că în plină zi, în plin soare se vede mai puțin ; numai cînd mă întorc cu spatele la fereastră e foarte urît, dar și-atunci n-am decît să plec capul, pricepi tu ?

Și înclină capul, nelăsînd la vedere decît creștetul pe care părul negru și greu era despărțit printr-o cărare. Férnande tăcea mai departe ; palidă, cu miinile la spate, părea că se teme să facă vreo mișcare.

— Recunoaște, spuse Angèle, că nu-i chiar atît de groaznic cum credeai. Ceea ce-i groaznic la vedere, e sîngele, nu-i așa ? Dar o cicatrice... în sfîrșit, dacă m-ai întîlni pe stradă, ți-ar fi frică ? Spune !

— Nu.

— Minunat ! Va să zică pot să ies ? Dacă ai ști ce senzație am avut aflîndu-mă înaintea ta fără să trebuiască să-mi acopăr fața cu șalul ! Ajunsesem să-mi fie frică de mine însămi. Și-a fost destul să-l dau jos, ca să mă simt grozav de bine ! Știi, de mult nu m-am mai simțit așa și sînt fericită pentru tot ce mi-ai spus.

Pronunțase aceste cuvinte cu volubilitate și izbucni deodată în rîs ; o bucurie subită îi aprinse privirea și-i îmbujoră obraji, ascunzînd albul cicatricelor. Ce speranță o însuflețea, pentru ca într-o singură clipă să uite atîtea zile de suferință ? O apucă de mîină pe Férnande și-o trase alături de ea, pe pat.

— Mi-ai promis că ai să fii sinceră cu mine, Férnande, reluă Angèle cu voce mai gravă. Ascultă-mă. Am o mulțime de planuri de viitor. Doar îți dai seama că n-am de gînd să trăiesc așa toată viața, ca într-o

închisoare. M-am săturat să tot spăl rufele doamnei Londe și să-i cîrlesc lenjeria pe gratis. Mîine ies, așa am hotărît. Acum vreau să-ți pun o întrebare serioasă. Gîtește-te bine înainte de-a răspunde.

— Da.

— Tu ești foarte tînră încă, dar mi-ai spus că știi multe, nu ? Ei bine, uită-te la mine. Ce zici, dacă un bărbat m-ar vedea așa cum sînt acum, ar zice că-s urîtă ?

— Urîtă ? Nici vorbă.

— Ești convinsă că nu spui așa numai ca să-mi faci plăcere ? Și crezi că s-ar putea îndrăgosti de mine ?

— Da, Angèle.

— Și s-ar apropia de mine și mi-ar spune : „Domnișoară, te iubesc !”. Dar după aceea ?

— După aceea ?

— Sigur că da, ce-ar face după aceea ? M-ar lua de mîină, nu-i așa, și m-ar săruta. Asta ai vrut să spui ?

— Da.

Angèle începu să rîdă.

— Spune-mi, continuă, crezi că domnul Domène m-ar fi sărutat dacă aș fi fost în locul tău, deunăzi ?

Fetița lăsă capul în jos.

— Ei bine, spuse Angèle ridicîndu-se brusc în fața ei, sărută-mă tu !

Stătea în picioare, între fereastră și Férnande, pîndind pe fețișoara din care fugise tot sîngele o expresie care s-o liniștească pe deplin ; dar nu văzu decît o gură crispată și niște ochi ce se umpleau de lacrimi. Spectacolul acestei spaima îi puse un nod în gît. Nici o oglindă, oricît de limpede și de crudă, n-ar fi putut arăta mai deslușit uriciunea sa, ca privirea înspăimîntată a Férnandei. Simți că o lasă puterile și i se taie genunchii. După ce oscilase luni de-a rîndul între speranță și desperare, se pomenea dintr-o dată în fața unei certitudini hidoase : inspira oroare. Un copil re-

fuza s-o sărute. Îi întoarse brusc spatele și, fără a rosti o vorbă, se îndreptă spre fereastră. Cîțiva trecători străbăteau mica piață, o bătrînă doamnă căreia numai anii îi stîlciseră fața, un băiețaș cu pielea intactă. Oare ei bănuiau că ea se afla acolo cu inima sfîșiată de tristețe ?

„Probabil că Fernande n-a înțeles, gîndi ea. Am s-o mai rog o dată.“

Se întoarse către fetița care nu îndrăznise să facă vreo mișcare și-o privea în tăcere. Angèle deschise gura, dar de spaimă îi pierise glasul. Ea însăși păru uimită de neputința de-a mai lega cuvintele pe care vroia să le rostească. Ce liniște cumplită domnea în încăpere ! Ar fi vrut să răcnească, să răcnească pînă ce i s-ar tăia răsufarea, pînă ce viața s-ar scurge dintr-însa, pentru că nu era chip să scape din iadul acesta decît prin moarte. Brusc, picioarele o trădară și căzu în genunchi, cuprînsă trupul Fernande care se ridică pe jumătate, cutremurată de scîrbă la atingerea brațelor ei ; și, înfundîndu-și capul în pieptul fetiței, cu părul răsfirat pe șortul ei de școlăriță, izbucni într-un plîns de nebună, cu urlete din care parcă răzbea un hohot de veselie drăcească.

IV

În salonul lung și mohorît, cu vîrfurile degetelor încrucișate, cu picioarele pe încălzitor, doamna Londe își aștepta clienții. Stătea nemișcată ; o pelerină tri-cotată îi acoperea umerii puternici, din ce în ce mai aduși în ultimul timp, și ochii neclintiți, cu privirile îndreptate, ca să zicem așa, înăuntru ; păreau fixați asupra unei viziuni interioare, a cărei melancolie se citea pe trăsăturile feței. Mica vază de cositor din

față era goală ; o păstra totuși, din teama superstițioasă de a nu-și strica destinul modificînd măruntele tabieturi ale vieții zilnice. Puțin îi păsa că anotimpul îi refuză florile. Avea ea alte griji. Se întîmpla ceva foarte grav, ceva atît de grav, încît, pusă în fața unei situații fără precedent, doamnei Londe îi pierise tot cîrjorul și nu mai era în stare de nimic, să cheme chelnerul, de exemplu. Unde erau vremurile cînd îi porunceă să aducă supa, pentru a sili astfel clienții să apară ? Acum nu mai îndrăznea. Pierduse încrederea în acest procedeu din zilele sale de glorie ; nu i-a fost dat oare, chiar săptămîna trecută, să vadă unsprezece farfurii pline cu supă, fumegînd și-apoi răcindu-se în așteptarea clienților întîrziați ?

Era ora șapte și douăzeci și cinci ; știa exact, numărase minutele secundă cu secundă, urmărind tic-tacul pendulei negre. Neliniștea, mînia îi picurau fiere în sînge și-i îngălbeneau obrajii sub stratul de pudră mov. Era singură cuc în salon. Cu toate acestea, chiar de-ar fi să moară la pupitrul ei, și tot va aștepta, gîndea ea, pînă ce ușa se va deschide și-o să apară careva.

În soba de lîngă masa comună, focul ardea, îi auzea murmurul care pe vremuri i se părea vesel și reconfortant. Acum căldura lui îmbietoare se risipea zadarnic în aerul rece. La tulburarea sufletească a doamnei Londe se adăuga și o indispoziție fizică ce-o făcea să se întrebe cu spaimă cum va reuși să stea nemișcată o oră și jumătate, poate chiar mai mult. De unde această nevoie chinuitoare să vomite ? Nu mîncase nimic la ora patru, îi fusese greață, și-acum simțea cum o cuprinde o sfîrșeală.

De ce atîta suferință ? gîndea ea. Ani întregi trăise în calmul unei vieți banale și lipsită de griji ; totul părea să fie rînduit pentru totdeauna, scularea, culcarea, mesele, ba chiar plăcerile și tristețile ; și din-

tr-o dată, un mare haos. Cele mai vechi tabieturi erau puse din nou sub semnul întrebării, însăși fondul existenței sale răsturnat. Fiecare ceas aducea o nouă emoție, fiecare început de zi amenința cu un dezastru. Cineva apăruse și, o dată cu el, nenorocirea. Acel cineva era Guéret. De când cinase în restaurant, totul mergea prost. Ar fi trebuit să-și dea seama că mutra lui ursuză, muțenia lui nu prevestesc nimic bun. Din pricina lui, Angèle trebuia să se ascundă ca o leproasă ; din pricina lui, doamna Londe nu mai știa ce se întâmplă prin Lorges și ascendentul pe care îl dobândise asupra clienților slăbea puțin câte puțin ; tilna bătrâneții compromisă, chinul curiozității nesatisfăcut, umilința, furia de-a simți cum i se scurge printre degete tot ce credea că stăpânește pe vecie — un puhoi de belele se abătea asupra-i pe neașteptate, când și una singură din toate acestea i-ar fi fost mult prea de ajuns. Și cine purta toată vina, dacă nu monstrul pe care îl mai și poftise să vină la ea ? Ah ! dacă ar fi putut ști, dacă cerul milostiv ar fi putut s-o prevină ! Dar în ceasuri grele ca acestea, doamna Londe nu credea în religie. Nu se gîndea la cer decît atunci când era în toane bune ; de exemplu, pe vremea când Angèle îi aducea cîțiva gologani și cîteva birfe mărunte pe seama unora și-a altora, și cînd la bucuria de-a strecura cinci franci într-un sertar și de-a afla noutăți, mai încerca nevoia să adauge și-o altă satisfacție : sentimentul că-i o femeie cinstită. Dar acum se considera trădată, trădată de oameni, de Dumnezeu despre care se spune că e drept și care se distrase stricînd savanta mașinărie a vieții sale burgheze. Dar ea nu va cere ajutorul nimănui pentru a-și îmblinzi durerea, pentru a abate catastrofele ce nu vor întîrzia ; va rămîne singură, așezată la pupitrul ei, ca o zeităte fulgerată pe ruinele propriului templu. Era ora șapte și jumătate. Ar fi vrut să fie opt, nouă,

pentru ca dezastrul să fie deplin și nedreptatea Providenței dovedită o dată pentru totdeauna.

Și, trecînd de la teamă excesivă pentru ziua de mîine la bucuria de a-și imagina toate catastrofele posibile, se văzu părăsită de clienți, ruinată, doborîită de mizerie, în sfîrșit, la cheremul celor care o acuză că-l ascunde pe criminal sub acoperămintul ei; pentru că acest zvon absurd, născut din frică, dobîndea din ce în ce mai multă crezare. Curînd, invidia și ranchiuna ce mocneau de atîta timp în jurul ei aveau să izbucnească asemenea unei molițe pustiitoare ce se declara abia după o incubație de cîțiva ani. Era destul de dușmănită pentru situația de care se bucura, pentru restaurantul al cărui faliment îl doreau cu toții, pentru cei cîțiva gologani puși deoparte pentru zile negre! Ce mai putea aștepta acum de la viață, ea, care crezuse în trăinicia, în veșnicia lucrurilor, în loialitatea viitorului, în propriile sale puteri. Era ora opt fără douăzeci și cinci.

De-acum încolo, în starea la care ajunsese i se părea aproape indiferent dacă vor mai veni sau nu, dacă supa va fi mîncată sau va arde pe fundul cratițelor. Dincolo de-o anumită limită, loviturile soartei nu mai au nici un efect. Astfel gîndea cînd ușa se deschise; mîinile sale făcură un gest involuntar de surpriză pe care și-l reprimă numaidecît. Întîi au intrat trei, apoi unul, și în cele din urmă încă trei. Parcă așteptaseră afară, intenționat, după copacii din piață, ca s-o sperie, să se răzbumă astfel pentru toate jîgnirile îndurate. Cu toate acestea, inima doamnei Londe începuse să bată cu putere și, cum toți o salutau înainte de a se așeza, ea le răspunse la salut cu un aer cît se poate de maiestuos, nu fără oarecare indiferență plătită cu mari eforturi.

Dacă ar fi acceptat să-și pună o clipă lornionul, nefericita ar fi citit pe fețele clienților o siguranță pe

care nu le-o știuse niciodată. Se uitau la ea fără să clipească. Oare, pentru că nu-i mai înfricoșă, sau ghideau că nu prea mai vede bine și prin urmare n-o să observe aerele lor impertinente ? Cîteva minute mai tîrziu, toată lumea mîncea, și-n ciuda cumplitei umiliri pricinuite de întîrzierea pe care a trebuit s-o accepte fără crîcnire, simțea că simpla lor prezență o trezește iar la viață. Desigur, nu veniseră toți ; chiar și ochii doamnei Londe deslușeau un mare gol în capul mesei, și totuși o bucurie timidă îi învia din nou în inimă. Nu era totul pierdut. După atîtea chinuri era minunat să constate că salonul își reia aspectul obișnuit. Chelnerii se învîrteau acum în jurul mesei, strîngînd farfuriile de supă cu gesturile lor repezite, de care nu vor izbuti niciodată să se dezbrace. Se iveau însă o problemă ce trebuia grabnic rezolvată. Ce-i de făcut cu farfuriile celor absenți ? Să le lase, să le strîngă de pe masă ? Ce atitudine să ia ? Lăsîndu-le, mărturisea o speranță, ridicolă în cazul că va fi dezmințită ; dar poruncind să fie duse la bucătărie, nu însemna oare să recunoască o înfrîngere ?

Își simți obrajii în flăcări numai gîndindu-se la disprețul pe care îl vor stîrni, poate, cuvintele ei, căci, fără să-și vadă bine clienții și fără să audă clar discuția lor, ceva o avertiza că sînt porniți împotriva ei. De cîteva săptămîni nu mai știa nimic despre necazurile și distracțiile lor ; dispăreau în mister ca într-o beznă din ce în ce mai adîncă, pe care privirea slăbită n-o va mai străpunge niciodată. Și, pe măsură ce se depărtau și redeveneau niște necunoscuți imperiul ei se destrăma. Într-adevăr, cine era ea fără ochii, fără urechile Angêlei, și la ce bună intuiția cu care fusese inzestrată ? Ca să se chinuiască mai mult ? A mirosi doar prezența unui secret din care nu poți afla nici cel mai mic amănunt, nu-i oare mai greu de suportat decît ignoranța absolută a celui care nu bă-

nuiește nimic ? Ea, dimpotrivă, bănuia totul, dar, Doamne, ce noapte nu e preferabilă acestei palide licăriri ? Și, cu îndărătnicia bătrinelor maniace a căror minte se încetosează o dată cu vârsta și cu amărăciunile, își recapitula toate nenorocirile, atribuind o origine comună pînă și celor mai mici necazuri. Dacă trebuie să rezolve acum problema spinoasă a celor trei farfurii de supă, asta din cauză că în ultima vreme clienții au dobîndit năravul nesuferit de-a întîrzia. Și de ce întîrzie ? Pentru că n-o mai respectă. Și de ce n-o respectă ? Pentru că se simt la adăpost de curiozitatea ei și-și redobîndesc treptat independența. N-o mai avea pe Angele care să-i lingusească și să le smulgă micile secrete. Ce amar era gîndul că toată această situație se crease din vina ei ! Da, în definitiv, ea este singura vinovată, de vreme ce-l invitasese atît de stăruitor pe ticălosul acela pe care s-ar fi cuvenit să-l alunge ca pe un ciumat. Poate că acolo la masa, chiar la picioarele ei, își rumegase crima ce-o ruina ; și ea care n-a știut absolut nimic, care a dat ordin să fie servit, smintita ! Ah ! afară cu supa aia, mai bine vărsată în strachina cîinelui, aruncată pe stradă, decît s-o dea unor oameni !

Era pe punctul de-a porunci ca cele trei farfurii pline să fie duse la bucătărie, cînd ușa se deschise din nou în fața domnului Goncelin (Goncelin ! întotdeauna primul, pe vremuri) și a domnului Pariset. Intrară cu pălăria pe cap, plini de ifose. Doamna Londe fu cuprinsă de-o emoție violentă. Ceva o să se întîmple, acești oameni o să-i facă un rău. Duse mîna la inimă, vrînd parcă să înăbușe bătaile ce-i zguduiau coșul pieptului. Și totuși, nu. Iată că se întorc spre dînsa și-o salută grav. Ea le răspunde ca un autamat, cu fața descompusă de groază, cu mîinile umede în mitenele negre. Își bat joc ? Ce tot dau din cap, privind spre ușă ? Și ceilalți, de ce rîd ? Ciulea

urechea și nu prindea decît un murmur enervant. Deodată, tresări. Domnul Goncelin, care se afla între domnul Blondeau și domnul Verdet, dar încă nu se așezase, domnul Goncelin se uita la ea și vorbea.

Ce tot spune ? Recunoștea timbrul nițel mai gros, accentul țărănesc al vocii care suna ca printr-o pîclă, dar nimic precis n-ajungea la urechile ei, nu se deslușea nici un cuvînt. Poate că intenționat nu articula mai clar. Doamna Londe simți cum sudoarea îi brobonește fruntea la rădăcina părului și se prelinge apoi agale pe piele ; își trecu dosul palmei peste sprîncene și încercă să salveze pudra și rujul de pe obraji de șiroaiele ce amenințau să le ia cu ele. Între timp, domnul Goncelin tăcuse și toți clienții o priveau ținută, așteptînd fără îndoială un răspuns la întrebarea pusă cu cîteva clipe în urmă. Totul se încetșoșă în fața ochilor ei ; i se părea că o lumină orbitoare inundă brusc salonul, exceptînd becul de gaz ce devenise complet negru. Veșmintele începeau să i se lipească de piele. Îi veni să răspundă la întîmplare : „Bine !“, cînd domnul Goncelin, ducînd mîinile pîlnie la gură, strigă cu voce tare și sacadată :

— Pe domnul L  on să nu-l mai așteptați. Nu mai vine !

Ea răspunse : „Bine !“ pentru că acesta era singurul cuvînt care-i trecea prin cap,   i-l scăpase ca pe un strigăt de groază. O ameteală dureroasă o sili să coboare pleoapele, dar mai apucă să-l zărească pe domnul Goncelin lu  nd loc   i desp  turind șervetul, în mijlocul râsetelor celorlalți.   și dădea seama că decăzuse, că totul s-a sf  rșit ;   i lacrimile îndeplineau acum ceea ce sudoarea nu izbutise ; erau lacrimi de deznădejde ce-  i scobeau răbdător drumul prin fard, de la ochi p  n   la colțurile gurii. Nimeni n-o mai băga în seamă. Putea să se lase în voia durerii, să se   mbuibea cu tristețe. Printre picurii mari ce tremurau pe mar-

ginea genelor, vedea ca prin ceață mica vază de coșitor și registrul negru ce-i aminteau atâtea. La ce bun să-și facă iluzii deșarte ? Domnul Lèon nu mai vine. Mîine îl va urma altul, și peste o săptămînă va trebui să închidă restaurantul, să arunce dracului toate crătițele și poate chiar să plece din oraș. Căci își dădea perfect seama că toți o urăsc și au de gînd să-i facă zile fripte. Ar fi trebuit să bănuiască de altfel că o pîndește o nenorocire încă din ziua cînd domnul Lèon și-a achitat toată datoria, vreo patruzeci de franci ; e limpede că împrumutase banii de la vreun prieten, de la patronul său și ea, care-și închipuia că-l are la mînă pentru totdeauna ! Ca și cum ai vrea să ții apa-n loc !

Acum, că se resemnase în fața adevărului, înțelegea mai bine de ce sînt porniți acești oameni împotriva ei. O dușmăneau pentru că îi lipsea de Angèle. Timp de cîteva săptămîni tot întrebaseră : „Cum se mai simte domnișoara Angèle ? S-a făcut bine ?“ Dar răspunsul era întotdeauna același : „Nu chiar așa de bine ca să poată ieși. Mai așteptați.“ Putea oare să-și îngăduie riscul de a-i scîrbi de Angèle înapoindu-le-o prea devreme ? Sigur că de mult nu mai examinase fața nefericitei, pentru că tînăra femeie se ascundea și de ea ca de toată lumea, dar își amintea mult prea bine înfățișarea ei groaznică din ziua cînd fusese adusă acasă. Pe de altă parte, nu se încumeta să le explice clienților că frumusețea Angèlei este compromisă probabil, iar singura șansă de vindecare deplină cere timp. De aceea, se gîndea să iasă din încurcătură vorbind de o criză de nervi survenită în urma atentatului, dar această criză nervoasă dura de trei luni și domnii clienți se arătau din ce în ce mai neîncredători.

Și-apoi, doamna Londe nu era singura care să-și fi văzut nepoata în halul în care o lăsase sălbatecul ei

agresor. Mai existau cîțiva martori și-ar fi însemnat să dovedească o proastă cunoaștere a firii omenești închipuindu-și că au tăcut din gură. Toată lumea spunea că Angèle nu se mai arată pentru că urma rănilor n-a dispărut, și-i atît de urîtă, încît se teme să nu sperie oamenii pe stradă. Degeaba susținea doamna Londe că nu-i adevărat; la început, determinase o oarecare ezitare a opiniei publice, căci nu de mult se bucura încă de-o mare autoritate, dar acum era foarte ușor să-i ghicești jocul. Biata bătrînă se temea pentru restaurantul ei, și îndruga tot soiul de baliverne cu speranța că va putea preveni un dezastru, dar se dovedise că averea, reputația, tot ce părea că posedă real și solid pe lumea asta se întemeiază pe lucrul cel mai nesigur și mai schimbător cu putință: gustul cîtorva bărbați pentru o femeie. Toată lumea cunoștea secretul acestei povești deochiate. Nimeni nu ignora faptul că, pînă-n ziua cînd a început doamna Londe s-o prostitueze pe Angèle, restaurantul Londe lîncezea fără vreo perspectivă. De atunci, cu siguranță, bătrîna paceaură trebuie să fi agonisit o sumă frumușică, dar se pare că justiția providențială n-o înălțase pe culmea unei situații atît de înfloritoare decît pentru a-i pregăti o prăbușire cu atît mai dureroasă și mai infamantă.

Biata femeie știa că lumea spune multe pe seama ei; totuși, era departe de a bănuî cu cîtă asprime e judecată. Dar lumea greșea crezînd-o lacomă. La drept vorbind, sistemul de mese pe credit îi aducea mai multă pagubă decît cîștig, și dezordinea din registrul ei vădea un spirit în care visul covîrșea simțul realităților. Părea exactă, dar această exactitate se mîrginea la însemnarea numărului de mese datorat de fiecare client, iar sfîrșitul lunii scotea întotdeauna la iveală un deficit de zece pînă la cincisprezece franci. O furau? Uita ea să-și noteze toate cheltuie-

lile ? Această pierdere ce-ar fi trebuit s-o îngrijoreze n-o alarma din cale afară. Ca proprietară a celui mai important restaurant din partea locului, o scoți oricum la capăt, își spunea ea, și o voce țîșnită din acea zonă secretă a conștiinței, în care se ascundeau multe lucruri nemărturisite, se grăbea să adauge : „Mai ales cînd poți să oferi clienților o fată frumoasă ca Angèle“.

Și iată că, dintr-o dată, pierdea acest sprijin. Restaurantul se ducea de rîpă numai pentru că un smințit o desfigurase pe Angèle. Cît de adîncă era cîinoșenia soartei, cît de înverșunată împotriva liniștii oamenilor ! Ah ! dacă s-ar fi priceput și ea să mormăie rugăciuni ca habotnicele de la Saint-Jude, ce i-ar mai fi auzit urechile acestui Dumnezeu care îngăduie asemenea grozăvii ! Cînd te gîndești că o fată frumoasă și-n floarea vîrstei a fost desfigurată pentru totdeauna, poate, iar femeia de ispravă care a adăpostit-o în casa ei riscă să piardă totul, drept recunoștință, desigur, pentru milostenia sa. Poftim, asta-i ceea ce se numește Providență !

Bineînțeles că doamna Londe reflectase la toate mijloacele prin care să-și salveze situația primejduită. Dar cum ? Convingîndu-și clienții să mai rabde pînă cînd Angèle se va restabili pe deplin și-și va redobîndi frumusețea pierdută ? Sau, de vreme ce aveau nevoie de cineva, ce mare lucru să găsești o persoană tinărară și drăguță care să accepte rolul de înlocuitoare ? Căci ei simțeau nevoia să-și dispute favorurile unei fete frumoase ; Angèle îi obișnuise cu această stare de rivalitate amoroasă și micul război feroce pe care-l purtau între ei de atîta vreme le gîdila vanitatea. Își iubeau trădările și vicleșugurile și-și cultivau gelozia. Și-ntr-adevăr, ce voluptate poate fi mai violentă, mai ametoitoare în dragoste decît bucuria de a-ți bate joc de un adversar ?

O persoană tânără și drăguță... Doamna Londe, căutase, făcuse anumite demersuri cu toată prudența necesară, dar fără speranțe prea mari : soarta nu-ți trimite de două ori o orfană frumoasă ca lumina zilei și nici una din nerușinatele alea din Chanteilles n-ar fi fost în stare s-o înlocuiască pe Angèle. În cele din urmă, doamna Londe își fixase alegerea ; o alegere ciudată, ce putea să mire și la care nu ajunsese dintr-o dată, deși mocnea de multă vreme în mintea ei.

Dar momeala cu care avea să-și atragă clienții trebuia încercată întâi și-ntâi ; tocmai în acest scop fusese trimisă micuța Férnande la domnul Domène, farmacistul din Chanteilles. Rezultatul obținut era cât se poate de promițător, după cum se știe, și, la succesul experienței pregătitoare, doamna Londe simți că se trezește din nou la viață ; dar bucuria sa fu de scurtă durată : domnul Domène avea aproape șaiszeci de ani și la această vîrstă bărbații nu sînt prea mofturoși, fapt pentru care, o femeie cu bun-simț nu poate să tragă o concluzie valabilă. Această reflecție îi trezi iar vechea neliniște.

Șovăia s-o propună clienților pe Férnande. Ar părea fie caraghios fie teribil de suspect să-i întrebe dacă n-au nevoie de-o fetiță cu care să iasă la plimbare. Unii din ei erau porniți împotriva ei, domnul Goncelin, de exemplu, și alți doi trei zurbagii, care ar putea profita foarte bine de ocazie pentru a umple orașul cu tot soiul de grozăvenii, ba chiar s-o și denunțe. Și-apoi, ce încredere să ai într-o aiurită ca Férnande ? Și-ar putea da seama cel puțin despre ce-i vorba ?

În repetate rînduri, după vizita la domnul Domène, patroana trimisese copilul la cîțiva dintre clienți, invocînd pretexte atît de cusute cu ață albă încît ar fi putut să se lămurească imediat, dar nici unul nu părea să priceapă, sau poate că se temeau și ei să nu

dea de vreun bucluc. Degeaba îmbrăca fetița cît mai cochet cu putîntă, o pieptăna ea însăși, o învăța să zîmbească ademenitor ; pe de o parte, în ciuda unor aparențe vioaie și dezghețate, se izbea de prea multă nevinovăție, iar pe de altă parte de lașitate sau de indiferență.

Pe scurt afacerea era primejdioasă și doamna Londe credea că-i preferabil să nu se încapătîneze ; va lăsa lucrurile să-și urmeze singure cursul. Cine știe, poate că într-o zi, vreunuia din acești domni îi va veni de la sine ideea să se ocupe de Férnande ; doamna Londe n-ar mai trebui decît să facă pe proasta și să închidă ochii, așa cum făcuse atunci cînd domnul Léon a început să-i dea tîrcoale Angèlei.

Totuși, timpul trecea. Dacă va fi nevoită să aștepte pînă se mai împlinește Férnande, sau pînă își redobîndește Angèle frumosul chip de altădată, atunci restaurantul Londe poate da faliment, orice colaborare între patroană și cele două fete devenind inutilă. Ah ! de ce nu-i ea cu treizeci de ani mai tînără, cu cincisprezece ani mai tînără ! Dacă ar fi cu cincisprezece ani mai tînără s-ar fi descurcat ea singură : ar fi avut exact patruzeci de ani. Cu ce plăcere s-ar fi descotorosit de mucoasa de Férnande și de toanta aia de Angèle care se poate lăsa siluită și desfigurată ziua în nămiaza mare ! Singură ea, doamna Londe ar fi fost în stare să conducă două, trei restaurante ca acesta care-i dădea acum atîta bătaie de cap ; își amintea mulți ani frumoși cînd nu era bărbat care să n-o vadă și să nu-și înăbușe un oftat, căci avea pe vremuri niște bucle negre și groase ce-ai fi spus că se războiesc pentru fruntea și tîmplele sale, o piele de catifea, fața rumenă și obrajii netezi ; totul i se părea atît de aproape că nici nu-i venea să creadă în dispariția atîtor lucruri minunate, și, uneori, prezentul îi lăsa impresia unui coșmar ce va lua curînd sfîrșit,

dar rațiunea izgonea repede această speranță nesăbuită ; coșmarul era adevărat, ea era bătrână, urâtă, neputincioasă ; fiecare pas îi smulgea un geamăt și-o strîmbătură de durere, dinții i se clătinau, vocea i se dogea în gîtlej, părul îi cădea smocuri ; nu vedea bine, auzea prost, viața nu mai avea nevoie de ea.

Un hîrșit asurzitor de scaune mutate din loc o smulse din aceste gînduri și tresări ; clienții terminaseră cina, poate ultima lor cină aici. Timp de o jumătate de oră rămăsese așezată în fața lor, cu ochii pironiți la oamenii aceia pe care-i zărea ca printr-o pîclă, și nu băga de seamă nici măcar o singură dată ce fac, cum se desfășoară serviciul. Și iată-i ridicîndu-se brusc, pentru a-și plăti consumația, gata de plecare. Ar fi vrut să se ridice și ea în picioare, să dea din mîini, cu gesturi largi de actor de tragedie, și să răcnească o dată ca la sfîrșitul unei drame, pentru a izgoni astfel tristețea care-i mocnea în inimă de cîteva săptămîni încoace. Vroia să trăiască, să fie fericită. De ce o striveau cu disprețul lor, cînd propria sa conștiință nu-i reproșa nimic ? De ce n-ar avea parte și ea de-o bătrînețe respectabilă ca oricare altul ? Prea era totul nedrept. Și măruntele jigniri pe care a trebuit să le îndure, umilirile înghițite în tăcere, furiile, stăpînite de bine de rău, toată această drojdie de rachiună părea să fi ales tocmai acest minut pentru a dospi și-a se umfla. Unul cîte unul, clienții îi treceau acum prin față și-i înmînau cei doi franci și cincizeci, costul cinei ; pentru că toți plăteau în seara aceea ; nu mai trebuia să examineze conturile, să discute cu ei ; trebuia să stea doar nemișcată și să lase banii să se îngrămădească zornăind pe tejgheaua de marmură, între vaza goală și registrul închis.

Sîngele îi năvălea în obraji ca un val de mînie și-l simți zvîcnind sub piele, în gîtlej, în jurul urechilor, vrînd parcă s-o întărite să înceapă odată bătălia și să

se apere. Cu toate acestea era mută și nu clintea ; privea monedele rostogolindu-se pe pupitru, fără ca mîna să fi fost în stare să miște, gura să se descleșteze. Fețele lor viclene sau batjocoritoare se perindau pe sub ochii ei și nici măcar nu le vedea ; totul se amesteca, totul se cufunda într-un întuneric din ce în ce mai adînc, în care deslușea numai candelabrul dănuind și avea impresia că fiecare client zăbovește un ceas încheiat în fața pupitrului și-și rîde de ea.

Plecau ; îi auzi strigîndu-i bună seara și nu le răspunse.

Cum pendula bătea ora nouă, chiar deasupra ei, doamna Londe apucă registrul cu un gest mașinal și-l vîrî în sertar. Chelnerul stingea luminile. Ea se ridică și ieși din salon cu pasul acela grijuliu cu care o învățase bătrînețea. Ajungînd la piciorul scării ce ducea spre camera ei, își puse lornionul și începu să urce treptele ce trosneau rînd pe rînd sub tălpile-i late. Un bec de gaz aprins la ultimul etaj îi învăluia capul și umerii într-o lumină tulbure, proiectînd pe perete o imensă umbră poznașă ce părea să joace cu ea un joc sinistru.

Gîfiind un pic, pășind cu grijă pe treapta următoare, doamna Londe urca încet. Cînd ajunse la etajul întîi și se pomeni în fața ușii Angèlei, se opri lovită parcă de o inspirație neașteptată și cu pumnul strîns, bătu zdravăn în canat. Răspunsul nu veni chiar atît de repede pe cît ar fi vrut. Poate că Angèle adormise. Bătu din nou.

— Cine-i ? întrebă o voce.

— Angèle, spuse doamna Londe, întredeschizînd ușa. ești aici ?

— Sigur că da.

— Se aranjează totul, drăguță, urmă patroana cu o falsă veselie în glas. Clienții noștri au hotărît să te ia așa cum ești. Mîine poți să ieși. M-auzi ?

După o clipă de tăcere, vocea răspunse :

— Da, tanti.

— Ei, bună seara, făcu doamna Londe, somn ușor, drăguță.

Închise ușa binișor și-și continuă urcușul, agățându-se de balustradă; încovoiată parcă sub povara unei cruci blestemate,

V

De aproape o oră, doamna Grosgeorge aștepta pe drum, gândindu-se că ar fi timpul să plece și nefiind în stare să se hotărască, deși pierduse orice nădejde. Tremura în mantoul de lutru, iar mâinile înfundate în manșon îi erau țepene de frig. Toată dimineata ninsese și-n întunericul nopții drumul alb părea fosforoscent.

Nu venise nimeni, dar acest fapt n-o mira de loc. Într-adevăr, încă de dimineată își repeta că n-are nici un rost să aștepte pe drum și că un om urmărit de poliție nu-și va risca libertatea, poate și viața de dragul unei femei pe care n-o iubește ; pentru că nu-și făcea nici o iluzie cu privire la sentimentele pe care i le nutrea Guéret, își amintea foarte bine privirile furibunde surprinse în ochii lui, știa că pentru acest suflet de sclav ea întruchipa bogăția cu tot cortegiul de nedreptăți. Cu toate acestea, va merge și va aștepta la locul stabilit ; zadarnic încerca s-o convingă rațiunea că-și va pierde timpul : care-i ajutorul rațiunii în momentele de răscruce ale vieții ?

Și-apoi, încă un ceas petrecut în casă și-ar înnebuni ; ar înnebuni de plictiseală, de nerăbdare, de

scîrbă. Ideea că o anumită orînduire a lucrurilor, pe care ea n-o acceptase, i-a hotărît un loc între acești pereți, printre aceste mobile și bibelouri trezea într-însa o mînie cu atît mai violentă cu cît știa zădărnicia oricărei revolte. Obişnuința nu avea nici un efect asupra ei, n-o domesticea. După atîția ani de căsnicie, încă era ca o fiară căzută într-o capcană, și care, neputîndu-se resemna, își vîra înnebunită capul printre zăbrelile cuștii, ca și cum într-o bună zi ele ar trebui să se depărteze printr-un miracol.

În ajun, ieșise fără să știe încotro s-o pornească, umblînd, alergînd pe cîmp, cînd agitată și gata să izbucnească în lacrimi, cînd exaltată de ideea unei fericiri posibile, a unei minuni pe care poate că i-o rezerva ziua următoare. Credea cu o naivitate copilărească într-un viitor imediat, deși, zilnic, viitorul își dezmințea promisiunile din ajun ; ierta totul — nu avea încotro — destinului responsabil de trecutul lipsit de bucurii, de prezentul hidos, cu condiția să-i lase credința aceea furioasă pe care luni o moșteneau de la duminică, marți de la luni, și așa mai departe, pînă în ziua cînd o vor pironi într-o cutie neagră, pe ea și toate extravagantele biete ei inimi.

Se întorsese acasă zdrobită de oboseală și se trînti în pat, dar nu izbuti să adoarmă. Nervii încordați refuzau să ațipească. Tăcerea de miez de noapte era plină de foșnete, întunericul brăzdat de mari pete sclipitoare de care pleoapele strînse n-o puteau apăra. În cele din urmă, aprinse lampa și se așeză lîngă fereastră, sperînd că peste un minut cerul se va lumina dincolo de copacii din grădină ; se războia cu ea însăși, pentru a mai amîna clipa cînd se va uita la ceas, pregătindu-și astfel surpriza plăcută a unei ore mai înaintate decît și-ar fi închipuit. Apoi, izgonită de frig de la postul ei de pîndă, se afunda iar în căldura patului, stîngea lampa, număra pînă la două

sute și scăpăra un chibrit, pentru a constata cu un oftat deznădăjduit că s-a înșelat cu mai bine de un ceas și-o mai așteaptă un timp infinit de suferință.

Zorile au surprins-o gata îmbrăcată, în picioare la fereastră, cu fața răvășită și ochii înfundați în orbite. Asemenea nopți o îmbătrâneau mai repede decât vestea unei mari nenorociri, dar acum, când vedea stelele depărtându-se în adîncul cerului și drumul iscîndu-se din întuneric, prindea iar curaj, puțin cîte puțin, ca și cum în ea însăși s-ar fi luminat de ziuă. I se părea că a străbătut cale lungă și-a ajuns la capătul unei etape istovitoare. Mai avea de răzbit o dimineată și-o după-amiază, dar drumul era mai ușor și-o puzderie de preocupări mărunte îl vor scurta puțin. Totuși, asemenea zile o făceau să simtă tot golul existenței. căci după ce dădea ordinele convenite servitorilor, răsfoia o carte, descifra o partitură, resursele sale erau epuizate ; se prăbușea din nou în aceea plictiseală cruntă care-i un blestem pentru cei bogați. Prima speranță a dimineții pierdea : acum, după ce dorise apariția luminii ce creștea peste coroanele teilor, nu-și mai găsea astîmpăr în așteptarea nopții care s-o înghită iar. Ce tortură să fie silită să urmeze călătoria nesfîrșită a orelor, cînd totul într-însa era elan și dorință de fugă !

Dimineata se tîrî cu chiu cu vai. De cîteva ori, Eva Grosgeorge fu ispitită să facă o plimbare, dar știa în ce hal s-ar întoarce, dacă ar ieși din casă ; s-ar depărta prea mult, și-ar irosi toate puterile necesare după-amiază, cînd va trebui să-și stăpînească nerăbdarea și să umble încet pe drum, întîi într-o direcție, apoi în cealaltă, așteptînd un bărbat care nu va veni. Pentru că era sigură că nu va veni și, cu toate acestea, vroia ca faptele să-i demonstreze că-i îndreptățită să nu spere nimic. După aceasta, va găsi probabil oarecare liniște chiar în gîndul că evenimentul atît

de mult dorit n-a avut loc ; astfel, punea capăt agitației în care se afla de când îl revăzuse pe Guéret. Viața sa, dispersată o clipă, abătută o clipă din făgașul firesc, va reintra în albia urmată timp de douăzeci de ani, și-i mai bine așa ; orice e mai bun decît spaima, palpitațiile, alternanța de bucurie și neliniște care o chinuie.

I-ar fi venit foarte greu să spună ce speră dintr-o convorbire posibilă cu Guéret și chiar se ferea să se gîndească prea mult la asta, din teama superstițioasă că anticipînd imaginar anumite lucruri, va împiedica astfel împlinirea lor. Observase în repetate rînduri că viitorul își schimbă întotdeauna fața cînd devine prezent fie pentru că dă mai puțin decît a promis, fie pentru că greșim noi în ceea ce privește calitatea fericirii scontate și obținem niște fleacuri în locul bucuriilor întrezărite de închipuirea noastră. Oare nu-i mai înțelept să taci în tine însuși și să accepți supus plictisul sau plăcerea adusă de scurgerea orelor, fără a cheltui anticipat plictisul sau plăcerea zilei de mîine ?

Dar nu putea să accepte. Acceptarea însemna moarte. Îi era cu neputință să se resemneze, de exemplu, la chinul zilnic al meselor în compania soțului. Tot disprețul ei pentru oameni se datora acestui bărbat și ura pe care i-o purta îi formase inima, stăpînindu-i pînă și simțurile. Toate elanurile sale porneau din cap și concepea fals ispitele la care carnea sa n-a fost supusă niciodată. La patruzeci și cinci de ani, castitatea își dădea roadele și-i aducea darul înspăimîntător al unei iubiri tîrzii și inutile. În această femeie maltratată de propriul destin, creierul răzbuna restul.

Domnul Grosgeorge îi oferea spectacolul celei mai josnice forme de lăcomie omenească din cîte își putea închipui. Fiecare gest, fiecare inflexiune a vocii ațîta

și hrănea într-însa o scîrbă ce sporea cu cel mai mic prilej ; cînd îi vedea fața lătăreață și fericită, trupul voinic pe care boala nu-l chinuia niciodată, iar viața îl îmbuiba cu toate plăcerile, avea impresia că soarta îl folosea anume ca să-și bată joc de ea, de ea și de suferințele ei, de ea și de foamea ce-o întărita și-i dădea ameteți.-

Cînd se gîndea cum ar fi putut să trăiască, cînd își amintea că, nu mult după ce se măritase, un bărbat tînăr și frumos s-a aruncat într-o zi la picioarele ei și că, de frică și dintr-un scrupul, l-a respins cu un hohot de rîs, se simțea în stare să-l ucidă pe omul care-i furase tinerețile și-i răpise pentru totdeauna pînă și gustul voluptății. Și cum memoria îi înfățișa toate amănuntele unei scene pe care n-o va uita niciodată, doamna Grosgeorge se întreba cu amărăciune, după douăzeci de ani, care din doi fusese mai ridicol, tînărul îngenunchiat la picioarele ei, ori ea refuzînd iubirea pe care o chema, acum, în pragul bătrîneții.

De ce atîta nedreptate ? Oare și celelalte femei suferă la fel ? Ce folos de bogăție și de frumusețe, de vreme ce a fost lipsită de fericire ? După ce a disprețuit și-a urît iubirea, descoperea, în sfîrșit, că ceea ce-și dorise de fapt o viață întreagă a fost iubirea. Dacă ar fi știut, dacă i-ar fi spus cineva, dacă în destinul său ar fi existat măcar o umbră de milă pentru ea, ar fi putut fi fericită și, în orice caz, mai bună. Își amintea fiecare gest, fiecare privire ce i-a împietrit sufletul treptat ; cutare cuvînt o răvășise mai mult decît brutalitatea de care îi era scîrbă. Și-a detestat copilul, fructul violențelor îndurate, încă din ceasul cînd l-a simțit zbătîndu-i-se în trup, i-a însoțit cu ură primii ani ai copilăriei, pedepsindu-l cu o plăcere ce răzbuna toate durerile nașterii, bruftuindu-l pînă a scos dintr-însul un mic sclav îngenunchiat de

spaiame, cu inima deja plină de ranchiune. Era crudă și știa acest lucru, fără a fi totuși capabilă să simtă remușcarea pe care cunoașterea de sine ar fi provocat-o, poate, la altcineva. Prea multe scuze se adunau ca s-o justifice în propriii ochi ; natura ei, pământ sterp și răzvrătit peste care cerul n-a revărsat binecuvîntarea ploilor, nu rodea nimic fără să amestece și un strop de otravă ; sentimentele cele mai simple erau schilodite, orice bucurie era suspectă, orice afecțiune coruptă de la rădăcină. Desprinsă de toate bunurile lumesti, nu din virtute, ci pentru că sărăcia sufletească o împiedica să se bucure de ele, străină totuși de ideea unei fericiri în care simțurile ar fi lipsite de partea ce li se cuvine, își consuma puterile și viața în mediocritate, și căuta devorîndu-se o pace care i se refuza.

Există o ciudată satisfacție în a atinge fundul desperării ; excesul nefericirii naște un fel de securitate — lină salvator pentru sufletul naufragiat, care nu mai îndrăznește să creadă. O durere morală devine astfel cel mai sigur adăpost, o renunțare, odihnă. Oare nu tocmai acesta era și motivul pentru care se plimba pe drum, cu trupul înghețat în ciuda blănurilor de pe ea, nerăbdătoare în așteptarea clipei care s-o elibereze de neliniște, readucînd-o la certitudinea soartei sale ?

Acum, cînd noaptea căzuse și momentul se apropia, ce rost mai aveau lacrimile ce i se prelingeau pe obraji și geamătul de durere pe care și-l înăbușea în manșon ? Era egoistă și dură, dar cel puțin era vitează ; poate că o doboră doar oboseala acestor emoții. În curînd se va întoarce acasă, va urca în salon ; acolo își va scoate calm mantoul și va întezi focul, apoi va citi ori se va amuza cîntînd la pian, pînă cînd va fi anunțată că-i gata cina ; era ora șapte și zece, aproape șapte și un sfert. Perfect. Nu va mai

veni, i-a fost frică, e firesc. Mai așteaptă două, trei minute, vrînd parcă să fie cu conștiința împăcată, după care se îndreaptă spre vilă.

Aproape numaidecît auzi clopoțelul ce anunța vizitatorii : cineva se afla la poartă și tocmai sunase.

VI

— Dumneata ! Ce faci aici, Angèle ?

— Dumnezeule, doamna m-a speriat !

— Pe cine cauți ?

— Veneam să cer ceva de lucru de la doamna.

— Nu mai spune, va să zică ne-am hotărît să ne ocupăm iar de treabă. Dar nu te mai ascunde așa, țîțo. Mi se pare că erai mai obraznică pe vremuri.

— zici ?

— Dar nu, doamnă.

— Ba da, doamnă. Și ce fel de lucru cauți ?

— Orice, doamnă. Ceva de cusut.

— Va să zică nu vrei să te întorești la spălătorie ? adevărat că ți-am văzut numele tipărit prin ziare după asemenea cînste nu te mai poți înjosi cărînd fe prin oraș, nu-i așa ?

— Doamnei ar trebui să-i fie milă de mine.

— Milă ! N-ar mai lipsi decît să-mi vorbești acum și despre morală ! Îți închipui cumva că nu știam ce se petrece aici, în casa mea ?

Auzi vocea unui servitor care răspundea la apelul clopoțelului și venea să deschidă, și strigă cu vocea ei tăioasă :

— Inutil să deschizi, Jean. Îi spui domnului că mai întîrzii la cină vreo cîteva minute.

Pașii se opriră, apoi se depărtară. Se întoarse din nou către Angèle cu un fel de lăcomie, ca o fiară ce adulmecă prada. Energia îi renăștea brusc la vederea funței pe care Guèret o dorise, o urmărise, o lovise. Ce satisfacție să-și descarce la rîndu-i mînia asupra acestei femei umilite, să se răzbune pe iubirea ce se trezise într-însa !

— Nu mai dau voie să intre oricine, înțelegi. Prea multă vreme am închis ochii la mîrșăviile ce se petreceau în casa mea. Și-acum ai să-mi faci plăcerea să ridici șalul sub care ți-ai ascuns fața și să te uiți în ochii mei.

— Nu pot, doamnă.

— Nu poți să te uiți în ochii mei ? Asta nu mă miră. Oricum, ai să-ți descoperi fața, sau dacă nu, plec și dau ordin să ți se interzică să mai calci vreodată pragul acestei case.

— Rog pe doamna să mă asculte întîi o clipă. Toc-mai pentru asta am și venit. Văzîndu-mă, doamna va înțelege că nu mai pot să mă arăt și de aceea vroiam s-o rog pe doamna...

— Hai spune o dată. Despre ce-i vorba ?

— Aici nu mai pot trăi. Trebuie să plec din Lorges ; am să mă duc oriunde, la Paris. Sînt prea nefericită.

— Ce idee ! Dar toată lumea-i nefericită. Dacă ar fi s-o pornim la plimbare ori de cîte ori sîntem nefericiți, căile ferate ar face avere. Ești un copil, asta-i. Ia scoate șalul și obișnuiește-te de pe acum să te arăți pe stradă. Peste o săptămînă nici n-ai să te mai gîndești la asta.

— Știți, aș vrea să-i cer doamnei ceva foarte important.

— Ce anume ? Grăbește-te.

— Dacă doamna ar vrea să-mi împrumute o mică sumă de bani.

— Bani ? Și ce să faci cu ei ?

— Păi, ca să plec.

— Văd că asta-i o obsesie ! Adineori spuneai că ai venit să ceri ceva de lucru. La cine ai venit aici, de fapt ? La mine sau la domnul Grosgeorge ? Te previn că ai tot interesul să spui adevărul.

— Doamna n-are să mă ierte.

— Va să zică pe domnul Grosgeorge îl cauți ; bineînțeles, pentru ca să-i storci niște bani... Eram sigură. Te-ai gândit să-ți încerci farmecele, ca pe vremuri, nu-i așa ?

— Dar vă jur, doamnă...

— Asta mă face să cred că ți-a mai rămas ceva din frumusețea de care erai așa de mândră. Ia să vedem și noi.

— Pot spera cel puțin că doamna va binevoi să mă ajute ?

— Un târg ? Asta niciodată ! Sau mă ascuți imediat și scoți șalul, sau ne despărțim chiar acum, și-n acest caz îți interzic să mai suni vreodată la această poartă. Cît despre ajutorul cerut, o să vedem ; nu promit nimic.

— Sînt gata s-o ascult pe doamna.

— Foarte bine. Desfă șalul.

— Asta și fac. Poftim.

— Nu văd nimic, absolut nimic. Haidem sub felinar.

— Dacă aș îndrăzni să-i pun doamnei o întrebare... De ce dorește să-mi vadă fața ?

— Nu-s obișnuită cu interogatoriile, fetiço.

— Nu, dar mă întreb dacă doamna n-are să se... sperie.

— Mă iei drept o femeiușcă. Dacă toate nenorocirile mele s-ar mărgini la o lovitură de baston în obraz, aș fi încântată de viață.

— Poate că doamna și-aduce aminte că eu am fost întotdeauna mai rumenă la față și pe-o vreme ca-n seara asta cicatricile se văd mai mult.

— Uite că am ajuns. Stai acolo. Sus capul, haide.

— Apelez la bunătatea doamnei.

— Gata cu vorbăria și sus capul. Vrei să m-ascuți, da sau nu ? Te previn că nu-mi plac lacrimile. Haide, sus capul și uită-te spre felinar. Bun... Văd. Nu-i chiar așa de teribil pe cât credeam. Cum exagerează lumea ! Fără îndoială, corecția a fost administrată cu o mînă sigură, dar nu s-ar putea spune că n-ai meritat-o. După atîția ani de destrăbălare, aveai și dumneata o poliță de achitat, drăguță.

— Doamna ce crede, cicatricile astea o să dispară pînă la urmă ?

— Nu.

— Nu !

— Ce-ai pățit ? Am impresia că ți-am dat lovitura de grație. Sperai că se vor șterge ? Ascultă un sfat bun de la mine : nu spera nimic, nu spera niciodată. Nu de mult, am fost și eu o naivă ca dumneata. Acum, m-am lecutit.

— Doamna va înțelege totuși că nu mai pot să apar în Lorges, în halul ăsta.

— Dar de ce ? Acoperă-te dacă vrei să nu răcești. Și hai să plecăm de aici. Trebuie să mă întorc acasă.

— Știți, nu-i vorba de-o sumă prea mare. Cel mult o sută de franci.

— Cu acest subiect am încheiat. Mai ai de cerut ceva ?

— I-aș rămîne atît de recunoscătoare doamnei.

— N-am ce face cu recunoștința dumitale.

— Dacă doamna mi-ar îngădui măcar să cer de la domnul Grosgeorge.

— De la domnul ! Asta-i culmea ! Se vede că ți-ai pierdut capul de-a binelea. În primul rînd că domnul

nici nu s-ar uita la dumneata cu fața pe care o ai acum. Domnul nu știe ce-i mila.

— Domnul are un suflet bun.

— Ești o proastă ! Îți închipui că îmi faci o plăcere spunînd asta ? Domnul e tot atît de bun la inimă ca și poarta asta. Și dumneata l-ai făcut așa, dumneata și cele de teapa dumitale. Oh ! nu spun că ești singura vinovată ; pe vremea cînd a început, nici nu te născuseși. Și-acum, bună seara.

— Doamnă.

— Nu pune mîna pe mine, te rog.

— Rog pe doamna cu lacrimi în ochi să mă ierte. Știu, am jignit-o odinioară, dar dacă doamna nu vrea să mă ajute, eu mă omor.

— Păi sigur, vechiul cîntec al sufletelor nevolnice. Chiar ești atît de nefericită ?

— Doamna nici nu poate să-și închipuie. De cîteva luni încoace am impresia c-o să înnebunesc.

— Mă întreb ce drept ai dumneata la mila mea. În sfîrșit, ca să-ți dovedesc că nu-s chiar atît de rea pe cît crede lumea, accept să reflectez la cazul dumitale. Am să văd. Mîine o s-aducă rufele. Îți trimit eu vorbă prin micuța Férnande.

— Oh ! doamnă.

— Nu, lasă-mi mîna. Ți-am spus că nu vreau să mă atingi. Și-apoi, nu spera prea mult. Adu-ți aminte de sfatul meu.

— Da, doamnă.

Urmă un moment de tăcere, timp în care doamna Grosgeorge păru nehotărîtă ; pe neașteptate, întrebă :

— Ah, da ! de ce n-ai vrut să ajuți de loc poliția la cercetări ? Te încapățînezi să susții că nu Guéret te-a atacat, cînd numeroase persoane v-au văzut împreună pe drum. Răspunde. Dacă vrei să mă ocup de soarta dumitale, trebuie să-mi spui adevărul.

- N-a fost Guéret.
- Atunci, cine a fost ?
- Nu știu, nu l-am văzut. M-a lovit pe la spate și-am leșinat.
- Și martorii ?
- Martorii mint.
- Asta-i bună ! Mai gîndește-te, fetiço. Dacă-mi vei spune adevărul, te așteaptă o bună recompensă. Dacă nu, ne despărțim imediat, și poți renunța la orice speranță de-a mă înduioșa sau de-a mai călca vreodată pragul acestei case. De ce n-ai vrut să-l denunți pe agresorul dumitale ?
- Pot spera că doamna nu va spune la nimeni ?
- Drept cine mă iei ? Par eu omul care trădează un secret ?
- Ei bine, nu l-am denunțat pentru că mi-era frică de răzbunarea lui. Chiar dacă l-ar fi prins, mai există și deținuți care evadează. Cine știe dacă nu s-ar fi întors aci ca să mă strîngă de gît.
- Vai, vai, vai !
- Oh, Dumnezeuule, doamna găsește că asta-i de rîs ?
- Rîd de frica dumitale, da. Cu asta nu crești în ochii mei, și văd că nu te deosebești de celelalte. Va să zică, într-adevăr Guéret a fost ?
- Implor pe doamna să nu mai repete.
- Nu-ți fie frică.
- Pot să sper că doamna își va aminti de mine și voi primi o veste bună prin Férnande ?
- Am să-mi țin promisiunea.
- Doamna-i atît de bună !
- Doamna-i loială, atît și nimic mai mult. Și-acum, bună seara.
- Bună seara, doamnă.

Angèle ascultă pașii doamnei Grosgeorge depărtându-se pe aleea principală și așteptă o clipă în fața porții, ca și cum ar fi sperat ca peste cîteva secunde această femeie dură și cinică să reapară cu un teanc de bancnote în mînă. Sufla un vînt tăios de iarnă ; ea își înnodă capetele șalului negru sub bărbie și porni îndărăt pe drumul spre oraș.

„Nu l-am trădat, gîndi. De fapt, toată lumea îl bănuiește, și-apoi mi-a promis doar că nu va spune nimic.“

Într-adevăr, oricît de mult o ura pe doamna Grosgeorge, Angèle își închipuia că deslușește în caracterul rece și violent al acestei femei o scîrbă de perfidie ce-o liniștea. Cu toate acestea, se felicită că nu i-a spus tot adevărul și-a trecut sub tăcere motivele pentru care nu și-a denunțat agresorul. Oare există cineva pe lume care s-o înțeleagă ? Ce-i pasă ei că doamna Grosgeorge o consideră lașă ? Este adevărat că această femeie bogată și trufașă o putea sili să-i răspundă amenințînd că nu-i va acorda nici un ajutor, dar, cu tot aurul ei, nu era în stare să-i smulgă taina pe care o păstra în adîncul sufletului. Și, în ciuda desperării, inima ei tresări de bucurie la sentimentul că și-a frustat dușmanca.

Bineînțeles că la domnul Grosgeorge vroia să apeleze ; s-ar fi aruncat la picioarele lui, i-ar fi sărutat mîna scîrnavă. Orice umilință e bună cu condiția să-i stoarcă niște bani și să fugă. În seara aceea, n-a mai rezistat. Toată viața trăise la Lorges ; acum nu mai avea puterea să rămînă o singură zi în acest oraș. Număra orele ca în ajunul unei plecări, și încetineala timpului o îngrijora. N-avea nici un rost să-și facă planuri de viitor, totul era să părăsească un loc unde

fiecare piatră, fiecare chip îi amintea nenorocirea. Ar fi fost în stare de orice, numai să plece. Îi promisese doamnei Londe că-și va relua viața de altădată și-ar fi îngenunchiat în fața ei dacă ar fi obținut astfel suma de care avea nevoie. Cele trei luni de singurătate în odaia ei îi adormiseră doar temerile ; cît trăise acolo, între pat și fereastră, ca o schimnică, mai păstrase un dram de speranță, dacă nu speranța că se va vindeca pe deplin și va constata că fața ei redobîndește frumusețea de altădată, cel puțin aceea că și-a exagerat urîtenia, și mai poate place încă. Și astfel, în ciuda plictiselii ce-o rodea în acele zile pustii, amînase pînă la ultima limită momentul ieșirii din casă. Numai așa putea să-și păstreze iluzia de care avea nevoie pentru a trăi, și pe care nu se putea hotărî s-o supună la încercarea unei plimbări în plină zi, căci oglinda n-o liniștea ; carnea stîlcită se închisese la loc, fără ca direle albe să fi dispărut și, deși trăsăturile feței nu se schimbaseră, tot farmecul lor pierise fără urmă. Frumusețea este o minune ce poate fi nimicită foarte ușor, și n-ar trebui admirată decît de departe ; ea pierde tot atît de inexplicabil ca însăși prezența sa, iar mîna omului o pîngărește întotdeauna ; pierise de pe fața Angèlei, ca dintr-un templu profanat.

Tinăra femeie întrezărise adevărul. Zadarnic își spunea că nasul, gura i-au rămas aceleași, că cicatricele nu-s adînci ; nu se mai recunoștea. Noua sa înfățișare o înspăimînta ori de cîte ori își întîlnea în oglindă privirea neliniștită și bătrînicioasă. Oare și pe ceilalți i-ar înfricoșa la fel ? La început își spusese că da, apoi, în slăbiciunea inimii, se mîngîie cu ideea stranie că s-a înșelat și doar singurătatea o face să vadă anapoda. Cînd te privești prea mult, nu mai știi cum arăți de fapt, gîndea Angèle. Sigur, doamna Londe ar fi putut să-i spună adevărul, dar ar fi găsit ea destulă tărie ca să-i ceară unei dușmance să-i con-

state dezastrul frumuseții ? Și-apoi, nici doamna Londe nu ținea să se atingă de teribilul șal negru ce ascundea chipul Angèlei ; i se părea că ar descoperi astfel fața propriului destin. Ce lovitură în caz că răul este iremediabil ! Multă vreme, patroana preferase incertitudinea ; de aceea, faptul că o anunțase pe tînără că domniile clienți sînt dispuși să iasă totuși cu dînsa, era semn că epuizase toate resursele speranței.

Această veste nu făcuse cîine știe ce impresie asupra Angèlei. La început ghicea că-i vorba de-o minciună, apoi atitudinea micuței Férnande, cînd își scoase șalul, spaima, tăcerea, lacrimile ei îi tăiaseră orice curaj. Citise în ochii copilului adevărul pe care oglinda nu mai știa să i-l spună : provoca scîrbă ; îi cerea unei fetițe s-o sărute și aceasta dădea îndărăt în fața ei. Nu-i mai rămînea decît să se deprindă cu gîndul că a pierdut totul. Începea o nouă viață, o viață de fată urîtă, dar în așa fel urîtă, încît alunga iubirea, pentru că nu-și închipuia că ar mai putea atrage un bărbat, după ce speriasse un copil. Într-adevăr, fără să fie inteligentă, Angèle înțelegea că dorința ascultă de anumite legi oarecum generale, și numai depravarea simțurilor poate înboldi pe cineva să se îndrăgostească de un chip pe care furia unui asasin lăsase urme atît de vizibile și atît de fioroase.

După prima criză de disperare, Angèle își redobîndi singele rece ; cîteva luni de luptă cu ea însăși îi oțeliseră voința ; nepăsarea și tineretea făcuseră loc unei resemnări plină de amărăciune, ce-i îngăduia să îndure povara zilelor. Acum se cunoștea mai bine ; singurul lucru pe care-l cerea singurătății era s-o apere de adevăr ; dar, acum, nu mai rezista, și de aceea i se arătase Férnandei, pentru ca să afle tot răul și să alunge din inima sa ultimele iluzii. Era un fel de-a se elibera ; nimic mai chinuitor, nimic mai înrobitor decît speranța într-o fericire pămîntească și,

după nesfârșite săptămîni pustii, cînd fiecare zi îi aducea aceleași tristeți, ajunsese și ea la această convingere. Lîngă fereastra înaltă din odaie, cu capul înfolit în șalul pe care nu-l mai lepăda niciodată, învățase să-și ingenuncheze orgoliul și să-și dezamăgească așteptarea. Mica piață pe care o pîndea odinioară cu ochii lacomi nu-i mai stîrnea acum nici cel mai mic elan de curiozitate, și rareori se întîmpla să-și arunce privirea asupra-i; cunoștea pe dinafară copacii plantați în triunghi, pietrele inegale, băncile de lemn putregăit; spațiul acela restrîns o făcea să se gîndească la un teatru în care nimic nu se va mai petrece vreodată.

Tot cîrbind la rufăria pe care i-o încredința doamna Londe, își lăsa spiritul să hoinărească pe făgașul lui firesc. În sufletul pustit de regretul pentru ceea ce pierduse, o singură bucurie dăinuia încă, o bucurie stranie, ce-o cuprindea din cînd în cînd și-o făcea să se cutremure de spaimă, bucuria de-a vedea cît de adîncă îi este decăderea; uneori, găsea ceva ispititor, ba chiar plăcut în capriciul groaznic al soartei față de ea și-n felul năprasnic în care o lovise nenorocirea; se gîndea îndelung la schimbarea pe care o văzuse operîndu-se în viața sa și compara melancolia unui prezent auster cu visurile senzuale de odinioară. Apoi, dintr-o dată, se dezmeticea și durerea o inunda ca un val. Unde se află? La ce se gîndește? Cum de poate găsi că-i bine ceea ce-i îngrozitor de fapt? Și brusc i se părea că simte frigurile morții cuprinzîndu-i umerii și învăluind-o din toate părțile.

Alteori, o năpădea un noian de gînduri cu totul deosebite, ca un vînt ce umple casa cînd lași fereastra deschisă. Printr-un joc al memoriei obosite să reia mereu aceleași lucruri, uita subit că-i desfigurată. Impresia dura cîteva secunde. Pofta de dragoste o tulbura din nou, vanitatea multă vreme umilită.

se aprindea în priviri și iluzia că-i frumoasă îi dădea sentimentul unei bogății și-a unei forțe ce-o desprindeau de lume, făcînd-o să scape lucrul din mîini. În această stare de beție, se vedea adorată de un bărbat în genunchi.

Bărbatul era Guéret și arăta exact așa cum îl văzuse prima oară, timid și rușinos, cu o voce pe care se străduia să și-o îmblînzească. Ori de cîte ori îl privea, el cobora ochii, dar ea surprindea, în răstimpuri, o expresie sălbatică în trăsăturile lui, și-atunci cînd ridica iar pleoapele, era uimită de focul ce-i scilipea în priviri; n-ar fi putut spune ce precumpănea în acest bărbat, blîndețea sau ferocitatea, știa doar că-l stăpînește și că tremură în fața ei.

Sfîrșitul acestei năluciri se producea întotdeauna brusc. Biata fată se pomenea din nou la ea în odaie, contemplînd cu oroare șervetul la care cîrpea, tivul șalului, tot ce-i reamintea prezentul și-i răscolea suferința. Era cutremurată de aceste reverii în care o arunca durerea. Se căznea să reînvie amintirea urei și-a groazei încercate în clipa cînd văzuse brațul lui Guéret ridicat deasupra obrazului ei. Aproape că leșinase încă înainte ca el s-o fi lovit, și i se părea că strigătele ce-i țîșneau din gîtlej sînt ale alteia, ale unei femei asasinate undeva alături de ea. Îi era imposibil să-și închipuie că însăși viața sa e în primejdie; nu pe dînsa o amenința moartea, ci pe cealaltă, femeia care striga, și totuși, ce furie o apucase simțîndu-se țintuită la pămînt sub pumnul bărbatului și cîtă spaimă era în răcnetele acelea neîntrerupte! Prima lovitură i-a ars fața de la ochiul stîng pînă la buză; sîngele a început să-i mustească în fundul gurii; și-a pierdut cunoștința, iar cînd s-a trezit, ceva mai tîrziu, un gust sărat îi pișca limba. Cumplita suferință a cărnii a dezmeticit-o însă: șuvoaie de foc părea că-i scaldă fața. Sîngele șiroia din cap, prelin-

gîndu-se pe brațe și pe piept. Nici unul din curioșii atrași acolo de urletele sale n-a îndrăznit s-o atingă și-a trebuit să-i implore s-o ducă acasă.

Aceste amintiri îi sfîșiau inima ; își astupa urechile cu pumnii și închidea ochii, încercînd parcă să izgonească din minte imaginea supliciului îndurat, dar memoria era neînduplecată : cele cîteva clipe de alinare pe care i le acorda uneori, trebuia să le plătească scump, făcînd apel la clipele fericirii sale trecute, iar aceste întoarceri în timp îi provocau lacrimi amare.

Își amintea o noapte stranie, pe care o trăise cu un sentiment de profundă bucurie. Era după cearta sa cu doamna Londe și hotărîse ca în seara aceea să nu se mai întoarcă în odaia de la restaurant, ci să doarmă la o prietenă din Chanteilles. Pentru a-și oferi iluzia unei adevărate evadări, nu spusese nimănui nimic. Să fugă, să fugă de doamna Londe, de clienții care se certau pentru ea ! Această idee o obseda. Se revedea rezemată în coate pe pervazul unei ferestre ce dădea spre bulevardul Sprintenului. Era o noapte neagră și bătea vîntul ; picuri de ploaie cădeau în răstimpuri pe brațele-i goale și-n păr. În spate, odăița era plină de lumină ; patul, masa, cele două scaune nu-i aparțineau, nu-i aminteau nimic, în timp ce la ea în odaie totul evoca numai plictis și apăsare ; aici era liberă, aerul ce-i biciuia obrajii era altul decît cel care învîrteja frunze moarte în piața din fața restaurantului Londe. Se simțea fericită, un bărbat o iubea ; fără să știe unde se află și ce face, era sigură că se gîndește la ea și suferă ; se răsfața cu acest gînd așa cum se răsfață iarba la căldura soarelui. Desigur, nu prea semăna el cu idealul visurilor ei, dar, pe de altă parte, îi venea greu să reziste la plăcerea de-a fi iubită, și-și dorea ca această plăcere să poată continua, ca bărbatul acela să nu afle nimic despre numeroa-

sele ei aventuri. Nu că ar fi avut de gînd să-i cedeze vreodată, dar începea să se deprindă cu tandrețea, cam brutală, e drept, pe care o ghicea într-însul și-și dădea foarte bine seama că atitudinea lui Guéret va fi cu totul alta din clipa cînd va descoperi ceea ce caută ea să-i ascundă. Adeseori vocea lui aspră și timidă îi răsună în memorie, îi auzea cuvintele chinuite, și-și amintea tot soiul de amănunte ce n-aveau nimic de-a face nici cu trupul său deșelat, nici cu fața sa lipsită de farmec, nici cu mîinile lui grosolane. Cînd îl întâlnea, nu se uita la el ; îl asculta vorbind și, fără să-și dea măcar seama, se lăsa furată de amin-tirea altor chipuri, întrezărite întîmplător pe stradă. Dar vocea și ardoarea iubirii sale violente și reținute o umpleau de-o bucurie nouă, de care încet-încet nu se mai putea lipsi. Chiar a doua zi, întorcîndu-se la ea în odaie, îl revăzuse pe marginea drumului și o tîrîse dincolo de pădurice, pînă pe malul riului al cărui murmur îl mai auzea și acum în somnul zbuciumat al nopților. Cît de scump plătea fericirea scurtă și firavă la care visase ! Dacă ar fi știut, gîndea ea ; dar tocmai acest gînd o înfuria. Niciodată nu știi cînd anume viața te va trăda ; n-are rost să speri în ziua de mîine, nici chiar în ora ce urmează ; nimic nu-i sigur în afară de moarte.

Cam asta își spunea după ce ieșise Férnande din odaie, refuzîndu-i sărutarea ce i-ar fi adus pacea. La ce bun să plîngă ? S-ar sluți doar și mai mult, buhăindu-și obrajii. Și pentru a douăzecea oară, de dimineață, se privi îndelung și clătină din cap ; apoi, cuprinsă de-o furie năprasnică împotriva ei însăși și-a Dumnezeului care îngăduia astfel de nenorociri, aruncă oglinda pe lespezile din odaie și-o făcu zob sub călcii.

„Ce face un om cînd e așa de nefericit ca mine ?” se întreba. Privi în jur mobilele, pereții între care su-

ferise atît şi i se păru că această lume de lemn şi de piatră prinde viaţă şi-i vorbeşte. De ce n-ar pleca ? După ce ani de-a rîndul rîvnise o mulţime de lucruri, acum toate i se păreau străine. Nici un gînd, nici o amintire n-o mai reţineau,

De aceea, cînd doamna Londe crăpase uşa ca s-o anunţe că domnii clienţi doresc s-o vadă a doua zi, a răspuns : „Da“, numai pentru a nu stîrni o discuţie inutilă, dar planul ei era gata făcut ; se va duce la domnul Grosgeorge să-i ceară nişte bani şi va părăsi cît mai grabnic oraşul. O clipă nu se îndoi de reuşită. Într-adevăr, prostia şi vanitatea bătrînului n-aveau margini, şi ea ştia din proprie experienţă ce folos poate să tragă de pe urma lor. Chiar rămînînd îmbrobodită, ar face în aşa fel încît s-o creadă frumoasă încă. Înghiţise el şi pînă atunci destule gogoşi ! Va lua refuzul ei de-a se arăta la faţă drept o cochetărie ; de altfel, cu siguranţă că domnul Grosgeorge ţine foarte mult să creadă în frumuseţea ei, aşa că nu-i va fi prea greu să-l tragă pe sfoară. Îşi aminti ce dorinţe aţîta într-însul prin simpla-i prezenţă, dărnicia de care era capabil într-un moment de nerăbdare. În repetate rînduri, după nenorocirea întîmplată, a încercat s-o vadă, şi Angèle era sigură de puterea pe care o exercită asupra acestui babalîc libidinos şi trîndav. Oare simplul fapt că se duce la el după trei luni de absenţă, nu-i destul pentru a-l copeşi ? Îi va promite orice, numai să capete banii trebuincioşi fugii : nu pierdea nimic minţindu-l ; şi apoi, îl dispreţuia atît de mult şi-l socotea atît de scîrnav, încît nu vedea ce poate fi înjositor pentru ea în această escrocherie, ca şi cum jосnicia bătrînului ticălos ar fi scutit-o de orice fel de cinste.

Un capriciu al hazardului nimicea frumosul ei proiect. Apariţia doamnei Grosgeorge, femeia aceea urсуză şi misterioasă pe care n-o văzuse decît o dată

sau de ori ori, la care nici nu se gîndea, a împiedicat-o să-și ducă planul la bun sfîrșit. Prea semăna întîmplarea asta cu viața pentru ca Angèle să se mai mire. De fapt nici nu există hazard, nu există decît răutățile soartei și perfidiile ei, îndelung pregătite ; aparența lor întîmplătoare provine numai din faptul că dedesubturile ne scapă.

VIII

Oricum, avea promisiunea doamnei Grosgeorge că va reflecta la cazul ei. Slabă recoltă. Mult mai adevărat era manșonul de lutru în care-și ținea mîinile, la căldură. Nu o dată în cursul convorbirii lor de pe stradă, Angèle fusese ispitită să-i smulgă prețiosul obiect. Cine putea ști dacă înăuntru nu se ascundea vreun portofel, iar în portofel... Ah ! Oare de ce bogății au întotdeauna inima atît de împietrită ? Ce schimbări putea provoca la vila *Mon Idée* o pomană de două sute de franci ? S-ar fi mîncat mai rău din cauza asta ? Sau ar fi fost mai frig în camerele acelea în care focul scilipește de dimineată și pînă seara ? Cum de izbutește să adoarmă un bogătaş, cînd e împresurat de atîtea ranchiune și de atîtea pofte ?

Își înnodă strîns capetele șalului sub bărbie și grăbi pasul. Nu-i mai rămînea decît să se întoarcă acasă și să se culce, pentru a-și încălzi puțin trupul înghețat ; această primă zi petrecută afară, după cîteva luni de sihăstrie, o istovise și nu se mai simțea în stare să reflecteze la ceea ce are de făcut a doua zi. Îi trecuse chiar și pofta de luptă ; treptat, o năpădea un fel de nepăsare față de fericire și de nefericire. Își simțea

capul greu. În preajma unui foc, ar fi adormit numai-decît.

Mergea pe drum, cînd auzi la un moment dat pe cineva alergînd în urma ei. Cu un gest intrat în obișnuință, își trase șalul pe față și se întoarse, dar nu văzu nimic. Din loc în loc, becurile de gaz scaldau zăpada într-o lumină gălbuie ce nu izbutea să risipească întunericul. O apucă deodată frica ; pașii următorului se auzeau atît de aproape încît ar fi trebuit să-l vadă. Primul gînd fu s-o ia la fugă ; tăcerea era totuși atît de adîncă, încît se întreba dacă nu cumva se înșelase. Oricum, nu prea avea de ce să-i fie frică ; pînă la primele case din oraș, mai erau cel mult o sută de metri. Știa însă că de cînd începuse iarna, locuitorii din Lorges nu mai ies din casă după apusul soarelui. Cum ar fi trebuit să strige, pentru a-i decide pe acești poltroni să-i sară în ajutor ? Și temerile, o clipă adormite, o cuprinseseră și mai stăruitoare.

În aceeași clipă, cineva o chemă : nu mai apucă să răspundă : într-adevăr, aproape imediat, un bărbat răsări din marginea drumului, unde se ascunsese, și veni spre dînsa. După umeri și mai ales după mers, îl recunoscu pe Guéret și scoase un țipăt.

— Taci ! porunci el cu voce joasă. Îți jur că n-are de ce să-ți fie frică.

Se afla atît de aproape de Angèle, încît ea putea să-i deslușească vag trăsăturile feței. O groază ne-bună o țintui locului ; avea impresia că tot singele îi năvălește în inimă.

— Îmi risc viața ca să te revăd, continuă el. Dacă m-ar aresta, aș intra cel puțin la ocnă, dacă nu și mai rău. Tot ți-e frică de mine ? Răspunde.

— Nu, suflă Angèle, dînd un pas îndărăt.

— Am auzit și eu cîte ceva din ce-i spuneai adineori doamnei Grosgeorge. Eram ascuns chiar lîngă poarta vilei. Ieri, hoinărind prin împrejurimi, am vă-

zut-o. Am fugit, dar ea a strigat să mă întorc mîine, la ora şapte ; adică în seara asta. Am venit, apoi în ultimul moment n-am mai avut încredere într-însa şi, cum tocmai sosea, m-am ascuns. Va să zică e ade-vărat că nu m-ai denunţat la poliţie ?

— Da.

— Şi nu mai tremura aşa. Îţi jur că n-am să mă ating de tine, decît dacă-mi dai tu voie. Angele, ascultă-mă. Tu mă urăşti, nu ?

Ea nu îndrăzni să răspundă, temîndu-se că îi în-tinde o cursă. Şi totuşi, ce ură trezea într-însa această voce ! Aşa i-a vorbit şi-n ziua cînd a dus-o pe malul rîului. Ce slăbiciune o apucase atunci cînd i-a venit ideea să descurajeze eforturile poliţiei, negînd că el ar fi fost agresorul ?

— Oare ai să mă ierţi vreodată ? întrebă Guéret.

Niciodată. Nu-l va ierta. Ruşinea de-a se fi amă-git o clipă în ideea că iubeşte un bărbat atît de me-diocru îi pricinuia mai multă suferinţă decît faptul că îşi pierduse frumuseţea. Singurele cuvinte de dragoste pe care le-a auzit vreodată fuseseră rostite de-o voce lipsită de tinerete ; ura această voce.

— Lasă-mă să plec, spuse în cele din urmă.

— De vreme ce nu m-ai denunţat, înseamnă că m-ai iertat, reluă el. Nu numai de frică, aşa-i ?

Aşteptă un răspuns ce nu veni, apoi întrebă pe neaşteptate :

— De ce te-a dus doamna Grosgeorge la felinar ? Ce i-a venit să se uite la tine ? Angele, nu-i cu pu-tinţă să mai fi rămas vreun semn pe faţa ta. Spune, nu-i aşa ?

Ea şovăi o clipă, dar vanitatea fu mai tare decît ura.

— Nu, răspunse, n-a mai rămas nici un semn.

Şi adăugă imediat, îmboldită de-o pornire irezis-tibilă :

— Fetele din Chanteilles au răspîndit zvonul ăsta, din gelozie.

El îi apucă mîna, vrînd să-i mulțumească parcă.

— Cum de-am putut face una ca asta ? Trebuie să fi fost nebun în clipa aceea. Trei zile am fost convins că ai murit. Cînd am citit ziarul, mi s-a părut că mă trezesc iar la viață. Tot timpul m-am gîndit numai la tine. Singura mea dorință era să mă întorc.

Cum Angèle rămînea imobilă și nici nu-și trăgea mîna dintr-a lui, el îi spuse brusc :

— Te iubesc, înțelegi ? Aș fi putut fugi în străinătate, dar am preferat să mă ascund la Paris și prin împrejurimi, ca să nu fiu prea departe de tine.

Ea îi simți răsuflarea fierbinte pe obraji și făcu un pas îndărăt, stăpînită de scîrba pe care i-o inspira acest bărbat. Nu îndrăznea să-și elibereze mîna, înspăimîntată de gîndul că i-ar putea dezlănțui astfel mînia, dar, cu toate acestea, vorbele lui de dragoste o mișcau. El continuă :

— Am ajuns să nu-mi mai pese de libertate. Doamna Grosgeorge trebuie să fi umplut orașul că m-a văzut ieri. Probabil că acum toată poliția e pe urmele mele. Și totuși, precum vezi, nu mi-e frică să mă plimb pe aici.

— Trebuie să fugi.

— Vrei să scapi de mine. Ai multe aventuri, Angèle ? Ți-ai reluat viața de altădată ?

Întrebările lui o tulburau mai mult decît tot ce-i spusese pînă atunci. Simțea o dorință pe care nu și-o putea explica : îl ura pe acest bărbat, dar nu putea să reziste la dorința de a-i place.

— Nu, răspunse ea, s-a terminat.

Își regretă cuvintele chiar din clipa în care le rostise. Avea impresia că însuși faptul că răspunde o angajează într-o aventură primejdioasă. În loc să fugă

imediat, cum îi poruncea instinctul, a rămas pe drum și sta de vorbă cu acest bărbat ; căzuse în cursă.

— De ce mă întrebi ? făcu ea enervată. Dă-mi drumul și lasă-mă să plec.

La fel vorbise și acolo pe șoseaua de pe marginea Somnorosului ; era ca și cum aceeași scenă urmează să se producă din nou, și-i fu frică de cuvintele ce-i ieșeau fără să vrea din gură. Tot timpul, Guéret o ținuse atît de strîns de braț, încît ea nici nu încercă să se elibereze.

— Și dacă aș găsi bani, reluă pe neașteptate, fără să dea vreo atenție cuvintelor ei, ai accepta să mă urmezi ?

Angèle rămase năucită ; iată că i se oferea tocmai ceea ce își dorise din tot sufletul cu o clipă în urmă : posibilitatea de-a fugi ; numai că soarta îi acorda în așa fel acest dar încît nu-l putea accepta. Să fugă chiar cu omul pe care îl ura atît de mult ! Și ce va face acest om cînd o va vedea în plină zi ? Totuși, dintr-o superstiție, hotărî să nu alunge un prilej ce putea fi prețios ; o să se poată gîndi pe îndelete de îndată ce va fi singură ; și cum minciuna constituia însuși fondul naturii sale, își explica sieși că-i mai bine să accepte propunerea lui Guéret dacă, în felul acesta, va reuși să-l depărteze de ea.

— Unde ai să găsești bani ? îl întrebă.

— Ce-ți pasă ? Eu îți spun că-i voi avea, și încă pînă mîine seară.

Degetele lui fierbinți îi frămîntau încheietura mîinii sub mîneca bluzei ; strînsoarea acestei mîini de ucigaș o umplu de-o asemenea groază încît îi clănțăneau dinții. Se temu să nu stîrnească bănuielile lui Guéret consimțînd prea repede și întrebă :

— Unde vom pleca ?

— În străinătate. Am niște prieteni în Belgia. Peste cîteva luni, ne întoarcem iar în Franța.

O luă în brațe.

— Vrei ?

Ea îngăimă :

— Da, dacă mă lași să plec. Dă-mi drumul.

— Adevărat că vrei ? Adevărat că vrei să vii cu mine ? întrebă el nebun de fericire.

— Da, dar lasă-mă, vreau.

Guéret își lipi buzele de mâinile ei.

— Doamna Grosgeorge mi-a promis un ajutor, re-luă el. E bogată. O să mă duc la ea. Știi la ce oră iese, și pe unde se plimbă ?

Angèle se gândi : „Dacă se întâlnește cu ea, totul e pierdut. Îl va trăda.“

— După masă, răspunse, pe la ora trei de obicei ; o întâlneam deseori pe lângă Chanteilles, când căram rufe. Niciodată nu mă saluta, adăugă de parcă ar fi vorbit singură.

— Se plimbă pe jos ?

— Da, când e vreme uscată. Altcum, ia cabrioleta.

— Singură ?

— Întotdeauna singură.

— Ne întâlnim mâine seară aici, între al treilea și al patrulea felinar, dinspre pasarelă. Cît o fi ora ?

— Șapte și jumătate.

— Atunci, la șapte și jumătate. Mergem apoi pe jos pînă la Héricourt, unde nu ne cunoaște nimeni. De acolo luăm trenul.

— Bine.

— Jură-mi că vei veni.

— Da, îți jur.

— Altfel, știu eu unde să te găsesc, spuse el cu un ris amenințător.

— Voi veni. Lasă-mă să plec.

— Desfă șalul, sărută-mă, vrei ?

— Nu, nu. Fii atent, uite că vine cineva.

El îi dădu brusc drumul și se aruncă în lături, privind în jurul său. Ea fugi. Cîteva secunde mai tîrziu, trecu în goană prin fața primelor case din Lorges.

Guéret îi ascultă pașii depărtîndu-se, fără a îndrăzni s-o urmărească. Nu venea nimeni pe drum, fusese doar un tertip pentru a-l sili să-i elibereze brațul, și totuși era sigur de întîlnirea lor de a doua zi ; frica, dacă nu iubirea o va readuce în acest loc. Nu se hotăra să plece, umblînd de colo-colo, ca și cum plimbarea sa ar fi fost hotărnicită de niște ziduri nevăzute. O putere tainică îl lega de această zonă, unde urma s-o revadă ; asemenea lui în clipa aceea, peste două zile va călca și ea pe acest pămînt ; și scormoni cu vîrfurile ghetei noroiul și zăpada din mijlocul drumului, unde rămăseseră întipărite urmele Angélei. Acum trei minute, se afla în fața lui, și el i-a dat drumul.

Peste alte cîteva minute, plecă și el. Frigul răzbea prin pardesiul subțire cu care era îmbrăcat. Degeaba căutau mîinile sale țepene un pic de căldură în fundul buzunarelor ; avea senzația că stă gol în vîntul tăios ce se pornise înghețîndu-i lacrimile pe obraji, dar inima îi era plină de bucurie.

De trei luni și jumătate trăise într-o singurătate deplină, ascunzîndu-se prin crîngurile din împrejurimi, mîncînd pe apucate în satele unde se credea la adăpost. O barbă stufoasă îi năpădea obrajii și-l făcea aproape de nerecunoscut ; numai ochii neliniștiți, umerii aduși l-ar fi trădat, dacă și-ar fi dat cineva osteneala să-l privească mai atent, dar el se bizuia pe memoria scurtă a oamenilor. Într-o seară, se aventurase pînă la Lorges. Convins că nu va întîlni pe nimeni, urcă o stradă, apoi alta, pentru a ajunge în cele din urmă în piațeta din fața restaurantului Londe. Avea impresia că timpul o ia îndărăt și toată spaima și groaza din ultimele luni pierde brusc. Poate că nici nu s-a întîmplat nimic, de vreme ce se află acolo, de

vreme ce casa, pietrele sint aceleași. Dacă ar fi făcut într-adevăr o crimă, s-ar mai fi aventurat astfel într-un loc unde toată lumea e gata să-l denunțe ? Propria lui nesăbuintă îl liniștea. Trăind veșnic hărțuit de spaima, începea să se obișnuiască cu primejdia. Și-apoi, nici ziarele nu mai pomeneau de el ; după emoția primelor săptămîni, poliția abandonase speranța de a-l găsi și încet-încet uitarea se așternea peste o crimă redusă cu timpul la proporțiile unui fapt divers. Era ca și cum societatea l-ar fi achitat.

Întîlnirea cu doamna Grosgeorge îl trezi iar la realitatea primejdiei. În ciuda bărbii și-a hainelor sale zdrențuite, femeia îl recunoscuse numaidecît. Oare îl va trăda ? Întrebarea era prost pusă ; altfel trebuia să se întrebe : de ce nu l-ar trăda în fond ? Sigur, pricedea că vrea să-l ajute, dar ce altceva ar fi spus ca să-l atragă într-o cursă ? De ce să-l ajute ? Amintirea privirii disprețuitoare pe care o citise de atîtea ori în ochii ei îi dădea mari neliniști. Ce capriciu ar putea stîrni din senin milostenia unei ființe atît de trufașe, mai ales după ce-și făcuse o adevărată plăcere umilindu-l ?

Totuși, trebuia să acționeze cît mai rapid și s-o întîlnească pe Angèle, pînă nu se dă alarma, pentru că acesta era singurul motiv pentru care se întorsese. Dar cum s-o întîlnească și unde ? Zadarnic a stat la pîndă pe drumul pe care apărea ea odinioară, cînd se întorcea seara de la Chanteilles ; într-adevăr, nu știa că nu mai lucrează. Dezamăgit, se prezentă la locul fixat de doamna Grosgeorge și așteptă acolo, chinuit deopotrivă de teama să nu cadă într-o cursă și de grija să nu piardă o șansă posibilă ; însă chiar în momentul cînd doamna Grosgeorge avea să apară, îl apucă o frică neașteptată și se ascunse în umbră, lîngă poarta vilei *Mon Idée*. De acolo, o văzu pe femeia de care se temuse întotdeauna plimbîndu-se pe drum, în

prada unei nerăbdări vădite. De cîteva ori trecuse chiar prin fața lui. Ce gînduri o munceau ? Cu capul pe spate, pășind grăbit și oprindu-se brusc, pentru a izbi pămîntul cu piciorul, privind în dreapta și-n stînga, doamna Grosgeorge îi redeștepta vechile impresii de pe vremea cînd îl medita pe micul André. Ce acord desăvîrșit între sufletul și gesturile acestei femei ! Dintr-o simplă atitudine a trupului, dintr-un anume fel de-a se întoarce și a ridica din umeri ieșea numaidecît la iveală toată uscăciunea și duritatea inimii sale. I se părea că-i aude vocea tăioasă aruncîndu-i de la obraz frazele cele mai insolente. Chiar și atunci cînd strigase : „Nu-ți vreau răul, nu-ți fie frică de nimic !“ avusese intonația unei stăpîne care se răstește la o slugă. Și mai aștepta un gest de bună-tate de la această ființă ! De ce nu s-ar duce să ceară ajutor chiar la primărie ?

Apariția Angêlei îl umplu de o bucurie pe care prudența îi dicta să și-o stăpînească. Nu era destul de aproape de cele două femei pentru a auzi convorbirea lor din fața porții, exceptînd momentele cînd ridicau glasul, ceea ce s-a întîmplat atunci cînd doamna Grosgeorge i-a poruncit Angêlei să-și descopere fața. Și, deși gelozia lui se trezi iar la amintirea scrisorii pe care, într-o zi, domnul Grosgeorge i-o dăduse s-o citească, Guéret binecuvîntă împrejurările ce-o aduceau pe Angêla la acest bătrîn.

Două femei știau acuma că se află în Lorges ; una îl disprețuia, cealaltă avea toate motivele să se teamă de el și să-l urască, și trebuia să fii nebun ca să-ți închipui că vor păstra secretul. Angêla avea la îndemînă o răzbunare foarte comodă : n-avea decît să anunțe la jandarmerie locul întîlnirii și-n felul acesta el cădea într-o cursă pe care într-un fel și-o pregătise cu bună-știință. Poate că jandarmii au și fost preveniți, în timp ce stă și face presupuneri deșarte în legătură cu

mila la care se poate aştepta din partea celor două duşmance.

Totuşi, nici nu se gîndea să fugă. Întrebarea dacă trebuie să rămînă liber sau să-şi încheie zilele la închisoare i se prezenta sub aspecte foarte diferite. Examinînd-o mai îndeaproape, i se părea absurd să ezite o secundă între închisoare şi libertate. Ca să nu-l prindă, se va ascunde vreo cîteva zile undeva într-un sat ; un anume drum i se părea mai sigur decît altul, o anume oră preferabilă alteia. Dar erau momente cînd îşi dădea seama că partida se joacă de fapt cu totul altfel şi proiectele sale nu contează. Doar timpul mai putea să-l ajute, şi timpul nu-i în puterea oamenilor. După un anumit număr de zile sau de ani, destinul său va fi împlinit. Cauza lui era judecată şi sfîrşitul ştiut. Era asemenea unui copil care se joacă fără să ştie că timpul trece, şi-a cărui mamă hotărăşte clipa cînd va fi trimis la culcare, făcînd în jurul său întunericul ce-l va da pradă somnului.

Îşi amintea că într-o seară, la Paris, pe-o străduţă în care se ascunsese de un poliţist, i-a venit ideea să se predea de bunăvoie. O libertate plătită cu foame, frică, şi tristeţe poate fi tot atît de apăsătoare ca şi închisoarea. Poate că şi locul unde se afla atunci îi inspirase acest gînd. Era într-o seară de noiembrie şi noaptea sta să cadă, dar nu scliepa încă nici o lumină. Se înfundă în cel mai întunecos ungher din străduţa aceea, un soi de hrubă în masa înaltă şi lugubră a imobilelor ce mărginesc o parte a străzii Saint-Lazare. În picla neagră ce plutea printre ziduri, vedea pata albicioasă a răsufării sale. Încet-încet, bătăile inimii se domoleau. Umbla, pipăind piatra. O lumină palidă se strecura printre acoperişuri, fără să răzbească pînă la el. Şovăia la fiecare pas, ca un orb, picioarele îi mai tremurau încă de atîta alergătură. În imediată apropiere, rumoarea neîntreuptă a oraşului se înălţa

ca o imensă voce amenințătoare, și el se gândi fără să vrea la o jivină uriașă care îl caută prin noapte împleticindu-se și mugind.

Acest sentiment de luptă inegală între el și-o forță misterioasă, confuză, îl stăpînea în fiecare ceas al zilei, ori de cîte ori, pe stradă, ochii vreunui trecător stăruiau pe fața lui sau cînd, în urmă, auzea un pas ceva mai grăbit decît al său ; o căldură subită îi străbătea trupul și sudoarea îi lipea pălăria de frunte. Hăituit dintr-o stradă într-alta de niște polițiști imaginari, căuta cartierele cele mai populate ale orașului, ocolind pietele pustii, nesfîrșitele bulevarde goale, și, totuși, cu cîtă spaimă se amesteca în mulțime ! Atîtea ziare îi dăduseră semnalmente ! Era destul un capriciu de memorie pentru ca, văzîndu-l, un trecător să-și amintească subit descrierea citită cu săptămîni în urmă : talie înaltă, adus de spate (zadarnic încerca să se țină drept), tenul mat... Sigur, era ceva improbabil, dar cea mai banală viață e alcătuită din evenimente improbabile. În repetate rînduri, dorința de-a se ascunde în mulțime îl mîinase în preajma marilor gări, unde s-a pomenit prins într-un puhoi de călători. Hainele je-goase, și mai ales neliniștea ce i se citea pe față îl făceau ușor de remarcat ; își imagina atunci că este recunoscut ; și toată lumea îl înghesuie anume, ca să-i împiedice fuga. De ce se uită la el așa ? Să-și croiască drum printre ei, ori s-aștepte pînă-l aruncă vârtejul deoparte, eliberîndu-l astfel ? Avea impresia că orice atitudine ar părea suspectă și că însăși imobilitatea ar bate la ochi. Senzația de stînjeneală era urmată de-o spaimă ce-i contracta gîtlejul. Inutil să-și repete că bărbații și femeile din jur nu-l cunosc și că, fără indoială, nici nu le trece prin cap să se uite la el, groaza de-a fi arestat îl bîntuia ca o furtună pe care nimic n-o putea liniști. În asemenea clipe de panică mentală, îi venea să facă gesturile cele mai stranii : să-l

ia la pumni pe oamenii aflați în preajma sa și s-o rupă la fugă ca un criminal încolțit, sau să înceapă să urle și să se denunțe singur, pentru a grăbi astfel un eveniment de care era sigur acum.

Nu mai putea s-o apuce pe-o stradă sau să intre într-o cameră fără să nu-și pună imediat aceeași întrebare : „Oare aici am să fiu arestat ? Trăiesc acum ultimul minut de libertate ?“ Nici un hotel nu l-a văzut două nopți de-a rîndul ; rătăcea din cartier în cartier, ascultînd instinctul ce-l mîna de colo-colo, rînd pe rînd atras, apoi înfricoșat de alte străzi. Timp de cîteva săptămîni, fără vreun motiv anume, era cuprins de bănuieli ce-l izgoneau din anumite cartiere, uneori chiar din Paris, silindu-l să se refugieze prin împrejurimi. O perioadă de liniște sau de indiferență îl aducea îndărăt în capitală. Obosit să se tot zvîrcolească împotriva unui dușman a cărui prezență părea s-o simtă pretutindeni, lua hotărîrea să nu se mai gîndească la marile primejdii ce-l amenințau și să trăiască normal, ca sutele de oameni întîlniți pe străzi. Intervenea atunci rațiunea, deosebit de generoasă cu încurajările. În fond, nici nu-i un mare criminal. Nu urmărește poliția luni de-a rîndul un om, numai pentru că a violat o tîrfă și-a ucis un babalîc la un colț de stradă. După primele cercetări, sfîrșește prin a închide ochii, pentru a-și îndrepta atenția asupra unor răufăcători care merită într-adevăr osteneala.

Și, pe neașteptate, în toiul unei mese, îl apuca iar groaza, ca un acces de friguri, din nimic, pentru că răsturnase solnița sau era fixat de vreun chelner. Presimțea că are să se întîmple ceva. Locul acesta poartă ghinion, desigur. Cineva a fluierat trecînd prin fața restaurantului. Trebuia să se ridice, să plătească, să

plece și s-o ia la goană, fără a întoarce capul. Dar apărea un gând familiar ce-l liniștea : „N-o să fiu arestat acolo unde mă aștept“. Și, printr-una din acele contradicții firești ale minții omenești, afla o încurajare în însuși faptul că e neliniștit.

Cu toate acestea, amintirea Angèlei îl obseda. Toate eforturile făcute pentru a rămîne liber, sau chiar pentru a-și cîștiga existența i se păreau fără rost. La început, oroarea pentru crima făptuită încîlcise totul în mintea lui ; scîrba de sîngele vărsat, de urletele, de lupta aceea hidoasă de pe malul fluviului, coșmarul în care memoria îl silea să se recunoască îl absorbise pe de-a-ntregul. Cum de era posibil să fi făcut una ca asta și, mai ales, de ce-a făcut-o ? Toate motivele pe care și le oferea, dorința, mînia, frica nu explicau cum anume, cum de-a fost cu puțință ca timp de cîteva ore să se transforme atît de profund încît mîna lui să devină instrumentul crimei. Și-acum, după săptămîni de gîndire, nu izbutea să stabilească în conștiința sa un raport între el și asasin. I se părea că dacă ar fi fost prins, ar fi ispășit crima altcuiva. Era ca și cum și-ar fi comis nelegiuirea într-o criză de somnambulism.

Din această cauză, nu simțea nici o remușcare ; acest cuvînt, atît de plin de înțeles pentru atîția culpabili, nu corespundea sentimentelor ce-l frămîntau. Poate fi sufletul tras întotdeauna la răspundere pentru ceea ce făptuiește brațul, pentru ceea ce rostește gura ? De ce n-ar exista și momente cînd se produce un divorț între actele omului și voința sa ? Poate că uneori slujim unor forțe necunoscute nouă, care profită de faptul că sîntem orbiți de furie și ni se substituie pentru a ne dicta gesturile. În orice caz, ceea ce-l frapa îndeosebi, cînd reflecta la crima sa, era zădărnicia ei.

Dacă violînd-o pe tînăra femeie și-ar fi putut sătura cel puțin pasiunea, eliberîndu-se astfel de ea, ar fi înțeles ceea ce l-a determinat să acționeze, căci omul acesta, uzat și ars de poftă, nu căuta atît iubirea cît pacea simțurilor. Nimeni nu ura mai mult sclavia dorinței ca acest libertin, și bucuria înfricoșată pe care o simțise făptuind crima nu-l scîrbise de el însuși. Se regăsea același dinainte, și mai îndrăgostit, fără îndoială, de ființa pe care o desfigurase și înspăimîntat să n-o fi pierdut pentru vecie.

Acest gînd covîrșea totul, pînă și grija pentru libertatea sa, căci libertatea nu avea nici un sens dacă nu-i îngăduia fericirea. O pasiune ceva mai violentă conține întotdeauna o doză de încăpăținare ; numai un temperament biceșnic se resemnează să nu posede nimic din ceea ce dorește și acceptă să vadă imperfecțiunile idolului său. Depășise de mult epoca în care dorești o ființă numai pentru frumusețea ei ; frumusețea nu-i decît un punct de pornire ; în prezent, nevoia lui de-a o avea pe Angèle se confunda cu însăși instinctul ce-l împingea să trăiască : urită, și tot ar fi dorit-o, sau moartă.

În această stare de spirit s-a întors la Lorges, profitînd de faptul că emoția provocată de crimă se mai potolise puțin. Viața pe care o ducea la Paris devenea imposibilă ; și-apoi, întoarcerea sa chiar în regiunea unde avusese loc drama era un fel de-a forța puțin mîna destinului, așa cum reapariția unui actor pe scenă provoacă deznodămîntul piesei. Trebuia să încheie odată această situație. Care certitudine nu era preferabilă veșnicilor spaima ce-l chinuiau ? Convingerea că Angèle a plecat sau a încetat din viață era mai ușor de suportat decît teama că așa ceva s-ar fi putut întîmpla, și, în anumite zile, avea impresia că ar fi o ușurare pentru el să-l aresteze odată și să-l

arunce în închisoare, căci există într-adevăr momente cînd nu dorim altceva mai bun decît să fim lipsiți de libertate.

Dar, în prezent, că se afla pe drumul unde tocmai vorbise cu Angèle, Guéret simțea iminența sfîrșitului. Nu mai avea timp de pierdut ; destinul accepta constrîngerea la care era supus și, la dorința acestui om, se jucau acum ultimele scene. Era imposibil să plece fără s-o vadă pe Angèle. Va merge la întîlnirea fixată, chiar cu riscul vieții sale. Pe de altă parte, admițînd că ea ar avea intenția să-l urmeze, nu-i putea propune să plece fără să aibă un ban asupra lui. Oricum, ultima lor întîlnire întrecuse cu mult speranțele sale. Îi intrase carte bună ; trebuia neapărat să mizeze totul, dacă nu vroia să piardă totul.

Se opri. Purtat de gîndurile sale, depășise fără să bage de seamă ultimele vile din Lorges. Unde mai avea de gînd să meargă în seara aceea ? Înălțînd capul, privi în jur, ca și cum vîntul ce-i suiera în urechi ar fi trebuit să-i dea un răspuns la întrebare. Strînse pumnii înfundați în buzunare și rămase nemișcat timp de cîteva secunde. Apoi, brusc, făcu cale întoarsă.

IX

Trecuse mai bine de un sfert de ceas de cînd domnul și doamna Grosgeorge se ridicaseră de la masă, încheindu-și seara, ca de obicei, în salonașul de la parter. Era o încăpere admirabil adăpostită de vitregiile anotimpului, dar și aici, ca pretutindeni în vila *Mon Idée*, bogăția încurajase cele mai deplorabile veleități. O dată în plus, fusese adoptat stilul Ludovic

al XVI-lea și, de la covorul portocaliu și pînă la draperiile albastre cu flori albe de crin, totul mirosea a magazin scump și a comandă lăsată pe seama unui decorator cam grăbit. Console cu caneluri și mesicioare inutile se înghesuiau printre scaunele cu o aparență prea firavă pentru a îndrăzni să te așezi pe ele, dar în dreapta și-n stînga șemineului în care ardeau vreo patru, cinci buturugi se aflau două berjere adînci și confortabile; într-una din aceste berjere, doamna Grosgeorge citea un ziar, în cealaltă visa soțul ei.

Domnul Grosgeorge își contempla cu încîntare reproducerile de tablouri ce împodobeau pereții printre care un Fragonard ¹ se învecina cu un Boucher ². Lumina crudă și mohorîță ce ploua dintr-un policandru îi trăda fără milă fața bătrînă, cu obrajii bugezi, pe care nici pasiunea și nici suferința n-o modelaseră vreodată; era limpede că nici o flacără nu i-a înșuflețit vreodată ochii placizi, fruntea pustie. Chiar și emoțiile josnice ale plăcerii cumpărate îi erau aproape tot atît de indiferente pe cît de necesare, și niciodată, poate, nu-și dorise ceva cu patimă, niciodată viața nu-l refuzase. De aceea, ridurile ce subliniau conturul obrazilor săi căzuți, toate zbîrciturile acestei măști nu se datorau nici grijilor, nici efortului, ci păreau mai degrabă efectul lăcomiei și-al vîrstei. Toropit de căldura din încăpere, cu pleoapele grele și buza umedă, ațipea în răstimpuri, ca un om care se odihnește un pic după o zi de muncă grea.

Într-un tîrziu, doamna Grosgeorge împături ziarul și-și aținti privirile spre buturugile ce se mistuiau. Cînd ultima din ele se va năruî în mormanul de jă-ratic, ea și soțul ei vor părăsi salonul și se vor retrage

¹ *Jean Honoré Fragonard* (1732—1806), pictor și gravor francez. A înfățișat în pînzele sale scene de familie, portrete, peisaje, compoziții cu copii, scene galante.

² *François Boucher* (1703—1770), pictor și decorator francez, cunoscut prin portrete de curte și decorații de interior.

în camerele lor. Era semnalul pe care îl așteptau amîndoi ; așa se încheiau serile lor de iarnă. Și, privind flăcările, se lăsa furată de o sumedenie de gînduri. În acest interior comic și totodată sinistru, în care totul proclama meschinăria unei existențe burgheze, focul părea o ființă pură și viguroasă, dar care era ținută la respect ca o jivină încolțită în fundul vizuinii sale, cu grătare, clești, vătraie, tot soiul de instrumente ridicole. Veșnic gata să se năpustească afară din temniță, gata să devoreze covorul, mobilele, casa detestată, el trebuia supravegheat mereu și niciodată lăsat singur în încăpere ; așchiile aprinse, pe care le arunca uneori pe marmură, trebuiau respinse, scînteile uci-gașe zăgăzuite. Era și ea asemenea acestui foc, năprasnic și neputincios în fundul șemineului, agonizînd în fața unor lucruri lipsite de frumusețe și-a unor lași vigilenți, pe care nu-i va putea lovi niciodată.

Pe neașteptate, domnul Grosgeorge se trezi din toropeală :

— Ce ? Poftim ? făcu el. Ai spus ceva ?

— Nu, ai visat, răspunse ea cu o voce tăioasă în care răzbea disprețul. Și adăugă : Urc îndată.

— Ah ? Și eu. Am și adormit. Dă-mi lopățica să acopăr buturugile.

Luă lopățica de bronz pe care doamna Grosgeorge i-o întindea în tăcere și adunînd cenușa o presără peste flăcările ce se stinseră.

— Dă-mi și apărătoarea.

Parayanul metalic fu așezat în fața șemineului cu aceeași grijă. Apoi domnul Grosgeorge se întinse.

— Să nu uit, spuse scotocind într-un buzunar interior al hainei, am primit adineaori ceva ce-ar putea să te intereseze.

— Despre ce-i vorba ?

— Despre fiul tău. A luat note foarte proaste la liceu. Ascultă aici.

Cu lornionul pe nas, despături o hîrtie și începu să citească cu voce tare :

— Liceul Thiers. Certificat trimestrial al elevului Grosgeorge André.

Doamna Grosgeorge nu-și putu stăpîni un gest de nerăbdare auzind acest nume.

— Spune mai repede ce catastrofă s-a mai întîmplat. L-au dat afară ?

— Dat afară, nu. Dar ce note ! Un dezastru. Să vedem... Grosgeorge André. Purtare șase. Așadar la purtare, mediocru. Lucru manual, zero. Auzi ?

— Sigur că aud.

— Franceză, unu ; istorie, doi ; geografie, doi ; aritmetică... ia ghici cît a luat la aritmetică.

— Ce știu eu ? Zero, vezi bine.

— Nu ! Mai rău. Nici o notă. Cum nu există o notă sub zero, nici ei n-au știut în ce fel s-ar putea exprima fîrtoasa nulitate a fiului tău, și-au lăsat spațiu alb. Ei ? Ce zici ?

— Zic că ai avut o idee grozavă în ziua cînd l-ai dat pe mîna imbecililor de acolo.

— Ai fi preferat să-l las să trîndăvească aici ?

— Trebuia să-i găsești un preceptor și nu să-l trimiți la Paris.

— Un preceptor ! După necazurile avute cu celălalt !

— Nu sînt toți la fel. Am nimerit prost, asta-i tot. De altfel, nu vreau o nouă discuție pe tema asta. Mai e și altceva ?

— Mai sînt observațiile pedagogului.

— Puțin îmi pasă mie de observațiile pedagogului, dacă vrei să știi !

— Ciudată mamă ești tu ! spuse domnul Grosgeorge vîrînd hîrtia în portofel. Pareă nici n-ar fi copilul tău, zău așa.

— Bietul băiețuș ! exclamă ea cu un ris scurt. Acum, urc la mine. **Bună seara.**

— Bună seara, răspunse domnul Grosgeorge ridicându-se și el.

Ea făcu vreo câțiva pași spre ușă, apoi se opri brusc.

— Ai auzit ? îl întreabă.

— Ce s-aud ?

— Clopoțelul de la poartă. Ce, ești surd ? E cineva la poartă.

— Cineva la poartă ? repetă el. La ora asta ?

Ea traversă încăperea cu pas grăbit și se îndreptă spre fereastră ; îndepărtă o draperie, apoi, răzgîndindu-se imediat, se întoarse în mijlocul salonașului.

— De ce nu s-o fi ducînd Maria să vadă cine-i ? spuse enervată. Precis că a auzit. Pun pariu că toanta asta moare de frică.

— Ce te tot agiți ? făcu soțul ei. Dacă-ți spun că n-a sunat nimeni.

Fără să dea vreo atenție acestei asigurări, doamna Grosgeorge se îndreptă spre ușă, o deschise și strigă în anticameră :

— Maria ! Sună cineva. Du-te repede !

Trînti ușa, uitîndu-se furioasă la soțul ei.

— Ei bine ? făcu acesta.

— Ei bine, dragul meu. Vrei să spui ceva ?

— Absolut nimic. Dar văd că te uiți la mine.

Ea ridică din umeri și-și reluă locul lângă foc.

— Dacă-ți închipui că de tine îmi arde mie acum... spuse. Aștept să meargă să deschidă.

Un zgomot de pași pe pietrișul aleii îi înștiință că Maria s-a hotărît să asculte porunca stăpînei sale.

Aproape imediat, răsună din nou clopoțelul. Doamna Grosgeorge sări de pe locul ei și alergă spre ușă.

— Acum am auzit și eu, spuse domnul Grosgeorge. Dar ce nervoasă poți fi !

— Du-te și vezi ce este. Nu, nu te du, adăugă ea imediat cu voce schimbată, n-are rost.

— Ți-e frică ?

— Frică ? Ai înnebunit ?

— Doar n-ai să-ți închipui acum că e cine știe ce bandit ? întrebă el brusc neliniștit.

— De cînd obișnuiesc bandiții să sune la porțile vilelor ?

Urmă o tăcere, apoi ușa salonului se deschise.

— Doamnă, spuse servitoarea gîgîind un pic, e un bărbat care ar vrea să vorbească cu doamna.

— Un bărbat ? Cine ? întrebă domnul Grosgeorge.

— Nu știu, domnule, nu l-am putut vedea.

— Bine, făcu doamna Grosgeorge luînd cheia de la poartă din mîna servitoarei, merg eu să văd. Poți să te culci, Maria.

— Doar n-ai să te duci tu, spuse domnul Grosgeorge. Trimite să-l cheme în casă. Și-n primul rînd, ce dorește ?

— I-am spus să între, dar n-a vrut, răspunse Maria.

Fără să mai spună o vorbă, doamna Grosgeorge trecu printre ei și ieși.

— Ești o imprudentă ! strigă soțul ei, prefăcîndu-se că aleargă după dînsa.

Dar ea se afla deja pe peronul de la intrare și se îndrepta cu pas grăbit spre poartă. De cîteva minute, inima îi zvîcnea ca în preajma unui mare eveniment, și nici nu simțea frigul ce-o învăluia de pretutindeni, răzbind prin țesătura subțire a bluzei. Știa cine o așteaptă la poarta grădinii și se grăbea spre el, dorind să ajungă imediat și temîndu-se în același timp să nu piardă prea repede clipa încîntătoare pe care o trăia. Nu-și putea opri inima să spere, tot așa cum nu-i putea potoli bătăile. Exista în această femeie, atît de dură cu ea însăși și cu ceilalți, o anume pornire superstițioasă ce-o făcea să identifice clinchetul banal

al unui clopoțel de aramă cu ceva misterios ca o chemare a destinului. Oricît de prevenită era împotriva vieții, nu refuza să mizeze pe posibilitatea unei surprize, dacă-i posibilă împerecherea acestor noțiuni contradictorii, pe un acces de generozitate al destinului, care să-i dăruiască dintr-o dată ceea ce nu-și îngăduia să implore.

Alerga de-a lungul aleii noroioase, cum alergii la o întîlnire. Noaptea era neagră, dar felinarele de pe drum încununau poarta cu un fel de aureolă și ea văzu printre gratii silueta lui Guéret, umerii săi largi, capul nițel aplecat. Se opri.

— Doamna Grosgeorge ? întrebă el.

— Precum vezi, răspunse ea. Se căzni să-i vorbească pe un ton mai puțin tăios, dar nu izbuti : prea o scotea din sărite numele pe care îl pronunțase acest om. De ce n-ai venit aseară acolo unde ți-am spus ?

Tăcere. Ea mai făcu vreo cîțiva pași și se apropie de poartă. Fața lui Guéret apăru.

— Am să-ți spun eu, continuă ea. Ți-a fost frică.

Și, cedînd subit unui elan în care se amestecau deopotrivă și bucuria și mînia, întinse brațul printre grătiile porții și-l puse brutal pe umărul lui.

— Am să deschid, îi spuse retrăgîndu-și mîna imediat. Te ascunzi printre tufe și peste trei sferturi de oră vin eu să te caut, ai înțeles ? Nu te teme de nimic. Vreau să te ajut. Am să-ți dau și bani, dacă ai nevoie.

Guéret intră, fără o vorbă, pe poarta întredeschisă.

— Iute, ascunde-te, îi spuse ea.

Apoi închise poarta și, aplecîndu-se peste tufele de salbă-moale în dosul cărora dispăruse Guéret, șopti :

— Peste trei sferturi de oră.

— Ei bine ? întrebă domnul Grosgeorge.

Ea răspunse pe nerăsuflăte :

— Un individ care cerea de pomană.

— Pomană, la ora nouă seara ! Sper că i-ai spus
să-și caute de drum.

— Firește.

Își urară bună seara, urcînd fiecare în camera sa. Singură, doamna Grosgeorge se așeză pe pat și așteptă. Nu mișca și privea drept înaintea fără să vadă ceva, pierdută într-o profundă meditație. I se părea că lucrurile de care era înconjurată dobîndeau altă înfățișare decît cea obișnuită, fără să fi putut spune prin ce anume se deosebește această înfățișare de aceea sub care le știa dintotdeauna, și avea un sentiment apropiat celui pe care-l încerci revenind acasă după o îndelungată absență, cînd obiectele revăzute în primele ore ale întoarcerii dobîndesc o față tainică și totodată familiară. Nu rareori i se întîmpla să se simtă străină de lume, dar în seara aceea impresia era atît de deslușită și atît de puternică încît o înspăimînta aproape, ca și cum o forță irezistibilă ar fi vrut s-o dezlipească de pămînt, de ea însăși.

„Ce-o fi cu mine ? gîndea. Oare așa-i cînd mori ?“

Zgomote de pași, de uși închise o țineau la curent cu mișcările domnului Grosgeorge și-ale servitorilor. Toată această, viață care pulsa în jurul ei era atît de departe de propria-i viață ! Cîte prăpăstii între un suflet și altul !

Stătea mai departe imobilă și aștepta ca agitația din casă să se liniștească pe deplin, ca luminile să se stingă, dar nu era de loc tulburată de nerăbdare ; dimpotrivă, ar fi fost fericită să prelungească momentul bizar pe care îl trăia. Se simțea țintuită de un fel de toropeală. Nici un sunet nu mai ajungea pînă la ea. De ce nu făcea nici o mișcare ?

Bătaia unei pendule sunînd ora nouă și jumătate o smulse din visuri. Oftă ca o femeie care se trezește din somn și se ridică fără grabă. Cu un gest calm și sigur deschise și închise ușa la loc, după ce suflase în

lampă, și se pomeni pe scara pe care o coborî cu precăuția și ușurința unei pisici. Apoi, mîna sa desfăcu lanțul și răsuci cheia în broasca ușii de la intrare.

Din nou era afară, cu fața bîcniuită de vînt. Pentru a nu fi auzită, o luă pe peluza cea mare dintre vilă și poartă, și ajunse imediat la tufele în care se ascundea Guéret. Auzind-o că se apropie, el se ridică.

— Ai încredere în mine ? îl întrebă, ca și cum ghicea toate bănuielile ce treceau prin mintea lui.

— De ce vrei să mă ajutăți ?

— Asta nu te privește. Ești hotărît să mă urmezi ?

— Unde mă duceți ?

— La mine. Ai să rămîi aici peste noapte. Îți dau eu haine, bani. Mîine la douăsprezece și jumătate, cînd toată lumea se va afla la masă, ai să pleci. Cu ceea ce-ți voi da, poți ajunge pînă la frontieră. Gîndește-te.

— Și dacă mă veți trăda ?

Ea se îndreptă spre poartă și, virînd cheia în broască, o deschise.

— Pleacă, îi spuse.

El rămase imobil și tăcut, în picioare, la cîtiva pași de locul unde se afla doamna Grosgeorge.

— Ce mai aștepti ? îl întrebă. Trebuie să pleci dacă n-ai încredere în mine.

— Rămîn, spuse el după o clipă.

Fără un cuvînt de răspuns, închise din nou poarta și trecu prin fața lui, dar nu se opri ; el o urmă.

— Cînd ai să urci scara, șopti în timp ce traversau peluza, să te sprijini de perete ca să nu scîrție treptele. La etajul întîi, te iau de mînă : palierul e foarte lung.

— Mi-aduc aminte.

— Sînt acolo niște mobile de care te-ai putea împiedica. Dacă ai ghinionul să ți se-ntîmple așa ceva, rămîi nemișcat.

Ajunși la peron, urcară în tăcere treptele.

— Mai ai timp să te răzgîndești, șopti ea în pragul ușii de intrare. Poți să fugi imediat, dacă vrei.

Erau atît de aproape unul de altul încît brațele li se atinseră și ea se trase puțin îndărăt. În ciuda întunericii, deslușea conturul umerilor săi care o depășeau, al capului, și ghicea că privirea lui o fixează încercînd să-i observe trăsăturile feței. Un vînt de gheață sufla în jurul lor.

— Am încredere în dumneavoastră, spuse el.

Urcară. În tăcerea nopții, ea îi auzea răsuflarea și zgomotul treptelor ce gemeau sub povara trupului său uriaș ; de cîteva ori se opri, punînd o mîină autoritară pe umărul lui Guéret, pentru a-i porunci să rămînă pe loc. Bătaia neașteptată a unei pendule îi făcu pe amîndoi să tresară.

Cînd ajunse la etajul întii, îl apucă strîns de mîină și-l călăuzi pas cu pas printre credențele, lăzile pentru lemne și fotoliile îngrămădite pe palier de fantezia domnului Grosgeorge. Pășea ca prin vis, hotărîtă și totodată îngrozită, dar pătrunsă de-o bucurie ce-ar fi susținut-o chiar și pe buza unei prăpăstii. Cu toate acestea, nu îndrăznea să se întrebe de ce-i atît de bine dispusă. Timpul o învățase în sfîrșit pe această femeie încăpățînată că, deseori, e îndeajuns să examinezi cauza fericirii pentru a-i simți toată șubrezenia. Cunoștea prețul unei iluzii. Această plimbare pe întuneric îi ațîta imaginația și, în timp ce pipăia pereții și mobilele cu degetele rășchirate, se gîndea cu teamă la clipa cînd va trebui să aprindă lampa, să schimbe vorbe ce-o vor trezi din beția sa.

Cîteva minute mai tîrziu, se aflau amîndoi în salonașul în care petrecuse atîția ani de plictis și de singurătate. Închise ușa și murmură :

— Ești chiar deasupra camerei soțului meu. Umblă încet. Dacă bate cineva la ușă, nu răspunzi sub nici un motiv.

• Și adăugă :

— Am să aprind lumina. Rămii unde ești.

Guéret ghici că ea străbate încăperea, dar nu după zgomotul pașilor, căci doamna Grosgeorge părea că umblă întotdeauna plutind, ci după foșnetul fustei ; îl auzea când în dreapta, când în stînga, ocolindu-l, ca vocea unei persoane care caută pe cineva prin întuneric, șoptindu-i numele. Când auzi scăpăratul chibritului, Guéret tresări.

Doamna Grosgeorge se afla la doi pași de el, cu profilul ei dur și fin aplecat asupra unei lămpi pe care așeza la loc abajurul. Curînd, toată fața îi fu învăluită de lumină, exceptînd fruntea, a cărei greutate părea susținută de sprîncenele prelungi și negre, arcuite ca niște bolți. Trecură cîteva secunde, în timpul cărora această femeie în pragul bătrîneții păru de-a dreptul frumoasă ; s-ar fi spus că ultimele puteri ale vieții se adună într-însa pentru a-i lumina privirea și a-i transfigura trăsăturile.

Ezită o clipă, după care se întoarse brusc spre Guéret, fără să-și ridice ochii.

— Ai să te culci acolo, îi spuse, arătîndu-i canapeaua. Mă duc să-ți caut niște cuverturi.

O nouă ezitare, apoi se îndreptă spre ușă și adăugă, cu o voce puțin gîtuită ca și cum ar fi vorbit împotriva propriei sale voințe :

— Precis că n-ai cinat. Ți-aduc eu ceva de mîncare.

Era doar un pretext ca să iasă, pentru că i se părea cu neputință să rămînă în prezența acestui bărbat, acumă cînd lumina strălucea în încăpere.

Coborî iute la bucătărie și puse pe-o tavă o carafă cu vin, pîine și friptură rece. Mîinile îi tremurau ;

observă și tulburarea sa crescă ; de cîteva ori îi veni să arunce tava pe scări. Ajunsă pe palierul etajului întii, se așază pe-o ladă pentru lemne ca să-și tragă răsufllarea, căci gîfllia de emoție. Zgomotul propriei sale respirații o înspăimîntă : parcă vuia în tăcerea casei.

În clipa cînd intră în salonaș, îl găsi pe Guéret așezat pe canapea, aproape ațipit de oboseală, și fu izbită de înfățișarea jalnică a hainelor sale. Încălțăminte și manșetele pantalonilor erau pline de noroi, iar parde-siul, sfîșiat în cîteva locuri, vădea o îndelungată și neîntreruptă folosință.

Se ridică imediat și veni în întîmpinarea ei.

— De ce sînteți atît de bună cu mine, doamnă Grosgeorge ?

Ea văzu ochii lui arzători ațintiți într-ai săi, și nu se simți în stare să-i înfrunte privirea.

— Nu-mi mai spune doamnă Grosgeorge, îi răspunse destul de brutal. Ia tava asta. Pînă cinezi, mă duc să-ți caut niște cuverturi.

Toată energia o trăda. Ajunse cu chiu, cu vai la ușă și ieși ; se grăbea să se cufunde în întuneric, pentru a-și ascunde roșeața din obraji și se întrebă dacă și Guéret a observat neliniștea ei. Cum să facă să intre iar în salonaș și să înfrunte curiozitatea acestui bărbat ? Ce-o să-și închipuie despre ea ?

Ținu lampa cu ambele mîini pentru a coborî la etajul întii, unde se afla rufăria ; abia se ținea pe picioare. Orbecăind, găsi dulapul cel mare în care se aflau cearșafurile și cuverturile și-l deschise fără zgomot ; dar cuverturile i se părură prea subțiri. Chibzui o clipă, apoi scoase dintr-alt dulap o haină grea de blană de-a domnului Grosgeorge. Urcă din nou, cu brațele încărcate, împleticindu-se la fiecare pas aproape.

— Poftim, spuse, trântind haina de blană în mijlocul camerei. Cu asta o să-ți fie cald.

Apoi își îndreaptă imediat privirile spre tavă, dar pîinea și friptura erau neatînse iar carafa plină.

— N-ai mîncat nimic, spuse nemulțumită.

El scutură din cap.

— Nu pot, sînt prea neliniștit.

Ea vru să-i spună ceva pentru a-l liniști, dar nu-i trecu nimic prin minte ; deprinderea de-a se purta sever cu ea însăși ca și cu ceilalți o împiedica să vorbească blînd. Suspină. De-o bucată de vreme avea ciudata impresie că ceea ce face o scade în propriii săi ochi ; nu că ar comite vreo faptă rea, ci, dimpotrivă, nu se mai recunoștea în fapta ei bună. Pentru prima oară în viața sa, poate, intuit bucuria pe care o încearcă un suflet generos făcînd o faptă bună. Și tristețea se revărsa în inima ei ca marea peste prundișuri.

— Te las, îi spuse. Mîine dimineată voi da ordin să nu deschidă nimeni ușa asta pînă după amiază. Dacă bate cineva, nu răspunzi. Și mai ales, să nu faci nici un zgomot. Eu mă întorc pe la ora nouă, după ce coboară toată lumea. Am să-ți aduc banii și hainele pe care ți le-am promis.

El păru să ezite o secundă, apoi întrebă :

— Nu credeți că ar fi mai prudent să plece chiar noaptea asta ?

— Ce vrei să spui ?

— Dacă mi-ați da acum banii pe care ați avut bunătațea să mi-i promiteți...

— N-ai încredere în mine.

— Nu, doamnă, dar ziua risc să fiu văzut.

Ea nu găsi nici un răspuns și simți cum o cuprinde o minie datorită căreia redevenea oarecum ea însăși. Acest om o înfrunta ; cum de îndrăznea ?

— N-ai încredere în mine, repetă ea în cele din urmă.

— N-aş fi aici dacă n-aş avea încredere în dumneavoastră.

Respira gîfuit, ca un animal căzut într-o capcană. Îşi frîngea mîinile. Fără îndoială că n-ar fi trebuit să-i vorbească pe acest ton doamnei Grosgeorge ; ea îl privea în tăcere, cu faţa în umbră, cu o pată mare de lumină pe poala fustei, îl privea cu o expresie atît de dură încît Guéret plecă ochii şi-i văzu vîrfurile mic al botinei negre, ca o armă, şi fără voia lui îşi închipui acest picior lovind un cîine, strivind capul unei păsări.

— Adineaori puteai pleca, spuse ea. Ți-am deschis poarta. De ce ai rămas ?

— Iertaţi-mă, doamnă. Am vorbit fără să mă gîndesc. Îmi încredinţez soarta în mîinile dumneavoastră.

Căldura din încăperea, oboseala îl siliră să ia loc. Ea îl examină o clipă, fără să rostească un cuvînt ; îl văzu înclinînd capul şi cuprinzîndu-şi faţa în palme, ca şi cum ar fi vrut să se ascundă.

— Eşti obosit, îi spuse, trebuie să dormi.

Cu un efort, adăugă :

— Nu te teme de nimic. Îţi vreau doar binele, ți-o jur.

El ridică ochii spre ea, dar doamna Grosgeorge îi întorsese deja spatele şi ieşea din încăperea.

X

Se afla din nou în camera ei, aşezată în faţa unui mic birou la care tocmai trăsese un sertar. Trei sute de franci îi ajung oare ? N-avea decît această sumă,

ar fi vrut-o dublă, triplă, i-ar fi dăruit bucuros acestui mizerabil cinci, zece mii de franci, dar impulsul ei generos nu-i oferea nici o iluzie cu privire la ea însăși ; știa prea bine că dacă ar fi fost într-adevăr bună, i-ar fi dat imediat cei trei sute de franci bietului om, care desigur că nici nu va putea dormi de frică ; ar fi adăugat la 'suma asta și un costum furat din garderoba soțului său, un pardesiu cât mai călduros, i-ar fi deschis poarta după ce-ar fi stat cu el de vorbă, i-ar fi strâns mâinile, ca să-l liniștească, și l-ar fi ajutat să nu se simtă singur pe lume. Și-n schimb, îl ținea prizonier în casă și-i propunea să fugă a doua zi în nămieza mare, când o simplă privire distrată pe fereastră ar fi de ajuns pentru a fi zărit în timp ce străbate grădina. De ce proceda astfel ? Dintr-un simplu capriciu silea o ființă omenească să-și riște libertatea, poate chiar viața. Adineaori, când o rugase să-i dea voie să plece, nici nu știuse ce să-i răspundă.

Nu vroia să-i dea voie să plece ; îi plăcea să se știe stăpînă pe soarta acestui bărbat, să joace oarecum rolul destinului. Astfel, dacă-l vrea liber și fericit, n-are decît să urce în salonaș și să-i dea banii ; dimpotrivă, dacă are chef să-l vadă arestat, nimic mai simplu decît să dea o fugă pînă la jandarmerie.

Toate aceste gînduri o tulburară adînc. Era aproape îngrozită pentru că niciodată nu deținuse asemenea putere ; s-ar fi spus că se teme de cuvintele cumplite pe care gura ei poate să le rostească și de gestul pe care mîna ei e liberă să-l împlinească oricînd. Ea însăși avusese deseori sentimentul că fericirea ei depinde de cineva din afară, așa cum fericirea lui Guéret va depinde de dînsa în următoarele zece sau douăsprezece ore ; acum era convinsă că și în voința ei intră tot atîta slăbiciune, cruzime, șovăială ca și-n voința ce stăpînește propria-i viață.

Putea ea totuși să-și închipuie, o singură clipă, că-l va trăda ? Nu era vorba să-l trădeze, ci să-l păstreze doar cît mai mult cu putință. Știa că a doua zi va pleca pentru totdeauna, dar alunga acest gînd ; nu vroia să mediteze la evoluția vieții sale începînd cu după-amiaza zilei următoare. Cine știe, poate că se va întîmpla ceva absolut neprevăzut, ceva care să-i schimbe cursul existenței și s-o smulgă din plictiseala cumplită a nesfîrșitelor sale zile pustii.

Oare noaptea, tăcerea îi inspirau asemenea gînduri ? Vîrî bancnotele într-un plic, ca și cum s-ar fi bizuit pe un gest rațional care să-i redea echilibrul interior. Dar, de vreme ce dorește atît de mult ca Guéret să rămînă peste noapte sub același acoperămint cu dînsa, de ce nu urcă la el ?

La această întrebare izbucni în rîs și se infurie ! Parcă nu ea și-o pusese ci altă persoană, impertinentă și malițioasă. Mai bine să-și mențină conduita pe care și-a impus-o și să nu se mai lase furată de asemenea gînduri. Pînă una-alta, se va duce la culcare și va dormi.

Se dezbracă încet, suflă în lampă și se strecură în așternut. Pe fereastra deschisă vîntul înghețat pătrundea în cameră și ajungea pînă la ea. Un tremur îi străbătu trupul ; patul era încă rece și ea clănțănea din dinți. Oare i-o fi destul de cald, acolo sus ? Poate c-o să-i treacă prin cap să mute divanul ce fusese împins între cele două ferestre. S-ar putea însă ca hîrșitul mobilei pe parchet să-l trezească pe soțul ei. Fără îndoială că va închide măcar ferestrele. Părea frînt de oboseală cînd s-a trîntit pe divan ! S-o fi dezbrăcat cel puțin ?

Se răsuci, căutînd pe partea stîngă somnul ce-i era refuzat pe partea dreaptă, pentru că vroia neapărat să doarmă, dar întunericul era bîntuit de vedenii pe

care zadarnic le izgonea. În ciuda voinței sale, ~~ceva~~ o silea să retrăiască minut cu minut evenimentele din ultima oră, asemenea actorului care la repetiție este obligat să reia mereu o scenă prost jucată. Într-adevăr, ea modifica pe nesimțite gesturile pe care și le imagina din nou, și dorințele sale înlocuiau treptat amintirea precisă a gesturilor făptuite. De pildă, îi aducea lui Guéret o plapumă și-l ajuta să mute divanul.

După ce se război un timp cu ea însăși, sfârși prin a se abandona jocului propus de imaginație. Acum îi suridea și-i vorbea cu blîndețe. Ce impuls dragăstos o îndemna să-l ia de mînă ? El se înclina supus și recunoscător, iar ea, covîrșită de bucuria de-a face o faptă bună, îi arăta tava încărcată cu bunătăți. Și el se mulțumea cu un pahar de vin, pe care-l deșerta dintr-o sorbire.

În vinul băut cu lăcomie, avusese grijă să toarne un somnifer puternic. Dar ce rost are să-l adoarmă pe Guéret ? Ce-ar cîștiga, adormindu-l ? Se ridică în capul oaselor ; îi era prea cald sub cuverturi : picioarele, mîinile îi erau learcă de sudoare. Trebuia să se scoale neapărat și s-aprindă lampa, să închidă fereastra, de vreme ce nu putea adormi și nu putea să-și curme visele.

După o clipă de șovăială, zvîrli cuverturile de pe ea și alergă să închidă fereastra. Frigul îi cuprinse picioarele, pieptul și tremura toată. Cu oarecare greutate, găsi chibriturile. Cînd, în sfîrșit, lumina străluci din nou în cameră și văzu în jur mobilele familiare, ferestrele, draperiile, toate lucrurile ce-i po-vesteau viața și-i aminteau cine este, se rușină la amintirea gîndurilor sale și roși.

Ceasul bătut ora zece. O aștepta o noapte lungă ca un drum pe care va trebui să-l urmeze cu chiu, cu-vai,

pentru a atinge zorile. Își închipuia că odată cu primele minute ale zilei, cînd cerul va albi dincolo de copacii din grădină și-o geană de lumină se va strecura prin crăpătura obloanelor, va fi ceva mai liniștită și mai curajoasă. Nu suporta nemișcarea la care o condamna noaptea. Ziua putea hoinări pe cîmp, și-apoi, chiar și acasă existau o sumedenie de treburi mărunte ce-i abăteau gîndurile : ordinele pe care trebuia să le dea servitorilor, supravegherea muncii lor. Și-aminti că a doua zi are de primit rufăria curată de la spălătorie, va trebui să plătească așadar. Cu ce bani, dacă-i dă lui Guéret cele trei bancnote ? Domnul Grosgeorge, de la care ar fi nevoită să ceară alții, va pretinde explicații. Eh ! o să-i spună micuței Férnande că plătește abia săptămîna viitoare.

Nu uită de asemeni, și-acum își reamintea acest lucru, că-i promisese și Angèlei un răspuns prin Férnande. Cîte plictiseli dintr-o dată. Și fata asta tot bani vroia, dar dacă ar fi avut de ales între Angèle și Guéret, doamna Grosgeorge n-ar fi ezitat nici o secundă măcar.

Acum, că se afla singură cu ea însăși și-și sonda inima, această inimă misterioasă căreia viața nu-i îngăduise nici o bucurie, înțelegea ce-i displace atît de mult la Angèle. Văzînd la lumina felinarului fața ei jalnică și urmele de lovituri în carnea stîlcită, simți cum o năpădește o bucurie surdă. Soarta o răzbuna, în sfîrșit ; frumusețea fetei nu-i va mai pricinui nici un neajuns.

Se ridică din pat și începu să umble prin cameră. Sigur că a înnebunit de-a binelea de vreme ce-și închipuie asemenea lucruri ! Cum rămînea nemișcată o clipă, imaginația o lua razna. Mai făcu vreo cîțiva pași, nehotărîtă, neliniștită, ca și cum s-ar fi temut să nu se dezlănțuie cumva cine știe ce eveniment fatal,

și, brusc, duse mâinile la piept. Printr-un labirint obscur, ajunsese în sfârșit la adevăr : ceea ce-și imagina era adevărat ; o ura pe Angèle cum numai o femeie știe să-și urască rivala ; îl va împiedica pe Guéret să plece, pentru că se legase de el ca de-o pradă, și-ar fi vrut într-adevăr să-l adoarmă, să-i verse un narcotic, să facă toate gesturile pe care le întrezărise adineaori în visurile sale. Luni de-a rîndul refuzase să înțeleagă ce se petrece în sufletul ei pentru că îi era frică ; întotdeauna îi fusese frică de viață ; dacă nu i-ar fi fost frică n-ar fi fost atît de dură cu ceilalți, dar neîncrederea sa firească o îndemna să vadă niște dușmani în toți oamenii din preajmă, ba chiar și-n ea însăși. La patruzeci și cinci de ani încă își mai putea închipui că poți să te lepezi de pasiuni prin simplul fapt că nu te gîndești la ele, asemenea judecătorului care poruncește întemnițarea unui criminal și-apoi se duce la masă. În ce dezastru hidos se prăbușea acum ! Închidea în casa ei un bărbat căruia, peste cîteva ore, va trebui să-i dea totuși drumul. Dar cum va trăi mai departe ?

Claritatea întrebării pe care și-o puneă o liniști puțin. Desigur că viața ei nu se va schimba și zilele ce vor urma vor fi asemenea zilelor trăite pînă acum ; orele de masă vor rămîne veșnic aceleași, totul va continua în același ritm, inevitabil de aici înainte. Și va suferi ca de obicei, poate și mai mult. Poate, dimpotrivă, vîrsta îi va aduce în sfârșit pacea, dar nu despre asta era vorba, era vorba de ceea ce avea de făcut imediat. Trăia o oră deosebită de celelalte, o oră excepțională, care ocupa un loc aparte în anii ei de plictiseală ; trebuia să-și dea seama de acest lucru și să profite. În momentul acela se bucura de-o favoare a destinului care-i oferea ceva și ea nu putea să accepte. Dar ce anume spera silindu-l pe Guéret

să rămână peste noapte în vilă ? Se oprea la jumătatea unei intenții pe care nu se încumeta să și-o mărturisască și desigur că se bizuise pe-o împrejurare extraordinară, ca și cum faptul că e în stare să ascundă un bărbat în salonaș n-ar fi fost mai extraordinar decât orișice.

Se gândi o clipă să urce la acest bărbat, să-i dea banii și să-l expedieze, așa cum fusese ispitită să facă de la bun început. Prea era nefericită din cauza prezenței lui Guéret în casă. El însuși a vrut să plece. Îl va conduce așadar pînă la poartă, îi va spune adio și-și va alina disperarea cel puțin cu gîndul că i-a oferit posibilitatea să fugă din țară.

Nu era în stare ; sub aparența îndrăzneții și-a fermității, această femeie era numai timiditate, numai slăbiciune. Brusc se simți obosită, obosită de viață și de lupta nesfîrșită din inimă. Bătu ora zece și unsfert. Acum, precis că doarme adînc. Cum să meargă să-l trezească, să-i spună să plece ? Adineaori ar fi trebuit să i-o spună, să-i vorbească, să acționeze. Era prea tîrziu, trecuse momentul.

Deschise iar fereastra, suflă în lampă și se culcă. Dacă nu putea dormi, putea să stea cel puțin nemîșcată, cu ochii închiși și poate că somnul va veni totuși, amăgit de această atitudine. Încerca să omoare astfel ceasurile pe care le așteptase cu atîta deznadejde. O povară cumplită îi strivea pieptul și-i tăia răsuflarea ; avu impresia că atinge ultima limită a suferinței, că-i pe moarte. Întunericul era plin de zumzete. I se nălucea că aude pendula de la parter cum bate fără încetare. În vine, singele curgea prea repede și vîntul de gheață îi bichuia obrajii fără să-i aducă răcoarea. Din nou trebui să se scoale, să închidă fereastra. Zorile o găsiră în sfîrșit adormită, în patul ei, lîngă lampa pe care, de astă dată, nu mai avusese curajul s-o stingă.

Îmbrăcată într-un capot de molton, se uita din pat la servitoarea care aprindea focul. Mici flăcări jucăușe zburdau sub buturugi și-o mireasmă ușoară de lemn năpădea treptat camera.

— Cum e afară ? întrebă doamna Grosgeorge,

— Mai frig decît ieri, doamnă.

— În sufragerie arde focul ?

— Da, doamnă, de-o jumătate de oră.

— Foarte bine, cobor și eu, îndată. Cît timp lipsesc, faci curat aici în cameră.

— Doamna nu servește dejunul la pat ?

— Nu. Du-te și spune-i Louisei să mi-l aducă în sufragerie.

Se ridică și traversă camera.

— Era să uit, înainte de-a intra în budoar, în dimineața asta nu-i nevoie să faci curat în salonaș.

— Poftim ?

Servitoarea se întoarse către stăpîna sa și părea mirată.

— Ce s-a întîmplat ? Nu pricepi ? Foarte simplu, după ce termini curățenia la mine în cameră, poți pleca, ești liberă dimineața asta. De celelalte camere te ocupi după-masă.

Se încuie în budoar și se așeză în fața toaletei. Două lungi șuvițe cărunte îi încadrau fruntea ; de obicei, le ascundea în masa părului negru de îndată ce se trezea, pentru ca să nu le vadă mai tîrziu în oglindă, dar acum gusta o satisfacție amară constatîndu-le prezența ; o îmbătrîneau cu cel puțin cinci, șase ani, dar avea impresia că datorită lor fața sa dobîndește o blîndețe pe care n-a avut-o niciodată. Suspînă și se gîndi că această blîndețe este desigur efectul descurajării pe care și-o citea în adîncul

ochilor. Pînă la moarte va trebui să se scoale în fiecare dimineată și să-și reia viața exact din punctul în care o lăsase în ajun; nu i se va ierta nici o singură zi. Noaptea și visurile bizare ce-o bîntuiau, uneori sporeau monotonia orelor de veghe. Acum cinci minute dormea încă înecată în visuri pe care nu și le mai putea aminti și avea impresia că se întoarce dintr-o țară depărtată, unde nu se știe ce-i tristețea, o țară potrivnică drumurilor dureroase.

Se pieptănă, își spală fața cu apă de trandafiri și coborî în sufragerie. Deși era aproape opt, soțul ei, pe care-l auzea umblînd înapoi și încolo la etajul întâi, încă nu coborîse, și binecuvîntă acest fapt. Într-adevăr, în starea ei de spirit, orice convorbire cu domnul Grosgeorge i se părea un chin. Suferința o istovea precum febra istovește un bolnav. Mai avea doar atîta putere cît să-și ducă pînă la capăt planul stabilit și tremura ca nu cumva oamenii sau lucrurile să-i stea împotrivă și să îngreuneze și mai mult o misiune pe care o simțea oricum peste puterile sale.

După ce își bău cafeaua urcă din nou în cameră, unde găsi totul în ordine, și se îmbracă repede. După mai bine de un sfert de ceas îl auzi și pe domnul Grosgeorge coborînd cu pasul lui calm și apăsător pe care, în clipa aceea, îl ura mai mult decît orice pe lume. Inima ei bătea, gata parcă să-i spargă pieptul; se temea de momentul cînd va trebui să acționeze, și știa că-i foarte aproape. Prudentă, se asigură că servitoarea e la bucătărie și urcă la ultimul etaj.

La ușa salonașului ciocăni, uitînd că ea însăși îi recomandase lui Guéret să nu răspundă în asemenea cazuri, dar, în aceeași clipă, aproape, vîrî cheia în broască și descuie.

La început nu desluși nimic, surprinsă de întunericul la care nu se aștepta, apoi îl văzu deodată pe Guéret, în picioare, în mijlocul încăperii.

— Am să deschid eu obloanele, spuse ea cu jumătate glas. Nu te apropia de fereastră. Poate să te vadă cineva din grădină.

Rostise aceste cuvinte dintr-o răsuflare, vrînd să ascundă parcă tulburarea ce o cuprindea și, străbătînd salonul, se duse să deschidă obloanele. Guéret făcuse cîtiva pași spre ușă și-o privea în tăcere.

— Am dat ordin să nu intre nimeni aici în dimineața asta, adăugă, întorcîndu-se spre el. N-are de ce să-ți fie frică.

Ea însăși tremura de emoție și trebui să se așeze ; tot sîngele îi fugise din obraji și plecă ochii, incapabilă să susțină privirea pe care acest bărbat o ațintea asupra-i.

— Ia loc, îi spuse. Nu, nu lîngă fereastră. Acolo.

Și-i arătă un fotoliu aflat în preajmă. El străbătu încăperea cu pași împletiți, de orb, apoi, în picioare în fața ei, o întrebă pe neașteptate :

— Puteți să-mi jurați, doamnă, că nu ați renunțat la hotărîrea dumneavoastră de ieri ?

Vocea lui era aspră și-o făcu să tresară ; își stăpîni neliniștea și spuse fără să clinească :

— Și-acum ți-e frică. Dacă aș fi vrut să fii arestat, trimiteam încă de aseară după jandarmi.

Îi auzi răsuflarea gîfîită și, privindu-l cu coada ochiului, văzu că-și ține mîinile pe piept, ca un om care respiră anevoie. În ciuda spaimei sale, rămase imobilă. Peste o clipă, după ce se va calma puțin, se va ridica și-l va părăsi pe acest bărbat pînă în momentul cînd va trebui să fugă.

— Iertați-mă, spuse el în cele din urmă. Nici nu vă închipuți ce noapte am petrecut.

— Cum așa ? N-ai dormit ?

— M-am trezit puțin înainte de ora unsprezece și n-am mai putut adormi. M-a trezi un zgomot de pași.

— Visai.

— Multă vreme am crezut că într-adevăr e cineva pe palier, ba chiar două sau trei persoane care urcă scara. Apoi mi s-a părut că aud o bătaie la uşă, din minut în minut, toată noaptea.

— Ce copilării! Trebuia să te gîndeşti puţin, să încerci să dormi.

— Aveam friguri.

Doamna Grosgeorge îşi aminti cum îşi petrecuse ea însăşi noaptea şi la amintirea propriilor sale suferinţe o cuprinsе mila pentru suferinţele acestui om. Ceva o împiedica să plece, cum avea de gînd. El continuă :

— Cînd trăieşti singur şi ascunzîndu-te mereu, cum am trăit eu timp de cîteva luni, ajungi să te sperii şi de propria ta umbră. Astă-noapte aş fi jurat, de pildă, că se plimbă cineva pe sub ferestrele mele, în grădină. M-am întrebat dacă nu m-o fi auzit vreun servitor intrînd, aseară, şi dacă nu-i împresurată casa.

Ea îl întrerupse cu o voce care îşi regăsea fermitatea obişnuită. Slăbiciunea acestui bărbat răzbuna într-un fel propria-i lipsă de curaj din ajun, răzbuna lacrimile sale.

— Şi nu roşeşti povestindu-mi spaimеle dumitale, spuse ea. Ce urmăreşti, de fapt? Totuşi, eu nu te pot opri să tremuri de vreme ce eşti fricos.

— Vreau să plec, doamnă. Mi-a fost frică, da, şi acum mi-e frică. Dar vreau să plec. Chiar de-ar fi să nu-mi daţi banii aceia...

Drept răspuns, ea se ridică şi scoase de la brîu plicul pregătit. Neliniştea vădită de Guéret îl scădea în ochii ei şi se felicita că nu şi-a trădat sentimentele pe care i le nutrea.

— Poftim, îi spuse întinzînd banii. Şi adăugă în sinea ei : „Ia-i, laşule !”

El o privi fără să atingă măcar plicul şi-o întrebă cu voce mai calmă :

— De ce faceți asta ?

— Treaba mea. Hai, ia banii.

Guéret îi dădu ascultare și vîri plicul în buzunar ; apoi, regretînd parcă, întoarse privirea întrebătoare cu care o fixase și murmură : „Mulțumesc“.

— Mută-ți gîndul că ai putea pleca acum, spuse ea așezîndu-se. Trebuie să aștepti pînă la douăsprezece și jumătate.

— Bine, doamnă.

— Îți dau drumul de îndată ce pleacă soțul meu, căci dacă la un moment dat l-ar apuca fantezia să intre aici...

— Ce-ați face ?

— Liniștește-te. N-aș deschide, dar aș fi cel puțin aici ca să-i răspund. Apropo, dacă bate cineva la ușă, cînd ai să fii singur, să nu răspunzi.

— Bine, doamnă.

Doamna Grosgeorge se ridică și, trecînd prin fața lui fără să-l privească, se postă la fereastră.

— De ce n-o fi ieșind ? murmură ea. Doar e frumos afară.

Nerăbdătoare să termine odată această afacere, zgîria cu unghiile pervazul ferestrei lîngă care se afla. Ghicea că Guéret o urmărește cu privirea și nu pierde nici unul din gesturile sale. Vor trece anii și ea își va reaminti aceste minute, și grădina moartă, și noroiul împietrit de frig pe alei, și căldura încăperii în care se află acum, și răsufierea înfricoșată a acestui bărbat.

— Și ce făceai la Paris ? îl întrebă fără să miște. Din ce trăiai ?

— Aveam ceva bani la mine, în ziua cînd am fugit.

Ar fi vrut să-l întrebe de unde avea banii dar, cuprinsă dintr-o dată de sfială, tăcu. Sigur, vanitatea o îndemna să mimeze indiferența și să păstreze pentru ea întrebările pe care ardea să i le pună acestui

bărbat, dar spaima de-a vedea cum zboară ora pe care viața nu i-o va mai oferi niciodată îi strîngea inima. Faptul că stătea nemișcată acolo, lîngă fereastră, era un semn de tărie sufletească sau de prostie ? Dar ce-i mai păsa ei dacă-i puternică sau slabă ? Suferea, și-atîta tot. Dacă ar fi ieșit din salonaș cu vreo cîteva minute mai degrabă, ar fi evitat ispita crudă de-a vorbi cu Guéret. Acum, singura ei dorință era să-l vadă plecat. La ora douăsprezece și jumătate totul va fi încheiat ; își va regăsi pacea în desperare, dar, pînă atunci, prezența lui Guéret acolo o înăbușea. Adineaori, îl disprețuia și era fericită descoperind lașitatea acestui bărbat, pentru că această lașitate o elibera de el, gîndea doamna Grosgeorge ; acum nu mai știa ce se întîmplă cu ea. I se părea cu neputință să mai rămînă în aceeași încăpere cu Guéret, dar, pe de altă parte, era ferm convinsă că nu s-ar da dusă de acolo decît cu sila. Scuza pe care i-o servise era doar un pretext neîndemînic : îl vedea pe soțul ei traversînd grădina către ieșire, și nu sufla o vorbă ; mai mult, spera că Guéret nu va auzi poarta deschizîndu-se și închizîndu-se apoi în urma domnului Grosgeorge și, chiar dacă ar auzi, era hotărîtă să-i spună că nu e soțul ei, ci un servitor.

— Zici că aveai niște bani, repetă pentru a-i abate atenția de la zgomotul de pași pe pietrișul aleii.

Se întoarse către Guéret, iar acesta, închipuindu-și că va fi supus unui interogatoriu, plecă capul.

— Vreo sută de franci, spuse el. După ce i-am cheltuit, mi-am vîndut ceasul, apoi un inel.

— Nu te-ai gîndit niciodată să furi ? întrebă ea aspru.

— Nu.

La capătul grădinii, domnul Grosgeorge deschidea poarta și ieșea în stradă.

— Și totuși, ai asasinat un om. În definitiv, de ce n-ai fi furat ?

Rosti aceste cuvinte cu o violență pe care nu și-o putea stăpîni și, străbătînd încăperea, se apropie de locul unde se afla Guéret. Cu siguranță că n-a auzit poarta închizîndu-se, își închipuie că domnul Gros-george e acasă încă ; putea deci să mai rămînă în cameră.

— Răspunde, îl îndemnă stingherită de fîsticeala lui.

El scutură din cap.

— N-am furat, răspunse, vă jur că niciodată n-am furat.

„Ce-mi pasă mie ? gîndi ea. Are să plece.“ Și schimbîndu-și brusc atitudinea, îl privi drept în față, silindu-l să coboare ochii.

— De ce ai făcut asta ? Pe bătrîn de ce l-ai ucis ?

Din nou gîndi : „Ce-mi pasă mie că l-a ucis ? Nu asta vreau să aflu.“ Își auzi propria voce atît de fermă și-atît de aspră, și fu uimită de tonul calm pe care vorbea, cînd o senzație de amețeală o silea să se agațe de colțul unei mobile.

— Nu l-am ucis, îngăimă el, îngălbenind.

— Dar fata, continuă ea, n-ai să-mi spui acum că n-ai... ucis-o aproape...

Îl văzu că se schimbă la față de parcă l-ar fi lovit cineva, dar nu primi nici un răspuns. Remarcase ea vreodată ridurile lui de sub pleoape și la colțul ochilor, precum și ciudata culoare roșietică a irișilor ? I se părea că niciodată pînă în ziua și minutul acela nu-i văzuse trăsăturile și se întreba cum de are puterea să stea în fața lui și să-l interogheze.

— De ce-mi puneți toate aceste întrebări ? murmură el în cele din urmă cu un oftăt.

Ea repetă în sine a ei : „Într-adevăr, de ce ?“ și, totuși, continuă :

— Fata aia, Angèle... Ai chinuit-o, nu-i așa? Acolo, pe malul apei. Așa mi s-a povestit.

Doamna Grosgeorge avea impresia că în încăperea zăvorâtă în care se aflau, liniștea încearcă să înăbușe zgomotul cuvintelor sale, căci avea o voce surdă, aproape nedeslușită. După privirea lui Guéret, își dădu seama că i-a ghicit tulburarea, și de rușine, roși ; îi venea să urle.

— Păi da, urmă ea. Mi s-a povestit totul, ziarele au povestit totul. Ce-ai avut cu ea ? De ce ai maltrat-o în așa hal ? Putea să moară. De ce-o urai ?

El scutură din cap.

— N-o uram.

Ea simți cum o cuprinde o furie subită și izbi cu pumnul în speteza fotoliului.

— N-o urai ? De ce mă minți ? De ce ți-e frică de mine ? Doar nu-s judecător de instrucție. Vorbește !

— V-am spus adevărul. Eram furios pe ea, dar n-o uram, dimpotrivă. aș fi vrut...

Se opri apoi brusc și duse mâna la piept. Ea se trase îndărăt și făcu un gest, vrînd parcă să-l împiedice să vorbească. Îi era frică de ceea ce avea să spună și-și regretă întrebările, dar era prea târziu.

— Dacă poți să urăști o ființă pe care o adori... reluă el.

Doamna Grosgeorge îl întrerupsese imediat :

— Nu se poate, bîlbîi. Ori una, ori alta.

— Eram gelos, știam că toată lumea îi dă bani, continuă Guéret ridicînd vocea, căci la un moment dat părea să fi uitat orice prudență. Eu n-aveam bani și ea își bătea joc de mine. Într-o zi, am sustras de la nevastă-mea niște bani pe care îi pusese deoparte și mi-am spus că îi voi da Angèlei, și-apoi, cînd am în-

tălnit-o, atunci dimineată, parcă mi s-a întunecat mintea. Am lovit-o, am lovit-o...

— Da. Taci. Nu te-am întrebat...

Doamna Grosgeorge își împreunase mâinile și stătea nemișcată.

— Nici nu vă puteți da seama cât am suferit din cauza acestei femei, spuse el. Cât am putut, m-am ținut departe de ea. După două luni, însă, n-am mai rezistat și m-am întors aici.

La început, doamna Grosgeorge nu înțelese, apoi realizează brusc sensul frazei lui Guéret și i se păru că n-a auzit bine. Mâinile sale înghețate se încheștară una într-alta, ca și cum ar fi căutat un sprijin în strînsoarea lor.

— Pentru ea te-ai întors ?

— Da, sigur, v-am spus doar...

Ea simțea că se înăbușe și îngăimă :

— Credeam că ai venit să mă rogi să te ajut.

Regretă imediat cuvintele rostite ; i se păreau ridicole, dar dacă n-ar fi spus ceva, ar fi izbucnit în lacrimi. El îi văzu tulburarea.

— Nu îndrăzneam să sper în generozitatea dumneavoastră, spuse pe un ton schimbat, aproape slugarnic.

Ea scutură mîna, făcîndu-i semn să înceteze, și se îndreptă spre ușă, cu pași încetiși și țepeni de robot. Cum trecea prin fața lui fără să întoarcă capul, Guéret fu gata să i se arunce la picioare și s-o implore să-l lase să plece, dar se temu că neîncrederea lui i-ar putea stîrni mînia. Bănuieli cumplite îl năpădiră brusc : femeia asta îl trădează.

— Doamnă...

Ea ajunsese la ușă și întorcîndu-se spre el, îl privi tîntă ; ochii îi păreau lipsiți de viață pe chipul palid, și Guéret avu impresia că nici nu-l vede.

— Trebuie să-ți spun, făcu ea cu voce gîduită. M-am întîlnit cu Angèle. Te urăște.

Guéret tresări.

— Te urăște, repetă doamna Grosgeorge cu un fel de entuziasm. Se teme de dumneata. Da, îi inspiri frică, frică.

— Nu-i adevărat, murmură el, eu știu.

Ea scutură convulsiv din cap, pîrînd că spune nu, și ieși. Guéret auzi cheia răsucindu-se în broască.

XII

Străbătu palierul ca o somnambulă și se așează pe o ladă pentru lemne ce ocupa spațiul dintre două uși. În toată casa domnea o tăcere adîncă. Bucătăreasa era plecată la piață desigur și își aminti că învoise și camerista. Prin geamlîcul ce lumina scara răzbea o lumină pe care o știa bine, așa cum știa fiecare mobilă în parte, fiecare treaptă, umbra scaunelor pe pereți, sclipirea vergelelor de aramă pe covorul roșu. Și-n reveria dureroasă, în care se cufundase, i se părea că toate obiectele din jur alcătuiesc o lume din care fusese gata să fugă și care o ținea captivă. Adineaori, în preajma lui Guéret, totul arăta altcum decît știa ; salonașul se schimbase ca prin farmec și timp de o jumătate de oră a avut impresia că nu se mai află acasă, printre mobilele văzute zilnic vreme de treizeci de ani. Era un sentiment familiar. În anumite momente de mare suferință sau numai de mare plictis, ideea că-i străină de lume era atît de co-vîrșitoare încît, timp de cîteva minute, obiectele pămîntești își pierdeau brusc orice importanță. O clipă,

lingă fereastră, încercase același sentiment, apoi cuvintele lui Guéret o treziseră iar la realitate. Acum, se afla prinsă din nou în vârtejul vieții.

„Cum poate cineva suferi atât de mult, cugeta ea, și să nu moară ?” Când se gîndea la Guéret, o rușine cumplită îi ridica tot sîngele în obraji, căci avea certitudinea că s-a făcut de rîs în ochii acestui bărbat, și mai ales din cauza asta suferea. Ce întunecare a minții a făcut-o să-și închipuie că el a venit să-i ceară sprijin ? Numai o pasiune putea să-l arunce într-o aventură atât de primejdioasă ca o călătorie la Lorges, dar obiectul acestei pasiuni nu este ea ; ea n-are nici un amestec în iubirea imperioasă care-l mîna pe acest bărbat spre o femeie ; ea nu-i în toată această întîmplare decît o bătrînă doamnă, care se vîră în treburi care n-o privesc. Dar el ? Ce-o fi gîndind ? Îl ura, brusc, pentru gîndurile pe care putea să le aibă. Nu cumva își închipuie acum că-i îndrăgostită de el ? Și totuși, oare nu-i adevărat ? Își ascunse fața în mîini. Anumite fraze, anumite cuvinte pe care și le spunea, și care formulau iubirea ei, i se păreau de un ridicol insuportabil, deși admitea existența acestei iubiri ce-i ardea măruntaiele. Se temea de termenii exacti pe care ar fi trebuit să-i întrebuițeze pentru a-și descrie starea sufletească și prefera, în general, să alunge pasiunea care o mistuia în haosul lucrurilor nemărturisite, dar acum îi era cu neputință să se mai ascundă de realitatea vieții sale ; chiar în clipa în care stătea pe lada de lemne, pe scară, destinul ei se împlinea și doamna Grosgeorge o știa prea bine ; și-și repeta cu spaimă cumplită că, dincolo de ușa salonașului, Guéret i-ar putea ghici gîndurile : „Sînt îndrăgostită de acest bărbat, iar el iubește altă femeie, nu pe mine”.

Privirea ei ocolea ușa pe care o închisese cu cîteva clipe în urmă. Numai de n-ar bănuia ceva ! Ce noroc

că nu i-a spus să coboare la ea, aseară, așa cum se gândise o clipă ! Mai degrabă și-ar fi zburat creierii cu un glonte de revolver, decât să supraviețuiască umilinței cumplite a unui refuz ; și gândul propriei sale morți îi stoarse lacrimi pe care violența emoției trăite cu puțin în urmă nu izbutise să le descătușeze.

Deodată se auzi chemată de-o voce copilărească și, ștergându-și ochii, se ridică și coborî. Fernande o aștepta la parter, cu un coș mare de rufe la picioare. Doamna Grosgeorge uitase că avea să vină. Se poate oare ca în asemenea momente de mare durere să mai existe conturi de verificat la spălătoreasă ?

Intr-adevăr, asta-i viața — nepăsătoare cu rănila noastre — o obligă să examineze cămăși și batiste, în timp ce inima ei singurează. Se gândi o clipă să trimită camerista să numere ea rufele, dar își aminti că o învoise. În definitiv, primirea rufăriei o va abate de la gândurile sale și astfel va scurta cu vreo câteva minute această dimineată îngrozitoare.

— Bună ziua, doamnă.

— Bună ziua, micuțo. Pune coșul lângă masă. Unde-i registrul ?

Ce înfățișare nevinovată avea fetița, cu picioarele ei roșii de frig, cu mâinile crăpate și șalul ăsta hidos de lână neagră ale cărui capete erau prinse pe piept cu niște agrafe !

— Iată-l, doamnă.

— După ce terminăm, te duci la bucătărie și ceri o ceașcă de cafea cu lapte. Trebuie să-ți fie frig, cu pulpele goale. Și ce-i cu șalul ăsta pe tine ? Ar trebui să-ți cumperi maică-ta un paltonaș și niște mănuși de lână.

(De unde, brusc, această nevoie de tandrețe ? O văzuse pe fetița asta de vreo douăzeci de ori fără să se sinchisească vreodată de îmbrăcăminte ei, și-acum suntea vag dorința să-i sărute obraji roșii și să-i în-

câlzească mîinile în mîinile ei. Îi tremurau genunchii și trebui să se așeze.)

— Astăzi n-o să mai număr rufele, Férnande. Îi spui tu doamnei Brod că dacă lipsește ceva însemnăm noi în registru săptămîna viitoare. Întreab-o pe bucătăreasă unde-i rufăria murdară.

— Bine, doamnă. Aveți o scrisoare în registru.

— O scrisoare ? Și de la cine ?

Scoase într-adevăr o scrisoare strecurată printre file, și citi :

„Implor pe doamna să-și aducă aminte că m-am promis un ajutor. Dacă doamna ar fi atît de bună și mi-ar spune ce are de gînd cu mine, i-aș rămîne recunoscătoare. Doamna ar putea să-mi trimită un bilet prin Férnande. ANGÈLE“.

Angèle ! Doamna Grosgeorge lăsă să-i cadă scrisoarea la picioare și repetă în gînd numele pe care îl ura. Oare ce intenție ascund coincidențele vieții ? La drept vorbind, nu era de mirare că a primit acest bilet, dar, în starea de spirit în care se afla, numele Angèlei părea că vine anume ca să-i ațîțe durerea. Rămase nemișcată, o clipă, după care desprinsese o foaie albă și luă creionul vîrît în registru.

— Îi dai asta Angèlei, spuse cu o voce aspră și gîfuită.

Totuși, nu scrise nimic. Privirea i se oprise asupra fetei.

— Ăsta-i șalul ei, spuse deodată. Îl recunosc.

— Da, doamnă. Mi l-a împrumutat Angèle.

„Mă întreb dacă el bănuiește că-i desfigurată, gîndi ea. Am să mă duc să-i spun.“

Făcu un gest violent cu mîna. Nu, nu se va duce să-i spună. Doar n-are să se războiască cu o tîrfă pentru acest bărbat. Indiferent de ceea ce gîndea în sin-

gurătate, acumă cînd în fața ei se afla o ființă ome-
nească și-o privea, simțea cum renaște într-însa tot
orgoliul, tot disprețul ei pentru lume, căci avea im-
presia că însăși lumea o privește și-i judecă pîrtarea
prin ochii acestui copil. Îi era rușine de ea însăși. Cu
ce drept disprețuia omenirea ? Nu era și ea la fel
de slabă ca oricare altul ? Dacă cineva ar fi putut s-o
vadă noaptea trecută și să-i cerceteze inima în timp
ce visa narcotice și tot soiul de absurdități, desigur
că n-ar fi recunoscut într-însa femeia arogantă și rece
de peste zi. Oricît de trufașă părea, totuși ea fusese
cea refuzată de un bărbat, și nu fetișcana pe care o
disprețuia.

— Ce s-a-ntîmplat, doamnă ? Nu vă simțiți bine ?

Dar doamna Grosgeorge îndepărtă copilul care se
apropia de ea. Tot sîngele îi fugea din obraji și din
mîini și zvîcnete surde îi umpleau pieptul. Dacă în
clipa aceea s-ar fi putut sfărîma ceva într-însa,
moartea i s-ar fi părut o binefacere ; dar viața con-
tinua în trupul sfîșiat de suferința sufletului. Numai
Dumnezeu știe cum poate fi ucisă o ființă omenească.

— Să-i spui... Angèlei...

O cuprinse mînia la gîndul cumplitelor înfrîngeri
pe care soarta i le hărăzise. Altele sînt fericite, ea
nu va fi niciodată ; dacă-i adevărat că oamenii vin
pe lume ca să se bucure de viață, atunci ea mai bine
nu s-ar fi născut. O dorință smintită de răzbunare puse
brusc stăpînire pe sufletul ei și, timp de cîteva se-
cunde, dori grozav s-o pălmuiască pe fetița care
aproape că-i atingea mîinile cu fața. Ar fi fost o ușu-
rare să facă un rău la rîndu-i și să provoace suferință,
căci prea grea era povara ce-o apăsă. Viața sa era
iremediabil pierdută, prefera să renunțe la ea. În
această femeie torturată de ea însăși, orice sentiment
se vicia de la bun început și chiar iubirea lua chipul
urii. Îl ura pe bărbatul pe care hazardul i-l dădea

pe mână, așa cum o ura și pe femeia rîvnită de el. Îspita de a-i încredința Angèlei soarta lui era prea mare, și, asemenea unui sinucigaș, mîzgăli pe-o foaie albă următoarele cuvinte :

„Guéret este ascuns aici. Anunță jandarmeria.”

— Lasă coșul acolo, îi spuse apoi printre dinți fetiței, și du-i Angèlei scrisoarea asta. E ceva foarte important.

XIII

De mai bine de o oră doamna Londe se instalase lîngă soba din salonul restaurantului. Tricota un șal de lînă neagră și vorbea cu ea însăși, dar ar fi trebuit un auz foarte ascuțit ca să prinzi ce-și spune, căci buzele sale emiteau doar un sunet confuz, în care cuvintele se amestecau de-a valma. Pentru a nu fi văzută de trecătorii curioși, fără îndoială, își așezase fotoliul de trestie între sobă și pupitru ; nevoia de-a fugi de privirile din afară se explica prin faptul că-și pusese lornionul ; această bătrînă cu un picior în groapă mai păstra, într-adevăr, mici cochetării a căror zădărnicie avea ceva sinistru ; dacă, de obicei, cochetăria ascultă de dorința de-a place, cui oare puteau să-i mai placă cei cincizeci și cinci de ani ai doamnei Londe ? Îmbrăcată în negru, enormă, adusă de spate, părea că dialoghează cu focul al cărui murmur răspundea la murmurul ei ; în răstimpuri, capul i se apleca făcînd acel semn de împotrivire prin care bătrînii par să refuze mormîntul. Mîinile i se așezau încet pe genunchi și șalul îi aluneca la picioare ; zgomotul an-

drelelor de os căzînd pe lespezi o smulgea atunci din ațipeală, și ea privea speriată în jur, își îndesa lornionul pe nasul mare și melancolic, apoi, cu un geamăt, se îndoia din șale și vîslea cu o mîină pînă-și găsea iar șalul.

Deodată, ușa restaurantului se deschise și cineva străbătu în goană salonul. Era Férnande. Nu o văzuse pe doamna Londe și tocmai voia să treacă prin fața ei, cînd patroana o opri strigînd :

— Încotro, drăguță ?

Copilul scoase un țipăt de spaimă.

— Nici nu știam că sînteți aici, doamnă Londe.

— În primul rînd, să-mi spui tanti. Și-apoi văd că ești foarte grăbită și te întreb încotro ai pornit-o. Vrei să răspunzi ? De ce te-ai întors așa devreme ? Unde ți-e coșul ?

— La doamna Grosgeorge.

— Ți-ai lăsat coșul la doamna Grosgeorge ? Ești nebună, sau ce ? Ia spune, ce-ai pățit ? Vino încoace și explică-mi.

O apucă de mîină și o trase lingă ea.

— Dați-mi drumul, doamnă Londe.

— O să-ți dea ea doamna Londe una peste gură dacă nu-i spui tanti. Și p-orîmă ia să nu-mi bîzii. S-a întîmplat ceva ? Ce s-a întîmplat, spune.

Ținea fetița între genunchi și-o apucă strîns de coate.

— De ce te-ai întors în fuga mare, după ce că ți-ai lăsat coșul la doamna Grosgeorge ?

— Doamna Grosgeorge mi-a dat un comision pentru Angèle.

— Aha ! Și ce fel de comision ?

— Nu știu.

— Vrei să-ți trag o palmă ?

— Scrie pe-o hîrtie.

— Atunci, dă-neoace hîrtia.

— Doamna Grosgeorge o să se supere. A zis că-i pentru Angèle.

— Lasă, nu te îngriji de asta. Unde-i hîrtia?

Fetița scoase hîrtia din sîn și-o dădu patroanei.

— Stai acolo, spuse această dîndu-i drumul. Și-i arată un scaun la oarecare distanță de pupitru.

După ce Férnande se depărtă, doamna Londe își puse iar lornionul și încruntă din sprîncene în fața hîrtiei despăturite, căci scrisul doamnei Grosgeorge părea o diră de seismograf. Se căzni cîteva minute să descifreze primele cuvinte și nu-și putu stăpîni un strigăt.

— Nu se poate ! exclamă agitîndu-se în fotoliu.

Un suflu de viață îi pompa sîngele în inimă, întetîndu-i bătăile. Iată că justiția divină îi dădea pe mîna omul care-i pricinuisese atîtea necazuri, care teroriza orașul și era o adevărată pacoste pentru restaurantul ei.

Nici nu se mai gîndi să citească sfîrșitul biletului pe care-l ținea strîns în palmă și, de emoție, timp de cîteva secunde nu fu în stare de nici un gest. Un singur gînd o însufletea : să se grăbească, dar nu se urnea din loc ; ceva o țintuia în fotoliu, dar înăuntrul ei toate bătrînele sale puteri se adunau pentru saltul ce avea s-o propulseze în stradă. Așteptă, cu gura întredeschisă, apoi, deodată, un strigăt pîni dintre buzele ei :

— Férnande ! Pălăria !

Nici un răspuns.

— Unde s-a dus ? Dumnezeuule, atîta pagubă, merg eu și fără pălărie, fără...

Și, brusc eliberată, se îndreptă din genunchi încordîndu-și toți mușchii și privi în jur, stînd în picioare, ca un om euprins de ametele. De bucurie și de surpriză, ochii i se holbară sub lentilele lornionului. Oltă din rărunchi.

— Atîta pagubă ! repetă ea.

Căuta fără îndoială o haină, ceva, pe care să și-o pună pe umeri, căci era un ger tăios și-acel „atîta pagubă“, rostit cu multă gravitate, suna eroic, ca și cuvintele unor soldați în preajma bătăliei : ar fi putut urca în cameră, să ia un palton, o pelerină, dar prefera să-și sacrifice confortul, să riște o congestie pe stradă, numai să răspundă cît mai grabnic hidoasei sale îndatoriri.

Împingînd fotoliul și urnindu-se către ușă, sperie un șobolan, care, izgonit de frig din beciul său natal, căuta acum, printre fustele bătrînei care habar n-avea de prezența lui, un pic de tihnă și de căldurică.

Între timp, însă, Férnande urcase în odaia Angèlei. În ciuda orei tîrzii, tînăra se afla încă în pat, cu fața la perete și cuverturile trase peste urechi ; poate că dormita cînd fetița împinse ușa.

— Angèle ! chemă Férnande cu jumătate glas. Scoală-te !

— Tu ești, Férnande ? De ce te-ai întors așa de repede ?

— Am o veste foarte importantă pentru tine. Trebuie să te scoli și să te îmbraci, chiar acum.

— Dar nu pot. Toată noaptea n-am închis ochii, sînt bolnavă. Ce s-a întîmplat ?

— Doamna Grosgeorge mi-a încredințat un comision pentru tine ; îmi dăduse un bilet, dar doamna Londe mi l-a luat, adineaori.

— Ce scria în bilet ? Vorbește odată !

— L-am citit pe drum. Doamna Grosgeorge a scris : „*Guéret e ascuns aici. Anunță jandarmii.*“

Angèle sări din pat și scoase un țipăt.

— Doamna Londe a văzut biletul ? Ce-a spus ?

— În timp ce urcam la tine, am auzit-o că strigă după mine : vroia să-i aduc pălăria.

— Ca să meargă la primărie ! Trebuie s-o împiedicăm, Férnande. Fugi după ea, cheam-o, Dumnezeule !

— S-a dus. Am auzit uşa, adineaori. Trebuie să te scoli şi să dai fuga pînă la doamna Grosgeorge.

— N-o să mai am timp să mă îmbrac. Primăria e la doi paşi. Fugi la vilă şi spune că vrei să-l vezi pe Guéret.

— Precis că doamna Grosgeorge n-o să-mi dea voie.

— În ce cameră se află ?

— Nu ştiu.

— Strigă-l din grădină. Spune-i să fugă. Aleargă iute, Férnande.

XIV.

Cînd se pomeni încuiat în salonaşul doamnei Grosgeorge, prima idee a lui Guéret fu să găsească un mijloc de evadare din capcană, căci din clipa aceea era sigur de trădare şi peste cel mult o oră, cincisprezece minute poate, jandarmii vor pătrunde în vilă şi-l vor aresta. Curînd se va întîmpla un lucru care-l înfricoşa mai mult chiar decît moartea : va fi pus în cătuşe, dus la primărie şi de acolo, peste cîteva zile, la închisoarea din oraşul de reşedinţă. A jucat şi-a pierdut ; a riscat totul, a pierdut totul, în primul rînd libertatea şi pe Angèle. Fericirea lui pe acest pămînt se încheiase ; tot ce mai poate aştepta de la viaţă sînt anii înăbuşitori pe care şi-i va petrece în fundul unei celule sau traiul chinuit de ocnaş.

Cu riscul de-a fi zărit, deschise fereastra și privi : pînă jos erau mai bine de opt metri. Cu neputință să-și dea drumul lunecînd de-a lungul zidului căci piatra nu prezenta nici o ieșitură ; să sară însemna curată sinucidere.

Ușa rezista la efortul miinilor sale puternice, deși răsuci clanța gata s-o dea peste cap. Cu un briceag se apucă să deșurubeze broasca, dar ambele lame se sfărîmară fără să fi putut clinti măcar un șurub din cele patru cîte erau. Eșecul îi spori tulburarea și, încăpătînîndu-se în ideea că pentru a deschide ușa trebuie să deșurubeze neapărat broasca, începu să sco-tocească prin cameră, în căutarea unui obiect care să-i îngăduie să-și ducă planul la bun sfîrșit. O forfecuță, descoperită în sertarul unui mic birou, se sfărîmă între degetele sale neîndemînatice : i-ar fi trebuit timp, dibăcie și calm pentru a răsuci micile capete de fier pe care zadarnic le tot zgîndărea.

Renunță subit la acest proiect și, alergînd iar la fereastră, o deschise din nou. Cum se apleca în afară, vîntul înghețat îi zbici sudoarea de pe frunte și-i dădu noi puteri. Poate că agățîndu-se cu miinile de pervaz și lăsînd trupul să atîrne de-a lungul zidului, ar micșora distanța pînă la sol cît să poată sări ; era înalt ; cu brațele întinse, măsura doi metri ; dar cum să sari de la șase metri ? Ar trebui să-și dea drumul pe spate ; căzînd, și-ar frînge șalele. Dacă nu i-ar fi fost frică de moarte, ar fi acceptat și această șansă de salvare, dar în clipa aceea era paralizat de spaimă.

Se depărtă de fereastră fără s-o închidă, ca și cum contactul cu aerul ce năvălea în încăpere ar fi avut ceva liniștitor. Afară, foarte aproape, copacii se legănau în vînt și hurea îndepărtat al căruțelor de pe drum ajungea pînă la urechile prizonierului. Oamenii mergeau unde poșteau cu o indiferență absolută. Nimeni nu se interesa de spaima lui. Timp de cîteva

secunde fu parcă strivit de sentimentul unei singurătăți depline. Îl apucă o dorință arzătoare de-a alerga spre mulțime și de-a se alătura omenirii de care era silit să fugă.

În picioare, în mijlocul încăperii, aruncă o privire în toate părțile. Ușa era încuiată, fereastra se deschidea spre o moarte sigură. Mai rămânea șemineul. Citise o sumedenie de întâmplări cu evadați, în care eroii scăpau urcându-se pe acoperiș prin șemineu, dar ceea ce s-ar fi putut într-un oraș, unde casele sînt lipite una de alta, părea imposibil în cazul său : ce rost are să se plimbe la o înălțime de doisprezece metri, cînd opt sînt destul ca să-l înfricoșeze. Opt metri : unii acrobați sar în gol și mai de sus.

Se așează și chibzui. Poate că în momentul acela pierde cele mai prețioase minute din viața sa și în loc să acționeze stă acolo, mușcîndu-și unghiile, în timp ce o femeie uneltește arestarea lui. Adineaori, văzuse o servitoare ieșind ; unde se ducea ? Nu era bucătăreasa, pe care o cunoștea, ca pe toți ai casei de altfel ; era camerista cu care vorbise în ajun, la poarta grădinii. Brusc se gîndi la o sumedenie de amănunte. Pe întuneric, femeia nu a putut să-i recunoască fața, dar el cum de putea ști că ea este ? După voce ? Cine-i putea garanta că ea însăși nu-l recunoscuse în același fel ? Înebunit de spaimă, își împreună minile și le simți înghețînd. În aceeași clipă poarta grădinii se deschise și se închise la loc, dar n-o auzi ; părea absent din lumea exterioară prin însăși examinarea primejdiei ce-l amenința. Latura visătoare și nehotărîtă a caracterului său învingea, în clipa aceea, nevoia de-a acționa, efectul unei mari spaimе ; dar, aproape instantaneu, îl cuprinsе iar frica de-a fi închis pentru totdeauna într-o închisoare adevărată, fără ferestre deschise și uși ce pot fi forțate.

Din nou se repezi la ușă și apucă virtos clanța cu ambele mâini, vrînd parcă s-o smulgă dintr-o dată, cu tot cu broască. I se părea cu neputință ca acest mic asamblaj de bucățele de fier să poată ține captiv un bărbat cu forța sa, și, infuriat, după ce luptase vreo cîteva minute, se năpusti cu umărul în canat.

Gîfîia de oboseală și trebui să se oprească, ghemuit, cu spatele proptit de perete, bolovănind priviri pline de furie și deznădejde. Înfățișarea acestei încăperi trezea atîta ură într-însul, încît se gîndi la un moment dat să dea foc la draperii, dar era o copilărie să se războiască cîu obiectele și se gîndi iar la doamna Grosgeorge. Ce motiv are să-l trădeze ? De ce vorbind despre Angèle pălea și vocea îi devenea glacială ? Precis că-i nebună ; are mania să facă rău, să provoace suferință, se amuzase întăritînd speranțele lui vane, pentru ca să-l dea apoi pe mîna poliției. Ar fi trebuit să-și dea seama ce instinct o stăpînește încă din ziua cînd a văzut-o pălmuindu-și copilul cu atîta sînge rece și patimă în același timp.

O clipă se gîndi să spargă ușa și încercă din nou s-o clinească dar era o ușă solidă de stejar și canatul gros rezista la asalturile sale.

Simți că, dacă mai rămîne un sfert de ceas închis acolo, va sări pe fereastră, nu ca să scape, ci să-și curme definitiv suferințele. De unde se afla, pămîntul părea foarte aproape ; era doar o iluzie : de îndată ce mergea la fereastră și se apleca, cei opt metri îl sfidau parcă să evadeze fără să-și frîngă gîtul.

Totuși, pentru a se mai asigura o dată că orice șansă de salvare este imposibilă pe acolo, se îndreptă spre fereastră, dar se opri la jumătate drum ; tocmai ieșea cineva : era Férnande ; putea s-o vadă alergînd pe drum, spre oraș. La început nu o recunoscuse, apoi își aminti că o întîlnise într-o zi, cînd ieșea de la spălătorie împreună cu Angèle. Această amintire îi

smulse un geamăt de durere. Dacă ar fi putut ști, atunci, că a fi fericit înseamnă a nu fi închis !

Mîna lui atinse una din draperii și brusc fu iluminat de o speranță. Draperiile ! Cum de nu se gîndise ? Dar stofa groasă și grea era bine prinsă de perete. Ar trebui timp, răbdare, pentru ca s-o desprindă, s-o înnoade, să-și confecționeze o frînghie. Dar de ce s-o agațe ? Unde să găsească în feneria complicată ce împodobeau fereastra un spațiu destul de larg pentru a trece o draperie printr-însul ?

Se întoarse la ușă și izbi cu pumnul în canat. Aproape numaidecît auzi pe cineva urcînd în grabă scara și dintr-un salt se retrase în fundul camerei.

Cheia se răsuci în broască și doamna Grosgeorge intră. Guéret fu gata să dea buzna peste ea, pentru a ieși, dar înfățișarea femeii îl surprinse și se opri locului ; era palidă și avea privirea atît de dură și de fixă încît părea o moartă căreia au uitat să-i închidă ochii.

— Am venit să-ți cer ceva, murmură ea fără să-l privească.

— Ce ?

Ea închise ușa, rămînînd cu o mînă la spate.

— Mi-ai spus că te-ai întors la Lorges din cauza Angèlei. Crezi că te iubește ?

El ezită o clipă.

— Da, cred.

— În clipa asta e în joc însăși soarta dumitale. Uită-te ce se întîmplă în grădină.

Guéret se repezi la fereastră și se aplecă în afară. Ea profită de ocazie și încuie ușa de două ori, după care, înainte ca el s-o fi putut împiedica, traversă încăperea și zvîrli cheia pe fereastră. El scoase un strigăt.

— Ce-ați făcut ?

— Ai văzut doar. Am aruncat cheia de la ușa pe fereastră. Spre amiază, soțul meu trebuie să se întoarcă acasă. Am să-l strig, el îmi va aduce cheia și va deschide ușa. Pentru ca să nu te vadă cineva, te vei ascunde în dosul draperiilor și-n timp ce noi vom prânzi, dumneata pleci.

— De ce-ai aruncat cheia pe fereastră ?

Ea își întoarse privirile spre el :

— Angèle știe că ești aici. Nu trebuie să te sperii de vreme ce spai că te iubește. Dar dacă totuși vor veni să te aresteze, înseamnă că a anunțat jandarmii. Vei avea atunci dovada că te urăște.

Guéret rămase nemișcat, privind-o pe doamna Grosgeorge, încercînd parcă să citească pe fața ei crispată înțelesul cuvintelor pe care le auzise cu o clipă în urmă.

— Dacă voi fi arestat... făcu el deodată. Dar este imposibil, doamnă. Doar n-o să mă trădați.

— Cine spune asta ? Dacă cineva te va trăda, Angèle va fi aceea.

— De unde știe că sînt aici ?

— I-am trimis eu vorbă.

— De ce ?

— Asta nu te privește.

— Doamnă, dați-mi drumul să plec. Chemați pe cineva să aducă cheia.

— Va să zică te temi că ar putea să te trădeze. Credeam că te iubește foarte mult.

— Vreau să ies de aici. Dacă nu chemați pe cineva, sparg ușa.

— Iar eu strig și vei fi arestat. Sînt doi bărbați în casă : grădinarul și valetul. De altfel, n-am nici o grijă. Dacă vrei, poți să încerci, ușa-i solidă.

Guéret bătu din picior și strigă :

— Și ce-ai spune dacă v-aș ucide ? Dacă v-aș strânge de gât ?

Umerii doamnei Grosgeorge tresăriră străbătuți de un fior, dar nu-și întoarse privirea de la bărbatul brusc înnebunit de furie.

— Nu mi-e frică de dumneata, spuse, așezându-se, căci simțea că i se taie picioarele. Crezi că aș fi venit aici dacă mi-ar fi fost frică de dumneata ?

— Băgați de seamă, doamnă ! Vă jur că dacă vin să mă aresteze, întâi vă ucid eu, pe dumneavoastră.

— Mai vedem noi. Nu mă tem de moarte.

Vorbea cu o voce atât de calmă încât Guéret se miră auzind-o, și poate că în această oră de neliniște insuportabilă pentru oricare alta, această femeie misterioasă afla o pace de care nu se bucurase niciodată. După câteva secunde, timp în care păru să facă un efort pentru a-și aduna puterile, se ridică și străbătu încăperea, așezându-se apoi la birouașul aflat într-un colț al camerei. Guéret, care nu o slăbea din ochi, o văzu trăgînd un sertar.

— Ce faceți ? o întrebă.

— Caut un toc ca să scriu o scrisoare, răspunse ea închizînd sertarul.

— Cui ?

— Primului om care o va găsi.

El se postă în spatele ei și puse mîna pe speteaza scaunului.

— Veți merge la fereastră și veți chema un servitor, îi spuse cu o voce amenințătoare. În cinci minute, această ușă trebuie să fie deschisă. Ridicați-vă.

— Nu.

— Vă previn că vă puneți viața în primejdie.

— Nu obții nimic dacă mă ucizi, spuse ea fără să clintească. Moartă nu pot face nimic pentru dumneata ; vie, pot porunci să se deschidă ușa, dacă vreau.

— Doamnă, fie-vă milă de mine. Vă implor, chemați pe cineva.

— Lasă-mă să scriu scrisoarea.

— Dar ce v-am făcut ? De ce mă urîți ?

Nu primi nici un răspuns.

— De ce mă urîți ? întrebă el din nou.

— Asta mă privește.

— V-am jignit vreodată fără să vreau ? De ce m-ați închis aici ?

— Îți spun să mă lași să scriu.

— Nă vă dați seama că-mi risc capul, dacă-s prins ?

Nu primi nici un răspuns. Guéret se aruncă la picioarele ei :

— Vă implor, doamnă. Gîndiți-vă la remușcările pe care le veți avea mai târziu, dacă voi fi condamnat cumva la moarte. Doar nu vreți să mă trimiteți la eșafod...

Dar în fața acestui chip, căruia nu reușea să-i atragă privirea, el se îndoii că vorbele sale ar fi fost auzite, și, ridicîndu-se dintr-un salt, strigă :

— N-ați clintit un deget. Trebuia să-mi dau seama că mă veți trăda. Chiar dacă propriul dumneavoastră copil ar fi decapitat. Nu sînteți femeie, sînteți un monstru și dacă ați venit aici, ați făcut-o numai ca să vă bucurați de suferința mea. Mă urîți, dar ura dumneavoastră nu înseamnă nimic pe lângă ura pe care v-o port eu în clipa asta. Mă auziți ? Aș vrea să nu aflați nici măcar un ceas de liniște pe lumea asta, să ajungeți să suferiți într-o zi tot ce sufăr eu acum.

Ea nu se clintea. Guéret o privi o clipă, și fu ispitit s-o lovească, dar nu îndrăzni, atîta forță respira imobilitatea acestei femei. Atunci, cu un gest de furie, se năpusti asupra ușii, încercînd s-o sfărîme.

Doamna Grosgeorge părea să fi așteptat acest moment pentru a deschide iar sertarul și a scoate de acolo nu un toc, ci un mic revolver de sidef și oțel, pe care îl strecură sub centură, lîngă ceasul prins de-o panglică lungă.

O voce din grădină îi făcu pe amîndoi să tresară. Era Férnande care îl chema pe Guéret. El alergă la fereastră. Doamna Grosgeorge se ridică.

— Ce s-a-ntîmplat ? strigă Guéret cînd o văzu pe fetiță.

— Fugiți ! răspunse Férnande. Jandarmii au fost anunțați. O să vă aresteze.

Cuprins de spaimă, Guéret se întoarse spre doamna Grosgeorge.

— Te-ai convins și dumneata că nu te iubește, spuse ea cu o voce sacadată.

O văzu depărtîndu-se cîțiva pași spre fundul încăperii, ca o somnambulă, și se aplecă din nou pe fereastră :

— Cheia ! îi strigă copilului. Ia cheia de jos și adu-mi-o. E acolo pe alee. Caut-o în...

O detunătură bubui în spatele său. La început nu înțelese și privi o secundă după copilul care fugea din grădină, apoi se repezi spre interiorul camerei, ca și cum o mîină l-ar fi apucat de guler.

Doamna Grosgeorge era în genunchi pe covor, frîntă de mijloc și cu brațul îndoit sub ea. Din geamătul ce-i scăpa printre buze Guéret desluși cuvintele : „Omoară-mă. Nu vreau să trăiesc.“

— Ce tot spun acolo, Férnande ? Vorbesc toate deodată. Mă duc pe scară o clipă, ca s-aud și eu. Dă-mi fusta.

Fetița puse mîna pe brațul Angèlei.

— Stai cuminte, o imploră. E doamna Londe care povestește mereu același lucru. Pe scară-i frig și tu ești learcă de sudoare. Acoperă-te, Angèle.

Dar femeia se împotriva tuturor încercărilor Férnandei care vroia s-o culce cu de-a sila ; stătea pe pat în capul oaselor, aproape goală, fără să-i pese de frigul ce domnea în jur.

— Dacă vrei să nu mă scol, urmă ea cu aprindere, coboară și crapă un pic ușa de la salon, s-aud și eu ce tot vorbesc acolo.

— Și-ai să te acoperi ?

Pentru a obține cît mai repede ascultarea copilului, Angèle se lungi în pat și trase cuverturile pînă sub bărbie, dar în clipa cînd Férnande ieși din odaie, se descoperi din nou, gîfîind din cauza febrei. Era lac de sudoare : brusc, exasperată de umezeala ce-i lipea cămașa de piele, Angèle apucă o batistă și-și șterse gîtul, umerii și pîntecele.

O clipă mai tîrziu, auzi pe Férnande care, coborînd scara, tocmai deschidea precaut ușa de la salon, și zgomotul vocilor ascuțite năvăli spre tinăra femeie, asemenea apei ce țîșnește printr-o ecluză.

— N-ai să-mi spui dumneata mie acum că n-a vrut s-o ucidă, spunea doamna Couze.

— Ar fi spus ea singură, răspunse doamna Koppe, proprietara merceriei.

— Bineînțeles, aprobă doamna Londe, al cărei rol părea întotdeauna acela de-a potoli temerile doamnei

Couze și de-a o împiedica să stîrnească panică. Nu cumva vă închipuiți că i-o fi fost frică să le spună jandarmilor : „Acest individ a tras cu revolverul în mine“ ? Că, vorba aia, de arestat, tot l-au arestat...

— Păi, atunci, reluă cu încăpăținare bucătăreasa casei Grosgeorge, de ce nu spune că a vrut ea să se sinucidă ?

— N-a avut chef, și cu asta, basta, răspunse doamna Londe, căreia îi fusese adresată întrebarea și care nu părea în apele sale.

Urmă o clipă de tăcere ce ilustra respectul cu care fusese primită explicația patroanei. Totuși, doamna Couze trecu din nou la atac :

— Și de ce, mă rog, n-a avut chef să spună ?

— Chiar, de ce ? repetă doamna Pellatane, măcelăreasa, o femeie obraznică, pe care doamna Londe o primea în casă numai pentru că-i datora întotdeauna bani.

— Las' că știu eu de ce, spuse patroana.

Ezită pînă ce bătrîna ei minte obosită de evenimente zilei fu în stare să născocască ceva.

— Individul, spuse ea în cele din urmă, sub impulsul unei inspirații subite, a vrut să atenteze la onoarea doamnei Grosgeorge.

Un hohot pițigăiat saltă această frază ; era clar că doamna Couze și doamna Pellatane nu credeau o iotă din această versiune a dramei, dar vocea furioasă a doamnei Londe izbucni numaidecît :

— Ce-i de rîs aici ? întreabă. Știu eu ce spun. Gîndiți-vă cum s-a purtat cu Angèle.

Auzind aceste cuvinte, Angèle apucă mina Fernandei care se întorsese lîngă ea.

— De ce vorbesc despre mine ? întreba ea. Ce spun, Fernande ?

— Nu știu. Vrei să merg să închid ușa la loc ?

— Da. Nu. Vreau să mai ascult un pic. Vorbesc așa de tare, și nu se înțelege mai nimic.

Intr-adevăr, nu se înțelegea prea bine, pentru că cele trei cumetre începuseră iar să vorbească laolaltă ; dar nu mai discutau despre Angèle, ci despre starea doamnei Grosgeorge.

— Îți garantez eu că scapă, strigă doamna Koppe spre bucătăreasă.

— Cu un glonț într-însa ? Ha ! Ha !

— O să-i scoată glonțul ăla, strigă doamna Londe exasperată, ca și cum pe ea însăși ar fi expediat-o doamna Couze pe lumea cealaltă. Numai proștii spun ; cum vezi că lucrurile merg spre bine, te și înfurii.

Drept răspuns, doamna Couze, așezată în fața ușii crăpate de Férnande, strănută cu putere.

— E curent, gemu ea. Am răcit.

— Ai grijă, o avertiză feroce doamna Londe, fericită că o poate băga în sperieți pe fricoasa doamnă Couze, începi cu un strănut și peste o săptămână te duci la biserică cu mâinile pe piept.

Cineva se ridică și închise ușa.

— Férnande, întreabă Angèle, de ce nu mai aud nimic ?

— Păi au închis ușa. Doamna Couze a strănutat ; zice că-i curent. Tu n-ai înțeles ce spuneau ?

Angèle nu răspunse. Sub imboldul febrei, gândurile sale începuseră s-o ia razna. Se înnoptase de mai bine de o oră și doar licărul felinarelor din piață lumina odaia, dar atât de stins că nu se deslușea decît așternutul de pe pat.

— Férnande, spuse deodată, lasă-mă acum. Vreau să mă culc.

Nu era adevărat ; nu putea dormi, prea multe strigăte îi răsunau în urechi, prea mulți aștri sclipeau

în întuneric pentru ca somnul să-i lipească pleoapele, dar vroia să fie singură ca să se scoale și să se îmbrace. Un anume gând, ce-și croise încet drum în mintea ei încă de cu seară, dobîndise atîta putere încît voința i se supunea în sfîrșit. O viață stranie începea acum pentru ea, o viață ce nu era nici trezie și nici vis, ci le amesteca pe amîndouă. Totul își schimba înțelesul în universul pe care îl știa ; imposibilul se preschimba în adevăr și timpul nu mai exercita nici o tiranie asupra acțiunilor omenești.

Acum era singură și-și căuta pe dibuite hainele, îmbrăcîndu-le pe rînd. Se apropia ora hotărîtă. Trebuia să se grăbească și să profite de această clipă de libertate, să fugă din odaie, din casă, și să ajungă pe drum. Se va strecura prin bucătărie și, în caz că va fi văzută și întrebată unde merge, va spune că se simte ceva mai bine, că ceaiul de mușetel pe care îl băuse cu de-a sila adineaori a vindecat-o. Acestea și multe altele și le repeta izbindu-se de mobilele din odaie, ca o femeie care a băut și nu mai nimește ușa.

Se mira ea însăși de sfîrșeala ce-o silea să se sprijine de perete, căci simțea acum o mare nevoie de activitate, după ce cu puțin înainte abia se mișca și trebuia să facă un efort ca să respire. I-ar fi plăcut să alerge, să coboare treptele sărind, ca pe vremuri.

În bucătărie se afla doar chelnerul care citea ziarul fumînd : o privi și dădu să se scoale în picioare, dar ea trecu prin fața lui scîrbită de mirosul și de zăpușeala ce domneau acolo și ieși.

Nici nu închisese bine ușa în urma ei, și fu cît pe ce să se prăbușească în prag ; aerul înghețat îi pâlmuia obrazii și-o pătrundea prin gura întredeschisă ; gîfîia, buimăcită, cu mîinile întinse, vrînd parcă să se apuce de ceva și să se sprijine.

Umbla acum buimacă prin oraşul pustiu şi pasul sovăielnic o purta dintr-o stradă într-alta, spre şosea. Acolo vroia să ajungă, ascultînd porunca misterioasă pe care-o auzea în ea însăşi de cîteva ore. Dacă fericirea există într-adevăr pe undeva, atunci, acolo, pe drum trebuie s-o caute şi nu în oraşul din care pleca pentru vecie. În sfîrşit, după atîtea luni de spaimă, era fericită, avea să plece ; n-o va mai vedea pe doamna Londe şi nici pe hidoşii săi clienţi din cauza căroră a suferit atît de mult. Cineva o aşteaptă pe drum, cineva i-a promis s-o aştepte. Era atît de întuneric încît nu mai putea fi mult pînă la ora şapte şi jumătate, şi el a spus la ora şapte şi jumătate, între al treilea şi al patrulea felinar, dinspre pasarelă. Iată că a ajuns.

A adus-o lăptarul cu căruţa ; era cît pe ce să fie strivită sub copitele calului, pentru că zăcea nemiscată în mijlocul şoselei. Prima grijă a doamnei Londe fu s-o culce şi să aprindă un mic foc de buturugi ; pentru întîia oară flăcările străluceau în soba din odaia ei, dar toată osteneala doamnei Londe n-avea nici o importanţă.

N-avea nici o importanţă că-i întuneric sau lumină în odaie, că inima omenească poate fi împietrită sau milostivă. Lumea se destramă ca un vis urît ; din toată această viaţă nu-i mai rămînea decît durerea ce mai stăruia în carne, dar şi această durere asurzea treptat, ultimele legături se rupeau. Din tot haosul în care se învălmăşeau acum toate cele pămîntesti, doar sunetul vorbelor mai răzbea pînă la dînsa, dar nu le mai prindea înţelesul. Ochii ei începeau să se aţintească asupra viziunii pe care morţii o contemplă veşnic.

Redactor responsabil : BIANCA DUMITRAȘCU
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

*Dat la cules 20.01.1968. Bun de tipar 26.04.1968.
Apărut 1968. Tiraj 80 175 ex. broșate. Hîrtie ziar
de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 15,13.
Coli tipar 10,5. A. nr. 22 526/1967. C.Z. pentru
bibliotecile mari și mici 84—31=59*

**Tiparul executat sub comanda nr. 80.066 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”, Piața
Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă
România**

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

